

การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทาง
ประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

โดย
นายชินนทร์ แก้วบุญเรือง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทาง
ประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

4

โดย
นายชนินทร์ แก้วบุญเรือง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

A STUDY OF THE LOCAL PRIDE REFLECTIVE THINKING WITH INSTRUCTIONAL
PROCESS BY USING HISTORICAL METHOD ON LOCAL HISTORY OF BANG HUA
SUEA FOR MATHAYOMSUKSA 4 STUDENTS

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education (TEACHING SOCIAL STUDIES)
Department of Curriculum and Instruction
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2018
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเสื่อ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

โดย ชรินทร์ แก้วบุญเรือง

สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรพิน ศิริสัมพันธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประณัฐ กิจรุ่งเรือง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรพิน ศิริสัมพันธ์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

58262312 : การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น, รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, บางหัวเสือ

นาย ชรินทร์ แก้วบุญเรือง: การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรพิน ศิริสัมพันธ์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ 2) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 จำนวน 35 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ 2) แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น 3) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น
2. ผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ โดยภาพรวมและในรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

58262312 : Major (TEACHING SOCIAL STUDIES)

Keyword : LOCAL PRIDE REFLECTIVE THINKING, INSTRUCTIONAL PROCESS BY USING HISTORICAL METHOD, LOCAL HISTORY, BANG HUA SUEA

MR. CHANIN KAEWBOONRUNAG : A STUDY OF THE LOCAL PRIDE REFLECTIVE THINKING WITH INSTRUCTIONAL PROCESS BY USING HISTORICAL METHOD ON LOCAL HISTORY OF BANG HUA SUEA FOR MATHAYOMSUKSA 4 STUDENTS THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR ORAPIN SIRISAMPHAN

The purpose of this research were to: 1) study the local pride reflective thinking with instructional process by using historical method on local history of Bang Hua Suea for Mathayomsuksa 4 students 2) compare the learning outcomes on local history of Bang Hua Suea of Mathayomsuksa 4 students before and after the participation in the learning management using historical method 3) study the satisfaction of Mathayomsuksa 4 students about the instructional process by using historical method. The sample of this research consisted of 35 Mathayomsuksa 4/7 students studying in the second semester during the academic year 2018 in Triamudomsuksanomklao Samutprakan School. The Research instruments were: 1) the integrated lesson plan with instructional process by using historical method 2) the local pride reflective thinking test 3) learning outcome test and 4) a questionnaire on the satisfaction of students towards the instruction with using historical method. The collected data was analyzed for mean standard deviation and t-test for dependent.

The results of the research were:

1. The local pride reflective thinking with instructional process by using historical method on local history of Bang Hua Suea of Mathayomsuksa 4 Students has improved the average score.
2. The learning outcomes on local history of Bang Hua Suea after the participation in the learning management by using historical method of Mathayomsuksa 4 Students were higher than before at the level of .05 significance.
3. The Mathayomsuksa 4 students satisfaction about the instruction with using historical method, in general and in each aspect were the highest level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีด้วยความกรุณาให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อย คณาจารย์สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษาทุกท่าน รวมถึงคณาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่าน และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญ์ กิจรุ่งเรือง ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ ศรีพหล ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง และให้ความรู้ในด้านวิชาการ เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตา ตูลย์เมธากา ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ ดร.ทัศนีย์ ทองไชย ครูโรงเรียนโพธิ์ไทรวิทยาคาร จ.อุบลราชธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัย ซึ่งทำให้สามารถดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งขอเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณพระคุณเจ้าอวาสาวิตบางหัวเสือ เจ้าหน้าทีดูแลศาลปู่เจ้าสมิงพราย ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชุมชนทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และคณาจารย์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ให้ความร่วมมือและคอยให้กำลังใจช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้เป็นผู้ให้ทั้งชีวิตและเป็นผู้วางรากฐานทางการศึกษา และให้กำลังใจในการศึกษาเป็นอย่างดีมาโดยตลอด และเพื่อนร่วมชั้นในระดับปริญญาโท สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษาทุกท่าน และอาจารย์เสกสรร สุขเสนา โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือแนะนำและเป็นกำลังใจเสมอมา และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทุกท่าน จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ชนินทร์ แก้วบุญเรือง

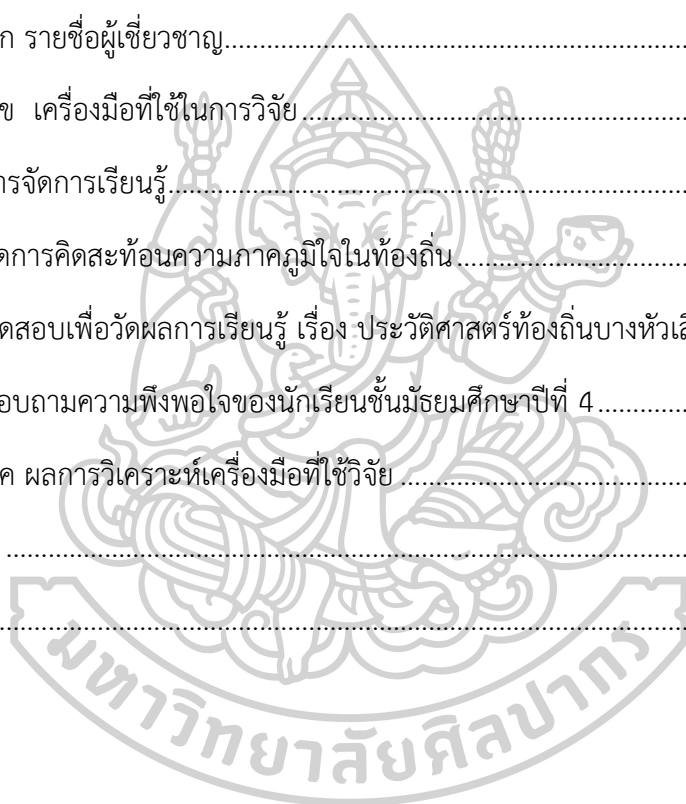
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉุ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
คำถามการวิจัย	12
วัตถุประสงค์การวิจัย	12
สมมติฐานของการวิจัย	12
ขอบเขตการวิจัย	13
นิยามศัพท์เฉพาะ	14
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	16
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	17
หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ	18
วิสัยทัศน์.....	18
พันธกิจ.....	18
โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา 2561.....	19

ประมวลรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) ระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4	
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ	20
การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์	25
การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	26
การจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์	27
ความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์.....	30
ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์.....	32
การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในวิธีการทางประวัติศาสตร์.....	40
การคิดสะท้อน	48
ความหมายของการคิดสะท้อน	48
แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อน	49
เทคนิคในการวัดการคิดสะท้อน.....	51
วิธีการวัดและประเมินผลการคิดสะท้อน.....	53
วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น.....	55
การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	57
ความหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	57
แนวทางในการจัดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	58
ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น.....	66
ความหมายของความภาคภูมิใจ.....	66
ปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลมีความภาคภูมิใจ	68
ความหมายของท้องถิ่น.....	70
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ.....	71
ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น.....	74
การคิดสะท้อนความภูมิใจในท้องถิ่น.....	75

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	76
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์.....	76
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดสะท้อน	80
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	82
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	88
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	88
ตัวแปรที่ศึกษา.....	88
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	89
เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย	89
แบบแผนการวิจัย.....	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	90
การสร้างเครื่องมือในการทำวิจัย.....	91
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	113
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ	118
ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ	119
ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	120
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	123

สรุปผลการวิจัย.....	124
อภิปรายผลการวิจัย.....	124
ข้อเสนอแนะ.....	134
ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้.....	134
ข้อเสนอแนะเพื่อทำวิจัยครั้งต่อไป.....	135
ภาคผนวก.....	136
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....	137
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	139
แผนการจัดการเรียนรู้.....	140
แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น.....	207
แบบทดสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ.....	210
แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.....	217
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้วิจัย.....	219
รายการอ้างอิง.....	245
ประวัติผู้เขียน.....	252

สารบัญตาราง

หน้า

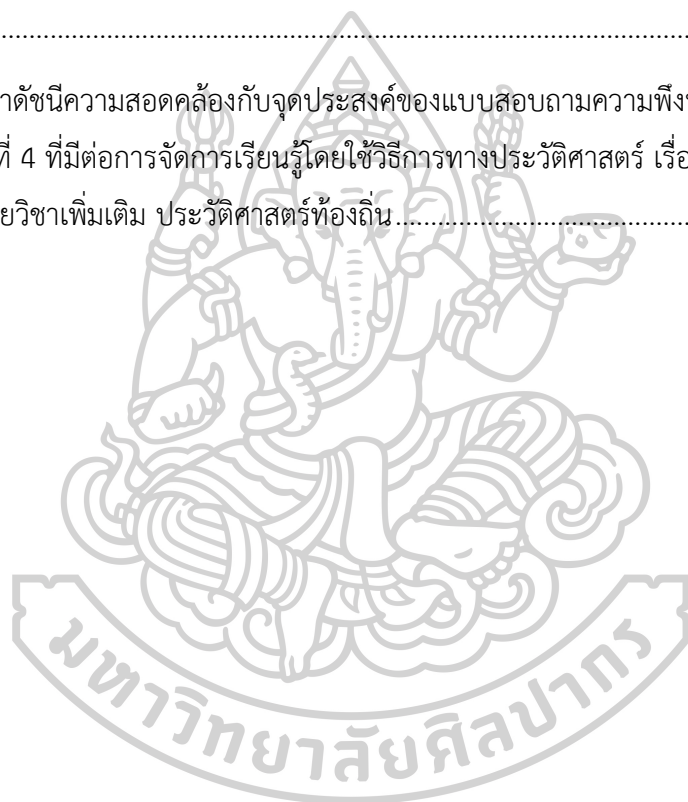
ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา 2561.....	20
ตารางที่ 2 โครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม รหัสวิชา ส 30250 วิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	22
ตารางที่ 3 สรุปขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์.....	39
ตารางที่ 4 ตารางรายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์แบบบูรณาการ หน่วยการเรียนรู้.....	92
ตารางที่ 5 เกณฑ์การประเมินคะแนนเพื่อวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	104
ตารางที่ 6 จุดประสงค์ที่ต้องการวัด เพื่อใช้ในการสร้างตารางวิเคราะห์ข้อสอบ	107
ตารางที่ 7 ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	118
ตารางที่ 8 เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.....	119
ตารางที่ 9 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้าสมุทรปราการ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	120
ตารางที่ 10 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาและดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	220
ตารางที่ 11 ค่าดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เรื่อง ประวัติศาสตร์บางหัวเสา รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	222
ตารางที่ 12 ค่าดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของผู้เชี่ยวชาญ.....	223

ตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผล
การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาดสัน KR-20 234

ตารางที่ 14 ผลคะแนนการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จำนวน 8 สัปดาห์ ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
บางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 238

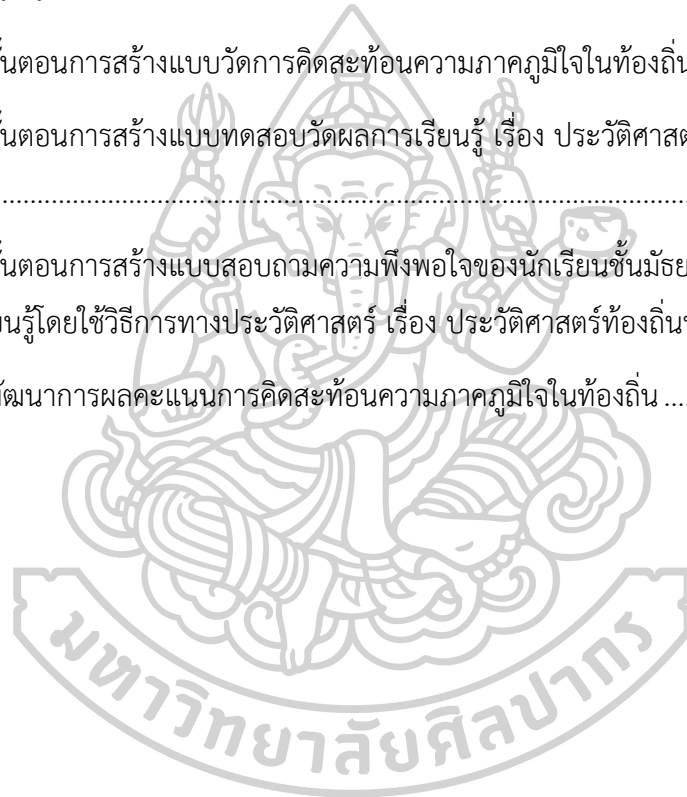
ตารางที่ 15 คะแนนแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
..... 240

ตารางที่ 16 ค่าดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
บางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 242

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
แผนภูมิที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	57
แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์	102
แผนภูมิที่ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	106
แผนภูมิที่ 5 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ	110
แผนภูมิที่ 6 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ	112
แผนภูมิที่ 7 พัฒนาการผลคะแนนการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	118

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญรุ่งเรืองในยุคปัจจุบันของโลกนั้น ล้วนเกิดจากพัฒนาการอันยาวนานจากอดีตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า วัฒนธรรมทั้งมวลล้วนเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ นับตั้งแต่มนุษย์ได้ถือกำเนิดบนโลกใบนี้ ได้สร้างสรรค์อารยธรรมของตนเองสืบเนื่องเรื่อยมาไม่ขาดสาย เกิดเป็นอาณาจักรโบราณต่าง ๆ โดยการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น ได้เริ่มมาจากการศึกษาประวัติศาสตร์สงครามเปอร์เซียของเฮโรโดตัส ตลอดจนการศึกษาตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ของ เลโอปอลด์ ฟอน รังเก ได้สร้างวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์ มิใช่เป็นเพียงเทวดานานเท่านั้น (สัญญาชัย สุวังบุตรและคณะ, 2559) ประวัติศาสตร์ จึงเป็นศาสตร์ที่อยู่คู่กับทุกชนชาติ เพราะการศึกษาปัจจุบัน ต้องเริ่มต้นการเรียนรู้จากอดีตเสียก่อน เพื่อเป็นการศึกษาพัฒนาการความเจริญรุ่งเรืองของชาติตนเองว่ามีความเป็นมาอย่างยาวนานอย่างไร ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยนั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าการศึกษาประวัติศาสตร์สากล ดังปรากฏอย่างประจักษ์แจ้งจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานให้ปวงชนชาวไทยเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ในวันที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2551 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ความว่า

“...ประเทศไทยบรรพบุรุษของเราละชีวิตมาเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินมาด้วยเลือดเนื้อด้วยชีวิต แต่เสียตายตอนนี้คนเป็นนายๆ เขาไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์แล้วนะ ฉันก็ไม่เข้าใจ เพราะตอนที่ฉันเรียนอยู่ที่สวีตเซอร์แลนด์ไม่มีประวัติศาสตร์อะไรเท่าไร แต่เราก็ต้องเรียนประวัติศาสตร์ของสวีต แต่เมืองไทยนี้ บรรพบุรุษเลือดทาแผ่นดิน กว่าจะมาถึงที่ให้เราอยู่ นั้งอยู่กันสบาย มีประเทศชาติ เรากลับไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าใครมาจากไหน เป็นความคิดที่แปลกประหลาด อย่างที่อเมริกา ถ้ามไปเขาก็สอนประวัติศาสตร์บ้านเมืองเขา ที่ไหนประเทศไหน เขาก็สอนแต่ประเทศไทยไม่มีใครทราบว่าเป็นดินนี้ รอดไปอยู่จนบัดนี้เพราะใคร หรือว่ายังไงกัน อันนี้น่าตกใจ ชาวต่างประเทศยังไม่ค่อยทราบว่านักเรียนไทยไม่มีการสอนประวัติศาสตร์ชาติเลย”

จากพระราชเสาวนีย์ที่อัญเชิญมากล่าวข้างต้นทำให้กระทรวงศึกษาธิการและนักวิชาการได้หันมาให้ความสนใจกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์มากขึ้นโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการได้เร่งให้ปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ โดยนโยบายเร่งด่วนได้กำชับให้ทุกโรงเรียนจัดการสอนวิชานี้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ได้พัฒนาเรื่องผลิตสื่อการเรียนการสอนและพัฒนาครู รวมทั้งสนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมให้ความรู้ประวัติศาสตร์แก่นักเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พานักเรียนทัศนศึกษาในแหล่งประวัติศาสตร์ให้นักเรียนแสดงละคร เขียนเรียงความ เป็นต้น จากกระแสความเคลื่อนไหวการสอนประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับวงการการศึกษาของไทย (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2556)

ในปัจจุบันนี้กระแสโลกาภิวัตน์นับว่าเป็นผลกระทบโดยตรงที่สำคัญที่ทำลายกำแพงวัฒนธรรมที่ช่วยล้อมรอบเอกลักษณ์ของชาติไทยไว้ ซึ่งหนทางหนึ่งที่จะช่วยธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้ได้ย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมืออนุรักษวัฒนธรรมของชาติอย่างจริงจัง ซึ่งทางหนึ่งที่ได้ผลดีคือการสอนเยาวชนไทยให้ซึมซับเอกลักษณ์ของชาติอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความเข้าใจแก่นแท้ของวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชาติเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์ทำให้เรารู้ว่าลักษณะเฉพาะของสังคมเราได้พัฒนามาบนพื้นฐานของสิ่งใด แม้ว่าประสบการณ์ในอดีตจะประสบความสำเร็จหรือสร้างความเจ็บปวดแก่คนในชาติเท่าใด ก็เป็นข้อเท็จจริงหนึ่งที่เรทุกคนต่างเป็นผลผลิตของประสบการณ์ในอดีตของบรรพบุรุษที่ได้เสียสละสร้างมา ซึ่งคนในสังคมปัจจุบันควรจะเรียนรู้ความเป็นมาของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เข้าถึงความรู้สึกร่วมของทุกคนในสังคม (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2553: 3) ดังนั้นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพจึงมีคุณค่าอย่างมากต่อมนุษย์เนื่องจากการเสริมปัญญาแก่ผู้เรียนที่ได้ผ่านกระบวนการอ่าน การคิด การเขียน การพินิจพิจารณา วิเคราะห์มาอย่างถ่องแท้ จะช่วยกระตุ้นให้เขาได้ตระหนักถึงความสำคัญของแนวโน้มในอนาคตที่ควรดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ สุขุม ท่ามกลางยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

จากกระแสโลกาภิวัตน์ และความตระหนักภายในชาติ ประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ トラบใดที่มนุษย์ยังมีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด มีความหวัง ความต้องการและมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ก็เพราะว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนขุมประสบการณ์แห่งวิทยาการความรู้ อันมนุษย์ในอดีตได้พากเพียรพยายามสร้างสรรค์ขึ้นไว้ และมนุษย์รุ่นต่อมา ได้สืบเสาะค้นหา เก็บรวบรวม จัดระเบียบ และจัดบันทึกไว้เป็นมรดกแก่อนุชนคนรุ่นหลัง ได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นแนวทางในการดำเนินพฤติกรรมอันควรและเหมาะสม ประสบการณ์ในอดีตสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าขึ้นมาใหม่อย่างมีระเบียบแบบแผนและใช้ไปเพื่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ผลผลิตของปัจจุบันคืออนาคต การดำเนินการของกลไกในสังคมซึ่งมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ย่อมเป็นข้อมูลเพียงพอที่จะทำนายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นคุณค่าในแง่การศึกษาและใช้ประวัติศาสตร์เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีที่สุดทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต จึงเป็นความจริงที่มนุษย์ในยุคปัจจุบันได้รับรู้และยอมรับกันแล้วโดยทั่วไป ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวยืนยันของ เนรูห์ ปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของชาวอินเดียและของโลกได้กล่าวเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของประวัติศาสตร์ไว้ว่า “ศึกษาอดีต เพื่อรู้ปัจจุบัน เข้าใจปัจจุบัน เพื่อหยั่งการอนาคต” (เฉลิม มลิลลา นิติเขตต์ปรีชา, 2559: 9)

อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ มีธรรมชาติของเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับเรื่องราวและเหตุการณ์ในอดีตเป็นสิ่งที่อยู่ไกลตัวจากนักเรียน และส่วนใหญ่มีความเป็นนามธรรม จึงทำให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นขาดกระบวนการในการคิด เพราะกระบวนการเรียนรู้เน้นความจำ และนักเรียนไม่ได้ฝึกฝนการคิด ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นได้ และการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันพบว่า นักเรียนขาดจินตนาการทางประวัติศาสตร์ ทำให้ไม่สามารถสร้างแนวความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ขึ้น โดยอาศัยการตีความและประเมินคุณค่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงปกติเพียงอย่างเดียวเป็นการยากที่จะฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ได้อย่างแท้จริง แต่จะเป็นการง่ายกว่า ถ้าผู้สอนและผู้เรียนได้ร่วมกันเลือกและจัดกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ประกอบการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ดังเช่นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดจนได้ข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชาวบ้านเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนที่ผู้เรียนอยู่อาศัย ซึ่งการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองจะทำให้เป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถตอบสนองความต้องการ ความสนใจ และความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนได้อีกด้วย

ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา พบว่ามีลักษณะเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เพียงอย่างเดียว ใช้การถ่ายทอดเป็นประวัติศาสตร์สำเร็จรูป ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ในขณะเดียวกันการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ต้องไม่เป็นเพียงแค่การให้เด็กท่องจำบันทึกเรื่องราวที่ผ่านมา แต่ควรใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึก สร้างความภูมิใจในชาติ และนำความล้มเหลวในอดีตมาเป็นบทเรียนในการเรียนรู้ และนำมาเป็นหลักในการคิด ตลอดจนพัฒนาชีวิตของนักเรียน จากเหตุผลดังกล่าวการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ต้องเน้นที่กระบวนการคิด ดังนั้นครูจึงต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในการเรียนการสอน กล่าวคือ ไม่ได้เน้นการสอนหนังสือเท่านั้น แต่ครูต้องเน้นการสอนให้นักเรียนเป็นคนมีปัญญาในการคิด (เฉลิม มลิกา นิติเขตต์ปรีชา, 2559: 12; วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2552: 13)

นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์นั้นยังต้องให้นักเรียนได้ทำการศึกษาออกสถานที่ เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้สัมผัสสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่ได้ศึกษาไปแล้ว หรือกำลังศึกษาอยู่ การศึกษาออกสถานที่เป็นวิธีการสอนที่มุ่งส่งเสริมหรือขยายความในหลักการ ทฤษฎี เนื้อหาสาระที่ได้เรียนในชั้นเรียนซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดังกล่าวคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อันเป็นการมุ่งศึกษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรม และการเมืองการปกครอง โดยผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีวัฒนธรรมร่วมกัน และคล้ายคลึงกัน ตลอดจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

โดยแสดงให้เห็นว่ามีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้น การพานักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทำให้นักเรียนได้พบเห็นและรับรู้ว่า เหตุการณ์หรือเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองนั้น เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง เพราะมีหลักฐานและร่องรอยยืนยันเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ นอกจากนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงแล้ว ยังทำให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักและหวงแหนในมรดกที่บรรพบุรุษในท้องถิ่นได้สร้างไว้ให้กับชนรุ่นหลัง (ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์, 2561; สิริวรรณ ศรีพหล, 2553)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ผ่านการศึกษานอกสถานที่ อาทิ สถานที่สำคัญของชุมชน แหล่งการเรียนรู้ภายในท้องถิ่น ปรากฏชาวบ้าน ตลอดจนสภาพบ้านเมืองในปัจจุบันของท้องถิ่น จะนำมาสู่การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการคิดไตร่ตรอง และตัดสินใจ เพื่อพิจารณาความเชื่อหรือประสบการณ์ต่าง ๆ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภายในท้องถิ่นที่ค้นพบ อย่างมีเหตุผลและรอบคอบ อันเป็นการแสวงหาความรู้ที่มีระบบด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ด้วยการทบทวนและย้อนคิดถึงการกระทำของตน โดยสามารถแสดงผ่านการพูดและการเขียนหรือการกระทำ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปะ ผ่านกระบวนการพูด การเขียน และการนำเสนอ เพื่อสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จะทำให้นักเรียนเกิดความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมของนักเรียน ดังนั้นการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นสามารถสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมได้ ผ่านการวัดและประเมินผล การคิดสะท้อนโดยใช้การประเมินพฤติกรรม ซึ่งต้องมีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการหลากหลาย ได้แก่ การทดสอบความรู้และความสามารถในการคิดสะท้อน การประเมินตามสภาพจริง การประเมินการปฏิบัติ และการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน สำหรับการสอนการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น มีเทคนิคการสอนที่สำคัญและนิยมใช้โดยทั่วไปได้แก่ การเขียนบันทึกการคิดสะท้อน การใช้คำถาม และการอภิปราย ซึ่งกระบวนการในการสอนการคิดสะท้อน ผู้สอนสามารถใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ ครูผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจความคิดของตนเองและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้เพียงอย่างเดียว คำถามจึงต้องเป็นลักษณะปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้น ในกรณีที่เป็นการเรียนรู้แบบกลุ่มในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในท้องถิ่น ครูผู้สอนจึงต้องใช้เทคนิคการตั้งคำถามมาประยุกต์ใช้

ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ด้วย (Benton, 2014; ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์, 2561; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1, 2554)

นอกจากที่กล่าวไว้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาความรู้หรือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยการสรุปหลักการทางประวัติศาสตร์ อันได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้สอบสวนปัญหาทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการที่ทำให้วิชาประวัติศาสตร์มีความเป็นศาสตร์อย่างสมบูรณ์ เพราะประกอบด้วยเหตุ ที่นำไปสู่ผลที่สามารถตรวจสอบและพิสูจน์ได้เช่นเดียวกับศาสตร์อื่น ๆ (สิริวรรณ ศรีพหล, 2559: 16) ซึ่งขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะต้องกำหนดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา คำถามที่สำคัญได้แก่ ที่ไหน ใคร เมื่อไร อะไร ทำไม ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐานที่ได้จากหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) จากแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารนิเทศ ศูนย์เอกสาร จดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถานที่และบุคคล ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อได้ (Reality) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์ ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่า ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่า มีความน่าเชื่อถือเพียงใด และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่ผู้วิเคราะห์ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียงถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ เป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้นมีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรบ้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ และ ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ หมายถึง การนำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบ มาทำเป็นเรื่องราวใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีตมากที่สุด และนำเสนอ คือ การเผยแพร่ความจริงที่ค้นคว้าตีความ ถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ การบรรยาย การอภิปราย การเขียนรายงาน การเขียนบทความ การเขียนหนังสือ การสัมมนา (กรมวิชาการ, 2546; เฉลิม มลิลิต นิตินิตต์ ปรีชา, 2559; พลับปลิง คงชนะ, 2551; ไพฑูรย์ มีกุล และคณะ, 2551; สมนึก ปฏิปทานนท์, 2545; สิริวรรณ ศรีพหล, 2553)

อนึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน ได้ค่อย ๆ พัฒนาและเติบโตสืบเนื่องไปอย่างน่าสนใจอย่างยิ่ง ตลอดช่วงเวลาประมาณครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาได้พัฒนาก้าวหน้าในด้านเนื้อหา แนวคิด วิธีการศึกษาและมุมมองต่าง ๆ รวมทั้งมีนักวิชาการในหลายสาขาเข้ามาร่วมศึกษาจำนวนมาก

ยิ่งตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา นักวิชาการและคนในท้องถิ่นทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคต่างให้ความสนใจในเรื่องราวของชุมชนหมู่บ้านมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากในช่วงเวลาดังกล่าวท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทยได้รับผลกระทบอย่างมากจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (ยงยุทธ ชูแว่น, 2551: 43) สภาพการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่หลากหลายและสลับซับซ้อนตามมาดังที่เข้าใจและรับรู้กันในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้หลายฝ่ายจึงตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ต่อการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศเพื่อร่วมกันหาหนทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในระยะนี้เองประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทยได้ก้าวหน้าไปมากและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) ได้กำหนดความสำคัญของท้องถิ่นไว้ใน “การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต” กล่าวคือ ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต อาทิ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ โรงเรียนผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 70) จากที่กล่าวมาในข้างต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงหมายถึง การหาพื้นที่ถิ่นของชุมชนที่อยู่นอกภูมิลำเนา เพราะรัฐชาติพยายามทำให้เราอยู่ภายในกรอบที่กำหนดให้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นการศึกษาว่าผู้คนในชาติถิ่นอยู่ในพื้นที่รัฐชาติทั้งหมดหรือมีพื้นที่อื่นที่เขาสร้างขึ้นเอง โดยการแสวงหาผ่านการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ว่าในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาผู้คนหลากหลายในสังคมไทยเขายืนอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่ของรัฐชาติในตรงไหนบ้าง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544: 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นการมุ่งศึกษาท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรม และการเมืองการปกครอง จนกล่าวได้ว่าทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีอะไรหลายอย่างร่วมกันและคล้ายคลึงกัน จนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยแสดงให้เห็นว่ามีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้น การมุ่งลงไปศึกษาเรื่องราวของชุมชนหมู่บ้านเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนธรรมดา แทนการศึกษาประวัติศาสตร์เมือง จังหวัด หรือประวัติศาสตร์ชาติ ลักษณะดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาของประชาชนเองในฐานะเจ้าของประวัติศาสตร์ อันจะทำให้เกิดจิตสำนึกของประวัติศาสตร์แบบใหม่ เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ตลอดจนได้ข้อมูลและองค์ความรู้ในวิถีชาวบ้านเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ชาวบ้านมีอยู่อย่างแท้จริง รวมถึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ของตนเอง อันจะก่อให้เกิดเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในยุคปัจจุบัน

“บางหัวเสือ” ปัจจุบันเป็นชื่อของตำบลอยู่ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีสภาพความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เพราะอุตสาหกรรมเข้ามายังชุมชน สร้างรายได้แก่ประชากร

ปัจจุบันผู้ที่อาศัยในชุมชนนี้ไม่ใช่คนที่อยู่อาศัยมาแต่ครั้งอดีต เพราะมีการอพยพย้ายถิ่นจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้ามาอาศัยในชุมชนบางหัวเสือ อาทิ ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก โดยเฉพาะประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณมากที่สุด อีกทั้งประชากรคนไทยเชื้อสายจีน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ปัจจุบันสังคมบางหัวเสือมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม หากย้อนถามถึงอดีตกับชาวบางหัวเสือที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน น้อยคนนักที่จะรู้จักความเป็นมาของภูมิสถานแห่งนี้ (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560; วัชรกร เพื่อนโชติ, 2545)

จากข้อมูลที่ปรากฏนั้น ชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการในระยะที่ผ่านมาพบว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีเพียงการศึกษาถึงความเป็นมาและความหมายของชื่อสถานที่เพียงเท่านั้น (เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย, 2553) จากการศึกษาพบว่าในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาได้มีเพียงครูโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้าสมุทรปราการ ที่ได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ 2 คน กล่าวคือ งานของวัชรกร เพื่อนโชติ (2545) ได้ทำการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบางหัวเสือ ในการจัดทำเอกสารข้อมูลเบื้องต้นของตำบลต่าง ๆ ภายในอำเภอพระประแดง และชนินทร์ แก้วบุญเรือง (2560) ได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์บางหัวเสือ ภายใต้โครงการ “บางหัวเสือถิ่นที่อยู่ คู่ปากน้ำ” โดยอธิบายสภาพบริบทของบางหัวเสือตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และความเป็นมาของคำว่า “บางหัวเสือ” ว่ามีที่มาอย่างไร มีความสำคัญเช่นไร รวมทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของบางหัวเสือ ซึ่งเป็นการศึกษาผ่านหน่วยงานราชการโดยภาพรวม และยังไม่ได้ขยายผลสู่การจัดการเรียนรู้สู่ผู้เรียน ด้วยเหตุนี้จากสภาพสังคมปัจจุบันบางหัวเสือที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว พบว่านักเรียนและชนรุ่นหลังไม่ทราบถึงความเป็นมาของชุมชน และขาดความตระหนักในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

นอกจากนี้จากผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของวัชรกร เพื่อนโชติ (2545) และ ชนินทร์ แก้วบุญเรือง (2560) ด้วยการสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในชุมชนบางหัวเสือมากกว่า 70 ปี และสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับการรับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ พบว่าการรับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของบางหัวเสือของนักเรียนในชุมชน ขาดวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และขาดการอ้างอิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างรอบด้าน ทั้งหลักฐานประเภทหลักฐานชั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง ตลอดจนขาดกระบวนการในการเข้าถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภายในท้องถิ่น และการรับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังไม่เป็นระบบที่ถูกต้อง อันจะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือได้จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเอง และเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ได้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และได้กำหนดรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) ให้แก่นักเรียนที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งรายวิชานี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้นักเรียนได้เกิด

ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น เรียนรู้ความเป็นมาของท้องถิ่นตนเอง ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น และเข้าใจสภาพบริบทชุมชนภายใต้กระแสการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีภายในท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะจากสภาพโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน อันเป็นการทำลายระบบนิเวศภายในชุมชน (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 25; วัชรกร เผื่อนโชติ, 2545: 12) ซึ่งผลกระทบต่อสภาพบริบทสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางส่วน อันเป็นมรดกความทรงจำภายในท้องถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ จึงมีความสำคัญ มิใช่เพียงการเรียนรู้เพียงเรื่องประวัติ หรือพัฒนาการ เผ่าพันธุ์บรรพบุรุษ ได้สร้างท้องถิ่นมาอย่างไร หรือความเจริญความเสื่อม มรดกความเจริญของท้องถิ่นที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษมาจนปัจจุบันเพียงเท่านั้น แต่เป็นการสืบทอดมรดกความทรงจำในอดีต และปัจจุบัน สู่อนาคตของชุมชนบางหัวข้อ ไม่ให้หลงลืมชุมชนท้องถิ่นของตนเอง อันจะส่งผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 68-70; สิริวรรณ ศรีพหล, 2553: 205-207)

ด้วยแนวเหตุผลที่เสนอไว้ทั้งหมดนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ จึงเป็นแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นบางหัวข้อจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาของท้องถิ่น ว่ามีประวัติหรือพัฒนาการมาอย่างไร เผ่าพันธุ์บรรพบุรุษคือใคร มาจากไหนและบรรพบุรุษได้สร้างท้องถิ่นมาอย่างไร ทั้งความเจริญ ความเสื่อม เพราะเหตุใด มรดกความเจริญของท้องถิ่นที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษมาจนปัจจุบันมีอะไรบ้าง และท้องถิ่นของตนได้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างอาณาจักรไทยในประวัติศาสตร์อย่างไรบ้าง จากที่กล่าวมาในข้างต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จึงต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ อันประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐานที่ได้จากหลักฐานขั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความเพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) และขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ หมายถึง การนำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบ มาทำเป็นเรื่องราวใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีตมากที่สุด จากที่กล่าวมาวิธีการทางประวัติศาสตร์จึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนด้วยรูปแบบการศึกษาอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปะ อันจะทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน

และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมของนักเรียน เมื่อนักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นแล้ว ก็จะนำไปสู่ความรักและความผูกพัน มีความห่วงใยและเป็นแรงผลักดันมุ่งสู่การพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีความเจริญอย่างยั่งยืนสืบไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้หรือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยการสรุปหลักการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้สอบสวนปัญหาทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการที่ทำให้วิชาประวัติศาสตร์มีความเป็นศาสตร์อย่างสมบูรณ์ เพราะประกอบด้วยเหตุไปสู่วิธีการที่สามารถตรวจสอบและพิสูจน์ได้เช่นเดียวกับศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากตำราและงานวิจัย ได้แก่ กรมวิชาการ (2546) สิริวรรณ ศรีพหล (2553) เฉลิม มลิตา นิติเขตต์ปรีชา (2559) ณรงค์ พวงพิศและคณะ (2559) สมนึก ปฏิปทานนท์ (2545) ไพฑูรย์ มีกุล และคณะ (2551)

ผู้วิจัยได้ปรับปรุงขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์จากงานของ สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 142-145) เฉลิม มลิตา นิติเขตต์ปรีชา (2559: 143) ณรงค์ พวงพิศและคณะ (2559: 21-25) ทำให้ได้ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะต้องกำหนดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา คำถามที่สำคัญได้แก่ ที่ไหน ใคร เมื่อไร อะไร และทำไม ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน ที่ได้จากหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) จากแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารนิเทศ ศูนย์เอกสาร จดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถานที่และบุคคล ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อได้ (Reality) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์ ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่า มีความน่าเชื่อถือแค่ไหน และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่ผู้วิเคราะห์ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ เป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) เป็นเรื่อง ๆ ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดง

ความคิดเห็นประกอบ และขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ หมายถึง การนำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบ มาทำเป็นเรื่องราวใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีตมากที่สุด โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ตัวแปรต้น

11

การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ประกอบไปด้วย
ขั้นตอนศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา

การกำหนดหัวข้อเป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะต้องกำหนดเกี่ยวกับ
ประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา หรือคำถามที่สำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน

การรวบรวมหลักฐานที่ได้จาก หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) จากแหล่งค้นคว้า
ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อถือได้ (Reality) ของหลักฐานเป็น
เกณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน

ประกอบด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism)
ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นภายในท้องถิ่นที่
กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของ
ผู้ให้สัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า มีความน่าเชื่อถือมากเพียงใด
และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่
นักเรียนทำการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับจากหลักฐานภายในท้องถิ่น
เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความ
เป็นจริงมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ

การสังเคราะห์และตีความเป็นการทำงานทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น
มีความหมายอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา เพื่อให้เกิด
ความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์
(Concept) โดยการนำหลักฐานมาพิจารณา วิพากษ์ และแสดงความ
คิดเห็นประกอบ

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ

นักเรียนนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบจากการศึกษา
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเสื่อ มาร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อนำเสนอ
ผ่านการนำเสนอรูปแบบต่าง ๆ

ตัวแปรตาม

1. การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
2. ผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสื่อ
3. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

คำถามการวิจัย

1. การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ เป็นอย่างไร
2. ผลการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่
3. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
2. เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
3. ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สมมติฐานของการวิจัย

ผลการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ จำนวน 420 คน
 กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 35 คน
 ได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่

การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสื่อ

ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นเนื้อหาที่อยู่ในรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) ซึ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสื่อนั้นมีบุคคลสำคัญที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และบุคคลสำคัญที่มีส่วนช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชน อีกทั้งหลักฐานสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นคือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของวิถีชีวิตชาวบางหัวเสื่อคือเรื่อง สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงใช้เนื้อหา 3 หน่วยการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยเลือกใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 3 หน่วยการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง บุคคลสำคัญในท้องถิ่นบางหัวเสื่อ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของบางหัวเสื่อ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชน

บางหัวเสื่อในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

ระยะเวลาที่ใช้ทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 ใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง รวมจำนวน 16 ชั่วโมง และใช้เวลาหลังเลิกเรียน (15.00 – 18.00 น.) ระยะเวลา 5 สัปดาห์ ในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง กระบวนการในการแสวงหาความรู้หรือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยการสรุปหลักการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้สอบสวนปัญหาทางประวัติศาสตร์ ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา

การกำหนดหัวข้อเป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะต้องกำหนดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา หรือคำถามที่สำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน

การรวบรวมหลักฐานที่ได้จาก หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) จากแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อได้ (Reality) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน

ประกอบด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นภายในท้องถิ่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่นักเรียนทำการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับจากหลักฐานภายในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริง

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ

การสังเคราะห์และตีความเป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอด

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ

นักเรียนนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเลื่อมาร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อนำเสนอผ่านการนำเสนอรูปแบบต่าง ๆ

2. การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการคิดไตร่ตรอง เพื่อพิจารณาประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยการทบทวนและย้อนคิดถึงกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เช่น การศึกษาสถานที่สำคัญในท้องถิ่น ปราชญ์ ผู้รู้ในชุมชน โดยผ่านการพูดหรือการเขียนหรือการกระทำ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม อันจะทำให้เกิดความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมของนักเรียน ซึ่งวัดได้จากแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 3 ข้อ

3. ผลการเรียนรู้ หมายถึง ผลการทดสอบหลังเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย 4 ด้านดังนี้ 1) ด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) ด้านสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

4. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ หมายถึง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อในมิติต่าง ๆ ของชุมชนบางหัวข้อที่อยู่ในการปกครองส่วนภูมิภาค ของอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และการปกครองส่วนท้องถิ่น ของเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลบางไทรงาม ตำบลบางหญ้าแพรก และตำบลสำโรงใต้ โดยประเด็นในการศึกษา ได้แก่ ความเป็นมาของชุมชนบางหัวข้อ และสถานที่สำคัญในบางหัวข้อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบางหัวข้อ

5. ความพึงพอใจ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงความชอบ ความสนใจและมีทัศนคติในด้านบวกต่อการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยแสดงออกผ่านการพูด การเขียน และการนำเสนอ ซึ่งวัดได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale)

6. นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในในท้องถิ่นบางหัวเสือ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของนักเรียนได้ในอนาคต
2. นักเรียนได้ฝึกคิดสะท้อนผ่านการพูด การเขียน และการนำเสนอผลงาน ทำให้เกิดความสามารถในการไตร่ตรอง สะท้อนคิดในมิติอื่น ๆ ต่อไป
3. นักเรียนได้ฝึกวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในท้องถิ่นบางหัวเสือ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ผ่านวิธีการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง สามารถก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ที่ดีระหว่างนักเรียนและชาวบ้าน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งช่วยเป็นแนวความคิดสนับสนุนในงานศึกษา และได้จำแนกตามลำดับดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
 - 1.1 วิสัยทัศน์
 - 1.2 พันธกิจ
 - 1.3 โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา 2561
 - 1.4 ประมวลรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
 - 2.1 การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 - 2.2 การจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์
 - 2.3 ความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์
 - 2.4 ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์
 - 2.5 การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในวิธีการทางประวัติศาสตร์
3. การคิดสะท้อน
 - 3.1 ความหมายของการคิดสะท้อน
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อน
 - 3.3 เทคนิคในการวัดการคิดสะท้อน
 - 3.4 วิธีการวัดและประเมินผลการคิดสะท้อน
 - 3.5 วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
4. การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
 - 4.1 ความหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
 - 4.2 แนวทางในการจัดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
5. ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
 - 5.1 ความหมายของความภาคภูมิใจ

- 5.2 ปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลมีความภาคภูมิใจ
- 5.3 ความหมายของท้องถิ่น
- 5.4 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ
- 5.5 ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
- 5.6 การคิดสะท้อนความภูมิใจในท้องถิ่น
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์
 - 6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดสะท้อน
 - 6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ เป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ จัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ได้มีการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) มีสาระสำคัญของหลักสูตรดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรโรงเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามมาตรฐานสากล มีความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ มีความรู้ คุณธรรมจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนาผู้เรียนความสามารถพิเศษให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับสภาพปัญหาตามความต้องการของท้องถิ่นเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและอยู่สังคมได้อย่างมีความสุข

พันธกิจ

1. จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อันมีความรู้และความสามารถในการสื่อสารการคิดการแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และทักษะชีวิต

3. จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกายจัดกิจกรรมปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักชาติ มีจิตสำนึกความเป็นไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. จัดกิจกรรมปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยจัดกิจกรรมอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม และมีจิตสาธารณะในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการที่มุ่งสู่สากลจัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ปีการศึกษา 2561

ภาคเรียนที่ 1	หน่วยกิต/ ชั่วโมง/	ภาคเรียนที่ 2	หน่วยกิต/ ชั่วโมง
รายวิชาพื้นฐาน		รายวิชาพื้นฐาน	
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1			
ส 21101 สังคมศึกษา 1	1.5 (60)	ส 21103 สังคมศึกษา 2	1.5 (60)
ส 21102 ประวัติศาสตร์ไทย 1	0.5 (20)	ส 21104 ประวัติศาสตร์ไทย 2	0.5 (20)
ส 20221 หน้าที่พลเมือง 1	0.5 (20)	ส 20222 หน้าที่พลเมือง 2	0.5 (20)
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2			
ส 22101 สังคมศึกษา 3	1.5 (60)	ส 22103 สังคมศึกษา 4	1.5 (60)
ส 22102 ประวัติศาสตร์ไทย 3	0.5 (20)	ส 22104 ประวัติศาสตร์ไทย 4	0.5 (20)
ส 20263 อาเซียนศึกษา	0.5 (20)	ส 20224 หน้าที่พลเมือง 4	0.5 (20)
ส 20223 หน้าที่พลเมือง 3	0.5 (20)		
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3			
ส 23101 สังคมศึกษา 5	1.5 (60)	ส 23103 สังคมศึกษา 6	1.5 (60)
ส 23102 ประวัติศาสตร์ไทย 5	0.5 (20)	ส 23104 ประวัติศาสตร์ไทย 6	0.5 (20)
ส 20225 หน้าที่พลเมือง 5	0.5 (20)	ส 20226 หน้าที่พลเมือง 6	0.5 (20)
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4			
ส 31101 สังคมศึกษา 1	1.0 (40)	ส 31103 สังคมศึกษา 2	1.0 (40)
ส 31102 ประวัติศาสตร์ไทย 1	0.5 (20)	ส 31104 สังคมศึกษา 3	1.0 (40)
ส 30263 อาเซียนศึกษา	0.5 (20)	ส 30250 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	1.0 (40)
ส 30262 เหตุการณ์ปัจจุบัน	1.0 (40)		

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5			
ส 32101 สังคมศึกษา 4	1.0 (40)	ส 32103 สังคมศึกษา 5	1.0 (40)
ส 32102 ประวัติศาสตร์ไทย 2	0.5 (20)	ส 32104 ประวัติศาสตร์ไทย 3	0.5 (20)
ส 30281 ประชากรกับ สิ่งแวดล้อม	1.0 (40)	ส 30220 กฎหมายน่ารู้	1.0 (40)
ส 30223 หน้าที่พลเมือง 3	0.5 (20)	ส 30250 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (สำหรับนักเรียนโปรแกรมการ เรียนรู้-พิเศษสังคมศาสตร์)	1.0 (40)
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6			
ส 33101 สังคมศึกษา 6	1.0 (40)	ส 30231 สังคมศึกษาเพื่อพัฒนา ผลสัมฤทธิ์	1.0 (40)
ส 30241 เศรษฐกิจพอเพียง	1.0 (40)	ส 33102 ประวัติศาสตร์ไทย 4	0.5 (20)
		ส 30242 การเงิน การธนาคาร และการคลัง	1.0 (40)

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ปีการศึกษา 2561

**ประมวลรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) ระดับชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ**

คำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) จำนวน 1.0 หน่วยกิต ภาค
เรียนที่ 2/2561

ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น บุคคลสำคัญในท้องถิ่น สถานที่สำคัญ และ
สถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่นสภาพสังคม และเศรษฐกิจภายในท้องถิ่นตลอดจนการดำเนินชีวิตของชุมชน
บางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

โดยใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการ
ปฏิบัติ กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพแวดล้อมทั้ง
ทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม ที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ภาคภูมิใจรักและผูกพัน

กับท้องถิ่นของตนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดจนแสวงหาแนวทางความร่วมมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ผลการเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถอธิบายประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเสือ และสภาพบริบททางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์
2. นักเรียนสามารถอธิบายสภาพทางภูมิศาสตร์ และบริบททางสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนบางหัวเสือ
3. นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ชีวประวัติของบุคคลสำคัญในท้องถิ่นและนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
4. นักเรียนสามารถอภิปราย และวิเคราะห์พัฒนาการความเจริญของชุมชนบางหัวเสือ และบริเวณโดยรอบ
5. นักเรียนสามารถบอกที่มาของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางหัวเสือ
6. นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน
7. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวที่ส่งผลต่อชุมชนบางหัวเสือมาจนถึงปัจจุบัน
8. นักเรียนสามารถบอกสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้
9. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
10. นักเรียนสามารถประเมินค่าสังคมวัฒนธรรม ประเพณีบางหัวเสือที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบางหัวเสือมาจนถึงปัจจุบัน

รวมทั้งหมด 10 ผลการเรียนรู้

ตารางที่ 2 โครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม รหัสวิชา ส 30250 วิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เวลา 2 ชั่วโมง/สัปดาห์ จำนวน 1.0 หน่วยกิต

ลำดับ ที่	เรื่อง	ผลการเรียนรู้	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	หน้า หน้า คะแนน
1	เรื่อง พื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น	นักเรียนสามารถอธิบาย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บาง หัวข้อ และสภาพบริบททาง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัว ข้อ ด้วยวิธีการทาง ประวัติศาสตร์	- ความสำคัญของ การศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น - วิธีการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ - สภาพบริบททาง ประวัติศาสตร์โดย ภาพรวมของบางหัวข้อ	10	5
2	เรื่อง ภูมิศาสตร์บาง หัวข้อ	นักเรียนสามารถอธิบาย สภาพทางภูมิศาสตร์ และ บริบททางสิ่งแวดล้อมภายใน ชุมชนบางหัวข้อ	- สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน บางหัวข้อ - สภาพบริบททาง สิ่งแวดล้อมตาม ธรรมชาติของบางหัวข้อ เช่น พืชพรรณธรรมชาติ ลักษณะป่าชุมชน เป็น ต้น	8	5
3	เรื่อง พัฒนาการของ ชุมชนบาง- หัวข้อ และ บริเวณ โดยรอบ	นักเรียนสามารถอภิปราย และวิเคราะห์พัฒนาการ ความเจริญของชุมชนบางหัว ข้อ และบริเวณโดยรอบ	- พัฒนาการของชุมชน บางหัวข้อในด้านสังคม และเศรษฐกิจ - ภาพรวมของพัฒนาการ ด้านต่าง ๆ	8	10

ลำดับ ที่	เรื่อง	ผลการเรียนรู้	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
4	เรื่อง บุคคล สำคัญใน ท้องถิ่นบางหัว เสือ	นักเรียนสามารถอธิบาย และ วิเคราะห์ชีวประวัติของ บุคคลสำคัญในท้องถิ่นและ นำมาเป็นแบบอย่างในการ ดำเนินชีวิต	- บุคคลสำคัญในท้องถิ่น ที่มีบทบาทในการพัฒนา ท้องถิ่นบางหัวเสือ เช่น พระครูวิบูลสีลวัฒน์ กำนันเครือวัลย์ มีวิวัฒนะ เป็นต้น - ความสำคัญของบุคคล ท้องถิ่นในอดีตที่มีผลต่อ พัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	4	10
5	เรื่อง สถานที่ สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ ของบางหัวเสือ	1.นักเรียนสามารถบอกที่มา ของสถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์บางหัวเสือ 2.นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ถึงพัฒนาการ และความสำคัญของสถานที่ ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน เช่น - วัดบางหัวเสือ - ศาลปู่เจ้าสมิงพราย - ท่าเรือวัดบางหัวเสือ - โรงเรียนเตรียม อุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ - ชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	- วัดบางหัวเสือ - ศาลปู่เจ้าสมิงพราย - ท่าเรือวัดบางหัวเสือ - โรงเรียนเตรียม อุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ - ชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	4	15

ลำดับ ที่	เรื่อง	ผลการเรียนรู้	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
		3.นักเรียนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวที่ส่งผลต่อชุมชนบางหัวเสือมาจนถึงปัจจุบัน			
6	เรื่อง สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชนบางหัวเสือในอดีตจนถึงปัจจุบัน	<p>1.นักเรียนสามารถบอกสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้</p> <p>2.นักเรียนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - สภาพสังคมบางหัวเสือในอดีต - ประเพณี และวัฒนธรรมสำคัญของวิถีชาวชุมชนบางหัวเสือในอดีต - พัฒนาการทางสังคมและ 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพสังคมบางหัวเสือในอดีต - ประเพณี และวัฒนธรรมสำคัญของวิถีชาวชุมชนบางหัวเสือในอดีต - พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชุมชนบางหัวเสือตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน - วิถีชีวิตในชุมชนกับเศรษฐกิจพอเพียง สินค้าและผลิตภัณฑ์ ในชุมชนบางหัวเสือ 	4	15

ลำดับ ที่	เรื่อง	ผลการเรียนรู้	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
		วัฒนธรรมของชาวชุมชนบาง หัวเสือตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน - วิถีชีวิตในชุมชนกับ เศรษฐกิจพอเพียง สินค้าและ ผลิตภัณฑ์ ในชุมชนบางหัว เสือ 3.นักเรียนสามารถประเมิน ค่าสังคมวัฒนธรรม ประเพณี บางหัวเสือที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ชาวบางหัวเสือมาจนถึง ปัจจุบัน			
7	สะท้อนผลการ จัดการเรียนรู้	- รายงาน และนิทรรศการ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น - สอบกลางภาค - สอบปลายภาค		2	30
รวม				40	100

การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดการจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ไว้ในโครงสร้างเวลาเรียนให้เป็นหนึ่งในรายวิชาพื้นฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งสาระสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ คือการเรียนรู้เหตุการณ์ในอดีต ประวัติความเป็นมาของสังคม ชุมชน และประเทศชาติ ในมิติของการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ตลอดจนเป็นอุทาหรณ์และเป็นกระจกสะท้อนมาสู่ปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่อนาคตที่ดีของสังคม การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์มีรายละเอียดดังนี้

การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กล่าวคือ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นวิชาว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1) ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

2) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

3) เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4) ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

5) ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดมาตรฐานการจัดการเรียนรู้สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 13) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ หมายถึง การสอนมุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคต ให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลว่าหลักฐานหรือเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นั้นน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด และที่สำคัญการเรียนประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรักในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติหรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ความรักและความภูมิใจนี้จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชาติหรือท้องถิ่นของตนเช่นบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ได้เคยประพฤติปฏิบัติมา

ประวัติศาสตร์จึงจัดเป็นวิชาสำคัญวิชาหนึ่งที่มีการศึกษาเรื่องราวทุกอย่างที่ผ่านมาในอดีตรวมทั้งเหตุการณ์ปัจจุบันและที่กำลังจะเป็นอดีตด้วยวิชาประวัติศาสตร์จัดเป็นวิชาที่เก่าแก่ที่มีความสำคัญและมีพัฒนาการของศาสตร์สืบต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาช้านาน เพราะอดีตถูกนำมาเรียนรู้ในฐานะที่เป็นวิชาประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนที่มีคุณค่าและสำคัญต่อการสร้างสังคมมาก การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์เป็นสาระที่อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในทุกระดับเหมือนกับวิชาอื่น ๆ ได้แก่ 1. หลักสูตร 2. ครูผู้สอน 3. วิธีการสอน 4. สื่อการเรียนการสอน และ 5. การวัดประเมินผล (สิริวรรณ ศรีพหล, 2553: 2)

วินัย พงศ์ศรีเพียร (2543: 8-15) นักประวัติศาสตร์ ได้กล่าวว่า ครูสังคมศึกษาที่ต้องสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษา ต้องปรับตัวสู่สังคมโลกาภิวัตน์ ดังนี้

1) การเปลี่ยนทัศนคติ

แม้คำพูดที่ว่า “ศัตวรรษที่ถัดมาที่สุดของประวัติศาสตร์ คือ ครูที่สอนประวัติศาสตร์แยๆนั่นเอง” แต่เราต้องถือว่าเป็นข้อคิดคติเตือนใจแก่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ เพราะครูที่ดีๆ ย่อมต้องมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่ตนเองสอนเสียก่อน ต้องภาคภูมิใจว่า การสอนประวัติศาสตร์ไทยเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ นั่นคือ นอกจากทำให้เยาวชนของชาติมีความผูกพันทางด้านจิตใจและอารมณ์กับประเทศชาติ สังคม และชุมชนของเขาแล้ว ความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ไทย ยังจะทำให้พวกเขาเกิดความห่วงหาอาทร ต้องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติและของชุมชน เพราะมรดกเหล่านี้เป็นหลักฐานแสดงความเป็นมาของบรรพบุรุษและตัวเขา

ครูสอนประวัติศาสตร์ต้องเข้าใจด้วยว่า ในบรรดาวิชาสายสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ถ้าสอนกันอย่างถูกวิธี ประวัติศาสตร์เป็นวิชาเดียวที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดวิเคราะห์ หรือ Critical Mind ประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่การท่องจำวันเดือน ปี หรือชื่อคนสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ แต่การเรียนประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของการอธิบายเหตุและผลของเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ในอดีต ซึ่งส่งผลกระทบต่อมาถึงปัจจุบัน

2) พื้นฐานความรู้เรื่องไทย และประวัติศาสตร์ไทย

ครูสอนประวัติศาสตร์ไทยในอุดมคติย่อมต้องมีคุณสมบัติสำคัญสำคัญ 2 ประการ คือประการแรก ครูควรมีพื้นฐานความรู้เรื่องไทย และประวัติศาสตร์ไทยที่ดี และประการที่สอง ครูควรมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้นั้นในการเรียนการสอน

3) การเรียนการสอน

การปฏิรูปการศึกษาในยุคสมัยใหม่ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น การสอนประวัติศาสตร์ไทยต้องเน้นให้นักเรียนเข้าใจชุมชน สังคม และประเทศของเขา ความเข้าใจมาจากการศึกษาและวิพากษ์ข้อมูล ซึ่งสามารถทำได้หลายระดับ เช่น การอภิปราย คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมและพัฒนาความเป็นปัญญาชนตั้งแต่ยังเยาว์ เช่น การพูดหน้าชั้นเรียน การเขียนเรียงความ และการถกเถียงประเด็นเฉพาะ การสอนวิชาประวัติศาสตร์สามารถมีชีวิตชีวาขึ้นมาจากการที่ครูใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เช่น แผนที่ วิดีทัศน์ และการศึกษานอกสถานที่

ครูผู้สอนควรปลูกฝังจิตสำนึกของการเป็นนักประวัติศาสตร์รุ่นเยาว์ให้แก่ นักเรียน โดยเกิดจากความสามารถในการสังเกตความต่างของสิ่งที่เขาศึกษาบนพื้นฐานของเวลาและสถานที่

ครูสามารถช่วยให้นักเรียนเกิดความสามารถในการวิเคราะห์วิจารณ์ได้จากการให้นักเรียนได้มีโอกาสอ่านเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานชั้นต้น จะสามารถเข้าถึงบรรยากาศและสมัยที่ศึกษา โดยนักเรียนสามารถได้ประโยชน์จากการสร้างสถานการณ์จำลอง ซึ่งนักเรียนจะได้รับมอบหมายให้แสดงบทบาทสมมติของบุคคลทางประวัติศาสตร์ และอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถกระตุ้นความสนใจและการถกเถียงของนักเรียนได้ดีก็คือ “การใช้คำถามแบบมีเงื่อนไขสมมติ” เช่น ถ้า

ออกญาจักรีไม่ทรยศต่อสมเด็จพระมหินทราธิราชในสงครามกับพระเจ้าบุเรงนอง อาณาจักรอยุธยาจะตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในปี พ.ศ.2112 หรือไม่

4) การฝึกหัดและวัดผล

วิธีการวัดผลแบบข้อสอบปรนัยอาจถูกนำมาใช้ในวิชาประวัติศาสตร์ได้ดีในระดับหนึ่งเท่านั้น ดร.โลรัง อังเนอแก็ง กล่าวว่าในระบบมัธยมศึกษาของฝรั่งเศส การวัดผลแบบปรนัยมีอยู่ไม่เกินร้อยละ 30 ส่วนการวัดผลที่เหลือ คือ การวัดผลแบบข้อสอบอัตนัย โดยจะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด ความมีเหตุผลการแสดงออกถึงการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ฝึกให้นักเรียนได้อ่านเอง เขียนเอง

กล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ ครูต้องเปลี่ยนทัศนคติในการจัดการสอนวิชาประวัติศาสตร์โดยครูต้องเน้นให้นักเรียนได้เข้าใจสังคม ชุมชนที่เขาได้อยู่อาศัยวิชาประวัติศาสตร์ต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสวิเคราะห์ เพราะวิชาประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องของการท่องจำ เวลาและสถานที่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ครูยังต้องมีพื้นฐานความรู้เรื่องไทย และประวัติศาสตร์ไทย ในระดับดีพอสมควร และไม่ควรมองว่าใครอ่านประวัติศาสตร์มาเพียงเล็กน้อยก็จะมาเป็นครูสอนประวัติศาสตร์ไทยได้ และครูยังต้องสามารถนำเอาความรู้ที่ตนเองมี ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย โดยในการเรียนการสอนจะต้องเน้นให้นักเรียนได้อภิปราย การพูดหน้าชั้นเรียน การได้ศึกษาค้นคว้า การฝึกให้นักเรียนฝึกการเป็นนักประวัติศาสตร์รุ่นเยาว์ ครูต้องให้นักเรียนได้อ่านเอกสารหลักฐานชั้นต้นบ้าง และได้ฝึกวิเคราะห์ เช่น การใช้คำถามแบบสมมติ การให้นักเรียนแสดงบทบาทจำลองของบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ และการวัดประเมินผล ครูควรออกข้อสอบแบบอัตนัยเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ ทำให้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น คิดเป็น ทำเป็น

การสอนประวัติศาสตร์จึงเป็นงานสำคัญของครูที่จะต้องออกแบบการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง ให้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ รวมไปถึงในเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มากมาย นักเรียนจึงจำเป็นต้องกลั่นกรองด้วยทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณค่า มีความถูกต้องในแง่ของเนื้อหา และสามารถใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้

สำหรับประโยชน์ของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์นั้น สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 17-18) ได้อธิบายว่า มีหลายประการดังนี้

- 1) ประวัติศาสตร์ช่วยให้มนุษย์เกิดสำนึกในการศึกษาค้นคว้า และสืบค้นข้อมูลที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน สร้างความภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกนิยมในชาติ
- 2) ประวัติศาสตร์ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากอดีตเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบถึง ปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบจากปัญหา
- 3) การศึกษาประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปกำหนดยุทธศาสตร์ ในการดำเนินนโยบายให้เป็นประโยชน์ต่อปัจจุบันและอนาคต

4) วิธีการทางประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษาสังสมประสบการณ์และทักษะในการวิเคราะห์ ไต่สวน และแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาแขนงอื่น ๆ คุณสมบัตินี้เป็น องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการสูง

กล่าวโดยสรุป การศึกษาประวัติศาสตร์สามารถช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจพื้นฐานของตนเอง เข้าใจถึงวิวัฒนาการของมนุษย์และสังคมว่าพัฒนาการเป็นลำดับขั้นตอนอย่างไร ได้เรียนรู้ความสำเร็จ หรือข้อผิดพลาดของมนุษย์ เพื่อเป็นบทเรียนและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์จึงมิใช่การฝึกจำเหตุการณ์ ระยะเวลา ชื่อบุคคล หากแต่มุ่งศึกษาให้รู้จัก ตนเองของมนุษย์ และประโยชน์ของนักเรียนในการศึกษาประวัติศาสตร์ คือ การฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเลือกรับข้อมูล หรือเนื้อหาสาระจากหลักฐานประเภทต่าง ๆ จึงจะทำให้การศึกษาวិชาประวัติศาสตร์เกิดเป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์

สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 16) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ หรือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยการสรุปหลักการทางประวัติศาสตร์ ซึ่ง ได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้สอบสวนปัญหา ทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการที่ทำให้วิชาประวัติศาสตร์มีความเป็นศาสตร์ อย่างสมบูรณ์ เพราะประกอบด้วยเหตุ ที่นำไปสู่ผลที่สามารถตรวจสอบและพิสูจน์ได้เช่นเดียวกับ ศาสตร์อื่น ๆ

พรภิรมณ์ เชียงกุล (2543: 12) ได้ให้ความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ว่าวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยการคัดเลือกข้อมูล เพื่อหาว่าอะไรจริง อะไรไม่จริง ข้อเท็จจริงต้องเชื่อถือ ได้ ทำให้ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาเป็นอย่างมาก วิธีการทางประวัติศาสตร์นั้น จะตัดหลักฐานที่ไม่ เกี่ยวข้องออก และเก็บส่วนที่เกี่ยวข้องมาเขียนให้เป็นเรื่องราว มีคนเปรียบเทียบกับ เหมือนการหาเศษ ผ้าที่กระจายอยู่ในถุง เราต้องคัดเลือกเศษผ้ามาเย็บปะติดปะต่อกันจนเข้าเป็นผืนผ้าที่สมบูรณ์ผืนผ้าที่ สมบูรณ์ก็เปรียบเสมือนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2537: 2) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ คือการศึกษา ประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลายซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้น ไปกำหนดยุทธศาสตร์ ในการดำเนินนโยบายให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้ศึกษาสังสมประสบการณ์และทักษะในการวิเคราะห์ ไต่สวน และแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำไป ประยุกต์ใช้กับการศึกษาในศาสตร์แขนงอื่น ๆ คุณสมบัตินี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนา คุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการสูง

สี่บแสง พรหมบุญ (2523: 37) กล่าวว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์นั้น คือสิ่งที่ผู้สอนประวัติศาสตร์จะต้องตระหนักว่าวิธีการสอนประวัติศาสตร์มีลักษณะต่างจากศาสตร์สาขาอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ในการสอนคณิตศาสตร์หรือฟิสิกส์ ผู้เรียนจะต้องเรียนจากเรื่องง่าย ๆ ไปหายากตามลำดับขั้นจะกระโดดข้ามไม่ได้ แต่การสอนประวัติศาสตร์มิใช่เช่นนั้น ไม่สามารถจะสอนผู้เรียนในทุกอย่างได้ แต่จะต้องเลือกว่าจะสอนเรื่องอะไรบ้างจึงจะเป็นประโยชน์และจะใช้วิธีการสอนอย่างไร วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนจะต้องรู้จักใช้หลักฐานที่มองปัญหาประวัติศาสตร์ในเรื่องเดียวกันด้วยทรรศนะที่แตกต่างกัน โดยผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ทรรศนะสำคัญเหล่านั้นพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบให้ผู้เรียนเข้าใจได้โดยแจ่มแจ้ง ปัญหาต่อมาคือ ผู้สอนจะพยายามผสมผสานวิธีการสอนกับเนื้อหาให้ผสมกลมกลืนได้อย่างไร เนื้อหาที่คัดเลือกจะกำหนดวิธีการสอน และวิธีการที่จะมีอิทธิพลต่อการคัดเลือกเนื้อหาเช่นกัน วิธีการมีความสำคัญกว่าเนื้อหาที่จะสอน ถ้าเนื้อหาดีวิธีการสอนไม่ดีจะเกิดประโยชน์น้อยมาก สำหรับหลักการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์สำหรับนักเรียนทั้งระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาชั้น

ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ (2559: 21) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ขั้นตอนหรือวิธีการที่นักประวัติศาสตร์ หรือผู้ฝึกฝนทางประวัติศาสตร์ ใช้เพื่อศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบกับหลักฐานอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย วัตถุทัศนศิลป์ เสียง หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจำลองอดีตหรือร้อยพันอดีตขึ้นมาได้อย่างถูกต้อง สมบูรณ์และน่าเชื่อถือ

ไพฑูริย์ มีกุล และคณะ (2551: 18) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์นั้น มีจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การบรรลุถึงข้อเท็จจริงหรือความเป็นจริงในอดีต ซึ่งวิธีการเพื่อนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว ไม่สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ เพราะเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวและจบลง ไม่สามารถทดลองอย่างกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงต้องใช้วิธีการเฉพาะของตนเรียกว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเน้นความสำคัญในการตรวจสอบข้อมูลและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันนำไปสู่การค้นพบความเป็นจริงของเรื่องราวในอดีต

กล่าวโดยสรุป วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ขั้นตอนหรือวิธีการที่นักประวัติศาสตร์ หรือผู้ที่ศึกษาในศาสตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ใช้ในการศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบกับหลักฐานอื่น ๆ โดยขั้นตอนนั้นเป็นกระบวนการคัดเลือกข้อมูล เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ โดยการศึกษาศาสตร์จึงต้องใช้วิธีการเฉพาะของตนเรียกว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเน้นความสำคัญในการตรวจสอบข้อมูลและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันนำไปสู่การค้นพบความเป็นจริงของเรื่องราวในอดีต

ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์

ในการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น มีขั้นตอนและกระบวนการในการศึกษา เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาความรู้หรือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยการสรุปหลักการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้สอบสวนปัญหาทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการที่ทำให้วิชาประวัติศาสตร์มีความเป็นศาสตร์อย่างสมบูรณ์ เพราะประกอบด้วยเหตุ ที่นำไปสู่ผลที่สามารถตรวจสอบและพิสูจน์ได้เช่นเดียวกับศาสตร์อื่น ๆ จึงมีผู้เสนอขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ไว้ต่าง ๆ ดังนี้

กรมวิชาการ (2546: 57) กล่าวถึง วิธีการทางประวัติศาสตร์ คือ กระบวนการในการศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้จะต้องคอยติดตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และการถ่ายทอดสิ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน เป็นขั้นตอนที่ต้องทำตั้งแต่เริ่มแรก และตลอดเวลา ระหว่างการศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้จะต้องคอยติดตามหลักฐานที่อาจจะมีการค้นพบใหม่ๆ หรือมีการตีความใหม่ๆ เสมอ

2. การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐาน ซึ่งจะประเมินคุณค่าหลักฐานภายนอกและภายใน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐานจากภายนอก จะเป็นการมุ่งวิเคราะห์ พิสูจน์หลักฐานว่า เป็นของจริงหรือของปลอม ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญจากสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง

2.2 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าหลักฐานจากภายใน เป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐานและคุณค่าของหลักฐานว่ามีมากน้อยเพียงใด

3. การตีความ ประกอบด้วย การแปลความหมาย การวิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นซึ่งแบ่งแยกได้ 2 ประเภท คือ

3.1 การตีความแนวตั้ง จะไม่ยึดตามลำดับเวลา ก่อนหลัง แต่ขึ้นกับประเด็นปัญหา เป็นสำคัญ

3.2 การตีความแนวราบ จะยึดตามลำดับก่อนหลังเป็นหลัก

4. การสังเคราะห์ คือ การนำข้อมูลมาจัดระเบียบผสมผสานกันอย่างกลมกลืน จะต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ ด้วย เช่น การวางเค้าโครงเรื่อง ข้อสมมติฐานหลัก ข้อสมมติฐานรอง ความสามารถในการวิเคราะห์ และตีความหลักฐาน ตลอดจนความสามารถในการสรุปเรื่องที่ตีด้วย

สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 142-145) ได้อธิบายขั้นตอนวิธีสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหาและการตั้งสมมติฐาน

การกำหนดปัญหาเป็นขั้นตอนแรกของวิธีสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ แต่ก่อนที่ผู้เรียนจะกำหนดปัญหาได้นั้น ครูผู้สอนต้องให้นักเรียนได้ฝึกการสังเกตหรือตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องราวของเหตุการณ์ในอดีต หรือการกระทำของบุคคลในประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดข้อคิดว่า มีจุดใดหรือประเด็นที่สามารถนำมากำหนดเป็นปัญหาเพื่อการศึกษาและค้นหาคำตอบได้

2. ขั้นรวบรวมหลักฐาน

ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีค้นคว้าและบอกแหล่งที่ผู้เรียนจะสามารถแสวงหาและรวบรวมหลักฐานได้ ซึ่งหลักฐานหรือข้อมูลบางอย่าง ครูผู้สอนอาจเตรียมมาให้ผู้เรียนเพื่อประกอบการเรียนและค้นคว้า โดยรวบรวมไว้ในห้องสมุด หรือมุมหนังสือภายในห้องเรียน เมื่อนักเรียนได้หลักฐานแล้ว ต่อไปคือ การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน ผู้เรียนจะต้องรวบรวมและคัดแยกว่าหลักฐานหรือข้อมูลใดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา และลำดับความสำคัญของหลักฐานหรือข้อมูลเหล่านั้น

3. ขั้นการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูลและหลักฐาน

ในขั้นนี้ผู้สอนต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวิเคราะห์และการประเมินคุณค่าข้อมูลและหลักฐาน โดยใช้ “วิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์” ซึ่งประกอบด้วยวิพากษ์ภายนอก และการวิพากษ์ภายใน

การวิพากษ์ภายนอก มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบข้อมูลหรือตัวหลักฐานว่ามีความถูกต้องหรือข้อบกพร่องของหลักฐานที่จะนำมาใช้หรือไม่ โดยพิจารณาจากเรื่องต่าง ๆ เช่น อายุของหลักฐาน สภาพแวดล้อมที่หลักฐานนั้นถูกสร้างหรือเขียนขึ้น ผู้สร้างหรือผู้เขียนหลักฐาน จุดประสงค์ของการสร้างหลักฐานนั้น สภาพเดิมหรือรูปเดิมของหลักฐานนั้น เป็นต้น

ส่วนการวิพากษ์ภายใน คือ การศึกษาถึงความน่าเชื่อถือของเอกสารหรือหลักฐานว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด เช่น พิจารณาแยกแยะสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง กับความคิดเห็นออกจากกัน

4. ขั้นตีความหลักฐานและสังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐาน

การสังเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนต้องพยายามเรียบเรียงความคิดของตนเองโดยอาศัยข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้หากพบข้อค้นพบใหม่ ๆ ผู้เรียนสามารถย้อนกลับไปศึกษาหลักฐานหรือข้อมูลเพิ่มเติมได้ เพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์ เมื่อสังเคราะห์แล้ว ผู้เรียนจะเรียบเรียงเนื้อหาใหม่ในลักษณะการอธิบายโดยมีความคิดเห็นของผู้ศึกษาประกอบ และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงและแนวคิดเข้าด้วยกัน

5. ชี้นำเสนอผลการศึกษา

ชี้นำเสนอผลการศึกษาที่ผ่านการค้นคว้าและสังเคราะห์มาแล้ว มาเรียบเรียงเป็นความรู้ และแนวคิดสำคัญ การนำเสนอเนื้อหาในขั้นนี้ ผู้เรียนสามารถเสนอเนื้อหาได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดทำเป็นรายงาน การเขียนเป็นบทความ การบรรยาย อภิปราย สัมมนา หรือเสนอในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ต่าง ๆ โดยต้องนำเสนอที่น่าสนใจ มีความสมบูรณ์ และน่าเชื่อถือ

เฉลิม มลิลาน นิติเขตต์ปรีชา (2559: 143) ได้กล่าวถึงวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ว่ามีขั้นตอนของการสอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหาหรือข้อสมมติฐาน (Setting up Problem or Hypothesis) จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ในขั้นนี้ อยู่ที่การใช้การสังเกต (Observation) ของผู้เรียนและผู้สอนร่วมกัน เพื่อให้พบข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมของบุคคลในประวัติศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดอยู่ในเนื้อหาของบทเรียน ทางที่ดีผู้สอนควรจะดำเนินการวางแผน และเตรียมการล่วงหน้า เพื่อเกิดความพร้อมที่จะช่วยให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนได้เกิดข้อคิดในขณะเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดปัญหาหลังจากนั้นก็ถึงขั้นดำเนินการศึกษาขอบเขต และแนวทางของปัญหาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงโดยละเอียดซึ่งถ้าผู้เรียนและผู้สอนกระทำด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังผลจะออกมาในรูปคำถามที่เกี่ยวข้องด้วยปัญหาเป็นจำนวนมาก และถ้าเป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีประสบการณ์มาแล้ว ก็อาจดำเนินการให้ผู้เรียนเดาคำตอบ หรือกำหนดแนวทางที่คาดว่า เป็นไปได้เกี่ยวกับคำตอบของปัญหาในรูปของการกำหนดสมมติฐาน

2. ขั้นแสวงหาความรู้โดยการรวบรวมหลักฐาน (Data Collection) ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการค้นคว้า และบอกแหล่งที่ผู้เรียนจะสามารถแสวงหา และรวบรวมหลักฐานได้ อาจกำหนดให้ในรูปของการบอกบรรณานุกรม (Bibliography) หรือหนังสืออ้างอิง (Reference books) และถ้าเป็นไปได้ ครูผู้สอนอาจจัดเตรียมหลักฐานหรือเอกสารเพื่อประกอบการเรียนและค้นคว้าโดยรวบรวมไว้ในห้องสมุดหรือมุมหนังสือภายในห้องเรียน ก็จะเกิดความสะดวกและเป็นการสนองตอบความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) ของผู้เรียนให้สามารถดำเนินการรวบรวม และคัดเลือกเอกสารหลักฐานที่มีคุณค่าตรงกับปัญหาหรือข้อสมมติฐาน ได้ทันทียิ่งดี ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ จะต้องมีการจำแนก (Classification) ประเภทของหลักฐานออกเป็นหลักฐานขั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) และหลักฐานขั้นที่สาม (Tertiary Sources) ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อได้ (Reality) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์

3. ขั้นวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis and Evaluation) ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องให้คำแนะนำและสาธิตวิธีการวิเคราะห์ และการประเมินคุณค่าข้อมูล โดยอาศัยหลักการสำคัญ “Criticism” ซึ่งแยกเป็น 2 ชั้น คือ

3.1 การประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานที่ไม่ใช่หลักฐานชั้นต้น การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่า มีความน่าเชื่อถือแค่ไหน การสำรวจคุณค่าจากข้อเสนอใน Book Reviews การพิจารณาเฉพาะส่วนที่เป็นบทคัดย่อ (Abstracts) บทนำ บทสรุป และสารบัญ เรื่อง จะช่วยให้ผู้เรียน หรือผู้วิเคราะห์สามารถเข้าใจเนื้อหาทั้งหมด อย่างคร่าวๆ ได้

3.2 การประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่ผู้วิเคราะห์พยายามใช้ความเฉลียวฉลาดสามารถและความรอบรู้ค้นหาความมีเหตุผล (Rationalist) ความคงเส้นคงวา (Consistency) ความเป็นจริง (Reality) และที่สำคัญคือสิ่งที่เป็นวัตถุของหลักฐาน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุดในระดับของการสังเคราะห์

4. ขั้นตีความและสังเคราะห์ (Data Interpretation and Synthesis) เป็นขั้นที่นำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความแล้วสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) เป็นเรื่องๆ ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ แล้วจึงดำเนินการสรุปผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็นมโนทัศน์ของการเรียนรู้

5. ขั้นนำเสนอข้อมูล (Presentation) เป็นขั้นของการนำเสนอความรู้ และแนวความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว ต่อผู้อื่นอาจกระทำได้โดยการบรรยาย การอภิปรายการสัมมนา การเขียนบทความการทำรายงาน (Working paper) และอื่น ๆ ซึ่งความสำคัญอยู่ตรงที่ผู้นำเสนอจะต้องใช้ความสามารถในการร่างโครงเรื่องและแนวทางเขียนอย่างรัดกุม เพื่อให้น่าสนใจ มีคุณค่า มีความต่อเนื่อง และเร้าใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามการนำเสนอ ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ขั้นสุดท้ายครบตามกระบวนการ

ณรงค์ พวงพิศและคณะ (2559: 21-25) กล่าวถึง วิธีการทางประวัติศาสตร์ว่าประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดหัวข้อเรื่อง การรวบรวมหลักฐาน การประเมินคุณค่าของหลักฐาน การวิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ข้อมูล และการเรียบเรียงหรือการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะศึกษา

การศึกษาเรื่องราวในประวัติศาสตร์เริ่มจากความสงสัย อยากรู้ ไม่พอใจกับคำอธิบายเรื่องราวที่มีมาแต่เดิม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเริ่มกำหนดเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งในระยะแรกอาจกำหนดขอบเขตให้กว้าง แล้วจึงค่อยจำกัดประเด็นให้แคบลง เพื่อให้เกิดความชัดเจนขึ้นในภายหลัง

2. การรวบรวมหลักฐาน

การรวบรวมหลักฐาน คือ การรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะศึกษา ซึ่งมีทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังแบ่งออกเป็นหลักฐานขั้นต้น หรือหลักฐานปฐมภูมิ และหลักฐานชั้นรอง หรือหลักฐานทุติยภูมิ

3. การประเมินคุณค่าของหลักฐาน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นมาได้ ก่อนจะทำการศึกษาค้นคว้าต้องทำการประเมินคุณค่าว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แท้จริงเพียงใด การประเมินคุณค่าของหลักฐานนี้เรียกว่า “วิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์” ซึ่งมีอยู่ 2 วิธีได้แก่ 1) การประเมินคุณค่าภายนอกหรือวิพากษ์ภายนอก เป็นการประเมินว่าเอกสารนั้นเป็นของจริงหรือไม่ โดยพิจารณาสิ่งปรากฏจากภายนอก เช่น เนื้อกระดาษ เป็นต้น และ 2) การประเมินคุณค่าภายใน หรือวิพากษ์วิธีภายใน เป็นการประเมินคุณค่าของหลักฐานจากข้อมูลภายในหลักฐานนั้น เป็นต้นว่า มีชื่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ ในช่วงที่หลักฐานนั้นทำขึ้นหรือไม่

4. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

เมื่อทราบว่าหลักฐานนั้นเป็นของแท้ ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้หรือความจริงในประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ก็ต้องศึกษาข้อมูลหรือข้อสนเทศในหลักฐานนั้นว่าให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อะไรบ้าง ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์เพียงใด หรือข้อมูลนั้นมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นอย่างไร มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงหรือไม่ ข้อมูลมีความยุติธรรมหรือไม่ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหลายมาจัดหมวดหมู่ เช่น ความเป็นมาของเหตุการณ์ สาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ ความเป็นไปของเหตุการณ์ ผลของเหตุการณ์ เป็นต้น

5. การเรียบเรียงหรือการนำเสนอ

การเรียบเรียงหรือการนำเสนอจัดเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญมาก โดยผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมและเรียบเรียงหรือนำเสนอให้ตรงกับประเด็นหรือหัวข้อที่ตนเองสงสัย ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ทั้งจากความรู้เดิมและความรู้ใหม่ รวมไปถึงความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเท่ากับเป็นการรื้อฟื้นหรือจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่อย่างถูกต้องและเป็นกลาง

สมนึก ปฏิพานนท์ (2545: 100) กล่าวถึง วิธีการทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นวิธีวิจัยเอกสารหลักฐานประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

1. กำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา
2. การค้นหาและรวบรวมหลักฐาน

3. ตรวจสอบ วิเคราะห์ ประเมินค่าและตีความหลักฐาน
4. สรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบปัญหา
5. การนำเสนอที่น่าสนใจและมีเหตุผล

ไพฑูรย์ มีกุล และคณะ (2551: 31) กล่าวว่า วิธีที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์และเขียนเชิงประวัติศาสตร์นั้น ประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขึ้นกำหนดปัญหาหรือเรื่องที่จะศึกษา เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะถามตนเองเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา คำถามที่สำคัญได้แก่ ที่ไหน ใคร เมื่อไร อะไร ทำไม

2. ขึ้นรวบรวมหลักฐาน ผู้ศึกษาต้องพยายามค้นหา และรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษามาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะอยู่ในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารนิเทศ ศูนย์เอกสาร จดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถานที่และบุคคล

3. ขึ้นตรวจสอบและประเมินหลักฐาน การตรวจสอบและประเมินหลักฐานนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

3.1 การพิจารณาลักษณะภายนอกของหลักฐานว่าเป็นของจริงหรือของปลอม

3.2 การพิจารณาข้อมูลและเนื้อหาในหลักฐานตัดสินว่าเชื่อถือได้หรือไม่

4. ขึ้นตีความหลักฐาน คือ การทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะเชี่ยวชาญในการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนการตีความหลักฐานที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ต้องอาศัยโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ศิลป์และนักวิชาการสาขาอื่นเช่นเดียวกับการตรวจสอบและประเมินหลักฐาน

5. ขึ้นเรียบเรียงและนำเสนอ หมายถึง การนำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบ หรือตีความได้มาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน ให้เป็นเรื่องราวใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีตมากที่สุด เสมือนหนึ่งช่างทอผ้าสอดประสานเส้นด้ายทอเป็นผืนผ้าเรียบร้อยสมบูรณ์ การนำเสนอ คือ การเผยแพร่ความจริงที่ค้นคว้าตีความไปสู่ผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยายอภิปราย เขียนรายงาน เขียนบทความ เขียนหนังสือ เป็นต้น

พลับพลึง คงชนะ (2551: 25) กล่าวถึง วิธีการทางประวัติศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. ตั้งคำถาม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ คำถามเพื่อหาข้อมูลทั่วไป และคำถามเพื่อสืบค้นหลักฐาน

2. รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในชุมชน

3. เรียบเรียงและตรวจสอบ นำข้อมูลมาตรวจสอบความขัดแย้งแล้ว จึงเรียบเรียงข้อมูลตามลำดับเวลา หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาตอบคำถามว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และตีความว่าทำไม และอย่างไร

4. การนำเสนอเรื่องราว แล้วนำข้อมูลที่เรียบเรียงมาอธิบายให้สัมพันธ์ต่อเนื่องกันจากลำดับขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์ สรุปได้ว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาประวัติศาสตร์ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนกำหนดปัญหา ขั้นรวบรวมข้อมูล ขั้นตรวจสอบและประเมินหลักฐาน ขั้นตีความหลักฐานและ ขั้นเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล

จากขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยได้สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์	กรมวิชาการ (2546: 57)	สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 142-145)	เฉลิม มลิลา นิตินิเขตต์ ปรีชา (2559: 143)	ณรงค์ พวงพิศและคณะ (2559: 21-25)	สมนึก ปฏิปทานนท์ (2545: 100)	ไพฑูริย์ มีกุลและคณะ (2551: 31)	พลับพลึง คงชนะ (2551: 25)
ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา/หัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา	การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน	ขั้นกำหนดปัญหาและการตั้งสมมติฐาน	กำหนดปัญหาหรือข้อสมมติฐาน	การกำหนดหัวข้อเรื่องที่ จะศึกษา	กำหนดประเด็นปัญหาที่ ต้องการศึกษา	กำหนดปัญหา	ตั้งคำถาม
ขั้นที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน	หลักฐาน	ขั้นรวบรวมหลักฐาน	แสวงหาความรู้โดยการรวบรวมหลักฐาน	การรวบรวมหลักฐาน	การค้นหและรวบรวมหลักฐาน	รวบรวมหลักฐาน	รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล
ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหลักฐาน	การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐาน	ขั้นการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูลและหลักฐาน	วิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล	การประเมินคุณค่าของหลักฐาน	ตรวจสอบวิเคราะห์ประเมินค่า	ตรวจสอบและประเมินหลักฐาน	-
ขั้นที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ	การสังเคราะห์และการตีความ	ขั้นตีความหลักฐานและสังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐาน	ตีความและสังเคราะห์	การวิเคราะห์สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูล	ตีความหลักฐาน	ตีความหลักฐาน	-
ขั้นที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ	-	ขั้นนำเสนอผลการศึกษา	นำเสนอข้อมูล	การเรียบเรียงหรือการนำเสนอ	สรุปข้อเท็จจริงและนำเสนอสำเนาใจและมีเหตุผล	เรียบเรียงและนำเสนอ	เรียบเรียงและตรวจสอบการนำเสนอเรื่องราว

ตารางที่ 3 สรุปขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์

จากตารางการศึกษาขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์จากงานของ สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 142-145) เฉลิม มลิลลา นิติเขตต์ปรีชา (2559: 143) ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ (2559: 21-25) ทำให้ได้ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะต้องกำหนดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา คำถามที่สำคัญได้แก่ ที่ไหน ใคร เมื่อไร อะไร ทำไม ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน ที่ได้จาก หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) และหลักฐานชั้นที่สาม (Tertiary Sources) จากแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารนิเทศ ศูนย์เอกสาร จดหมายเหตุ พิพิธภัณฑสถานและบุคคล ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อได้ (Reality) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์ ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่า มีความน่าเชื่อถือแค่ไหน และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่ผู้วิเคราะห์ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ เป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) เป็นเรื่องๆ ซึ่งจะกระทำได้ โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็น ประกอบ และขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ หมายถึง การนำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบ มาทำเป็นเรื่องราวใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีตมากที่สุด และนำเสนอ คือ การเผยแพร่ความจริงที่ค้นคว้าตีความไปสู่ผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยายอภิปราย เขียนรายงาน เขียนบทความ เขียนหนังสือ การสัมมนา เป็นต้น

การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในวิธีการทางประวัติศาสตร์

การศึกษาตามวิธีการทางประวัติศาสตร์นั้น สิ่งสำคัญที่สุดในการศึกษา คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สืบค้นเรื่องราวความเป็นมาของอดีตให้กระจ่างชัดได้ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในวิธีการทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

มาร์ค บลอค นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ให้คำจำกัดความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า “หลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ ร่องรอยการกระทำ การพูด การเขียน

การประดิษฐ์ การอยู่อาศัยของมนุษย์ หรือลึกไปกว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ภายนอก นั่นคือ ทัศนคติ ความรู้สึก ประเพณีปฏิบัติของมนุษย์ในอดีต ที่อาจจะตกตะกอนซ่อนเร้นอยู่ในความคิด โลกทัศน์ ความรู้สึกของคนในปัจจุบัน หรือสิ่งที่มนุษย์ได้จับต้องและทิ้งร่องรอยเหลือไว้ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะอยู่ใน ธรรมชาติ และในวัฒนธรรมของมนุษย์นั่นเอง” (ภารตี มหาชันธ์, 2553: 29)

คำจำกัดความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีหลายรูปลักษณะ มีทั้งร่องรอยการกระทำ การพูด การเขียน การประดิษฐ์ เช่น ศิลปิน จดหมายเหตุ จดหมายเหตุ ความทรงจำ พระบรมมหาราชวัง ศาสนสถาน และสิ่งที่อยู่ภายในของคนในอดีต ซึ่งอาจจะทิ้งร่องรอย ไว้ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน จิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรมทางศิลปะ วรรณกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป หลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ ร่องรอยการกระทำของมนุษย์ในอดีต แม้ว่าผู้กระทำจะมีตั้งใจจะสร้างขึ้น หรือทำไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ เหล่านั้น ก็สามารถให้ข้อมูลของอดีตแก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าได้ โดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์

2. ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตามยุคสมัย

ถ้าหากจะแบ่งประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตามยุคสมัย ณรงค์ พ่วงพิศ และคณะ (2559: 27); ภารตี มหาชันธ์ (2553: 30) อธิบายว่า สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และหลักฐานสมัยประวัติศาสตร์

1) หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือหลักฐานทางโบราณคดี

ก่อนที่มนุษย์จะรู้จักประดิษฐ์อักษรขึ้นใช้บันทึกเรื่องราว หลักฐานที่นักโบราณคดี หรือนักประวัติศาสตร์ใช้ศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ โครงกระดูกมนุษย์ ซากของสิ่งที่มีชีวิต เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับที่ทำจากหิน กระดูกสัตว์ เปลือกหอย ร่องรอย การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ภาพเขียนตามผนังถ้ำ หลุมศพ เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นนิทานพื้นบ้าน ปรัมปราคดี เป็นต้น

2) หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์

หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ เป็นหลักฐานในสมัยที่มนุษย์สามารถประดิษฐ์ ตัวอักษรขึ้นใช้บันทึกเรื่องราวของกลุ่มตน หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ดังกล่าวลงบนวัสดุที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่และกาลเวลา เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากโลหะ ร่องรอย ของศาสนสถาน รูปเคารพ จารึก คัมภีร์ศาสนา และวรรณกรรม

3. ประเภทของหลักฐานตามลักษณะ

ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ (2559); ภารตี มหาชันธ์ (2553: 27) ได้อธิบายหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ หรือร่องรอยการกระทำของมนุษย์ในอดีต ที่ปรากฏเป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน อาจจำแนกตามลักษณะอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ประเภท คือ

- 1) หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Verbal or Written Sources)
- 2) หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Nonverbal or Unwritten Sources)

1) หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Verbal or Written Sources)

หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร คือ สิ่งที่คนในอดีตบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะโดยเจตนาสร้างไว้ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบเรื่องราวในบันทึกนั้นหรือไม่ก็ตาม หลักฐานประเภทนี้เป็นหลักฐานที่เป็นที่ยอมรับเชื่อถือ และใช้กันอย่างกว้างขวางที่สุดในวงวิชาการประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์จะเน้นการฝึกฝนทักษะ ในการใช้หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ จนอาจจะกล่าวได้ว่า หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรเป็นแก่นของงานประวัติศาสตร์โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ไทย

หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรได้แก่ จารึก ตำนาน พงศาวดาร จดหมายเหตุ บันทึกความทรงจำ เอกสารทางราชการ กฎหมาย ชีวประวัติ จดหมายส่วนตัว หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และอื่น ๆ

จารึก เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุด ที่ใช้บอกเรื่องราวเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บอกกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้บันทึก (เช่น ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1)

ศิลาจารึกเก่าแก่ที่พบได้แก่จารึกเหนือหลุมฝังศพ คำอุทิศและไว้อาลัยแก่ผู้ตาย ที่เป็นกฎหมายก็มี เช่น กฎหมายของพระเจ้าอัมมวราปี เป็นต้น

จารึกที่พบในประเทศไทยในปัจจุบันพบแล้วประมาณ 500 ชิ้น อาจจำแนกประเภทต่าง ๆ ได้ถึง 6 ประเภท คือ

- 1) จารึกที่เป็นประกาศสาธารณะ
- 2) จารึกประกาศบุญที่ได้สร้างปูชนียสถาน
- 3) จารึกทางศาสนา
- 4) จารึกที่มีลักษณะเป็นสัญญา หรือการกระทำสัตย์ปฏิญาณระหว่างกัน
- 5) จารึกเรื่องราวของบุคคล
- 6) จารึกที่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องอุปโภค

จารึกที่นำมาพิมพ์เผยแพร่แล้วมีเพียง 300 ชิ้นเท่านั้น จารึกที่เก่าแก่ที่สุดมีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 เป็นจารึกปัลลวะ จารึกอยู่ในศิลา และแผ่นโลหะที่คงทนถาวร ต่อจากพุทธศตวรรษที่ 16 ลงมา จารึกที่พบเป็นจารึกในรูปอักษรขอมโบราณ

ตำนาน หรือนิทานพื้นบ้าน รวมทั้งนิทานปรัมปราและเทพนิยายเนื้อเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวกับความเป็นมาของปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ บุคคลสำคัญ ความเชื่อ ความศรัทธา ความหวัง

เรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมือง กษัตริย์ ราชวงศ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในอดีต แต่บุคคลในตำนานอาจไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา มักจะเป็นเทพบุตร เทพธิดา นางฟ้า กษัตริย์ และผู้มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ

พงศาวดาร เป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอาณาจักร และพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของอาณาจักรนั้น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ขณะที่ดินแดนภาคเหนือของไทยนิยมใช้จารีตการเขียนพงศาวดารแบบลังกา โดยใช้พุทธประวัติเป็นแกนกลางของเรื่องราว แล้วโยงสู่ดินแดนและผู้ปกครองของตน ที่กรุงศรีอยุธยาได้พัฒนาการเขียนประวัติศาสตร์อีกลักษณะหนึ่ง คือ แทนที่จะใช้พุทธศาสนาเป็นแกนกลางของเรื่อง กลับใช้เรื่องราวของกษัตริย์ที่ครองอยุธยาเป็นศูนย์กลาง และงานนิพนธ์ที่ว่า “พงศาวดาร” หมายถึง เรื่องราวขององค์พระเป็นเจ้าผู้อวตารองค์ลงมา

จดหมายเหตุ จดหมายเหตุเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ให้รายละเอียดและความถูกต้องในเรื่องของเวลาได้ดี เพราะจดหมายเหตุเป็นการบันทึกในวันเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นหรือในเวลาใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แบ่งออกได้หลายประเภท เช่น จดหมายเหตุของทางราชการ จดหมายเหตุชาวต่างประเทศ จดหมายเหตุส่วนบุคคล

เอกสารการปกครอง หรือเอกสารราชการ

เอกสารการปกครองส่วนใหญ่ของไทยได้สูญหายไปแล้วโดยเฉพาอย่างยิ่ง เอกสารการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี เอกสารทางราชการที่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเก็บรวบรวมเอกสารการปกครองของเก่าที่จะหาได้ตามหน่วยราชการ หรือที่ตกเป็นสมบัติของเอกชนมาไว้ที่แผนกหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติ ส่วนใหญ่เป็นเอกสารปกครองตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ลงมา ปัจจุบันมีมากขึ้นเพราะได้รับเพิ่มเติมจากส่วนราชการบางแห่ง เอกสารการปกครองเหล่านี้ประกอบด้วย ใบบอกสารตราศุภอักษร บัญชีทูลเกล้าฯ บันทึก คำให้การ บันทึก

บันทึกความทรงจำ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะคล้ายกับจดหมายเหตุ แต่การบันทึกความทรงจำเป็นการบันทึกย้อนหลัง

จดหมายเหตุส่วนตัว จดหมายเหตุส่วนตัวของบุคคลที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์เป็นของใหม่ที่ถูกนำมาใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

กฎหมาย คือ ข้อกำหนดของผู้ปกครองที่มีต่อพลเมืองให้กระทำหรืองดกระทำสิ่งต่าง ๆ ในยุคสมัยนั้น ๆ และสมัยต่อ ๆ มา ในบางกรณีกฎหมายจึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัย และเงาของจารีตประเพณี

วรรณกรรม แม้ว่าวรรณกรรมจะไม่ใช่ความจริงทั้งหมด แต่วรรณกรรมก็สามารถให้ภาพของสังคมในยุคที่งานนั้นถูกเขียนขึ้น ถ้าผู้อ่านสามารถแยกแยะชีวิตมนุษย์เท่าที่เป็นจริงออกมา

จากภาพนิมิตของผู้ประพันธ์ได้ เราจะได้ความรู้ ความเข้าใจ สภาพสังคมตามยุคสมัยที่ผู้ประพันธ์นำเสนอได้

2) หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Nonverbal or Unwritten Sources)

เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีความหมายครอบคลุมถึงกิจกรรมทุก ๆ ด้านของมนุษย์ตั้งแต่อดีต ดังนั้นการสืบค้นร่องรอยของอดีตจากหลักฐานมีจำกัด เพราะมีอยู่แค่หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น เพราะหลักฐานลายลักษณ์อักษรเพิ่งจะเกิดขึ้นประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว ก่อนคริสต์ศักราช ดังนั้นร่องรอยของมนุษย์ก่อนมีตัวอักษรใช้ จึงต้องอาศัยหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หลักฐานโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ โครงกระดูกมนุษย์ โครงกระดูกของสัตว์ เครื่องมือเครื่องใช้เครื่องประดับที่ทำจากหิน กระดูกสัตว์ เปลือกหอย ดินเผา โลหะจำพวกทองแดง สำริด หลักฐานโบราณคดียุคประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องประดับที่ทำจากโลหะ และหลักฐานจากการบอกเล่า คือ การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์จากความทรงจำของบุคคลผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หรือผู้เห็นเหตุการณ์ คนส่วนใหญ่มักคิดว่าประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในยุคที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการบันทึกเสียง แต่ความจริงการสัมภาษณ์บุคคลเพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ เป็นวิธีการที่มีมานานพอ ๆ กับวิชาประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เฮโรโดตัส (Herodotus) บิดาแห่งประวัติศาสตร์ ได้พึ่งหลักฐานจากคำบอกเล่าเพื่อเขียนงานประวัติศาสตร์สงครามอ่าวเปอร์เซียของเขา

4. หลักฐานตามลักษณะการเกิด

หลักฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการศึกษาประวัติศาสตร์ การที่นักประวัติศาสตร์จะรู้ว่าอะไรเกิดขึ้นอย่างไร และด้วยเหตุใดในอดีตก็เพราะหลักฐานบอกให้รู้ แต่หลักฐานมีอยู่มากมายและกระจาย นักประวัติศาสตร์จึงต้องสืบค้นและรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เมื่อรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาได้แล้ว จึงเริ่มกระบวนการพิจารณาตรวจสอบหลักฐานนั้นอย่างละเอียด เพื่อป้องกันความผิดพลาด และความสูญเสียเปล่าทางประวัติศาสตร์ไว้ขั้นหนึ่งก่อน นักประวัติศาสตร์มักจะเริ่มต้นด้วยการจำแนกหลักฐานก่อน จากนั้นจึงเริ่มประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานต่อไป (ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ, 2559: 27; วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543: 67)

นักประวัติศาสตร์ใช้ความชำนาญจำแนกหลักฐานแต่ละชิ้นตามลักษณะการเกิดเป็น 2 กลุ่ม คือ หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) และหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources)

1) หลักฐานชั้นต้น หรือหลักฐานปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ หลักฐานที่เป็นของร่วมสมัยที่เขียนขึ้นโดยบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือรู้เห็นเหตุการณ์รวมทั้งมีส่วนร่วมนั้นโดยตรง เป็นหลักฐานที่สามารถบอก หรือแสดงร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ในอดีต หรือเหตุการณ์ในอดีตโดยตรง เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ สถาปัตยกรรม จดหมายเหตุ ใบบอก รายงานการตรวจราชการ บัญชีสินค้าต่าง ๆ สินค้าเข้า สินค้าออก บัญชีค่าใช้จ่าย บัญชีภาษีอากร บัญชีไพร่ บัญชีทาส เป็นต้น

2) หลักฐานชั้นรอง หรือหลักฐานทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์ ตีความ เสนอแนวคิดหรือข้อสันนิษฐานของนักวิชาการต่าง ๆ เช่น นักโบราณคดี นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ความแตกต่างระหว่างหลักฐานชั้นต้นกับหลักฐานชั้นรองอยู่ที่หลักฐานชั้นรองจะมีคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในขณะที่หลักฐานชั้นต้นไม่มี แต่ก็ได้หมายความว่าหลักฐานชั้นต้นจะสามารถบอกความมุ่งหมายจริง ๆ ของตัวหลักฐานได้ดีกว่าหลักฐานชั้นรอง หลักฐานชั้นต้นจะบอกอะไรได้มากหรือน้อยและมีคุณค่าเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณภาพและปริมาณของคำถามที่นักประวัติศาสตร์หรือนักศึกษาตั้งขึ้น เพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องชัดเจนที่สุด

5. การวิเคราะห์และการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ภารตี มหาพันธ์ (2553: 50) กล่าวว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ไม่อาจเป็นประวัติศาสตร์โดยลำพังตัวเองได้ ข้อเท็จจริงเหล่านั้นจะเป็นประวัติศาสตร์ได้ก็ต่อเมื่อนักประวัติศาสตร์นำหลักฐานและข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาพิจารณา ตีความ และเชื่อมต่อกับหลักฐานอื่น ๆ จนกลายเป็นประวัติศาสตร์

E.H.Carr (อ้างถึงในภารตี มหาพันธ์, 2553: 50) กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวอันต่อเนื่องของการโต้ตอบกันระหว่างนักประวัติศาสตร์กับหลักฐานข้อเท็จจริง เป็นเรื่องของการถกเถียงกันระหว่างปัจจุบันและอดีตและอดีตไม่มีที่สิ้นสุด”

นิยามนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักประวัติศาสตร์กับหลักฐานประวัติศาสตร์ กล่าวคือ หลักฐานที่เป็นมรดกที่หลงเหลือจากอดีตเหล่านั้นหากปราศจากการทำงานของนักประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นคนของปัจจุบันแล้ว หลักฐานเหล่านั้นก็ยังคงเป็นอดีตที่ไม่มีความหมาย และประวัติศาสตร์ก็ยังคงถูกเก็บเงียบ หรือตายไปอย่างแท้จริง

นักประวัติศาสตร์มิใช่เพียงนักเล่าเรื่องในอดีตเท่านั้น แต่เขาคือ นักค้นคว้าและผู้แสวงหาความจริงโดยใช้หลักฐานต่าง ๆ เป็นเครื่องยืนยันความจริงที่เขาค้นพบนั้น แต่การค้นพบความจริงเท่านั้นยังไม่เพียงพอ นักประวัติศาสตร์จะต้องสร้างชีวิต และความเคลื่อนไหวให้แก่ข้อเท็จจริงนั้น จนสามารถเห็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอันเป็นสัจธรรมของโลกและชีวิตมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้

การทำงานของนักประวัติศาสตร์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการฟื้นฟูชีวิตของอดีตขึ้นมา นั้น มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ 1. การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน 2. ตีความข้อเท็จจริงที่ได้จากหลักฐาน 3. วางข้อสรุปเรื่องราวนั้น ๆ อย่างกว้าง ๆ (Generalization) ด้วยความระมัดระวัง

6. การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐานทางประวัติศาสตร์

เมื่อนักประวัติศาสตร์ได้ประเด็นหรือมีประเด็นที่จะศึกษาแล้ว นักประวัติศาสตร์จะต้องตั้งคำถามพื้นฐานกับตัวเองว่า มีหลักฐานอะไรเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และหลักฐานเหล่านั้นกระจายอยู่ที่ไหน และต้องรวบรวมให้ได้มากที่สุด เพราะหลักฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการศึกษาประวัติศาสตร์ การที่เราจะรู้ได้ว่า เกิดอะไรขึ้น ที่ไหน อย่างไร เมื่อใดและเพราะอะไรในอดีต ก็เพราะมีหลักฐาน ถ้าไม่มีหลักฐานเหลืออยู่ ก็ไม่อาจรู้ประวัติศาสตร์ของสมัยนั้นได้ ภารตี มหาชันธ์ (2553: 51) ได้อธิบายว่าหลักฐานที่หลากหลายแต่ละชิ้นแต่ละเรื่องจะให้ความรู้แก่นักประวัติศาสตร์ 3 ลักษณะ

- 1) ให้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์
- 2) ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับเหตุการณ์โดยอนุมาน
- 3) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์

ถึงแม้ว่าหลักฐานจะมีความสำคัญ แต่ถ้านักประวัติศาสตร์ไม่นำมาใช้ก็หมดคุณค่าหรือไร้ความหมาย หรือถ้ามีผู้ใช้นำไปใช้ผิด ๆ ก็จะทำให้ผิดความจริงไป นักประวัติศาสตร์จึงต้องพยายามหาความจริงจากหลักฐาน ผสมผสานกับความรู้ ประสบการณ์ในชีวิต มาวิเคราะห์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นักประวัติศาสตร์และหลักฐานต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับซึ่งกันและกัน หลักฐานให้ข้อเท็จจริงแก่นักประวัติศาสตร์ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์ต้องตีความหมายให้แก่หลักฐาน

เมื่อรวบรวมหลักฐานได้แล้ว จะต้องคัดเลือกเฉพาะหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่จะศึกษา หลังจากนั้นก็นำมาจัดระบบและวางระเบียบแก่หลักฐานเหล่านั้น เช่น อาจจะแบ่งตามเรื่องราว ตามลำดับศักราช เพื่อการตีความข้อเท็จจริง และสรุปเรื่องราว เป็นต้น

7. การประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐาน

การประเมินหรือตรวจสอบข้อมูลหลักฐานแต่ละชิ้นผ่านการเลือกเฟ้นมาแล้วว่าจะมีความน่าเชื่อถือเพียงใด ในการที่จะนำมาใช้เป็นหลักฐานในเรื่องที่กำลังศึกษา อาจจะมีวิธีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้เขียน หรือผู้สร้างหลักฐานนั้น ๆ ว่าเป็นใคร เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นอย่างไร เขียนขึ้นหรือสร้างขึ้น ด้วยวัตถุประสงค์ใด ผลงานหรือหลักฐานนั้นมีผู้วิจารณ์หรือให้ทรรศนะไว้ว่าอย่างไรบ้าง (ภารตี มหาชันธ์, 2553: 51; วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543: 57)

8. การวิพากษ์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐาน (การวิพากษ์ภายใน)

ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ (2559: 24) กล่าวว่า การวิพากษ์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐานหรือการวิพากษ์หลักฐานประวัติศาสตร์ คือ การวินิจฉัยหรือเข้าใจหลักฐานนั้น การวิพากษ์ทางประวัติศาสตร์ก็เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ ในการที่จะเป็นเครื่องมือในการตัดสินข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐานนั้น ๆ

เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีใช้ลายลักษณ์อักษร เพราะฉะนั้นสิ่งที่หลักฐานทางประวัติศาสตร์บอกแก่ผู้ศึกษาจึงมิใช่เฉพาะข้อความเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่หลักฐานทางประวัติศาสตร์บอกแก่ผู้ศึกษา เรียกว่า “ข้อสนเทศ” ซึ่งจุดมุ่งหมายของการวิพากษ์ข้อสนเทศทางประวัติศาสตร์ คือ การประเมินคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของข้อสนเทศในหลักฐาน

วิธีวิพากษ์ข้อสนเทศมี 2 ขั้นตอน

- 1) การตีความหลักฐาน
- 2) การประเมินคุณค่าของข้อสนเทศ

9. การตีความหลักฐาน

สัทชัย สุวังบุตรและคณะ (2559: 30) ได้อธิบายการวิพากษ์ข้อสนเทศ ว่าควรเริ่มต้นด้วยการเข้าใจความหมายของข้อสนเทศ กรณีเป็นข้อสนเทศจากหลักฐานที่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ศึกษาต้องพยายามเข้าใจความหมายตามรูปลักษณะภายนอกที่เห็นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงพิจารณาความหมายเจตนารมณ์ของผู้สร้าง และข้อสนเทศที่หลักฐานนั้นบอก เช่น อะไร เกิดขึ้นอย่างไร ทำไมจึงเกิดสิ่งนั้น เป็นต้น ทั้งเจตนารมณ์ของผู้สร้าง และข้อสนเทศที่หลักฐานนั้น ๆ บอกเราถือว่าเป็นความหมายแท้จริง

หลักฐานแต่ละชิ้นสามารถบอกข้อสนเทศแก่ผู้ศึกษาได้ไม่เท่ากันหรือไม่เหมือนกัน ผู้ศึกษาที่ได้รับการฝึกฝนมาดีจะมีความรู้สึกอ่อนไหว ฉับไว และสามารถอ่านข้อสนเทศที่ปรากฏจากหลักฐานได้มากกว่า ลึกซึ้งกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกฝน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า หลักฐานจะบอกอะไรได้มากหรือน้อยลึกซึ้งเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยทั้งนี้ผู้ศึกษาจะต้องไม่ขยายความหมายของหลักฐานให้เกินไปกว่าที่จะเป็นไป ในการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น นักประวัติศาสตร์พึงระลึกว่า ความจริงคือสิ่งที่เรารู้ได้จากหลักฐาน หลักฐานคือประจักษ์พยานชี้ให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ความคิดและสังคมของชนที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนั้นยังต้องตอบคำถามให้ได้ว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เราพบเห็นจากหลักฐานนั้น บังเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเกิดขึ้น ตลอดจนความเกี่ยวพันกับข้อเท็จจริงอื่น ๆ ข้อที่พึงตระหนักคือ หลักฐานที่บอกข้อเท็จจริงนั้นเป็นเพียงส่วนน้อยที่หลงเหลือจากสมัยของหลักฐานนั้น ความผิดพลาดในการตีความอธิบายความอาจเกิดขึ้นได้ หากไม่มีความรอบคอบ

10. การประเมินคุณค่าของข้อสนเทศ

การประเมินคุณค่าของข้อสนเทศหรือการตัดสินใจว่าข้อสนเทศใดเป็นความจริง ข้อสนเทศใดมิใช่ความจริง นอกจากการวิพากษ์ภายนอกและการตีความหลักฐานมักกระทำมาแต่ต้นจะเป็นประโยชน์ต่อการประเมินคุณค่าของข้อสนเทศแล้ว วิธีวิพากษ์ข้อสนเทศจากหลักฐานอย่างพิถีพิถันจะทำให้การประเมินคุณค่าของข้อสนเทศมีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีตรวจสอบและ

ทดสอบข้อสนเทศ สามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ เช่น ช่วงเวลา ผู้เขียนหรือผู้สร้าง จุดมุ่งหมายของหลักฐาน การใช้หลักฐานภายใน เป็นต้น (ไพฑูริย์ มีกุล และคณะ, 2551: 34)

การคิดสะท้อน

เนื่องจากท้องถิ่นเป็นหน่วยศึกษาที่ไม่ใช่เพียงแต่การให้องค์ความรู้เท่านั้น แต่การศึกษาท้องถิ่นยังสะท้อนให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น อันเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกผ่านการพูด การเขียนและการนำเสนอองค์ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ซึ่งการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นนั้น มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

ความหมายของการคิดสะท้อน

สำหรับคำว่า Reflective Thinking ได้มีนักวิชาการให้ความหมายในภาษาไทยเอาไว้ว่า “การคิดสะท้อน” (พลรพี ทูมมาพันธ์, 2545; เขาวนารถ โพธิ์มี, 2553; ราชบัณฑิตยสถาน, 2558; วิษณุ ทรัพย์สมบัติ, 2549; สุมาลี พรหมชาติ, 2560) ดังนั้นในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “Reflective Thinking” ในภาษาไทยว่า การคิดสะท้อน ตามความหมายในพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2558 ที่เป็นพจนานุกรมทางการศึกษาฉบับล่าสุด

การคิดสะท้อนได้มีนักวิชาการนิยามความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

Dewey (1993) กล่าวว่า การคิดสะท้อน หมายถึง การพิจารณาความเชื่อหรือข้อสมมุติอย่างรอบคอบ กระตือรือร้น และบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยมีความรู้ที่เป็นพื้นฐานมาช่วยในการพิจารณา เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นไปได้

Benton (2014) กล่าวว่า การคิดสะท้อน คือกระบวนการคิดไตร่ตรองภายในตนเอง โดยพิจารณาและทบทวนประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบด้วยเหตุผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นผลให้เกิดเป็นแนวคิดใหม่ หรือมุมมองใหม่

Schön (1983) กล่าวว่า การคิดสะท้อนเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อนำไปแก้ปัญหา เมื่อมีการรับรู้ปัญหาหรือความยุ่งยากที่เกิดขึ้น เป็นการค้นพบแนวทางหรือวิธีการใหม่ที่จะนำไปใช้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งต่อไป

Taggart and Wilson (2005) กล่าวว่า การคิดสะท้อน คือกระบวนการการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และการประเมินผลการตัดสินใจนั้น โดยกระบวนการนี้มีลักษณะเป็นการสนทนาภายในตนเอง มีการนึกถึงประสบการณ์ ความเชื่อ และการรับรู้ที่ผ่านมา ซึ่งการสนทนานี้จะรับรู้และเปลี่ยนถ่ายออกมาเป็นความรู้และการกระทำ

Johns (2013) กล่าวว่า การคิดสะท้อน หมายถึงการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบคอบโดยใช้สติและสมาธิ ทำให้ได้บททวนและย้อนคิดถึงการกระทำของตน โดยสามารถแสดงผ่านการพูดและการเขียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้จากประสบการณ์ ค้นหาคำตอบโดยใช้เหตุผล แก้ไขปัญหา นำไปสู่การพัฒนาตนเองและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จากนิยามต่าง ๆ ที่นักวิชาการได้ให้ไว้ การคิดสะท้อน (Reflective Thinking) หมายถึงกระบวนการคิดไตร่ตรอง และตัดสินใจ เพื่อพิจารณาความเชื่อหรือประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และรอบคอบ เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อนำไปแก้ปัญหาเมื่อมีการรับรู้ปัญหาหรือความยุ่งยากที่เกิดขึ้น ด้วยการทบทวนและย้อนคิดถึงการกระทำของตน โดยสามารถแสดงผ่านการพูดและการเขียน หรือการกระทำ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อน

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนที่สำคัญและเป็นพื้นฐานของงานวิจัยด้านการคิดสะท้อน ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Dewey แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Schön และแนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Gibbs

Dewey (1993) เป็นคนแรกที่เสนอคำว่า “การคิดสะท้อน” (Reflective Thinking) ในหนังสือชื่อ How We Think โดยให้ความหมายของการคิดสะท้อนว่าเป็นการคิดที่อาศัยการสืบสอบข้อเท็จจริงเพื่อการพิสูจน์ความเชื่อ โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ในการพิจารณาหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล

สำหรับกระบวนการคิดสะท้อนของ Dewey สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะหลัก ได้แก่

1) ระยะก่อนการคิดสะท้อน 2) ระยะของการคิดสะท้อน และ 3) ระยะหลังการคิดสะท้อน

ระยะแรก คือ ระยะก่อนการคิดสะท้อน (Pre-Reflective Thinking) เป็นช่วงที่เกิดความงุนงง ความสับสน ความไม่แน่ใจ และความคับข้องใจในเหตุการณ์ ในระยะนี้เป็นระยะที่กำหนดปัญหาสำหรับการคิดสะท้อนนำไปสู่การตั้งคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบ

ระยะที่สอง คือ ระยะของการคิดสะท้อน (Stages of Reflective Thinking) ซึ่งประกอบด้วย 5 ระยะย่อย ได้แก่ 1) ระยะการสร้างทางเลือก (Suggestion) เป็นระยะที่สมองรับเอาปัญหานั้นมาแล้วสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ ซึ่งทางเลือกเหล่านั้นมีลักษณะเป็นการทำนาย การคาดคะเนหรือสมมติฐานที่รอการพิสูจน์ 2) ระยะการใช้กระบวนการทางปัญญา (Intellectualization) เป็นระยะในการวิเคราะห์ความยากลำบากหรือความคลุมเครือในปัญหา เพื่อพิจารณาว่าทางเลือกใดเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับปัญหาที่เผชิญอยู่ 3) ระยะการตั้งสมมติฐาน (Hypothesis) เป็นการเลือกทางเลือกหนึ่งทีพิจารณาแล้วเห็นว่าสำคัญหรือเป็นทางเลือกที่ดี เรียกว่า “สมมติฐาน” สำหรับตรวจสอบหรือสืบสอบเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริง 4) ระยะการใช้เหตุผล

(Reasoning) เป็นระยะที่ต้องวิเคราะห์ทางเลือกที่คัดมาหรือสมมุติฐานอย่างละเอียดถี่ถ้วนยิ่งขึ้น โดยอาศัยการใช้เหตุผลเพื่อให้ทางเลือกมาหรือสมมุติฐานเป็นจริง ถูกต้อง และมีเหตุผลที่สุด 5) ระยะการทดสอบสมมุติฐาน (Hypothesis Testing) เป็นระยะที่ปฏิบัติตามทางเลือกหรือสมมุติฐานที่คัดมาเพื่อตรวจสอบว่าผลลัพธ์เกิดขึ้นตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยการแสดงออกจริงหรือการลงความเห็นในใจ

ระยะสุดท้าย คือ ระยะหลังการคิดสะท้อน (Post-Reflective Thinking) เป็นระยะที่ความสงสัยหรือปัญหาถูกคลี่คลาย ส่งผลให้ได้รับประสบการณ์ตรง ได้พัฒนาศักยภาพมากขึ้น เกิดความพึงพอใจและความสบายใจ

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Donald A. Schön ได้เขียนหนังสือชื่อ The Reflective Practitioner (1983) และ Educating the Reflective Practitioner (1987) Schön ได้เสนอแนวคิดว่าการคิดสะท้อนมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติ (Action) ซึ่งแนวคิดของ Schön อาศัยรากฐานจากแนวคิดมาจากการคิดสะท้อนของ Dewey โดย Schön ได้ริเริ่มคำว่า “Reflective Practice” เป็นการเน้นความสำคัญของการปฏิบัติในการพัฒนาความรู้อย่างมืออาชีพ Schön ได้แบ่งประเภทของการคิดสะท้อนออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การคิดสะท้อนระหว่างการปฏิบัติ (Reflection-in-action) 2) การคิดสะท้อนหลังปฏิบัติ (Reflection-on-action) โดยเป็นการเชื่อมโยงการคิดสะท้อนกับระยะเวลา (Time Frame) (นันทกาญจน์ ชินประห์ชัย, 2553)

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Gibbs

Gibbs (1988) กล่าวถึง แนวคิดที่เกี่ยวกับการคิดสะท้อนไว้โดยเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สำหรับกระบวนการคิดสะท้อนของ Gibbs ได้พัฒนามาจากกระบวนการคิดสะท้อนของ Kolb และสร้างเป็นกระบวนการสืบสอบการคิดสะท้อนอย่างมีโครงสร้าง (Structured Debriefing) โดยนำเสนอเป็นรูปแบบมีลักษณะเป็นวงจร เรียกว่า รูปแบบวงจรการคิดสะท้อนของ Gibbs (Gibbs' Reflective Cycle) ประกอบด้วย 6 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การอธิบาย (Description) เป็นการบรรยายสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยปราศจากการตัดสินหรือสรุปความ

ระยะที่ 2 ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ (Feeling) เป็นการพิจารณาความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ โดยปราศจากการวิเคราะห์สถานการณ์นั้น

ระยะที่ 3 การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินตัดสินผลดีและผลเสียของสถานการณ์นั้น

ระยะที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยประสบการณ์เดิมและความรู้ที่มีอยู่

ระยะที่ 5 การสรุปผล (Conclusion) เป็นการสรุปผลจากประสบการณ์และการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เกิดเป็นความรู้ใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ในสถานการณ์นั้น

ระยะที่ 6 การวางแผนปฏิบัติ (Action Plan) เป็นการวางแผนหรือเตรียมตัวในการจัดการปัญหาหรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

สิ่งที่สำคัญในรูปแบบวงจรการคิดสะท้อนของ Gibbs คือ ผู้ที่คิดสะท้อนควรใช้เวลาและการคิดในแต่ละระยะให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากที่สุด การคิดสะท้อนควรทำอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้เห็นข้อบกพร่องอย่างแท้จริงและนำไปสู่การเรียนรู้แนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น (Gibbs, 1988)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของนักวิชาการแต่ละคน แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิดสะท้อนที่เป็นขั้นตอนหลักมีความคล้ายคลึงกันคือ เริ่มจากการเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน แล้วจึงคิดสะท้อนพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ จากนั้นจึงนำทางเลือกที่ได้ไปทดลองใช้ และได้ความรู้ใหม่หลังจากการทดลองใช้ ซึ่งรายละเอียดส่วนย่อยอาจมีความแตกต่างกันไปเป็นบ้างตามประเด็นจุดที่นักวิชาการแต่ละคนมุ่งเน้น สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Dewey กระบวนการคิดสะท้อนจะมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการคิดสะท้อนของ Schön กระบวนการคิดสะท้อนจะมุ่งเรื่องการปฏิบัติการคิดสะท้อนและระยะเวลาคิดสะท้อนเป็นหลัก และ Gibbs เน้นรูปแบบที่เป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และเรื่องการคิดสะท้อนโดยผ่านการเขียน

เทคนิคในการวัดการคิดสะท้อน

1) การเขียนบันทึกการคิดสะท้อน (Reflective Journal)

การเขียนบันทึกการคิดสะท้อน (Reflective Journal) คือ การเขียนบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นประจำวันของบุคคลหนึ่ง โดยมีการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งการเขียนบันทึกประจำวันมีส่วนในการพัฒนาการคิดและการกระทำของบุคคลให้เป็นระบบและสร้างสรรค์ ส่งผลให้มีการตัดสินใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Francis, 1995)

อัจฉริกา ไพศาลศรีสมสุข (2560: 264) กล่าวว่า สำหรับการสอนการคิดสะท้อน เทคนิคการสอนที่สำคัญและนิยมใช้โดยทั่วไปได้แก่ การเขียนบันทึกการคิดสะท้อน (Reflective Journal) การใช้คำถาม (Questioning) และการอภิปราย (Discussion) ในการวัดประเมินการคิดสะท้อน ผู้สอนสามารถประเมินความสามารถในการคิดสะท้อนของผู้เรียนจากการวัดประเมินผลพฤติกรรมการคิดของผู้เรียน โดยจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ การประเมินการปฏิบัติและการประเมินแฟ้มผลงานของผู้เรียน

การเขียนบันทึกการคิดสะท้อน เป็นหนึ่งในวิธีการกระตุ้นการคิดสะท้อนและสามารถคิดสะท้อนออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด (Olson, 2009) ซึ่งการเขียนไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงเพียงความรู้ที่มีอยู่เท่านั้น แต่เป็นการเขียนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้และสิ่งที่ผู้เขียนคิดสะท้อนหรือแสดงความคิดอย่างลึกซึ้งในสิ่งที่ได้เรียนรู้ไป (YuekMing & Manaf, 2014) รูปแบบในการเขียนบันทึกการคิดสะท้อนโดยทั่วไปประกอบด้วย 1) วันเดือนปีที่บันทึก 2) บรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 3) การคิดสะท้อนของผู้เขียนหรือความคิดเห็นผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์ และ 4) แนวทางแก้ไขหรือที่จะกระทำในอนาคต (Johns, 2013; Taggart & Wilson, 2005)

นักการศึกษาหลายคนใช้การเขียนบันทึกการคิดสะท้อนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งครูผู้สอนควรสนับสนุนให้ผู้เรียนเขียนบันทึกการคิดสะท้อน เพื่อให้ผู้เรียนคิดสะท้อนในกระบวนการทำงานในแต่ละชิ้นงานที่ผู้เรียนทำ ครูผู้สอนอาจช่วยแนะนำผู้เรียนในการเขียนบันทึกการคิดสะท้อนโดยการให้นักเรียนลองตั้งคำถามกับตนเองเช่น “ปัญหาอะไรที่ฉันจำเป็นต้องแก้ไข” “ฉันจะแก้ไขปัญหานี้อย่างไร” “ฉันแก้ไขปัญหานี้ได้ไหม” “ฉันแก้ไขปัญหาได้ดีหรือไม่” “อะไรที่ฉันจะปรับปรุงในครั้งถัดไป” “เพราะอะไร” เป็นต้น การเขียนบันทึกการคิดสะท้อนจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในตนเองมากขึ้น สามารถที่จะเขียนความรู้สึกของตนเอง เข้าใจในกระบวนการคิดของตนเอง และวิเคราะห์การปฏิบัติของตนเองได้ ผู้เรียนสามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนและออกแบบกลยุทธ์ในการเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อการวางแผนในการทำงานในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Benton, 2014)

Kember et al. (2000) กล่าวว่า การใช้ประโยคที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่เริ่มต้นในการคิดสะท้อน ซึ่งไม่คุ้นเคยกับการเขียนบรรยายความรู้สึกและความคิดของตนเองมากนัก อีกวิธีหนึ่งในการเขียนบันทึกการคิดสะท้อนคือ การทำใบประเมินตนเองให้ผู้เรียนบันทึกการคิดสะท้อนในแต่ละชั่วโมงเรียน โดยใบประเมินตนเองมีรูปแบบเป็นคำถามเปิดหรือเป็นการประเมินแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) สำหรับผู้เรียนที่มีประสบการณ์ในการเขียนบันทึกการคิดสะท้อนควรใช้การบันทึกที่ไม่มีรูปแบบและไม่ควรใช้ประโยคนำ เพื่อให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดสะท้อนได้เต็มที่

2) เทคนิคการใช้คำถาม (Questioning)

ในการสอนการคิดสะท้อน ผู้สอนสามารถใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดสะท้อน สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ ครูผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจความคิดของตนเองและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้เพียงอย่างเดียว คำถามควรมีลักษณะปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการอภิปรายและแสดง ความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นในกรณีที่เป็นการเรียนกลุ่ม ครูผู้สอนควรใช้เทคนิคการตั้งคำถามมาประยุกต์ใช้ในการสอน (Benton, 2014)

สำหรับเทคนิคการใช้คำถาม ผู้สอนสามารถใช้คำถามตามระดับจุดมุ่งหมายทางด้านพุทธิพิสัยของบลูม (Bloom, Engelhart, Furst, Hill, & Krathwohl, 1956) จากการคิดระดับต่ำไปสูง 6 ระดับ คือ ระดับความรู้ความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า โดยผู้สอนสามารถนำระดับการคิดนี้ไปใช้ในการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดสะท้อนในระดับที่สูงขึ้น

3) เทคนิคการอภิปราย (Discussion)

การอภิปรายเป็นกระบวนการพูดคุย ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และครูกับผู้เรียนในประเด็นที่กำหนด และมีการสรุปผลอภิปรายเป็นข้อสรุปร่วมกัน จุดมุ่งหมายของการอภิปรายคือ เพื่อทบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้ว ตรวจสอบความคิด ความเห็น ประเด็นหรือเหตุการณ์ ตัดสินปัญหา และพัฒนาทักษะการสื่อสาร ซึ่งการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน มีความรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างครู ผู้เรียนและเพื่อนร่วมชั้น ช่วยพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะการพูด การแสดงความคิดเห็น ทักษะการฟัง การโต้แย้ง การวิพากษ์วิจารณ์ ทักษะการคิด ซึ่งรวมถึงการคิดสะท้อนด้วย (ชนาธิป พรกุล, 2554; ทิศนา แคมมณี, 2557)

วิธีการวัดและประเมินผลการคิดสะท้อน

เนื่องจากกระบวนการคิดสะท้อนมีลักษณะเป็นนามธรรมและเป็นกระบวนการที่เกิดอยู่ในสมอง ดังนั้นจึงไม่สามารถวัดและประเมินผลที่การคิดสะท้อนได้โดยตรง อย่างไรก็ตาม กระบวนการคิดสะท้อนสามารถสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมได้ ดังนั้นการวัดและประเมินผลการคิดสะท้อนส่วนใหญ่จึงใช้การประเมินพฤติกรรม จึงต้องมีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการหลากหลาย ได้แก่ การทดสอบความรู้และความสามารถในการคิดสะท้อน การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) และการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1, 2554)

1) การทดสอบความรู้และความสามารถในการคิดสะท้อน เป็นแนวทางของนักวัดกลุ่มจิตมิติ ซึ่งพยายามศึกษาและวัดคุณลักษณะภายในของมนุษย์ เริ่มจากการศึกษาและวัดเชาว์ปัญญา ด้วยความเชื่อว่าโครงสร้างทางสมองของมนุษย์มีองค์ประกอบและมีระดับความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละคน ซึ่งสามารถวัดได้โดยการใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ต่อมาได้ขยายแนวคิดของการวัดความสามารถทางสมองไปสู่การวัดผลสัมฤทธิ์ด้านอื่น ๆ ทั้งการวัดบุคลิกภาพ ความถนัด และความสามารถด้านต่าง ๆ รวมถึงความสามารถในด้านการคิดด้วย (ทิศนา แคมมณี, 2557)

เครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบความรู้และความสามารถในการคิดสะท้อน ได้แก่ แบบทดสอบและแบบบันทึกประจำวัน สำหรับแบบทดสอบ สามารถใช้การประเมินพัฒนาการทางด้านการคิดของผู้เรียนในระดับการคิดในชั้นต่าง ๆ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย รวมทั้งสามารถวัดระดับการคิดสะท้อนของผู้เรียนโดยผ่านคำถามที่มีลักษณะกระตุ้นการคิดและการทบทวนตนเอง ในการวัดระดับการคิดในชั้นต่าง ๆ ตามระดับจุดมุ่งหมายทางด้านพุทธิพิสัย สามารถใช้ข้อทดสอบแบบปรนัยและข้อทดสอบแบบอัตนัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่ผู้สอนจะพิจารณา ซึ่งควรคำนึงถึงลักษณะเนื้อหาที่ต้องการวัด รวมทั้งความเหมาะสมในการใช้และตรวจด้วย

สำหรับแบบบันทึกประจำวัน ควรมีลักษณะเป็นคำถามเปิดโดยครูผู้สอนควรมีการบอกวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนคิดสะท้อนอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดสะท้อนได้อย่างมีทิศทาง นอกจากนี้ยังมีข้อจากัดในใช้แบบบันทึกประจำวันคือ ผู้เรียนจะต้องมีทักษะทางภาษาเขียนที่เพียงพอ (Davidson & Scripp, 1990) จึงจะสามารถถ่ายทอดในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการคิดสะท้อนได้ รวมทั้งผู้เรียนต้องมีความสามารถในการคิดในระดับขั้นเข้าใจและขั้นวิเคราะห์ในระดับต้น จึงจะสามารถคิดสะท้อนได้ นอกจากนี้ผู้เรียนควรมีประสบการณ์ในการคิดสะท้อนมาบ้างแล้วโดยผ่านการพูดคิดสะท้อนและอภิปรายในชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจและความแคล่วคล่องในการเขียนการคิดสะท้อนมากขึ้น (Hanson, 2012)

2) การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นแนวทางการวัดที่เสนอโดยกลุ่มนักวัดการเรียนรู้ในบริบทที่เป็นธรรมชาติ โดยเน้นการวัดจากการปฏิบัติในชีวิตหรือคล้ายจริง วิธีนี้จำเป็นต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ได้แก่ กระบวนการสังเกต การบันทึก การรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการทำงานของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบความสามารถของผู้เรียนในการแก้ปัญหาในการทำงานในสถานการณ์จริงหรือคล้ายจริง และเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจสำหรับการเรียนเนื้อหาสาระและทักษะการคิดของผู้เรียนต่อไป (ทิตานา แคมมณี, 2557)

3) การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) เป็นการประเมินที่ต้องการให้ผู้เรียนแสดงความรู้ความสามารถโดยการปฏิบัติหรือผลิตผลงาน เพื่อทดสอบทักษะและความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียนในสถานการณ์จริง หรือสถานการณ์จำลองที่ใกล้เคียงสภาพจริง ประเด็นที่ใช้ในการประเมินได้แก่ 1) การประเมินกระบวนการ (Process) และ 2) การประเมินผลผลิต (Product) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพะเยา เขต 1, 2554)

4) การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) แฟ้มสะสมงาน หมายถึงแฟ้มที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเพื่อเก็บรักษาผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและผ่านกระบวนการสะสมและคัดเลือกเป็นผลงานที่แสดงถึงความสามารถ ความพยายาม ความคิดและกระบวนการทำงาน เจตคติของผู้เรียน แฟ้มสะสมงานมีความแตกต่างจากแฟ้มโดยทั่วไป คือ แฟ้มสะสมงานจะเก็บผลงาน/ชิ้นงาน

ผู้เรียนเฉพาะชั้นที่คัดเลือก รวมทั้งมีการประเมินตนเองและการสะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อผลงาน และมีเก็บไว้อย่างเป็นระบบ การประเมินจากแฟ้มสะสมผลงานสามารถประเมินในภาพรวมที่ครอบคลุมถึงความรู้ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้สึก ความถนัด และพัฒนาการของผู้เรียน โดยเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric) ซึ่งผู้สอนควรให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าว (Francis, 1995; ณรุทธ์ สุทรจิตต์, 2558; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1, 2554)

วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นขั้นตอนหรือวิธีการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบกับหลักฐานอื่น ๆ โดยขั้นตอนนั้นเป็นกระบวนการคัดเลือกข้อมูล เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ ซึ่งเน้นความสำคัญในการตรวจสอบข้อมูลและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันนำไปสู่การค้นพบความเป็นจริงของเรื่องราวในอดีต ประกอบไปด้วยขั้นตอนในการศึกษา 5 ขั้นตอน

วิธีการทางประวัติศาสตร์ในแต่ละขั้นตอนส่งผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กล่าวคือ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา ส่งผลทำให้นักเรียน เกิดพฤติกรรมตระหนักว่าในท้องถิ่นมีประเด็นทางประวัติศาสตร์ให้ศึกษาค้นคว้าอย่างไรบ้าง นักเรียน จะเกิดพฤติกรรมการคิดสะท้อนในกระบวนการตั้งหัวข้อในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน ศึกษาจากหลักฐานชั้นต้น เช่น สถานที่สำคัญในท้องถิ่น เอกสารโบราณ และหลักฐานชั้นรอง เช่น คำบอกเล่าของผู้รู้ และปราชญ์ชุมชน เอกสาร วิชาการต่าง ๆ ขั้นตอนนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จากการลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาออกสถานที่นั้นนักเรียนจะ ได้รับรู้และคุ้นเคยกับสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วยังทำให้ผู้เรียนมีชีวิตชีวาและมีโอกาส แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลภายนอกโรงเรียน อันเป็นการเพิ่มพูนความรู้และได้รับ ประสบการณ์จากท้องถิ่น (ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์, 2561: 290; สิริวรรณ ศรีพหล, 2559: 30) นักเรียนจะเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นผ่านประสบการณ์การลงพื้นที่เพื่อศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากในชุมชน อันเป็นการเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ ของการเรียนรู้ นอกจาก การเรียนรู้ในห้องเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ในขั้นตอนนี้เป็นการ ประเมินคุณค่าของหลักฐานประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก และการประเมินคุณค่า ภายใน เพื่อให้ทราบความน่าเชื่อถือ และได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้องมากที่สุด

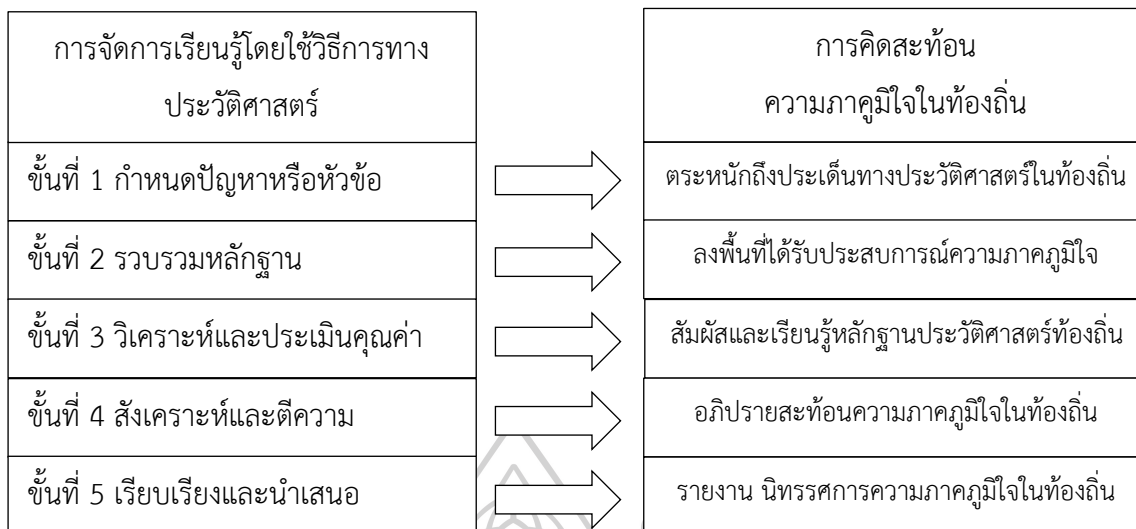
ในขั้นตอนนี้นักเรียนจะเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านการประเมินคุณค่าของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภายในท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้นักเรียนได้สัมผัสและเรียนรู้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันจะสร้างให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ เป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้นมีความหมายอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอย่างไรบ้าง ในขั้นตอนนี้นักเรียนจะต้องเกิดการคิดรวบยอด (Concept) ของเรื่องที่ทำการศึกษา ผ่านการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาวิพากษ์ แสดงความคิดเห็นประกอบ ซึ่งนักเรียนจะแสดงพฤติกรรมการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านการสนทนาในวงอภิปราย การเขียนสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และการนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ ในขั้นตอนนี้นักเรียนจะนำเอาข้อค้นพบที่ได้รับจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น รายงาน รูปภาพ นิทรรศการ โดยในขั้นนี้ส่งผลให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นผ่านพฤติกรรมการนำเสนอผลงาน และนิทรรศการที่จัดแสดง เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนตระหนักว่า ท้องถิ่นของตนนั้นมีความสำคัญ สามารถแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ และเข้าใจ อันเป็นการเน้นย้ำถึงความดำรงอยู่และคุณค่าของความเป็นท้องถิ่น

จากวิธีการทางประวัติศาสตร์ทั้ง 5 ขั้นตอน สามารถสรุปได้ว่า การจะเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นนั้น จะต้องผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ดังที่ได้กระทำผ่านวิธีการทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นหากต้องการพัฒนาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จะต้องปลูกฝังการคิดให้กับนักเรียน เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ต้องคิดเพื่อประเมินคุณค่าของหลักฐานที่ได้ศึกษาจากท้องถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าผ่านการสัมภาษณ์ผู้รู้ และปราชญ์ เมื่อนักเรียนได้ฝึกการคิดแล้ว ก็จะทำให้เห็นคุณค่าของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น รวมถึงด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชน บุคคลสำคัญในท้องถิ่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางหัวเสื่อในอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นการฝึกฝนเพื่อให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งนักเรียนสามารถแสดงพฤติกรรมที่ทำให้เห็นว่าเกิดความภาคภูมิใจ เช่น การเขียนสะท้อนที่แสดงให้เห็นทัศนคติต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเล่าเรื่องความภาคภูมิใจ การอภิปราย การนำเสนอ และการจัดนิทรรศการความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

จากทั้งหมดนี้สามารถนำเสนอผ่านแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการมุ่งศึกษาท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรม และการเมืองการปกครอง ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีวัฒนธรรมร่วมกันและคล้ายคลึงกัน ตลอดจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยแสดงให้เห็นว่ามีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้น ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ความหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ในพื้นที่ส่วนย่อย เช่น เมือง อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน เนื้อเรื่องที่ศึกษาอาจจะเน้นในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือกำเนิดของชุมชน และพัฒนาการของสถาบันใดสถาบันหนึ่งของท้องถิ่น อาชีพ กลุ่มชนต่าง ๆ เชื้อชาติ ศาสนา และประเพณีท้องถิ่น ล้วนอยู่ในขอบข่ายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นกัน

แหล่งข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้แก่ คำบอกเล่า ตำนานหรือเรื่องเล่าของท้องถิ่น เอกสารที่เก็บไว้ตามวัดประจำท้องถิ่นนั้น วารสาร หรือหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่น หรือหนังสือระดับชาติก็อาจมีเรื่องราวของท้องถิ่นต่าง ๆ แทรกอยู่ นอกจากนี้อาจสืบค้นจากเอกสารของทางราชการ โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดวชิรญาณ และสำนักงานจังหวัด เป็นต้น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นการศึกษาพัฒนาการของสังคมหรือชุมชนที่อยู่นอก แวดวงศูนย์อำนาจทางการเมืองของรัฐ สังคมหรือชุมชนดังกล่าว (ยงยุทธ ชูแว่น, 2551: 261) กล่าวได้ว่า ควรจะศึกษาในลักษณะดังต่อไปนี้

1) กำหนดขอบเขตการศึกษาออกเป็น “หน่วย” เฉพาะที่เหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ศึกษาว่าต้องการศึกษาในระดับใด เช่น เมือง หมู่บ้านหรือชุมชนระดับต่าง ๆ เป็นต้น “หน่วย” ทางกายภาพที่จะใช้ศึกษานับเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2) ศึกษาประสบการณ์หรือกิจกรรมทุกด้านในท้องถิ่น ที่เป็นหน่วยการศึกษา ไม่ว่าจะเป็น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ หรือเลือก ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งในหน่วยดังกล่าว แต่ควรโยงให้เห็นว่าประสบการณ์หรือกิจกรรมที่ตนศึกษานั้น มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวโยงกับบริบทด้านอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงอย่างไร

3) ศึกษาถึงความเป็นตัวของตัวเองที่แสดงผ่านมิติต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อให้เห็นพื้นที่ของการ เคลื่อนไหวของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นอันหลากหลาย โดยเป็นกิจกรรมที่พวกเขาพร้อมกันกำหนด ขึ้นมาเองเป็นสำคัญ

ดังนั้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้ศึกษาจะต้องแสดงสัมพันธภาพของชุมชนใน ท้องถิ่น กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์หรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งอิทธิพล ภายนอกที่มีต่อท้องถิ่นนั้น ๆ พึงระลึกว่าท้องถิ่นย่อมเป็นส่วนย่อยของสิ่งที่ใหญ่กว่า การจะเข้าใจ ส่วนย่อยได้ จึงจำเป็นต้องเข้าใจส่วนใหญ่ซึ่งครอบงำหรือกำหนดวิถีของส่วนย่อยนั้นเสียก่อน

ข้อควรระวังในการทำงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ เรื่องราวของท้องถิ่นย่อมสัมพันธ์กับ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในระดับสูงกว่าท้องถิ่น ความ เปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้นทำนองเดียวกับประวัติศาสตร์ชาติ เพียงแต่ช้ากว่า และ ไม่ประจักษ์ชัดเจนเท่า จนบางครั้งผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นหรือปฏิบัติงานในท้องถิ่นก็ไม่อาจสังเกตให้เห็น ได้

แนวทางในการจัดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งได้กำหนดให้สถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่ สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็น สมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้

วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นอีกวิชาหนึ่งที่สถานศึกษาได้กำหนดให้เป็นรายวิชาเพิ่มเติม โดยโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ได้กำหนดรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น รหัสวิชา ส 30250 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นท้องถิ่นของชุมชนบางหัวเสือ

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยจุดมุ่งหมายของวิชาดังกล่าวต้องการให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ในวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว แนวทางในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีดังนี้

1) **วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History)** เป็นวิธีการหนึ่งที่คุณสอนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะให้มีชีวิตชีวา น่าเชื่อถือ และไม่น่าเบื่อหน่าย วิธีการหนึ่งที่คุณนำมาใช้ คือวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา และนักเรียนจะรู้สึกเหมือนว่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์มีอยู่รอบตัวเขา (สิริวรรณ ศรีพหล, 2553: 206)

ในบางครั้ง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษา ค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ในบางครั้งหลักฐานอาจมีไม่เพียงพอ หรือไม่กระจ่าง ทำให้เนื้อหาสาระของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอาจยังไม่สมบูรณ์นัก ครูผู้สอนจึงควรนำวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าในการศึกษา เพื่อให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อมูลประกอบ จะทำให้เนื้อหาสาระของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 207) จึงกล่าวไว้ว่า ครูผู้สอนควรมีขั้นตอนที่จะให้ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลจากการบอกเล่า ดังนี้

- 1) การเตรียมอุปกรณ์ การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง หรืออุปกรณ์บันทึกเสียง
- 2) อธิบายมโนคติของประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าให้แก่นักเรียน
- 3) แนะนำให้ผู้เรียนรู้จักเครื่องมือ
- 4) ให้นักเรียนรู้จักการจดบันทึก
- 5) เชิญบุคคลที่น่าสนใจมาห้องเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้สัมภาษณ์
- 6) เลือกหัวข้อที่จะให้นักเรียนค้นคว้าจากข้อมูล
- 7) อภิปรายกลยุทธ์หรือเทคนิคในการสัมภาษณ์ให้แก่นักเรียน
- 8) จัดตารางการสัมภาษณ์
- 9) เลือกข้อมูลที่นักเรียนได้ไปบันทึกเสียงมา มาฟังร่วมกันในห้องเรียนเพื่อให้
นักเรียนฝึกฝนการเขียนรายงาน
- 10) จัดแสดงผลงานของนักเรียน

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากวิธีการทางประวัติศาสตร์บอกเล่า นอกจากจะทำให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์มีชีวิตชีวา ยังเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ

เป็นกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนที่ไม่ทำให้ชั้นเรียนน่าเบื่อหน่าย ตลอดจนปัจจุบันเทคโนโลยีการบันทึกเสียงสามารถทำได้โดยง่าย ไม่ต้องใช้เครื่องบันทึกเช่นในอดีต หากแต่สามารถใช้โทรศัพท์มือถือ หรืออุปกรณ์การสื่อสารอื่น ๆ ในการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ได้โดยง่าย และการส่งข้อมูลไปยังนักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งข้อมูลดังกล่าวได้

2) การศึกษานอกสถานที่โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 30) ได้กล่าวถึงการศึกษานอกสถานที่ ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้สัมผัสสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่ได้ศึกษาไปแล้ว หรือที่กำลังศึกษาอยู่ การศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีการสอนที่มุ่งส่งเสริมหรือขยายความในหลักการ ทฤษฎี เนื้อหาสาระที่ได้เรียนในชั้นเรียน การศึกษานอกสถานที่จะเป็นการไปดูหรือศึกษาในสิ่งที่น่าสนใจ เช่น การไปชมพิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ แหล่งวัฒนธรรม สถานที่สำคัญ ๆ ทางราชการ เป็นต้น การไปศึกษานอกสถานที่นี้จะทำให้ผู้เรียนได้รับรู้และคุ้นเคยกับสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ รวมทั้งเป็นการเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นแต่ในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนการสอนด้วยการไปศึกษานอกสถานที่จะทำให้ผู้เรียนมีชีวิตชีวาและมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับบุคคลภายนอกโรงเรียน ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเพิ่มพูนความรู้ไปในตัวด้วย

การศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ในชุมชน อีระชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561: 293) ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งความรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งวิชาการหรือแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งเป็นสถานที่ที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ประกอบไปด้วยบุคคล สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรมในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ก่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน สภาพสังคมรอบ ๆ สถานศึกษาทุกแห่งเป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับการค้นคว้าหาข้อมูล การเรียนการสอนในปัจจุบันจึงต้องก้าวเลยจากห้องเรียนไปสู่สังคมภายนอกที่อยู่รอบ ๆ สถานศึกษา เพราะสังคมภายนอกมีทรัพยากรที่พร้อมมูลที่จะให้คำตอบ ให้ประสบการณ์ ให้ความจริงแก่ปัญหา ข้อสงสัย รวมถึงความรู้ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้้อยู่อย่างมากมายหลายชนิด และกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป การจัดแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถจัดกลุ่มได้ 4 ประเภท คือ 1) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนประเภทบุคคล 2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนประเภทสถานที่ 3) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนประเภทวัสดุ อุปกรณ์ 4) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนประเภทกิจกรรม

การศึกษานอกสถานที่โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น นับเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมื่อครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ สอนในส่วนที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้สอนควรนำนักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ โดยไปยังแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในสาระวิชา เช่น การศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ร่องรอยความเจริญทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เป็นต้น (สิริวรรณ ศรีพหล, 2553: 207)

การพานักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทำให้นักเรียนได้พบเห็นและรับรู้สาเหตุการณ์หรือเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง เพราะมีหลักฐานและร่องรอยยืนยันเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ นอกจากนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงแล้ว ยังทำให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักและหวงแหนในมรดกที่บรรพบุรุษในท้องถิ่นได้สร้างไว้ให้กับชนรุ่นหลัง

การศึกษานอกสถานที่ประกอบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น สิ่งสำคัญคือ ครูจะต้องวางแผนกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่อย่างรัดกุม มีวัตถุประสงค์ในการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่แน่นอน รวมทั้งมีการสรุปผลหรือการอภิปรายผลหลังจากศึกษาแหล่งเรียนรู้แล้ว

3) การสำรวจหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 208) ได้อธิบายว่า การให้นักเรียนฝึกการสำรวจค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตน นับเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มักจะสนใจหรือต้องการจะสัมผัสกับหลักฐานที่เป็นจริงและปรากฏในท้องถิ่น จึงจะเชื่อถือเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ที่ครูสอนไปแล้วมากขึ้น การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นโดยตรง นอกจากจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ดียิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่กำลังศึกษาอยู่นั้น มิใช่เรื่องราวที่เลื่อนลอยแต่อย่างใด

โดยแหล่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 36) เรียกว่า “แหล่งวิทยาการ” ซึ่งมีการเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า แหล่งเรียนรู้ แหล่งความรู้ แหล่งการศึกษา แหล่งวิชาการ หรือแหล่งทรัพยากร ซึ่งคำทั้งหมดนี้ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือที่เกิดจากการสร้างขึ้นโดยมนุษย์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ปรากฏอยู่รอบตัวเราที่เราสัมผัสได้ และเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และให้ความรู้แก่เรา แหล่งวิทยาการส่วนใหญ่ นอกจากให้ความรู้แก่เราแล้ว ยังก่อให้เกิดความภูมิใจแก่เราด้วย

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561: 294) ได้กล่าวว่าการศึกษานอกสถานที่ยังเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสของจริงที่ผู้สอนไม่สามารถนำมาไว้ในชั้นเรียนได้ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่นอกเหนือไปจากบทเรียน เป็นการเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน เช่น การอยู่ร่วมกัน วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของสังคม สภาพแวดล้อมในชุมชน

การศึกษานอกสถานที่ที่สามารถศึกษาได้จากชุมชนท้องถิ่น สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 53-57) ได้อธิบายว่าการศึกษาเรียนรู้ดังกล่าว เรียกว่า แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นมีแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการเรียน

การสอนประวัติศาสตร์ได้หลายแหล่งด้วยกัน เพียงแต่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และวัยของผู้เรียนสำหรับตัวอย่างแหล่งวิทยาการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่นที่สำคัญมีดังนี้

1) วิทยาการหรือบุคคลในท้องถิ่น เป็นแหล่งความรู้ที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยตรง เช่น บุคคลที่เคยอยู่ในเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือบุคคลที่เคยเข้าร่วมสงครามเกาหลี หรือสงครามเวียดนาม คำบอกเล่า ประสบการณ์ และข้อคิดเห็นจากบุคคลในท้องถิ่นเหล่านี้จะมีค่าอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุการณ์ในยุคหนึ่งหรือสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นจะต้องมีการถ่ายทอดจากชุมชนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อไป ขณะเดียวกันวิทยาการหรือบุคคลในท้องถิ่น ยังหมายรวมถึงผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในท้องถิ่น หรือกรณีในท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ หรือหลายวัฒนธรรม การเรียนประวัติศาสตร์ของชนชาติใดชนชาติหนึ่งก็มีความสำคัญ ดังนั้นครูผู้สอนอาจจะเชิญคนในชนชาตินั้น หรือผู้มีความรู้ของชนชาตินั้นมาให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งในอดีตและปัจจุบันแก่ผู้เรียนได้

2) วัด มัสยิด หรือโบสถ์ เป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล ในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวัด มัสยิด หรือโบสถ์ที่มีประวัติการก่อสร้างมายาวนานมากเพียงใดยังมีคุณค่าต่อการเรียนวิชาประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น ซึ่งครูผู้สอนสามารถนำประวัติการก่อสร้าง บุคคลที่เกี่ยวข้องในการสร้าง หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในวัดหรือมัสยิด หรือโบสถ์ มาใช้ประกอบการเรียนประวัติศาสตร์ได้เช่นกัน โดยเฉพาะสิ่งที่ปรากฏทั้งด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น

3) พิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นเป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์อีกแหล่งหนึ่งที่ครูผู้สอนควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ทั้งนี้เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานประจำจังหวัด หรือเป็นพิพิธภัณฑ์ของมูลนิธิ หรือขององค์กร หรือของเอกชน ที่จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมาจัดแสดงไว้ หากครูผู้สอนประวัติศาสตร์ใช้พิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ย่อมทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความเป็นมาของท้องถิ่นของตนเองได้เป็นอย่างดี เกิดความภาคภูมิใจ รัก และหวงแหนในท้องถิ่นของตนเอง ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์พธำมรงค์ จังหวัดสงขลา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่ เป็นต้น

4) ศาลหลักเมืองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นให้ความเคารพ ศาลหลักเมืองก็เป็นแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นอีกประเภทหนึ่งที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจาก

ศาลหลักเมืองจะมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ก่อสร้าง ช่วงเวลาในการก่อสร้าง รวมทั้งสามารถศึกษาถึงรูปแบบของสถาปัตยกรรมของศาลหลักเมืองอีกด้วย

5) อนุสาวรีย์ในท้องถิ่น เป็นอีกแหล่งวิทยาการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ แต่ทั้งนี้ครูผู้สอนประวัติศาสตร์จะต้องพิจารณาว่า ในท้องถิ่นของตนมีอนุสาวรีย์ใดบ้าง และอนุสาวรีย์เหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ใด และสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระใดได้บ้าง ตัวอย่างอนุสาวรีย์ในท้องถิ่น อาทิเช่น อนุสาวรีย์จำคำ จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นบุกเมืองนครศรีธรรมราช หรืออนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต สามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับเหตุการณ์สงครามเก้าทัพ หรืออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ในเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ เป็นต้น

6) แหล่งชุมชนโบราณ เป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในท้องถิ่นอีกประเภทหนึ่ง ที่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนโบราณยังคงปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านผังเมืองโบราณ สถาปัตยกรรม รวมทั้งเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนเหล่านั้น รวมถึงวิถีชีวิตของบุคคลในชุมชนในอดีตที่มีการถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างแหล่งชุมชนโบราณ เช่น ชุมชนโบราณเมืองสงขลา บริเวณถนนนครใน – นครนอก ชุมชนโบราณถนนวิจิตร จังหวัดภูเก็ต หรือชุมชนโบราณตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

7) โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่มีคุณค่ายิ่งต่อการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ปรากฏให้ผู้เรียนได้เห็นนับเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นภาพความเจริญที่มีมาในอดีตของชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ขณะเดียวกันยังเป็นการยืนยันให้ผู้เรียนได้เห็นถึงความสามารถของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับประเทศชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน และโบราณวัตถุในท้องถิ่นว่ามีที่ใดบ้าง และสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้อย่างไร รวมทั้งพานักเรียนไปศึกษาโบราณสถาน และโบราณวัตถุในท้องถิ่น ก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยครูผู้สอนใช้โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นสื่อกลางในการเล่าเรื่อง เป็นต้น

8) ห้องสมุดโรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือ ของท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้หนึ่งที่สำคัญ ที่ควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์โดยเฉพาะเมื่อครูจัดกิจกรรมการเรียน

การสอนโดยการมอบหมายให้นักเรียนไปอ่านหรือค้นคว้าข้อมูลห้องสมุดโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย หรือของท้องถิ่น จึงเป็นแหล่งการเรียนรู้อีกแหล่งหนึ่งที่ผู้เรียนสามารถไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้

9) ป้ายจารึก เป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประวัติศาสตร์ อีกประเภทหนึ่งที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะป้ายจารึกของบุคคลสำคัญ เช่น ป้ายจารึกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ น้ำตวงเจ้า เกาะช้าง จังหวัดตราด หรือป้ายจารึก 3 ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษา ยาวี บริเวณโรงพยาบาลสงขลาราชนครินทร์ ทั้งนี้ป้ายจารึกเหล่านี้สามารถบอกเล่าเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้นได้เป็นอย่างดี ดังนั้นครูผู้สอน ประวัติศาสตร์จึงต้องศึกษาหาข้อมูลว่า ป้ายจารึกที่ปรากฏในท้องถิ่นของตนเองมีหรือไม่ หากมี สามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในเรื่องใดบ้าง

10) สถานีรถไฟ เป็นอีกแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งที่สามารถ นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้เช่นกัน โดยเฉพาะจังหวัดที่มีเส้นทางรถไฟ ทั้งนี้ เนื่องจากสถานีรถไฟเป็นหลักฐานที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ได้เช่นกัน เช่น ประวัติในการ ก่อสร้าง รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการสร้างรถไฟ เป็นต้น

11) โรงเรียนเป็นอีกแหล่งวิทยาการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอน ประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่นได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนบางโรงเรียนในท้องถิ่นได้มีประวัติการก่อตั้ง ที่ยาวนาน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ในด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านสังคม ตัวอย่างเช่น โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัด เชียงใหม่ หรือโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี ตัวอย่างโรงเรียนเหล่านี้ก่อตั้งขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อให้เป็นโรงเรียนประจำมณฑล และต้องการกระจายการศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค ซึ่งครูผู้สอนประวัติศาสตร์ สามารถใช้โรงเรียนเหล่านี้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในเรื่องการปกครอง ส่วนภูมิภาค วัฒนธรรมทางด้านการศึกษา เป็นต้น

12) ต้นไม้ เป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ใน ระดับท้องถิ่นได้อีกแหล่งหนึ่ง ทั้งนี้มีได้หมายความว่าทุกท้องถิ่นสามารถนำต้นไม้มาใช้เป็นแหล่งการ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ทั้งหมด มีเพียงบางท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถนำต้นไม้มาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ได้ ตัวอย่างเช่น ต้นโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ที่สามารถนำมาใช้บอกเล่าประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นของจังหวัดปราจีนบุรี หรือต้นยางพารา จังหวัดตรัง ที่สามารถนำมาใช้บอกเล่าประวัติศาสตร์ ของเมืองตรังได้ เป็นต้น

13) สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ถนน สะพาน อุโมงค์ ที่สำคัญ ๆ ในแต่ละท้องถิ่น ก็สามารถนำมาใช้เป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในระดับ ท้องถิ่นได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น สะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี อุโมงค์รถไฟขุนตาล จังหวัด

ลำปาง - ลำพูน หรือเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากการตั้งชื่อถนนบางสาย มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่น เช่น ถนนลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งเป็นถนนสายหนึ่งที่เชื่อมระหว่างอำเภอเมืองสงขลา กับอำเภอหาดใหญ่ ลพบุรีราเมศวร์ คือชื่อของกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลของมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้วแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สามารถใช้ในการจัดการเรียนรู้ในวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นมีมากมาย ได้แก่ วิทยากรหรือบุคคลในท้องถิ่น วัด มัสยิด หรือโบสถ์ พิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่น ศาลหลักเมือง อนุสาวรีย์ในท้องถิ่น แหล่งชุมชนโบราณ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ หอสมุดโรงเรียน ป้ายจารึก สถานีรถไฟ โรงเรียน ต้นไม้ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจัดการเรียนรู้ของครูที่จะสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับนักเรียนสูงสุดในการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

4) การจัดโครงการต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เพื่อให้การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนควรให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ โดยอาจจะจัดทำในรูปแบบของโครงการ หรือโครงงาน และมอบหมายให้ผู้เรียนไปปฏิบัติ เช่น การจัดเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ในสังคม การจัดเอกสารแนะนำเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่ผู้สนใจทั่วไป การเขียนชีวประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่น การจัดทำสมุดภาพเกี่ยวกับสถานที่สำคัญในท้องถิ่น การจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561: 289) ได้เสนอว่า การศึกษาดังกล่าวสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบโครงงานประเภทสำรวจข้อมูล (Survey Research Project) เป็นการศึกษาสำรวจข้อมูลต่าง ๆ เป็นการสำรวจในภาคสนามหรือในธรรมชาติ แล้วนำข้อมูลมาจัดกระทำ เช่น จำแนกหมวดหมู่ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ตัวอย่างโครงงานประเภทสำรวจข้อมูล เช่น การสำรวจประชากรพืชหรือสัตว์ในชุมชน การสำรวจเกี่ยวกับอาชีพของชุมชน การสำรวจโบราณสถานและโบราณวัตถุในชุมชน เป็นต้น

นอกจากแนวทางที่เสนอไว้ข้างต้น การเรียนการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงนั้น สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 208) ชี้ให้เห็นความสำคัญว่า ผู้สอนจะต้องสอนเชื่อมโยงเหตุการณ์ในส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์ชาติกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมื่อผู้สอนได้สอนเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติ ผู้สอนควรให้เนื้อหาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องควบคู่กันไปด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อเรียนเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 1-3 ซึ่งเป็นการเมืองการปกครองของประเทศ ผู้สอนก็ควรโยงให้ผู้เรียนเห็นว่า ในขณะนั้น หรือระยะเวลาเดียวกัน การเมืองการปกครองของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเราเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลง

อำนาจทางการเมืองของส่วนกลาง (ประวัติศาสตร์ชาติ) มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของท้องถิ่นอย่างไรหรือไม่

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์ชาติ จะทำให้ผู้เรียนได้มองเห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ชาติกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี แนวทางเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าว จะทำให้การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความหมายและมีคุณค่ายิ่งขึ้น ผู้เรียนจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่นของตนเองอย่างลึกซึ้ง ทำให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่นตน โดดเฉพาะในการพัฒนาจิตสำนึก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทำให้มีความรู้สึกหวงแหน ซึ่งนำไปสู่การอนุรักษ์ การส่งเสริม และการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญยิ่งขึ้น

ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

วิถีชีวิตของมนุษย์ผูกพันกับท้องถิ่นของตน เพราะชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนห้องเรียนแห่งแรกของประชากรก่อนจะออกไปศึกษาในเมืองใหญ่ ด้วยเหตุนี้วิถีชีวิตของประชากรในท้องถิ่นย่อมมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นกับท้องถิ่นของตน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ถึงประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมภายในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของความภาคภูมิใจ

ความภาคภูมิใจสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ภายในตนเองก่อนเป็นลำดับแรก ก่อนจะก้าวสู่ความภาคภูมิใจในสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ รอบตัว ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องทราบที่มาของความภาคภูมิใจ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

Maslow (1970) นักจิตวิทยาในทฤษฎีมนุษย์นิยมได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ ความภาคภูมิใจในตนเองไว้ว่า บุคคลทุกคนในสังคมต้องการภาคภูมิใจในตนเองและการภาคภูมิใจในตนเองนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1) ความต้องการความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นความต้องการที่บุคคลอยากให้ตนเป็นผู้เข้มแข็ง ประสบความสำเร็จ เป็นผู้มีความสามารถเพียงพอในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้มีอิสรภาพและมีความเชื่อมั่นในการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก

2) ความต้องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของตน (Esteem from Other People) เป็นความต้องการของบุคคลที่อยากให้ผู้อื่นยอมรับว่าตนเป็นผู้มีเกียรติมีชื่อเสียงเป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้อื่น เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

สุพัตรา ทาวงศ์ (2551) อาจารย์ประจำศูนย์ให้คำปรึกษา กลุ่มงานพัฒนานักศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุม ได้กล่าวถึง ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) คือ ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดี มีความเคารพและยอมรับตนเองว่ามีความสำคัญ มีความสามารถและใช้ความสามารถที่มีอยู่กระทำการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ยอมรับนับถือตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เคารพในตนและผู้อื่น และมีชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมาย ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองนั้น พิจารณาได้จากการเปรียบเทียบตนที่แท้จริง (Self-concept) กับตนในอุดมคติ (Ideal self) โดยคนที่มองเห็นตนเองในอุดมคติขัดแย้งกับตนเองตามความเป็นจริง จะมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ (Low self-esteem) และคนที่มีความคิดเห็นตรงกันกับตนในอุดมคติ จะเป็นคนที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง

สุรพงษ์ อำพันวงษ์ (2550) นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประสาทศัลยศาสตร์ กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) เป็นสภาวะที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของจิตใจและความโดดเด่นในการดำเนินชีวิตอันมีพื้นฐานของสุขภาพจิตที่ดี นำมาสู่ความสำเร็จต่าง ๆ ได้ง่าย หากจะมี IQ คือ ความฉลาดของสติปัญญาและมี EQ คือ ความฉลาดทางอารมณ์ รวมทั้ง MQ คือ ความฉลาดทางด้านจริยธรรมอยู่ในตัวผู้นั้นอย่างเหมาะสม

ความภูมิใจในตนเองนับว่า มีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็ก ความภูมิใจในตนเองจัดว่ามีผลอย่างสำคัญต่อทุกช่วงชีวิตของเด็ก เด็กที่มีความภูมิใจในตนเองต่ำ นับว่ามีความพิการทางบุคลิกภาพไม่แพ้เด็กที่มีความพิการทางร่างกาย เพราะเด็กที่มีความภูมิใจในตนเองต่ำ จะประสบความล้มเหลวในชีวิตทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเรียน ด้านมนุษยสัมพันธ์ รวมทั้งทางด้านที่จะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งปวง ความภูมิใจในตนเองเป็นเสมือนแรงบันดาลใจช่วยให้ความปรารถนาใด ๆ บรรลุจุดหมายปลายทางตามที่พึงประสงค์ ขณะเดียวกันเด็กที่มีความภูมิใจในตัวเองก็จะมีค่านับถือตนเอง พึ่งพอใจกับตนเอง และภาคภูมิใจต่อตนเองและเพศของตนเองด้วยความภูมิใจในตนเองจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมี

ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ซึ่งจะเกิดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ อาทิ เมื่อรู้สึกว่าตนมีความสำคัญต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญต่อตน รวมถึงเมื่อมีความรู้สึกที่ตนมีความดีเด่นเป็นพิเศษ ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่า อะไรมาทำให้มีความรู้สึกเช่นนั้น เมื่อมีความรู้สึกที่ตนมีความดีเด่นเหนือผู้ใดสามารถกระทำการที่ต้องการได้สำเร็จ มีความรู้สึกเชื่อมั่นว่าสามารถจัดการกับทุกสิ่งที่ต้องการกระทำได้สำเร็จ และเมื่อมีความรู้สึกที่สามารถกระทำได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อและค่านิยมของตนเอง ด้วยเหตุนี้ความภูมิใจในตนเองหรือค่านับถือตนเอง เป็นความรู้สึกในด้านบวก

ซึ่งเป็นแรงเสริมของความรู้สึกที่ดี ความนับถือตนเองเป็นความรู้สึกที่แสดงออกเมื่อบุคคลกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น ความนับถือตนเองซึ่งเกิดขึ้นในเด็ก จึงสามารถสังเกตเห็นได้เมื่อเด็กกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือกระทำสิ่งนั้นด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง

ธัญญภัทร์ ศิริธัชชราโรจน์ (2560) กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) หมายถึง ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นว่า ตนเองเป็นบุคคลที่ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นเรื่องของเจตคติ และการแสดงออกทางอารมณ์เกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่า และชี้ให้เห็นว่า ความภาคภูมิใจในตนเองเกิดจากความสำเร็จ ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-worth) การเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) การเคารพตนเอง (Self-respect) การรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพ (Self-competence)

แพง ชินพงศ์ (2552) ได้กล่าวถึง ความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) คือ ความรู้สึกที่มีต่อตนเองในทางที่ดีทั้งหลาย เช่นการมีความมั่นใจและยอมรับนับถือตนเองตามความเป็นจริง พฤติกรรมที่บ่งบอกว่าบุคคลใดเป็นคนที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง (High self-esteem) สามารถสังเกตได้ง่ายๆ คือ จะมีอารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ซีใจน้อย ไม่ท้อใจง่าย อีกทั้งเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจในความสามารถตนเอง กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม มักจะสามารถปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ง่ายเพราะไม่ชอบคิดเปรียบเทียบกับผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป ความภาคภูมิใจ หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดี มีความเคารพและยอมรับตนเองว่ามีความสำคัญ มีความสามารถและใช้ความสามารถที่มีอยู่กระทำการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นความรู้สึกในด้านบวก ตลอดจนเป็นความสามารถช่วยเหลือตนเองได้มีอิสรภาพและมีความเชื่อมั่นในการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) เป็นสถานะที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของจิตใจและความโดดเด่นในการดำเนินชีวิตอันมีพื้นฐานของสุขภาพจิตที่ดี นำมาสู่ความสำเร็จต่าง ๆ ได้ง่าย ด้วยเหตุนี้จึงถือว่ามีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็ก ความภูมิใจในตนเองจัดว่ามีผลอย่างสำคัญต่อทุกช่วงชีวิตของเด็ก

ปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลมีความภาคภูมิใจ

ปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลมีความภาคภูมิใจในตนเองนั้น ได้แก่โอกาสที่บุคคลนั้นจะได้ใช้พลังความสามารถที่มีอยู่ในตนเองในการคุ้มครองดูแลตนเองหรือมีโอกาสได้เกื้อกูลผู้อื่น ได้รับการให้ความสำคัญ ได้รับความเชื่อถือศรัทธาและประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง

สุพัตรา ทาวงศ์ (2551) กล่าวว่า บุคคลจะรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองได้ก็ต่อเมื่อยอมรับตนเองได้ โดยที่การรับรู้ของบุคคลตามที่เขารับรู้สอดคล้องกับตนในอุดมคติหรือตามที่ตนเองคาดหวัง ทั้งในด้านความรู้สึก เจตคติ ความเชื่อในเอกลักษณ์และคุณค่า ความศรัทธาในตนเอง รวมทั้งการรับรู้

สัมพันธ์ภาพของตนเองกับบุคคลอื่น ถ้าบุคคลใดคิดว่าตนเองตามความเป็นจริงเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับตนเองในอุดมคติมากเพียงใด บุคคลก็จะมีภาวะภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้น หรือกล่าวได้ว่าภาวะภาคภูมิใจในตนเองเป็นผลต่างของความคลาดเคลื่อนของตัวตนที่แท้จริงและตัวตนที่อยากจะเป็น นอกจากนี้เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของบุคคลก็มีผลต่อภาวะภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลด้วย กล่าวคือ ถ้าสถานการณ์เป็นไปในด้านดีมีความสำเร็จในสิ่งที่กระทำความภาคภูมิใจในตนเองก็เพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามการประสบความล้มเหลวก็จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณสมบัติความสามารถ ไร้ประโยชน์ ภาวะภาคภูมิใจในตนเองย่อมลดลง

บุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง (High self-esteem) มีการรับรู้ “ตน” ตามความเป็นจริง มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในความคิดของตนเอง สามารถให้เหตุผลในสิ่งที่ตนเองกระทำได้กระจ่างชัด มั่นใจในการกระทำ หรือการตัดสินใจของตน กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม มีความคิดสร้างสรรค์ มุ่งการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มั่นคงทางจิตใจ มองโลกในแง่ดี มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น ดังนั้น บุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงจึงใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความวิตกกังวลน้อย มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิต จะมีระบบภูมิคุ้มกันทางจิตวิญญาณให้บุคคลเผชิญกับปัญหา และมีพลังในการขจัดสิ่งเลวร้ายในชีวิตออกไป

สุพัตรา ทาวงศ์ (2551) ได้กล่าวถึง เทคนิคเฉพาะในการพัฒนาภาวะภาคภูมิใจในตนเองดังต่อไปนี้

- 1) การยอมรับความรู้สึกของบุคคลตามความเป็นจริง จะช่วยให้เขาสามารถถ่ายทอดความรู้สึกออกมา โดยเฉพาะการยอมรับความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกกลัว ความรู้สึกขัดแย้งและความรู้สึกปฏิเสธของบุคคล เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการแสดงความรู้สึกของบุคคลในขณะนั้น
- 2) การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเผชิญกับปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ควรทำความเข้าใจในวิธีการแก้ปัญหาและให้โอกาสแต่ละบุคคลในการแสดงความสามารถในการแก้ปัญหา เนื่องจากบุคคลมีความคิดที่เหมาะสมเฉพาะวัยของเขาและมีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เขาต้องเผชิญอยู่แล้ว นอกจากนี้การให้โอกาสเขาได้ฝึกเลือกวิธีการแก้ปัญหาเองนั้นจะทำให้บุคคลค้นพบว่ามีวิธีการที่เหมาะสมอีกหลายอย่างที่เขาอาจจะเลือกใช้
- 3) ควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุคคลอย่างกะทันหัน ซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจ ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นควรแจ้งให้ทราบล่วงหน้าอย่างชัดเจนในทันที และถ้าเป็นไปได้ไม่ควรให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันเกิดขึ้น
- 4) การมีตัวแบบที่ดีและมีประสิทธิภาพในการเผชิญเนื่องจากตัวแบบมีอิทธิพลต่อความรู้สึกมั่นคงของบุคคล ตัวแบบจึงควรมีความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ใน

การเผชิญปัญหาอย่างมั่นใจ และให้กำลังใจว่าเขาสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ในการเผชิญปัญหาด้วยตัวเอง

5) ช่วยให้บุคคลพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยให้เขาได้ระบายความขุ่นมัว ซึ่งจะเป็นโอกาสให้เขาได้ค่อยๆเข้าใจความยุ่งยากในตนเอง ช่วยลดระดับความเครียด จากนั้นบุคคลจะค่อยๆใส่ใจกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเอง

6) ให้ความสำคัญกับการนับถือตนเองของบุคคลนั้น เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการที่จะแก้ปัญหา

7) สนับสนุนให้ผู้ใกล้ชิดมีความรู้ความเข้าใจในตัวบุคคลนั้น และให้ความร่วมมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการที่จะแก้ปัญหา

ความหมายของท้องถิ่น

ท้องถิ่นในลักษณะของชุมชนหรือท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น หาได้จากหมู่บ้านในชนบท โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ห่างไกลจะมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อันมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน มีรูปแบบการทำมาหากินเฉพาะ สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับโลกภายนอกด้วยเงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิธีการผลิต อันเกิดจากศักยภาพของบุคคล กลุ่มคนภายในชุมชนหรือท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการจัดวางรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับกลุ่มคนในชุมชน บุคคลกับท้องถิ่น รวมทั้งรูปแบบการรู้สึกนึกคิดและระบบการให้คุณค่าเป็นของชุมชนในหมู่บ้านนั้น ๆ และที่สำคัญคือ แต่ละหมู่บ้านจะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดในด้านความเกี่ยวข้องระหว่างตนเองกับบรรพบุรุษ ตนเองกับชุมชน บรรพบุรุษกับชุมชนและเกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านที่เป็นไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือท้องถิ่น

นักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ ได้นิยามความหมายของคำว่าท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) กล่าวว่า ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ชุมชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกันในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง โดยเฉพาะ อาชีพ พื้นที่หรือท้องที่ภายในเขตการปกครองของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น หรือ ณ เวลาหนึ่งใดในท้องถิ่น หรือรวมตัวกันทำประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

นงคราญ กาญจนประเสริฐ (2545) ได้อธิบายความหมายท้องถิ่น คือ ท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะ ไม่สามารถกำหนดได้ว่ามีขนาดของพื้นที่ จำนวนประชากร หรือสิ่งต่าง ๆ ได้ว่าเป็นเท่าใด บางครั้งอาจใช้ในความหมายที่คล้ายคลึงกับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และการมองภาพรวมที่นำไปใช้ว่ามีลักษณะใด

ศรีศักร วัลลิโภดม (2551) ให้ความหมายว่า ท้องถิ่น คือ ภูมิ อันหมายถึงระบบเล็ก ๆ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนหลาย ๆ กลุ่ม เชื่อมกันในระบบนิเวศน์เดียวกัน หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เวลาใด

เวลาหนึ่ง มีหนองน้ำ ภูเขา ป่าทุ่ง ฯลฯ ใช้ร่วมกันและมีความหมายแก่กลุ่ม และคำว่า “ท้องถิ่น” หรือ ภูมิ ในบริบทนี้ จะมีความหมายเหมือน มาตุภูมิ กล่าวคือ ทุกคนในชุมชนมีความรัก ความผูกพันในพื้นที่นั้นมีกฎระเบียบในวิถีชีวิตเพื่อความมั่นคง ความยั่งยืน และไม่ประสงคืใช้พื้นที่ส่วนนั้นเป็นปัจเจกชน (เฉพาะบุคคล) แต่ต้องการใช้เพื่อให้เกิดความอยู่ร่วมกัน เพราะเป็นกระบวนการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน จะมีการร่วมกันกลั่นกรองภายในท้องถิ่น มีผู้หลักผู้ใหญ่ คอยประนีประนอม มีระบบอาวุโส ร่วมรักษาโครงสร้างของชุมชนและท้องถิ่น

ธิดา สารระยา (2539) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ชุมชนท้องถิ่นไว้ว่า เป็นสถาบันทางสังคมฐานล่างที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา การพึ่งตนเอง มีความเกื้อกูลกัน และอยู่ร่วมกันมาที่บรรพชาตติมาอย่างยาวนาน ความเป็นชุมชนท้องถิ่นจึงมีความหมายมากกว่าที่จะกำหนดเด็ดขาดหรือจำเพาะเจาะจงตามเขตการปกครอง ดังการแบ่งเขตหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด แต่อาจหมายรวมถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

อัจฉรา ภาณุรัตน์และคณะ (2555) กล่าวว่านักวิชาการหลายฝ่ายนิยมใช้คำว่า “ชุมชน” แทนคำว่า “ท้องถิ่น” แต่บางคนก็ใช้คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” อย่างไรก็ตามทั้งท้องถิ่นและชุมชนต่างก็เป็นสังคมหนึ่ง ซึ่งความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นการรวมตัวสัมพันธ์กันที่จะสร้างความมั่นคงร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอยู่รอดมีกระบวนการทางความรู้ ปลูกฝังและการศึกษา มีสายสัมพันธ์โดยระบบการสื่อสารและคมนาคม โดยมีความเชื่อทางศาสนาและภูมิปัญญาเป็นแกนกลาง สำหรับสร้างพลังภายในชุมชนหรือท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่น หมายควายถึง ชุมชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกันในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง โดยเฉพาะ ทุกคนในชุมชนมีความรัก ความผูกพันในพื้นที่ ท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน มีการร่วมกันกลั่นกรองภายในท้องถิ่น มีผู้หลักผู้ใหญ่ คอยประนีประนอม มีระบบอาวุโส ร่วมรักษาโครงสร้างของชุมชนและท้องถิ่นมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา การพึ่งตนเอง มีความเกื้อกูลกัน และอยู่ร่วมกันมาที่บรรพชาตติมาอย่างยาวนาน

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

“บางหัวเสือ” ปัจจุบันเป็นชื่อของตำบลอยู่ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีสภาพความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เพราะอุตสาหกรรมเข้ามายังชุมชน สร้างรายได้แก่ประชากร ปัจจุบันผู้พักอาศัยในชุมชนนี้ไม่ใช่คนที่อยู่อาศัยมาแต่ครั้งอดีต เพราะมีการอพยพย้ายถิ่นจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้ามาอาศัยในชุมชนบางหัวเสือ อาทิ ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก โดยเฉพาะประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณมากที่สุด อีกทั้งประชากรคนไทยเชื้อสายจีน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ปัจจุบันสังคมบางหัวเสือมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

หากย้อนถามถึงอดีตกับชาวบางหัวเสือที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน น้อยคนนักที่จะรู้จักความเป็นมาของภูมิสถานแห่งนี้ (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 1)

อาชีพในอดีตที่สำคัญของชาวบางหัวเสือ คือ การขึ้นน้ำตาลมะพร้าว นับว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชน ทำให้ได้ทราบข้อมูลบริบทในอดีตว่า บริเวณแห่งนี้เป็นที่ตั้งของสวนผลไม้ ซึ่งมีลักษณะเป็นสวนผสม เพราะพบผลไม้หลากหลายชนิด อาทิ ส้มโอ ส้มทองดี ส้มขาวพวง ส้มขาวจีน ส้มเขียวหวาน มะพร้าว กล้วย และปลูกพืชผักสวนครัวนานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณหน้าวัดบางหัวเสือเป็นที่ปลูกมะพร้าวจำนวนมาก กล่าวได้ว่าตลอดพื้นที่ของตำบลบางหัวเสือนี้อุดมสมบูรณ์ทั้งหมด และบริเวณส่วนใหญ่รายล้อมสวนของชาวบ้านมีลักษณะเป็นป่าจาก หรือต้นจาก ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก แต่ถัดจากถนนปู่เจ้าสมิงพรายไปทางทิศเหนือ บริเวณดังกล่าวเป็นลักษณะของไร่นาปลูกข้าว นับได้ว่าเป็นสังคมชาวสวน และสังคมเกษตรกรรมโดยแท้ นอกจากความอุดมสมบูรณ์ด้านพืชพรรณธรรมชาติแล้ว บริเวณแห่งนี้ยังอุดมไปด้วยแหล่งอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กุ้ง ปู และปลา มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดลำคลอง ชาวบ้านเล่าว่า หากต้องการรับประทานอาหารจำพวกกุ้ง ปู ปลา เพียงแต่ลงไปหาในคลองก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่ขัดสน ซึ่งคุณภาพของน้ำในลำคลองในอดีต ยังมีลักษณะใสสะอาด ไม่สกปรกและมีสารเคมีเจือปนจนเกินไปดังเช่นทุกวันนี้ (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 11)

เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของบางหัวเสือเหมาะต่อการปลูกมะพร้าว และบริเวณพื้นที่สวนเกือบทั้งชุมชน คือ สวนมะพร้าว จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนทำให้ได้ข้อมูลว่า พื้นที่สวนของชาวบางหัวเสือ กว่าร้อยละ 80 ปลูกมะพร้าว จึงทำให้อาชีพหลักของชาวบางหัวเสือ คือ การขึ้นน้ำตาลมะพร้าว นับได้ว่าเป็นรายได้สำคัญสำหรับคนในท้องถิ่น จากการจำหน่ายโดยตรง และผ่านทางพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปขายที่ตลาดต่างตำบล และตลาดประจำอำเภอ นอกจากสวนมะพร้าวแล้ว พื้นที่ของบางหัวเสือนี้อุดมสมบูรณ์เป็นสวนผสม กล่าวคือ การปลูกผักและผลไม้ควบคู่ไปกับสวนมะพร้าว เช่น บริเวณพื้นที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการในอดีตนั้น เป็นสวนส้มโอ คุณครูเกษียณคนหนึ่ง ผู้มีภูมิลำเนาในบางหัวเสือ กล่าวว่า “หากนี้ก็อยากจะรับประทานส้มโอ ต้องเข้ามารับประทานในบริเวณที่เป็นโรงเรียนในสมัยปัจจุบันนี้” นอกจากส้มโอแล้ว บริเวณพื้นที่แห่งนี้ยังปลูกส้มเขียวหวาน โดยบริเวณสวนที่ปลูกส้มเขียวหวานเป็นจำนวนมากนี้ ปัจจุบันเรียกชื่อพื้นที่ชุมชนว่า “สวนส้ม” (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 19)

วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชาวบางหัวเสือเป็นวัฒนธรรมของชาวภาคกลาง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลัก และมีวัฒนธรรมรอง ได้แก่ วัฒนธรรมของชาวจีน ชาวมอญ ในภายหลังมีวัฒนธรรมของชาวอีสานเพิ่มเข้ามา ตามการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากภาคอีสาน จากการศึกษาพบว่า ในชุมชนบางหัวเสือนี้อาศัยโพธิ์เข้าทรง และโพธิ์ตั้งศาล รวมไปถึงโพธิ์ขึ้นบ้านใหม่ ได้มีการผสมผสานวัฒนธรรมของชาวอีสานเข้าไปด้วย เนื่องจากผู้พักอาศัยเป็นชาวอีสาน โดยสิ่งที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด

คือ ดนตรีพื้นบ้านอีสานที่เปิดในพิธีการต่าง ๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงวัฒนธรรมรองที่เข้ามาในภายหลัง แต่ วัฒนธรรมหลักที่สืบทอดเรื่อยมาในชุมชน คือ ประเพณีสิบสองเดือนของภาคกลาง เช่น ประเพณี สงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง การเทศน์มหาชาติ การหล่อเทียนเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ตักบาตรเทโวโรหณะ ประเพณีการบวชบุตรชายอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ เป็นวัฒนธรรมพื้นฐานดังเช่น วัฒนธรรมหลักของคนภาคกลางในจังหวัดอื่น (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 34)

ชุมชนบางหัวเสือได้จัดกิจกรรมวัฒนธรรม และประเพณี โดยได้รับความร่วมมือในการ สร้างสรรค์จากทุกภาคส่วน ทั้งจากเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย และสถานศึกษาในชุมชน คือโรงเรียน เตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุนในการจัด กิจกรรม เป็นการร่วมมือเป็นครอบครัวทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าว นักเรียนได้ เข้ามามีส่วนร่วมด้วยเป็นอย่างดี จึงนับได้ว่าเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีไปยังคนรุ่นต่อไป ให้เข้าถึง เข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์

ชุมชนบางหัวเสือในอดีตนั้น เดิมมีสถานศึกษาเพียงในระดับประถมศึกษา เช่น โรงเรียนวัด บางหัวเสือ ทำให้ไม่ครอบคลุมไปถึงระดับชั้นมัธยม ชาวบ้านตำบลบางหัวเสือเมื่อต้องการส่งบุตร หลานไปเรียนนั้น จะต้องข้ามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไปเรียนถึงพระประแดง หรือข้ามแม่น้ำไปเรียนถึง ปากน้ำ จึงจะได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในมุมมองของคนในยุคสมัยนั้น

สภาพบริบทด้านสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้ในอดีตพ่อแม่ และ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของการศึกษามากนัก เพราะมองว่าเป็นการลงทุนที่มีต้นทุนสูง อดีตคุณครูโรงเรียนคนหนึ่งเล่าว่า “ในอดีตนั้นแทบสามารถระบุเป็นบ้าน ๆ ได้เลยว่า ครอบครัวไหน ส่งลูกไปเรียนหนังสือ” ครอบครัวที่มีฐานะและเห็นคุณค่าของการศึกษาก็จะส่งบุตรหลานไปเรียนใน โรงเรียนใหญ่ๆ ฝั่งพระประแดงและปากน้ำ การเดินทางเพื่อไปเรียนหนังสือก็ไม่สะดวกเหมือนใน ปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่ได้เรียนหนังสือในยุคสมัยนั้นต้องมีความเพียรพยายามอย่างแท้จริง ด้วยเหตุ นี้เมื่อพวกเขาเหล่านั้นสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี หลายคนได้กลับมาประกอบอาชีพในชุมชน ของตนเอง รวมถึงการเข้ารับอาชีพข้าราชการครูในท้องถิ่น (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 55)

การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามายังชุมชนในระยะแรก ๆ ได้สร้างความ เปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อมีถนนตัดเข้ามาในบางหัวเสือ ทำให้ความเจริญเข้า มาในชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า “มีถนน วิถีชีวิตชาวบางหัวเสือก็เปลี่ยนไป” เพราะในอดีตชาวบางหัวเสือ ใช้การสัญจรทางน้ำ ผ่านทางลำคลองต่าง ๆ ความเจริญดังกล่าวได้สร้างปัญหาทางสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น ปัญหามลพิษทางน้ำ และปัญหามลพิษทางอากาศ

การพัฒนาด้านการศึกษาเริ่มพัฒนามากขึ้นจากการก่อตั้งของโรงเรียนบางหัวเสือบุญแจ่ม นิยมนิล ที่ต้องการให้เยาวชนตำบลบางหัวเสือไม่ต้องไปเรียนที่ห่างไกล ต่อมาได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การบริหารงานของผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ หลังจากปี พ.ศ.2546 นายกิตติศักดิ์ ชาญอักษร

ได้เข้ามารับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน และในปี พ.ศ.2549 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ” กล่าวได้ว่า สถานศึกษานั้นมีส่วนในการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั่นคือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและนำความรู้กลับมาพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย

การประกอบอาชีพของชาวบางหัวเสือในปัจจุบันนี้มีหลากหลายอาชีพ อาทิ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง แต่ประชากรดังกล่าวส่วนใหญ่ ไม่ใช่คนพื้นที่บางหัวเสือดั้งเดิม แต่เป็นประชากรที่อพยพเข้ามาในภายหลัง ซึ่งจำนวนมากเป็นประชากรชาวอีสาน นอกจากนี้ยังมีการประกอบธุรกิจส่วนตัว เช่น เปิดร้านค้าขายของชำ เปิดร้านขายอาหาร เป็นเจ้าของกิจการโรงงานเล็ก ๆ ในชุมชน และเป็นนักธุรกิจค้าปลีก ขายตรง เป็นต้น บางส่วนมีอาชีพรับราชการ อาชีพรับจ้างต่าง ๆ อาชีพพนักงานบริษัท ตลอดจนการรวมกลุ่มเพื่อทำสินค้า OTOP ภายในชุมชน

ชุมชนบางหัวเสือในปัจจุบันได้กลายเป็นสังคมเมืองอย่างเต็มตัว ครอบครัวส่วนใหญ่ในปัจจุบันกลายเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม โดยสังคมมีแนวโน้มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อัตราการเกิดลดลง เกิดจากสภาพทางเศรษฐกิจ และการสมรสที่ช้าออกไปเนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบัน รวมทั้งอัตราการตายลดลง เนื่องจากการแพทย์ในปัจจุบันที่ทันสมัย ในอนาคตมีแนวโน้มว่า จำนวนประชากรในวัยแรงงานจะลดลง การผลิตเน้นเครื่องจักรมากยิ่งขึ้น (ชนินทร์ แก้วบุญเรือง, 2560: 69-70)

ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน ตลอดจนพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเจริญอย่างต่อเนื่องของชุมชน ย่อมสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่ประชากรในชุมชน ทั้งนี้มนุษย์ย่อมเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตนเองเป็นลำดับแรก เพราะท้องถิ่นเปรียบเสมือนห้องเรียนแห่งแรกของการเรียนรู้ ก่อนที่ประชากรในท้องถิ่นจะออกไปศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นประชากรในท้องถิ่น ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556) กล่าวถึงการศึกษาเพื่อความภาคภูมิใจในท้องถิ่นว่า การศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในท้องถิ่น เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนให้มีความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม

สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงต้องตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวนี้ รวมทั้งจะต้องดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

จากความหมายของท้องถิ่น และความภาคภูมิใจของท้องถิ่น สรุปได้ว่า ท้องถิ่นมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีระบบความสัมพันธ์ภายใน มีการควบคุมสังคมด้วยระบบอาวุโส มีความผูกพันทางจิตใจ โดยท้องถิ่นนั้นมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา การพึ่งตนเอง มีความเกี่ยวเนื่องกัน และอยู่ร่วมกันมากับธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ด้วยเหตุนี้ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จึงส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนให้มีความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม

การคิดสะท้อนความภูมิใจในท้องถิ่น

จากนิยามความหมายของการคิดสะท้อน (Reflective Thinking) ที่หมายถึง กระบวนการคิดไตร่ตรอง และตัดสินใจ เพื่อพิจารณาความเชื่อหรือประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและรอบคอบ เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อนำไปแก้ปัญหาเมื่อมีการรับรู้ปัญหาหรือความยุ่งยากที่เกิดขึ้น ด้วยการทบทวนและย้อนคิดถึงการกระทำของตน โดยสามารถแสดงผ่านการพูดและการเขียนหรือการกระทำ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ร่วมกับความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนให้มีความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม (Francis, 1995; ธิดา สาระยา, 2539; สิริวรรณ ศรีพหล, 2559)

การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จึงหมายถึง กระบวนการคิดไตร่ตรอง และตัดสินใจ เพื่อพิจารณาความเชื่อหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยการทบทวนและย้อนคิดถึงการกระทำของตน พร้อมทั้งแสดงออกผ่านพฤติกรรม การพูด การเขียน และการนำเสนอ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนเกิดความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง สิ่งดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์สามารถนำไปใช้ประยุกต์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมของนักเรียน ซึ่งการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นสามารถแสดงพฤติกรรมสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นออกมาได้หลายด้าน ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งนี้

ผู้วิจัยต้องการศึกษาความภาคภูมิใจในท้องถิ่นบางหัวเสือของนักเรียน เพราะประวัติความเป็นมาของชุมชนบางหัวเสือมีพัฒนาการยาวนานมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปลายยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา รวมถึงเศรษฐกิจของชุมชนบางหัวเสือที่เจริญก้าวหน้าจากในอดีตอย่างต่อเนื่อง และปัจจุบันเป็นชุมชนอุตสาหกรรม สร้างรายได้แก่ชุมชนเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ประชาชนในท้องถิ่นบางหัวเสือ ยังได้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทรัพยากรในชุมชน จนเกิดเป็นอัตลักษณ์สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนเป็นอย่างยิ่ง และก่อให้เกิดรายได้นอกจากงานประจำแก่ประชากรในชุมชน ตลอดจนสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยา และมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติ กล่าวคือ มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ได้มาพักทัพและสร้างยุ้งฉางที่ลานวัดบางหัวเสือ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้วัดบางหัวเสือกลายเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นบางหัวเสือ จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมา การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นบางหัวเสือ จึงสามารถสร้างพฤติกรรมความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ อันจะเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด และชาติบ้านเมืองต่อไปในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ มีดังนี้

ณัฐกรณ์ คำชะอม (2553) ได้ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้แบบ 5E และวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้แบบ 5E และวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีผลการศึกษากล่าวคือ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้แบบ 5E แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ 0.01 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้แบบ 5E ในกลุ่มทดลองที่ 1 กับนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ในกลุ่มทดลองที่ 2 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 4) ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) นักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ 5) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 6) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉันทนคร พวงคำ (2556) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะพื้นฐานการสร้างองค์ความรู้วิชา ส 31104 ประวัติศาสตร์ 2 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เรียนจากการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research-Based Learning) วิชา ส 31104 ประวัติศาสตร์ 2 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับร้อยละ 80 นักเรียนเกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐานร่วมกับวิธีการทางประวัติศาสตร์

นำโชค อุณเวียง (2558) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มกับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มกับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม กับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไม่แตกต่างกัน 2) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 3) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 4) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม กับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไม่แตกต่างกัน

ลัดดา ชัยหาทัพ (2558) ได้ศึกษาการศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังกราฟิก รายวิชา ส 22102 ประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังกราฟิก และ 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังกราฟิก ผลการศึกษพบว่า 1) ผลทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนจำนวน 34 คน มีนักเรียนผ่านเกณฑ์จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 76.5 ของนักเรียนทั้งหมด 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ

นักเรียนจำนวน 34 คน มีนักเรียน ผ่านเกณฑ์จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 82.4 ของนักเรียนทั้งหมด

สุภาพร เกติยะ (2558) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ในวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยวิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวนกับวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ โดยมีจุดมุ่งหมายการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ในวิชาประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยวิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวนกับวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประวัติศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประวัติศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวนกับนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประวัติศาสตร์ไม่แตกต่างกัน 4) นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวน มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 6) นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวนกับนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ไม่แตกต่างกัน

วิจิตรา นพรัตน์ (2559) ได้ศึกษาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก สำหรับรายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนกำหนดปัญหา ขั้นตอนทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนดำเนินการศึกษาค้นคว้า ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล 5. ขั้นนำเสนอผลงาน และขั้นการประเมินผล ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC เท่ากับ 0.67 – 1.00 2) นักเรียนที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิกมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาผลของการวิจัยด้วยกระบวนการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์พบว่า นักเรียนสามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ใหม่ ทำให้เกิดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มากกว่าในชั้นเรียน และเนื้อหา การเลือกข้อมูลมีความถูกต้องชัดเจน ก่อให้เกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเลือกรับข้อมูล หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา รวมถึงยังสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดกิจกรรมด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์ ทั้งนี้การเรียนรู้ไม่ได้สร้างความเครียดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่อย่างใด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดสะท้อน

เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับการคิดสะท้อนที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา สาระประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจึงใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในศาสตร์อื่น ๆ เพื่อทำการศึกษา ดังนี้

ดนูชา สลิวงค์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการคิดวิจารณ์ด้วยการเรียนแบบกรณีศึกษาบนเว็บไซต์ที่ใช้เทคนิคการตั้งคำถามและการคิดสะท้อน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการเรียนด้วยกรณีศึกษาบนเว็บไซต์ที่ใช้เทคนิคการตั้งคำถามและการคิดสะท้อนที่มีต่อการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ตัวแปรที่ศึกษาคือ เทคนิคการตั้งคำถาม 2 แบบ ได้แก่ การตั้งคำถามแบบโสเครติส และแบบ 5W1H และวิธีการคิดสะท้อน 2 แบบ ได้แก่ วิธีการคิดสะท้อนแบบการเล่าเรื่องด้วยดิจิทัล และวิธีการคิดสะท้อนแบบความเรียง กลุ่มตัวอย่าง คือนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 83 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาบนเว็บไซต์ 2) เว็บไซต์การเรียนด้วยกรณีศึกษาที่ใช้เทคนิคการตั้งคำถามและการคิดสะท้อน และ 3) แบบวัดการคิดวิจารณ์ Cornell Critical Thinking Test level Z การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง ผลการวิจัย พบว่า 1) นักศึกษาที่เรียนด้วยกรณีศึกษาบนเว็บไซต์ที่ใช้เทคนิคการตั้งคำถามต่างกัน มีการคิดวิจารณ์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักศึกษาที่เรียนด้วยกรณีศึกษาบนเว็บไซต์ที่ใช้วิธีการคิดสะท้อนต่างกัน มีการคิดวิจารณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชฎาภรณ์ วัฒนวิไล (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสะท้อนคิดและแผนผังความคิดกับทักษะการแก้ปัญหาของนิสิตพยาบาล ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยของนิสิตพยาบาลต้องใช้ทักษะการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม มีนิสิตพยาบาลจำนวนมากที่ไม่สามารถตัดสินใจปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้ความรู้ทางทฤษฎีได้ การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการเรียนโดยใช้การบันทึกสะท้อนคิดประจำวันต่อทักษะการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนิสิตพยาบาลชั้นปี 4 ที่เรียนในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 2

ปีการศึกษา 2555 โดยกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 102 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 51 คน ในแต่ละวันทั้งสองกลุ่มได้รับมอบหมายให้มีการวางแผนการพยาบาลในหญิงตั้งครรภ์ที่มีความเสี่ยงสูง มีประชุมปรึกษาก่อนและหลังการปฏิบัติงานและมีการเขียนรายงานกรณีศึกษา แต่ในกลุ่มทดลองมีกิจกรรมเพิ่มคือการเขียนบันทึกสะท้อนคิดและแผนผังความคิดในสมุดจดประจำวันตามแบบวงจรการสะท้อนคิดของกิบส์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ภายในกลุ่มทดลองหลังการทดสอบมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการวิเคราะห์ความคิดและความรู้สึก ด้านการอธิบายสถานการณ์และด้านการพัฒนาเชิงวิชาชีพสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเฉพาะด้านการอธิบายสถานการณ์เท่านั้นที่สูงขึ้น ($p < 0.05$) จากการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านการ วิเคราะห์ความคิดและความรู้สึก และด้านการพัฒนาเชิงวิชาชีพสูงกว่ากลุ่มควบคุม ความคิดเห็นของกลุ่มทดลอง ต่อกิจกรรมการสะท้อนคิดที่มีคะแนนสูงสุดคือ การเรียนซึ่งช่วยให้เข้าใจเนื้อหาและเชื่อมโยงเนื้อหาได้ดีขึ้น จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการคิดสะท้อน พบว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถมีการคิดสะท้อนในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งต่อตนเอง และต่อการจัดการเรียนรู้ โดยสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากการเขียนสะท้อน และการดำเนินการประเมินผลจากสภาพจริง

อัจฉริกา ไพศาลศรีสมสุข (2560) ได้การทำวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนการสอนเปียโนโดยการสะท้อนคิด เพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลงเปียโน สำหรับนักเรียนเปียโนระดับกลาง การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ คือ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนเปียโนโดยการสะท้อนคิดระดับเปียโนชั้นกลางในกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน โดยเก็บข้อมูลจากการสอบถามครูสอนเปียโน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจำแนกข้อมูล การเปรียบเทียบ และการสรุปเชิงอุปนัยผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านวัตถุประสงค์ การให้ผู้เรียนนำความรู้ดนตรีที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในการบรรเลงบทเพลงและการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาทั้งหมดเป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนให้ความสำคัญ 2) ด้านเนื้อหาสาระ ผู้สอนนำบทเพลงของ Bach, Beethoven, Chopin, และ Bartok มาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด 3) ด้านกิจกรรมการสอน ผู้สอนส่วนใหญ่มีการใช้เทคนิคการใช้คำถามเพื่อพัฒนาการสะท้อนคิดของผู้เรียน 4) ด้านสื่อและอุปกรณ์ ผู้สอนส่วนใหญ่ใช้เครื่องบันทึกเสียงหรือกล่องวีดิทัศน์บันทึกการบรรเลงของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการสะท้อนคิดให้กับผู้เรียน 5) ด้านการวัดและประเมินผล ผู้สอนส่วนใหญ่มีการวัดและประเมินการสะท้อนคิดโดยใช้การประเมินตามสภาพจริง 6) ด้านบริบทการเรียนการสอน ผู้สอนให้ความสำคัญกับความรักความชอบในดนตรีของผู้เรียนและจิตวิทยาในการสอน จากการวิเคราะห์ทั้ง 6 ด้านแสดงให้เห็นว่า ผู้สอนมีการนำการสะท้อนคิดมาใช้ในการเรียนการสอนเปียโนระดับกลางในประเทศไทย เพียงแต่การมุ่งเน้นส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเปียโนโดยการสะท้อนคิดมีมากน้อยแตกต่างกันไปตามผู้สอนแต่ละคน

สุมาลี พรหมชาติ (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสอนโดยเน้นการคิดสะท้อนเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถด้านวิจัยในชั้นเรียนและความคิดเห็นของผู้เรียนหลังการสอนโดยเน้นการคิดสะท้อนเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านวิจัยในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1.ความสามารถด้านวิจัยในชั้นเรียนหลังการสอน โดยเน้นการคิดสะท้อน พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.91) ผ่านเกณฑ์ 2. ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับความสามารถด้านวิจัยในชั้นเรียน เห็นว่าก่อนการสอนโดยเน้นการคิดสะท้อนมีความสามารถระดับน้อยที่สุด หลังการสอนเห็นว่ามีความสามารถระดับมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้หลังใช้การสอนโดยเน้นการคิดสะท้อน พบว่าทำเป็นประจำเรื่องคิดทบทวนว่ากำลังเรียนอะไรและเรียนเพื่ออะไร ทบทวนเนื้อหาและสร้างข้อสรุปเพื่อให้เข้าใจมากขึ้น ทบทวนว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้เรียนรู้อย่างไร ทบทวนและเชื่อมโยงความรู้แต่ละวิชาเข้าหากัน ผู้เรียนเห็นด้วยอย่างยิ่ง เรื่องการเขียนบันทึกทำให้มีทักษะ การตัดสินใจดีขึ้น ทำให้คิดทบทวนประสบการณ์ของตนเองทั้งทางบวกและทางลบ ทำให้เข้าใจความคิด ความรู้สึกของตนเอง ทำให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น

จากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับการคิดสะท้อนสรุปได้ว่า การคิดสะท้อนสามารถทำให้เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการตั้งคำถามแบบโสเครติส และแบบ 5W1H ตลอดจนการใช้ทักษะการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ต่าง ๆ การจดสมุดบันทึกประจำวัน ซึ่งสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากการเขียนสะท้อน และการดำเนินการประเมินผลจากสภาพจริง รวมทั้งการใช้เทคนิคการใช้คำถาม การเขียนบันทึกการเรียนรู้เพื่อเป็นการทบทวนว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้เรียนรู้อย่างไร นอกจากผลทำให้เกิดการคิดสะท้อนแล้ว ยังทำให้มีทักษะการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันดีขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีดังนี้

จิราพร ยมนา (2554) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภูเก็ต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองกลาง จังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียน ด้วยการสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภูเก็ต 2) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองกลาง อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียน 44 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม จากนักเรียนทั้งหมด 5 ห้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภูเก็ต แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภูเก็ต และแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนที่สอนด้วยการสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 2) คะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชนภัทท์ อินทวารีย์ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ 2) ศึกษาผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี 3 ห้อง จำนวน 113 คน โดยการสุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งกลุ่ม 1 ห้อง จำนวน 37 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบประเมินคุณภาพ ของแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 12 ข้อ โดยมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.6-1.0 และ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ จำนวน 20 ข้อ โดยมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา 0.6-1.0 ค่าความยากง่าย 0.20-0.89 และค่าอำนาจจำแนก 0.21-0.58 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ t-test แบบ Dependent ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 5 แผน มีองค์ประกอบดังนี้ สารระ การเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยมีวิธีจัดการเรียนรู้ คือ การทัศนศึกษาในสถานที่จริง การอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องใน ท้องถิ่น การสร้างแผนผังความคิด ผลการทดลองพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศศิพัชร จำปา (2558) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ การวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ แหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ 2) ทดลองใช้และ ประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ 3) ขยายผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 36 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คู่มือการใช้รูปแบบ แผนการสอน แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แบบประเมินกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ แบบสอบถามสำนึกรักท้องถิ่น และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ มีชื่อว่า SSAS Model มีอยู่ 4 องค์ประกอบ คือ หลักการวัตถุประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วยขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์และกำหนดประเด็นคำถามทางประวัติศาสตร์ (Study Local History Data and Historical Issue Analysis Question) ขั้นที่ 2 การสำรวจและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลหลักฐาน (Survey and Collecting Data From Historical Learning and Checking Fact of Evidence) ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ตีความข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและผลกระทบด้วยบริบท และมุมมองทางประวัติศาสตร์ (Analysis Interpretation in Causality and Consequences by Historical Perspectives and Context) ขั้นที่ 4 การสังเคราะห์และสรุปข้อมูล เพื่อสร้างองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Synthesis and Summarize Data for Construct Body of Knowledge in Local History) และมีการตรวจสอบรูปแบบฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ

2) ผลการทดลองการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฯ พบว่า 2.1) ผู้เรียนมีกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์สูงขึ้น 2.2) ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.3) ผู้เรียนมีสำนึกรักท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด และ 2.4) ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

3) ผลการขยายผลรูปแบบ พบว่า การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฯ หลังเรียนตามรูปแบบผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์สูงขึ้น มีสำนึกรักท้องถิ่นในระดับมาก และมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

ปภาวดี จอมทรัพย์ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิดให้มี

ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80 / 80 2) ศึกษาค่าดัชนีผลการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน โรงเรียนชุมชนนาเรียนวิทยาคม ตำบลสามัคคี อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .917 ผลการศึกษาพบว่า 1. การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด มีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 87.71/82.07 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80/80 2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด เท่ากับ 0.7181 แสดงว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียน คิดเป็นร้อยละ 71.81 3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ประสงค์ ปุกคำ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 1 (วัดพรหมวิหาร) จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเทศบาล 1 (วัดพรหมวิหาร) อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวนนักเรียน 30 คน ได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ดังนี้ 1) ชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 2) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดฝึกทักษะวิธีการ

ทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test (Dependent Samples) ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาประสิทธิภาพของชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่า มีประสิทธิภาพของกระบวนการและประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E1/E2) เท่ากับ 81.07 / 82.90 ซึ่งมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่า ระดับความพึงพอใจของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ทิฆุกูล คำงาม (2560) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR ที่มีต่อการเรียนรู้มนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบการเรียนรู้มนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR และ 2) เปรียบเทียบการเรียนรู้มนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR กับกลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดบางโพธิ์มาวาส กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2560 เป็นนักเรียนกลุ่มทดลอง 28 คน และกลุ่มควบคุม 25 คน ซึ่งนักเรียนกลุ่มทดลองได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR และนักเรียนกลุ่มควบคุมได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนหน่วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแบบวัดการเรียนรู้มนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที่แบบเป็นอิสระต่อกันและแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR มีผลการเรียนรู้มนทัศน์ทางประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR มีผลการเรียนรู้มนทัศน์ทางประวัติศาสตร์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถพัฒนามโนทัศน์ทาง

ประวัติศาสตร์ และส่งเสริมทักษะการคิด เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยการนำนักเรียนศึกษานอกสถานที่ ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ และการอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในท้องถิ่น การสร้างแผนผังความคิด ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้เกิดขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้การศึกษาความพึงพอใจจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก

ด้วยผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ การศึกษาการคิดสะท้อน และการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่าเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้กับนักเรียน ผ่านกระบวนการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านการลงพื้นที่จริง การสัมภาษณ์ปราชญ์และผู้รู้ในชุมชน การอภิปราย และนำเสนอ ย่อมทำให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ในทางประวัติศาสตร์ ในขณะเดียวกันกระบวนการดังกล่าวยังส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากงานวิจัยพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์นักเรียนให้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้แล้วการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ไม่ได้สร้างความเครียดแก่นักเรียน เพราะผลการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการศึกษาผ่านวิธีการทางประวัติศาสตร์ และการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ โดยมีแบบแผนการวิจัยแบบ Pre Experimental Research Designs แบบหนึ่งกลุ่มสอบก่อนหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design) (ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, 2551) โดยมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรในการศึกษาในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ที่เรียนในรายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) จำนวน 420 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 35 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่

การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

1. การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
2. ผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ
3. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย อยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง จำนวน 16 ชั่วโมง มีรายละเอียดดังนี้

1. ปฐมนิเทศเพื่อชี้แจงรายละเอียดกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ และข้อตกลงเบื้องต้นของรายวิชา จำนวน 2 ชั่วโมง

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ จำนวน 12 ชั่วโมง ประกอบด้วยการศึกษา 5 ขั้นตอน จำนวนขั้นตอนละ 2 ชั่วโมง และเนื่องจากขั้นตอนที่ 5 ของวิธีการทางประวัติศาสตร์ คือ ขั้นการเรียบเรียงและนำเสนอ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการมากกว่าขั้นตอนอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงเพิ่มระยะเวลาในขั้นตอนนี้อีกจำนวน 2 ชั่วโมง

3. ทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ จำนวน 1 ชั่วโมง

4. ทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ จำนวน 1 ชั่วโมง

นอกจากนี้ได้ใช้เวลาหลังเลิกเรียน (15.00 – 18.00 น.) ระยะเวลา 5 สัปดาห์ ในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นเนื้อหาที่อยู่ในรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250) ซึ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือนั้นมีบุคคลสำคัญที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และบุคคลสำคัญที่มีส่วนช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชน อีกทั้งหลักฐานสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นคือ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของวิถีชีวิตชาวบางหัวเสือคือเรื่อง สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงใช้เนื้อหา 3 หน่วยการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยเลือกใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 3 หน่วยการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง บุคคลสำคัญในท้องถิ่นบางหัวเสือ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของบางหัวเสือ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชนบางหัวเสือในอดีตจนถึงปัจจุบัน

แบบแผนการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการทดลองแบบ Pre Experimental Research Designs แบบหนึ่งกลุ่มสอบก่อนหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบการทดลองแบบ The One - Group Pretest - Posttest Design (ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, 2551)

สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
T ₁	X	T ₂

T₁ แทน การทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้

T₂ แทน การทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้

X แทน การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
2. แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
3. แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ
4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

การสร้างเครื่องมือในการทำวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ใช้เวลาสอน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ และโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

2. ศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในแต่ละขั้นตอน เพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง บุคคลสำคัญในท้องถิ่นบางหัวเสือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของบางหัวเสือ และหน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชน บางหัวเสือในอดีตจนถึงปัจจุบัน จำนวน 16 ชั่วโมง

รายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ใช้เวลาสอน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ประกอบไปด้วย 1) ปฐมนิเทศ เพื่อชี้แจงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือและข้อตกลงเบื้องต้นรายวิชา จำนวน 2 ชั่วโมง 2) ทดสอบก่อนเรียน เพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ จำนวน 1 ชั่วโมง 3) ทดสอบหลังเรียน เพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ จำนวน 1 ชั่วโมง 4) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน จำนวน 12 ชั่วโมง ขั้นตอนที่ 1-4 แบ่งออกเป็นขั้นตอนละ 2 ชั่วโมง แต่ในขั้นตอนที่ 5 ใช้ 4 ชั่วโมง เนื่องจากขั้นการเรียบเรียงและนำเสนอ ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการมากกว่าขั้นตอนอื่น ผู้วิจัยจึงเพิ่มระยะเวลาในขั้นตอนนี้อีกจำนวน 2 ชั่วโมง ซึ่งมีรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4 ตารางรายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์แบบบูรณาการ
หน่วยการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
<p>ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเสือ จำนวน 16 ชั่วโมง</p> <p>1) บุคคลสำคัญใน ท้องถิ่นบางหัวเสือ</p> <p>2) สถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ของบาง หัวเสือ</p> <p>3) สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตใน ชุมชน บางหัวเสือใน อดีตจนถึงปัจจุบัน</p>	<p>ปฐมนิเทศ (2 ชั่วโมง)</p>	<p>ปฐมนิเทศเพื่อชี้แจงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือและข้อตกลงเบื้องต้น รายวิชา</p>
	<p>ทดสอบก่อนเรียน (1 ชั่วโมง)</p>	<p>ทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ</p>
	<p>ขั้นตอนที่ 1 การ กำหนดปัญหาหรือ หัวข้อเรื่องที่ต้องการ ศึกษา (2 ชั่วโมง)</p>	<p>(ชั่วโมงที่ 1)</p> <p>1. ครูให้นักเรียนทั้งห้องดูวิดีโอทัศน์ตัวอย่างละคร เรื่อง บุพเพสันนิวาส แล้วเชื่อมโยงเรื่องราวละครประวัติศาสตร์ กับวิธีการทางประวัติศาสตร์ ด้วยคำถาม ดังต่อไปนี้</p> <p>1) “นักเรียนคิดว่า ก่อนที่ผู้ประพันธ์หรือผู้เขียนบท ละครจะถ่ายทอดเรื่องราวมาสู่นักเรียนได้ เขาต้องค้นคว้า ก่อนหรือไม่” “เพราะอะไรนักเรียนจึงคิดเช่นนั้น”</p> <p>2) “แล้วการทำงานของนักประวัติศาสตร์ใน การศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ นักเรียนคิดว่า เขาต้องมีขั้นตอน อะไรในการศึกษาหรือไม่ อย่างไร”</p> <p>3) “นักเรียนรู้จักวิธีการทางประวัติศาสตร์หรือไม่ อย่างไร” (ให้นักเรียนลองตอบว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์ คืออะไร โดยให้นักเรียนเขียนตอบลงในกระดาษ)</p> <p>2. ครูอธิบายขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ให้นักเรียน ฟังทั้ง 5 ขั้นตอนโดยสังเขป</p> <p>3. นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 6-7 คน (โดยคณะเพศชายและเพศหญิง) โดยดำเนินการแต่งตั้ง หัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้าฯ และเลขานุการกลุ่ม</p>

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
	<p>ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา (2 ชั่วโมง)</p> <p>ต่อ</p>	<p>4. นักเรียนศึกษาใบความรู้เรื่อง วิธีการทางประวัติศาสตร์ ที่ครูกำหนดให้</p> <p>5. นักเรียนภายในกลุ่มร่วมกันตอบคำถามในแบบฝึกหัดที่ครูกำหนดให้</p> <p>6. ครูสุ่มให้นักเรียนจำนวน 2-3 กลุ่ม เพื่อออกมานำเสนอ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” กลุ่มละ ไม่เกิน 5 นาที</p> <p>7. นักเรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ ลงใน Mind Mapping</p> <p>(ชั่วโมงที่ 2)</p> <p>1. ครูเริ่มต้นด้วยคำถามว่า “นักเรียนคิดว่า การที่เราจะศึกษาประวัติศาสตร์สัก 1 เรื่อง ต้องเริ่มต้นจากอะไร”</p> <p>2. ครูสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนว่า “นักเรียนคิดว่าหัวข้อเรื่องประวัติศาสตร์แบบใด ที่เราสามารถศึกษาได้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์” โดยให้นักเรียนในห้องร่วมกันอภิปราย ภายในระยะเวลา 5 นาที</p> <p>3. ครูอธิบายขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา ให้นักเรียนฟังโดยสังเขป</p> <p>4. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม (จากชั่วโมงที่ 1) ลองร่วมกันตั้งหัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อภายในกรอบเรื่อง ดังนี้ 1) บุคคลสำคัญ 2) สถานที่สำคัญ 3) สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชนบางหัวข้อ</p> <p>5. ในขณะที่นักเรียนกำลังร่วมกันกำหนดหัวข้อทางประวัติศาสตร์ที่ต้องการศึกษา ครูเดินให้คำปรึกษาแก่นักเรียน</p> <p>6. นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาแนะนำเสนอหัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ</p>

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
		<p>7. ครูให้เพื่อนในห้องร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็นของแต่ละหัวข้อ</p> <p>8. นักเรียนเขียนบันทึกความคิดสะท้อนต่อขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ และขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา</p>
	<p>ขั้นตอนที่ 2 การ รวบรวมหลักฐาน (2 ชั่วโมง)</p>	<p>(ชั่วโมงที่ 1)</p> <p>1. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “แหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ให้กับนักเรียนได้รับชม</p> <p>2. ครูเริ่มต้นด้วยคำถามว่า “นักเรียนคิดว่า หากเราต้องการจะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เราจะสามารถไปศึกษารวบรวมข้อมูลได้จากที่ใดบ้าง” (เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบคำถาม และอภิปราย) “นักเรียนคิดว่า เราจะสามารถเข้าถึงแหล่งในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างไร”</p> <p>3. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกัน กำหนดแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และหลักฐานสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในการศึกษาของกลุ่มตนเอง</p> <p>4. นักเรียนออกมานำเสนอสิ่งที่กลุ่มตนเองได้ระดมความคิด เพื่อแบ่งปันความรู้แก่กลุ่มอื่น ๆ</p> <p>5. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับ แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และหลักฐานสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</p> <p>(ชั่วโมงที่ 2)</p> <p>6. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันในการเขียนแนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามหัวข้อเรื่องของกลุ่มตนเอง</p>

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
		<p>7. ครูมอบหมายให้นักเรียนลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (หลังเลิกเรียนเวลา 15.00 – 18.00 น. หรือวันเสาร์ และ วันอาทิตย์)</p> <p>8. หลังจากนักเรียนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ครูให้นักเรียนเขียนสะท้อนคิดในขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน</p>
	<p>ขั้นตอนที่ 3 การ วิเคราะห์ และ ประเมินคุณค่าของ หลักฐาน (2 ชั่วโมง)</p>	<p>(ชั่วโมงที่ 1)</p> <p>1. ครูตั้งคำถามก่อนเรียนว่า “นักเรียนคิดว่าหลักฐานและข้อมูลที่นักเรียนได้รับจากการศึกษาทุกอย่าง สามารถนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ทั้งหมดหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น” (ครูให้นักเรียนร่วมกันตอบ และอภิปรายภายในห้อง)</p> <p>2. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “การวิเคราะห์หลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ให้นักเรียนรับชม พร้อมกับตอบคำถามดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เพราะเหตุใดจึงต้องมีการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหลักฐาน 2) ประโยชน์ของการวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐานคืออะไร <p>3. ครูอธิบายสรุปขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยสรุปให้นักเรียนว่า ประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่า มีความน่าเชื่อถือแค่ไหน และการประเมินคุณค่าภายใน หมายถึง การที่ผู้วิเคราะห์</p>

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
	<p>ขั้นตอนที่ 3 การ วิเคราะห์ และ ประเมินคุณค่าของ หลักฐาน (2 ชั่วโมง) ต่อ</p>	<p>ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด</p> <p>(ชั่วโมงที่ 2)</p> <p>4. นักเรียนนั่งเป็นกลุ่ม และให้แต่ละกลุ่มร่วมกันประเมิน คุณค่าของหลักฐาน โดยพิจารณาเป็นรายการไป ซึ่งใน ขั้นตอนนี้ ครูต้องคอยเดินให้คำปรึกษา</p> <p>5. นักเรียนออกมานำเสนอว่า หลักฐานใดบ้างที่ผ่านการ ประเมินคุณค่า และสามารถนำไปใช้ในการศึกษา ประวัติศาสตร์ต่อไปได้ พร้อมทั้งให้เหตุผลกับเพื่อนใน ห้องเรียน</p> <p>6. ครูให้นักเรียนเขียนบันทึกการคิดสะท้อนเกี่ยวกับการ วิเคราะห์ และประเมินคุณค่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์</p>
	<p>ขั้นตอนที่ 4 การ สังเคราะห์และ ตีความ (2 ชั่วโมง)</p>	<p>(ชั่วโมงที่ 1)</p> <p>1. ครูเริ่มต้นด้วยคำถามว่า “นักเรียนทราบหรือไม่ว่า เพราะเหตุใดนักประวัติศาสตร์สองคน ศึกษาจากหลักฐาน ชิ้นเดียวกัน แต่ทำไมได้ข้อสรุปไม่เหมือนกัน” (ครูให้นักเรียนตอบไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีคนตอบว่า “เพราะการตีความที่แตกต่างกันไป”)</p> <p>2. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “ การตีความหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์” ให้นักเรียน แล้วตั้งคำถามกับนักเรียน ว่า “นักเรียนคิดว่าขั้นตอนการตีความมีความสำคัญ อย่างไร ถ้าทำได้ไม่ดีจะส่งผลกระทบต่อการศึกษา อย่างไร” (ครูให้นักเรียนร่วมกันตอบคำถามและอภิปราย)</p> <p>3. ครูอธิบายโดยสังเขปว่า การสังเคราะห์ และตีความ นักเรียนจะต้องพิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้</p>

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
	<p>ขั้นตอนที่ 4 การ สังเคราะห์และ ตีความ (2 ชั่วโมง)</p> <p>ต่อ</p>	<p>1) การสังเคราะห์และตีความเป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริง อะไรแก่เรา</p> <p>2) ข้อมูลหรือข้อสนเทศในหลักฐานนั้นทำให้ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์อะไรบ้าง</p> <p>3) ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์เพียงใด</p> <p>4) มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นอย่างไร</p> <p>5) มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงหรือไม่</p> <p>6) ข้อมูลมีความยุติธรรมหรือไม่</p> <p>7) จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหลายมาจัดหมวดหมู่ เช่น ความเป็นมาของเหตุการณ์ สาเหตุที่ทำให้เกิด เหตุการณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของ แนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ</p> <p>4. ครูให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่มเพื่อตอบคำถามในประเด็น คำถามในข้อ 3. โดยครูจะต้องเดินเพื่อให้คำปรึกษา (ชั่วโมงที่ 2)</p> <p>5. ครูให้นักเรียนออกมานำเสนอในประเด็นสังเคราะห์ และตีความหลักฐาน ตามเรื่องที่กลุ่มนักเรียนศึกษา และเปิดโอกาสให้เพื่อนในชั้นเรียนร่วมกันอภิปราย</p> <p>6. ครูให้คำแนะนำนักเรียน หลังจากให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม รายงานเสร็จสิ้น</p> <p>7. นักเรียนบันทึกองค์ความรู้ที่นักเรียนได้รับจากการ สังเคราะห์ มาสร้างเป็น Mind Mapping</p> <p>8. ครูให้นักเรียนเขียนบันทึกการคิดสะท้อนในขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ</p>

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
	<p>ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ (2 ชั่วโมง)</p>	<p>(ชั่วโมงที่ 1)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “สารคดีประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” แบบสรุปให้นักเรียนได้รับชม พร้อมกับตั้งคำถามให้นักเรียนดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1) นักเรียนคิดว่าผู้จัดทำได้นำเสนอประวัติศาสตร์ในแง่มุมหรือด้านใดบ้าง 2) นักเรียนคิดว่าสิ่งที่นำเสนอจากวิดีโอทัศน์ครอบคลุมหัวข้อเรื่องในการศึกษาของเขาหรือไม่ 3) นักเรียนคิดว่า ควรนำเสนอข้อมูลสรุปในด้านใดบ้าง 2. ครูให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่ม และให้นักเรียนกำหนดโครงเรื่องในการนำเสนอการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลุ่มของตนเอง ซึ่งครูต้องเดินเพื่อให้คำปรึกษา 3. นักเรียนออกมานำเสนอ โครงเรื่องที่ต้องการนำเสนอหน้าชั้นเรียน เพื่อให้เพื่อนทั้งห้องร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น 4. ครูให้คำแนะนำนักเรียนในการเขียนโครงเรื่องการนำเสนอ หลังจากนักเรียนนำเสนอเสร็จสิ้นเป็นรายกลุ่ม <p>(ชั่วโมงที่ 2)</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. ครูเอาตัวอย่างรายงานการศึกษาประวัติศาสตร์ถิ่นให้กับนักเรียนแต่ละกลุ่มดูเป็นตัวอย่าง 6. นักเรียนบอกข้อดี และข้อควรปรับปรุงของรายงานที่ครูเอามาให้ดูเป็นตัวอย่าง 7. ครูเริ่มให้นักเรียนได้เขียนรายงานนำเสนอ โดยให้ส่งตัวอย่างเพียงกลุ่มละ 1 ประเด็นก่อน เพื่อให้ครูพิจารณาให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไข 8. นักเรียนเริ่มเขียนรายงานเพื่อนำเสนอข้อค้นพบในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการหน่วย การเรียนรู้	ขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้
	<p>ขั้นตอนที่ 5 การเรียบ เรียงและนำเสนอ (2 ชั่วโมง)</p> <p>ต่อ</p>	<p>9. ครูเดินให้คำปรึกษาในการเขียนรายงานของนักเรียน</p> <p>10. เนื่องจากระยะเวลาเรียนในชั่วโมงมีจำกัด ครูสามารถ ให้นักเรียนกลุ่มที่ทำไม่เสร็จ สามารถทำการบ้านได้</p> <p>11. เนื่องจากขั้นตอนที่ 5 ระยะเวลาในการศึกษา ค่อนข้างมาก จึงขยายเวลาในการนำเสนอผลการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของบางหัวเสือไปสัปดาห์ถัดไป จำนวน 2 ชั่วโมง</p> <p>12. นักเรียนนำเสนอผลการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเสือ หน้าชั้นเรียน โดยนักเรียนแต่ละคนจะต้องจด บันทึกโดยสรุป ในหัวข้อดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) หัวข้อที่ทำคืออะไร 2) หลักฐานที่ใช้ในการศึกษามีอะไรบ้าง 3) ผลการศึกษา 4) ข้อเสนอแนะในการศึกษา <p>13. ครูให้คำแนะนำในการนำเสนอเพื่อนำไปปรับปรุงให้ สมบูรณ์ หลังจากนำเสนอเสร็จสิ้นเป็นรายกลุ่ม</p>
	<p>ทดสอบหลังเรียน (1 ชั่วโมง)</p>	<p>ทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ</p>

4. นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและขอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยอาจารย์ที่ปรึกษาได้แนะนำในขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ว่าให้ระบุจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในแต่ละขั้นของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน และในส่วนของจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ระบุพฤติกรรมให้สามารถวัดได้และการออกแบบข้อสอบให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้และระดับพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในโครงสร้างรายวิชา

5. นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ปรับปรุงแก้ไขโดยอาจารย์ที่ปรึกษา ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สาระประวัติศาสตร์ 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์ และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้กับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ดังนี้ (มาเรียม นิลพันธุ์, 2549: 177)

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์ การเรียนรู้

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

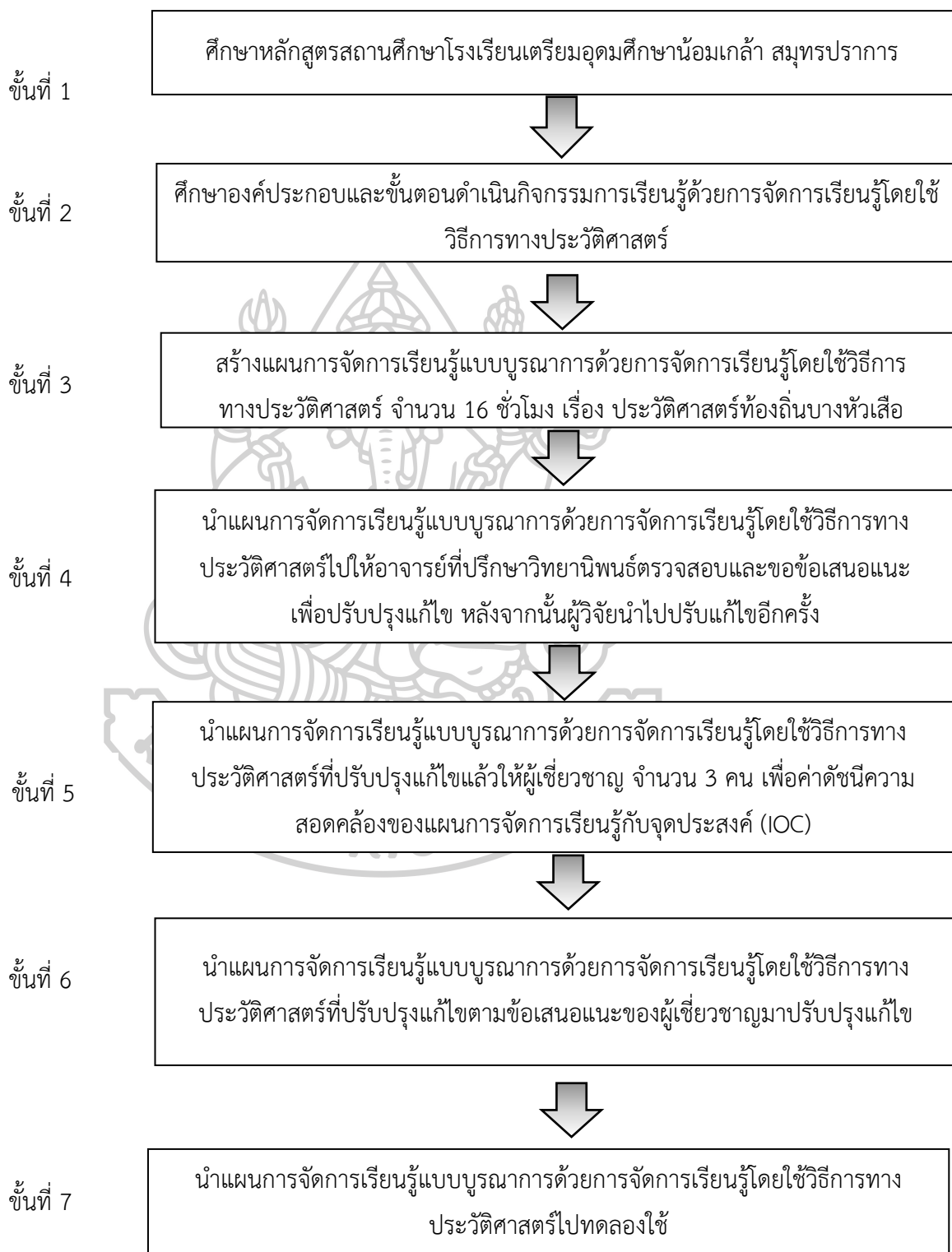
ผลการให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คนตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 0.99 (ภาคผนวก ค)

6. นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข ดังนี้ 1) ให้ปรับข้อความในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้มีภาษาที่เข้าใจง่าย และชัดเจน 2) ให้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินคะแนนให้ชัดเจน 3) ปรับกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ให้มากขึ้น 4) ควรระบุเวลาในแต่ละขั้นให้ชัดเจน

7. นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/8 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ไปใช้ทดลองสอนเพื่อหาข้อบกพร่องด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้กับเวลาที่กำหนด แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งจากการทดลองสอนพบข้อบกพร่องของการจัดการเรียนรู้แล้วนำมาปรับปรุงคือ ในการศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นลายลักษณ์อักษร ครูต้องเตรียมให้นักเรียนเบื้องต้น ไม่ควรให้นักเรียนไปแสวงหาเองเท่านั้น เพราะจะใช้เวลามาก นอกจากนี้แล้วการศึกษาหลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนอกสถานที่จะทำให้นักเรียนตื่นเต้น และอยากเรียนรู้มากกว่าการจัดการศึกษาในห้องเรียน

8. นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

จากขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ สามารถสรุปเป็นแผนภูมิ ดังนี้

ขั้นที่ 8

นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

2. แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สร้างเพื่อใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในการสร้างแบบวัด ผู้วิจัยใช้เนื้อหาสถานการณ์ ข้อความจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและบทความจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เกี่ยวกับท้องถิ่นบางหัวข้อ เหมาะสมกับวุฒิภาวะของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายในการวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

2. ผู้วิจัยวางแผนการสร้างแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

2.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทั้งในด้านคำนิยาม องค์ประกอบ ลักษณะการเขียนข้อคำถาม การสร้างตัวเลือกและการให้คะแนน

2.2 สร้างนิยามปฏิบัติการของการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อทำให้แบบสอบที่สร้างครอบคลุมเนื้อหา

3. ผู้วิจัยสร้างแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น แบบอัตนัย ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามแบบอัตนัย สำหรับการให้คะแนนในแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จะให้คะแนนโดยใช้เกณฑ์การประเมินคะแนน (Rubric Scores) เพื่อวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ดังตารางเกณฑ์การประเมินคะแนน (Scoring rubrics) เพื่อวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เกณฑ์การประเมินคะแนน	3	2	1
<p>การคิดสะท้อน</p> <p>ความภาคภูมิใจ</p> <p>ในท้องถิ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมอภิปรายแสดงความ คิดเห็นถึงพัฒนาการความ เป็นมาของชุมชนได้อย่างถูกต้อง - เขียนแสดงความรู้สึกความ ภาคภูมิใจในประวัติความ เป็นมาของท้องถิ่นได้ - แสดงความชื่นชมถึงจุดเด่น ของแต่ละช่วงเวลาในพัฒนาการ ความเป็นมาในท้องถิ่นได้อย่าง ครบถ้วน หรือ - แสดงทัศนคติต่อลักษณะ เศรษฐกิจของชุมชนบางหัวเสื่อ ได้ - เขียนข้อความแสดงให้เห็นถึง ความภาคภูมิใจในเศรษฐกิจ ภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้ - เล่าความภาคภูมิใจถึงกิจกรรม ทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นในชุมชน บางหัวเสื่อได้ หรือ - แสดงทัศนคติต่อคุณค่าของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน บางหัวเสื่อได้ - เขียนข้อความแสดงให้เห็นถึง ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ที่ สำคัญของชุมชนได้ - อภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อ การสร้างสรรค์ผลงานภูมิปัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมอภิปรายแสดงความ คิดเห็นพัฒนาการความ เป็นมาของชุมชนได้ - เขียนข้อความแสดงความ ภาคภูมิใจในประวัติความ เป็นมาของท้องถิ่นได้ แต่ไม่สามารถแสดงความ ชัดเจนเรื่องความเป็นมาใน ท้องถิ่นได้อย่างครบถ้วน หรือ - อภิปรายแสดงให้เห็นความ เป็นมาลักษณะเศรษฐกิจของ ชุมชนบางหัวเสื่อได้บางส่วน - เขียนข้อความแสดงให้เห็น ถึงความภาคภูมิใจใน เศรษฐกิจภายในชุมชนบางหัว เสื่อได้ แต่ไม่แสดงให้เห็น ทัศนคติต่อการประกอบ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่น ในชุมชนบางหัวเสื่อได้ หรือ - แสดงทัศนคติต่อคุณค่าของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใน ชุมชนบางหัวเสื่อได้บางส่วน - เขียนข้อความแสดงให้เห็น ถึงความภาคภูมิใจในภูมิ ปัญญาท้องถิ่นอันเป็น เอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน ได้ แต่ไม่อภิปรายแสดง ความเห็น และยกตัวอย่าง 	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมอภิปรายแสดงความ คิดเห็นพัฒนาการความ เป็นมาของชุมชนได้ แต่ไม่สามารถเขียน ข้อความแสดงความ ภาคภูมิใจในประวัติความ เป็นมาของท้องถิ่นได้และไม่สามารถ บอกจุดเด่นในแต่ละ ช่วงเวลาของพัฒนาการ ความเป็นมาในท้องถิ่นได้อย่าง ครบถ้วน หรือ - อภิปรายแสดงให้เห็นความ เป็นมาของเศรษฐกิจชุมชน บางหัวเสื่อได้ แต่ไม่สามารถเขียน ข้อความแสดงให้เห็นถึง ความภาคภูมิใจในเศรษฐกิจ ภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้ และไม่สามารถยกตัวอย่าง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่น ในชุมชนบางหัวเสื่อได้ หรือ - แสดงทัศนคติต่อคุณค่า ของของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้ แต่ไม่สามารถเขียน ข้อความแสดงให้เห็นถึง ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์

เกณฑ์การประเมินคะแนน	3	2	1
	<p>ท้องถิ่นชุมชนบางหัวเสือได้ หรือ</p> <p>- แสดงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นผ่านการเล่าประวัติความเป็นมา และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นบางหัวเสือได้</p> <p>- เขียนข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในสถานที่สำคัญภายในชุมชนบางหัวเสือ</p> <p>- เขียนแสดงความรู้สึกความภาคภูมิใจต่อสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น และแสดงทัศนคติให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ ได้</p>	<p>และวิธีการสร้างสรรค์ผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบางหัวเสือได้ หรือ</p> <p>- เล่าเรื่องที่แสดงถึงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นได้เพียงบางส่วนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นบางหัวเสือ</p> <p>- เขียนข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในสถานที่สำคัญภายในชุมชนบางหัวเสือ แต่ไม่สามารถยกตัวอย่างสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นและอธิบายความสำคัญของสถานที่ได้</p>	<p>ที่สำคัญของชุมชนได้ และไม่สามารถยกตัวอย่างและวิธีการสร้างสรรค์ผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบางหัวเสือได้ หรือ</p> <p>- เล่าเรื่องที่แสดงถึงความภาคภูมิใจประวัติความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นบางหัวเสือได้ แต่ไม่สามารถเขียนข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในสถานที่สำคัญภายในชุมชนบางหัวเสือและไม่สามารถยกตัวอย่างสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น และอธิบายความสำคัญของสถานที่ได้</p>

ตารางที่ 5 เกณฑ์การประเมินคะแนนเพื่อวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

4. นำแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและขอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยอาจารย์ที่ปรึกษาได้แนะนำในเรื่องของการใช้ภาษา และรายละเอียดที่ให้นักเรียนตอบในข้อสอบ ต้องมีความสอดคล้องกับขั้นของการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

5. นำแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ที่ปรับปรุงแก้ไขโดยอาจารย์ที่ปรึกษา ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สาระประวัติศาสตร์ 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์ และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้าน

การวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์ การเรียนรู้

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) มีค่า ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

จากการให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คนตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดปรากฏว่า ภาษาและเหตุผลที่ใช้ มีความเหมาะสมกับระดับวัยของนักเรียน และสามารถนำไปใช้ได้จริง อีกทั้งข้อสอบแต่ละข้อ สามารถวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของนักเรียนได้ ซึ่งผลการให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.00

6. นำแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ที่ปรับปรุงแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข ดังนี้ 1) ให้ข้อความให้มีภาษาที่เข้าใจง่าย และชัดเจน 2) ให้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินคะแนนให้ชัดเจน

7. นำแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ไปทดลองใช้กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 35 คน ที่เคยเรียนในเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาแล้ว เพื่อหา ข้อบกพร่อง และความเหมาะสม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งผลการทดลอง ใช้พบว่า การตอบคำถามในแต่ละข้อครูผู้สอนต้องอธิบายให้นักเรียนเข้าใจให้ชัดเจน เพราะแต่ละข้อ หากให้นักเรียนทำความเข้าใจเองอย่างเดียวไม่ได้ ระดับภาษาที่ปรากฏนั้นเข้าใจยาก จากนั้นได้นำมา ปรับปรุงคือ ปรับปรุงข้อความใหม่ให้สั้นกระชับ อ่านง่าย และระดับภาษาให้เหมาะสมกับช่วงวัยของ นักเรียน

8. นำแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ไปใช้เป็นเครื่องมือในการ วิจัยโดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

จากขั้นตอนการสร้างแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สามารถสรุปเป็น แผนภูมิดังนี้

ขั้นที่ 1

กำหนดจุดมุ่งหมายในการวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

แผนภูมิที่ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

3. แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ เพื่อใช้ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Pretest-Posttest) เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก กำหนดการให้ค่าคะแนนคือ ตอบถูกได้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดได้ 0 คะแนน โดยมี ขั้นตอนในการสร้างแบบทดสอบ ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ และโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ เนื้อหา การวัดและประเมินผลในรายวิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการสร้างเครื่องมือในการวัดและประเมินผล

3. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหา เพื่อให้สามารถสร้างแบบทดสอบได้ถูกต้องและสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

4. สร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์หลักสูตร และสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรจากเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัดจากผู้เรียนตามหลักของ เบนจามิน เอส (Bloom's taxonomy) โดย แครทวิทล์ และคณะ (Krathwohl, 2002) เพื่อใช้สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่า ต้องการวัดพฤติกรรมใดจำนวนมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบจำนวน 40 ข้อ โดย 1) จำแนกจุดประสงค์ของเนื้อหาออกเป็นพฤติกรรมว่าประกอบด้วยพฤติกรรมใดบ้าง 2) ให้ความหมายของแต่ละพฤติกรรมพร้อมระบุลักษณะการกระทำ หรือการแสดงออกที่บุคคลมีพฤติกรรมนั้น ๆ 3) จำแนกเนื้อหา และระบุความคิดรวบยอดของแต่ละเนื้อหา และ 4) สร้างตารางวิเคราะห์ข้อสอบ

ตารางที่ 6 จุดประสงค์ที่ต้องการวัด เพื่อใช้ในการสร้างตารางวิเคราะห์ข้อสอบ

บทเรียน	จุดประสงค์	(K)	(C)	(Ap)	(An)	(Sy)	(E)	รวม (ข้อ)
บทที่ 4 เรื่อง บุคคลสำคัญในท้องถิ่นบางหัวเสือ	1. นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ชีวประวัติของบุคคลสำคัญในท้องถิ่นและนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต	1	2	-	2	-	1	6
บทที่ 5 เรื่อง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของบางหัวเสือ	1. นักเรียนสามารถบอกที่มาของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางหัวเสือ	2	2	-	2	1	1	8

บทเรียน	จุดประสงค์	(K)	(C)	(Ap)	(An)	(Sy)	(E)	รวม (ข้อ)
	2. นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน	2	1	1	2	1	-	7
	3. วิเคราะห์ และสังเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบางหัวเสียมาจนถึงปัจจุบัน	-	1	1	1	2	-	5
บทที่ 6 เรื่อง สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชนบางหัวเสื่อในอดีตจนถึงปัจจุบัน	1. นักเรียนสามารถบอกสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสื่อ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้	1	1	1	2	1	-	6
	2. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสื่อ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	-	-	1	1	1	-	3
	3. นักเรียนสามารถประเมินค่าสังคมวัฒนธรรม ประเพณีบางหัวเสื่อที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบางหัวเสื่อมาจนถึงปัจจุบัน	-	-	-	-	-	5	5
รวม		6	7	4	10	6	7	40

5. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสื่อ เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ เพื่อปรับปรุงและแก้ไขแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาได้เสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ การใช้ภาษาให้สั้นกระชับเข้าใจง่าย ปรับปรุงข้อสอบแต่ละข้อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด การเรียงลำดับข้อความข้อสอบ ให้เรียงลำดับให้เหมาะสม และให้ผู้อ่านข้อสอบเข้าใจง่าย และข้อคำถามไม่ควรถามนอกประเด็นของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสื่อ และได้ปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ 1) ปรับปรุงภาษาให้สั้นกระชับ เข้าใจง่าย 2) ปรับปรุงข้อสอบให้สอดคล้องกับระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัด 3) เรียงลำดับข้อสอบให้เข้าใจง่าย 4) จำกัดประเด็นประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่ต้องการวัด

6. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สาธารณการศึกษาระดับประถมศึกษา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์ และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

ของแผนการจัดการเรียนรู้กับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) (ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, 2551) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบทดสอบสอดคล้องกับจุดประสงค์ การเรียนรู้

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบทดสอบสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

ผลจากการให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่ามีค่าเฉลี่ย 1.00

จากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ในประเด็นดังนี้

1) ปรับปรุงข้อความให้สอดคล้องกับระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัด 2) ปรับปรุงเนื้อหาในข้อความ และตัวเลือกให้สอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ 3) ปรับปรุงข้อความในข้อสอบให้สั้นกระชับ ผู้อ่านเข้าใจง่าย

7. นำแบบทดสอบไปทดลองใช้ (Tryout) กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เคยเรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ คำนวณหาค่าระดับความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป โดยผลการวิเคราะห์ข้อสอบที่ผู้วิจัยเลือกมานั้นมีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.24-0.68 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.24-0.65 (รายละเอียดในภาคผนวก ค) ซึ่งเลือกใช้จำนวน 40 ข้อ

8. นำแบบทดสอบไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตร KR - 20 ของ Kuder Richardson ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 (รายละเอียดในภาคผนวก ค)

9. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 จำนวน 35 คน

จากขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สามารถสรุปเป็นแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีลักษณะเป็นมาตราประเมินค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert ดังนี้

1. ศึกษาหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน

2. ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามปลายปิด โดยมีเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

การกำหนดค่าระดับความพึงพอใจของข้อคำถามในแบบสอบถาม มีดังนี้

พึงพอใจมากที่สุด	ให้ค่าระดับเท่ากับ	5
พึงพอใจมาก	ให้ค่าระดับเท่ากับ	4
พึงพอใจปานกลาง	ให้ค่าระดับเท่ากับ	3
พึงพอใจน้อย	ให้ค่าระดับเท่ากับ	2
พึงพอใจน้อยที่สุด	ให้ค่าระดับเท่ากับ	1

3. นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความถูกต้อง โดยนำมาปรับปรุงแก้ไข ดังนี้ 1) แก้ไขข้อความให้มีความกระชับ ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย 2) ปรับข้อคำถามให้สอดคล้องกับด้านที่ต้องการวัด

4. นำแบบสอบถามความพึงพอใจ เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษา (Content Validity) และค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งผลการให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.00 (รายละเอียดในภาคผนวก ค) และได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญกล่าวคือ 1) ปรับข้อคำถามให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้

โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 2) ปรับสำนวนภาษาของข้อความให้สั้นกระชับ เข้าใจง่าย เพื่อความเข้าใจของนักเรียนที่ชัดเจน

5. นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

จากขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นแผนภูมิ ดังนี้

ขั้นที่ 1

ศึกษาหลักการและแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ

ขั้นที่ 2

ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ

ขั้นที่ 3

นำแบบสอบถามความพึงพอใจเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจพิจารณาความถูกต้อง แล้วปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

ขั้นที่ 4

นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 5

นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

แผนภูมิที่ 6 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 รวมทั้งสิ้น 8 สัปดาห์ วิธีการดำเนินการทดลองผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการทดลอง เป็นขั้นที่ผู้วิจัยเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ การสอนใช้เวลาสอน 8 สัปดาห์ จำนวน 16 ชั่วโมง

1.1.2 แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

1.1.3 แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

1.1.4 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

1.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัยไปเสนอต่อ ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

1.3 ผู้วิจัยปฐมนิเทศแนะนำวิธีการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ และแนวทางในการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับนักเรียน

1.4 ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 ทำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ก่อนเรียน (Pretest) เพื่อวัดความรู้พื้นฐานและเก็บผลการทดสอบไปเปรียบเทียบกับผลการสอบหลังเรียน

2. ขั้นทดลอง

ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไปใช้สอนกับกลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โดยทำการทดลองสอนจำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง รวมระยะเวลา 16 ชั่วโมง ซึ่งมีขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา

การกำหนดหัวข้อเป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะต้องกำหนดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา คำถามที่สำคัญได้แก่ ที่ไหน ใคร เมื่อไร อะไร และทำไม

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน

การรวบรวมหลักฐานที่ได้จากหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) เช่น สถานที่สำคัญในท้องถิ่น ห้องสมุด หน่วยงานราชการ จดหมายเหตุ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สถานที่และบุคคล โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อได้ (Reality) ของหลักฐาน เป็นเกณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน

การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐานประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นภายในท้องถิ่น ที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นว่า มีความน่าเชื่อถือมากเพียงใด และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่นักเรียนทำการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับจากหลักฐานภายในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภายในท้องถิ่น ของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ

การสังเคราะห์และตีความเป็นการทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) เป็นเรื่องๆ ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณาอธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะแสดงพฤติกรรม การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านการพูดในวงอภิปราย การเขียนสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และการนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ

การเรียบเรียงและนำเสนอ หมายถึง นักเรียนนำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวข้อด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มาร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อนำเสนอผ่านการนำเสนอรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายงานการศึกษา โดยต้องมีความสมบูรณ์ และน่าสนใจ ซึ่งการนำเสนอผลงานของนักเรียนจะสะท้อนให้เห็นพฤติกรรม การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยแบบวัด การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น รูปแบบอัตนัย ทุกครั้งหลังจากจัดกิจกรรมในห้องเรียนเสร็จสิ้น

3. ขั้นสุดท้ายหลังจากการทดลอง

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลหลังการทดลองโดยทดสอบนักเรียนด้วย 1) แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น รูปแบบอัตนัย 2) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ หลังเรียน เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

3.2 ตรวจสอบแบบทดสอบ แล้วนำคะแนนไปวิเคราะห์โดยใช้คะแนนผลต่างระหว่างก่อนเรียน และหลังเรียน นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมุติฐานและสรุปผล และใช้คะแนนการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ในการสรุปผลเชิงคุณภาพ

3.3 ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเรื่อง เพื่อนำข้อมูลและข้อเสนอแนะจากการสอบถามมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเรื่อง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ จากแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และใช้สถิติทดสอบค่าที แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent)
2. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเรื่อง รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ได้ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ได้คำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนี้

ในการแปลความหมายของแบบสอบถามความพึงพอใจ ใช้คะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50 – 5.00	หมายถึง	พึงพอใจระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50 – 4.49	หมายถึง	พึงพอใจระดับมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50 – 3.49	หมายถึง	พึงพอใจระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50 – 2.49	หมายถึง	พึงพอใจระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.49	หมายถึง	พึงพอใจระดับน้อยที่สุด

4. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสังเกตพฤติกรรม และการเรียนรู้ในชั้นเรียน
ในประเด็นการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทาง
ประวัติศาสตร์ จากแบบบันทึกท้ายแผนการจัดการเรียนรู้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ 2) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้วิจัยขอเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้

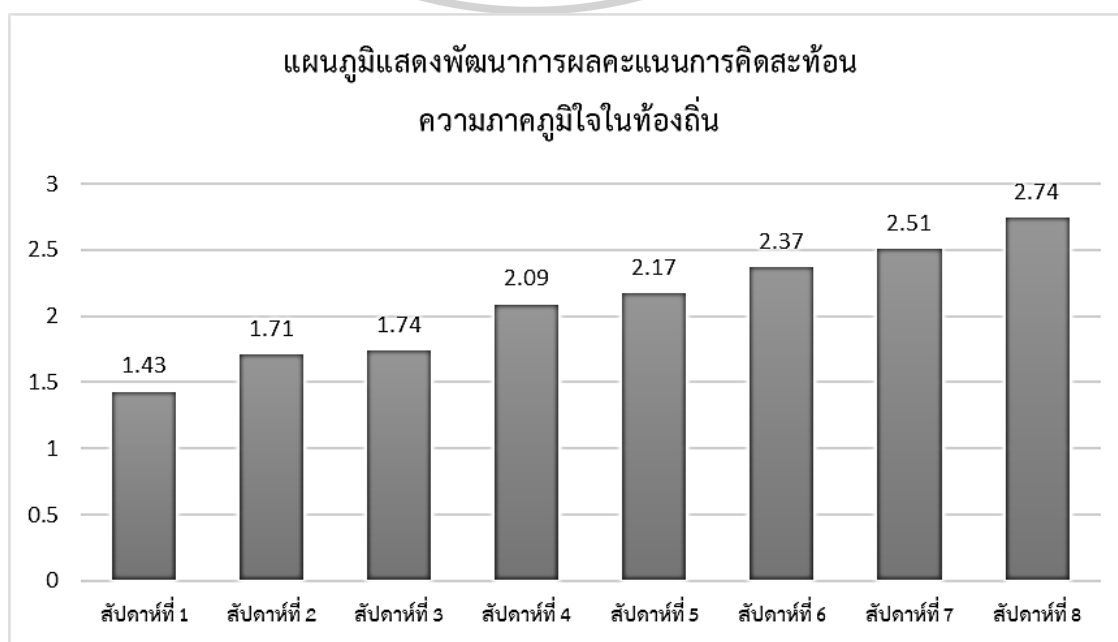
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้
วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่
4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้
วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
จำนวน 35 คน ดังตารางที่ 7 และข้อมูลพัฒนาการดังแผนภูมิที่ 7

ตารางที่ 7 ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการ
ทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ผลการศึกษา การคิดสะท้อนความ ภาคภูมิใจในท้องถิ่น	n	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)
สัปดาห์ที่ 1	35	3	1.43	.50
สัปดาห์ที่ 2	35	3	1.71	.52
สัปดาห์ที่ 3	35	3	1.74	.51
สัปดาห์ที่ 4	35	3	2.09	.51
สัปดาห์ที่ 5	35	3	2.17	.45
สัปดาห์ที่ 6	35	3	2.37	.49
สัปดาห์ที่ 7	35	3	2.51	.51
สัปดาห์ที่ 8	35	3	2.74	.44

แผนภูมิที่ 7 พัฒนาการผลคะแนนการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

จากตารางที่ 7 และแผนภูมิที่ 7 สรุปได้ว่า คะแนนผลการศึกษาคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้าสมุทรปราการ มีพัฒนาการคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยในสัปดาห์ที่ 1 (\bar{X} = 1.43, S.D.= 0.50) และในสัปดาห์ที่ 8 (\bar{X} = 2.74, S.D.= 0.44)

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ จำนวน 35 คน ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ผลการเรียนรู้	n	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย (\bar{X})	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	t	p
ก่อนเรียน	35	40	17.97	4.38	-16.90	.00
หลังเรียน	35	40	29.31	3.43		

จากตารางที่ 8 สรุปได้ว่า คะแนนผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (\bar{X} = 29.31, S.D. = 3.43) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน (\bar{X} = 17.97, S.D.= 4.38) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 35 คน จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ และเรียงลำดับเป็นรายชื่อ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำผลสรุปของการวิเคราะห์มาเทียบเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ความคิดเห็น	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้				
1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ช่วยฝึกให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตามลำดับขั้นตอน	4.54	.41	มากที่สุด	5
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ส่งเสริมให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยใช้หลักการและเหตุผลตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ	4.62	.50	มากที่สุด	4
3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่นของตนเอง	4.75	.44	มากที่สุด	1
4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีวิจารณญาณในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์	4.23	.82	มาก	6
5. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการกระตุ้นเพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ	4.69	.51	มากที่สุด	3

ความคิดเห็น	\bar{x}	S.D.	ระดับ ความพึง พอใจ	ลำดับที่
6. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	4.74	.44	มากที่สุด	2
รวมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.60	.20	มากที่สุด	(2)
ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้				
7. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และครูกับนักเรียน	4.69	.50	มากที่สุด	2
8. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดบรรยากาศการใฝ่รู้ และกระตือรือร้นที่จะค้นหาคำตอบ	4.47	.71	มาก	3
9. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา และบริบทในปัจจุบัน	4.80	.44	มากที่สุด	1
รวมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.65	.30	มากที่สุด	(1)
ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้				
10. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดแสวงหาความรู้ในทางประวัติศาสตร์	4.62	.49	มากที่สุด	2
11. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย	4.25	.82	มาก	3
12. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเห็นคุณค่าการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง	4.81	.41	มากที่สุด	1
รวมด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้	4.56	.25	มากที่สุด	(3)
รวมทั้งหมด	4.60	.20	มากที่สุด	

จากตารางที่ 9 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.60 , S.D.= .20) เมื่อพิจารณารายด้าน มีดังนี้ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ (\bar{X} = 4.65, S.D.= .17) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (\bar{X} = 4.60, S.D.= .20) และด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ (\bar{X} = 4.56, S.D.= .25) ตามลำดับ ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับได้ดังนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา และบริบทในปัจจุบัน (\bar{X} = 4.80, S.D.= .44) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และครูกับนักเรียน (\bar{X} = 4.69, S.D.= .50) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดบรรยากาศการเรียนรู้ และกระตือรือร้นที่จะค้นหาคำตอบ (\bar{X} = 4.47, S.D.= .74)

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับได้ดังนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่นของตนเอง (\bar{X} = 4.75, S.D.= .44) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น (\bar{X} = 4.74, S.D.= .44) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการกระตุ้นเพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ (\bar{X} = 4.69, S.D.= .51) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยใช้หลักการและเหตุผลตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ (\bar{X} = 4.62, S.D.= .50) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ช่วยฝึกให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตามลำดับขั้นตอน (\bar{X} = 4.54, S.D.= .41) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีวิจาร์ณญาณในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (\bar{X} = 4.23, S.D.= .82)

ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับได้ดังนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเห็นคุณค่าการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (\bar{X} = 4.81, S.D.= .41) การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดแสวงหาความรู้ในทางประวัติศาสตร์ (\bar{X} = 4.62, S.D.= .49) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย (\bar{X} = 4.25, S.D.= .82)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ 2) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน และหลังเรียน รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 35 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Pre Experimental Research Designs แบบหนึ่งกลุ่มสอบก่อนหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ 2) แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น 3) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และใช้สถิติทดสอบค่าที แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent) ทั้งนี้ผลการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน เจริญอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น
2. ผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ โดยภาพรวมและในรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน เจริญอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ สามารถอภิปรายผลของการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มีกระบวนการศึกษาที่ทำให้ให้นักเรียนเกิดความใฝ่รู้ ที่จะแสวงหาคำตอบจากการสำรวจ และรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ผ่านการศึกษานอกสถานที่ กระตุ้นให้นักเรียนสนใจใคร่หาความรู้ และค้นพบสิ่งต่าง ๆ คำตอบที่ค้นพบจึงมีความหมาย นอกจากนี้แล้วการได้รับรู้ถึงความเป็นมาของท้องถิ่นบริเวณที่นักเรียนอยู่อาศัยยังทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ใกล้ตัว อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้อย่างละเอียดในขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือในสัปดาห์ที่ 1 เป็นการปฐมนิเทศเพื่ออธิบายชี้แจงขั้นตอนในการศึกษา โดยการอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ และในการศึกษานอก

สถานที่ต้องเคารพต่อสถานที่สำคัญ ในสัปดาห์ที่ 2 ครูดำเนินการจัดกิจกรรมขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา ทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา โดยเป็นเรื่องราวในท้องถิ่นที่นักเรียนสนใจใคร่รู้ การกำหนดหัวข้อเรื่องใหม่ที่นักเรียนไม่เคยรู้มาก่อน จะทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีความหมาย และยังส่งผลต่อการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เพราะนักเรียนได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นว่ามีเรื่องราวต่าง ๆ มากมายให้ได้ศึกษาค้นคว้า จากนั้นในสัปดาห์ที่ 3 คือขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน ในขั้นนี้แบ่งกระบวนการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นการเรียนในห้องเรียน กล่าวคือ การเรียนรู้วิธีการเก็บข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากท้องถิ่น การเรียนรู้ภายในคาบนักเรียนไม่สามารถออกมาศึกษานอกสถานที่ได้ ดังนั้นต้องมีการศึกษานอกสถานที่ คือ แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ครูจึงต้องนัดหมายนักเรียนในช่วงเวลาหลังเลิกเรียน ในขั้นนี้จากการศึกษาข้อมูลทั้งหลักฐานขั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง โดยเฉพาะการได้ลงพื้นที่ศึกษาเก็บข้อมูล ทำให้การศึกษากลายเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนตื่นตัว และกระตือรือร้นที่จะค้นหาคำตอบ ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภายในท้องถิ่นของนักเรียน สอดคล้องกับผลการศึกษาของธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561); สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556); สิริวรรณ ศรีพหล (2559) ที่ได้กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์จากการลงพื้นที่จริงในชุมชนช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียน และการได้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวย่อมเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้กับนักเรียน หลังจากดำเนินการรวบรวมหลักฐานแล้ว ในสัปดาห์ที่ 4 ครูดำเนินการจัดกิจกรรมในขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ในขั้นตอนนี้ นักเรียนได้เกิดการพิจารณาเปรียบเทียบหลักฐานต่าง ๆ ว่ามีความน่าเชื่อถือมากเพียงใด เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด โดยผลจากการประเมินคุณค่าหลักฐานพบว่า ข้อมูลที่นักเรียนได้รับจากท้องถิ่นมีลักษณะเป็นตำนาน และคำบอกเล่าของผู้อาวุโส ผู้รู้ หรือปราชญ์ในชุมชน ที่มีเนื้อหาเป็นลักษณะอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ด้วยเหตุนี้ครูจึงได้แนะนำนักเรียนเกี่ยวกับการประเมินคุณค่าจากหลักฐาน และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานที่ได้รับจากตำนานและคำบอกเล่าต่าง ๆ เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วในสัปดาห์ที่ 5 ได้จัดกิจกรรมในขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ ในขั้นตอนนี้ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องข้อเท็จจริงที่ได้รับจากหลักฐานต่าง ๆ ในรูปแบบแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) โดยการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นักเรียนจะแสดงพฤติกรรมการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านการพูดในวงอภิปราย การเขียนสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และการนำเสนอหน้าชั้นเรียน สอดคล้องกับ สิริวรรณ ศรีพหล (2553) ได้กล่าวว่า การศึกษาวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความย่อมสร้างองค์ความรู้แบบรวบยอดให้เกิดขึ้นได้ สร้างการตระหนักรู้ในความสำคัญ

ของการศึกษาประวัติศาสตร์ และสอดคล้องกับ ขวัญภรณ์ วัฒนวิไล (2559); สุพัตรา ทาวงศ์ (2551); อัจฉริกา ไพศาลศรีสมสุข (2560) ที่ได้กล่าวถึงความภาคภูมิใจสามารถแสดงออกผ่านทางพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การเล่าความรู้สึกรู้สึก การเขียน การนำเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ และจะทำให้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าในสิ่งที่ได้ศึกษา นั่นคือความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่นักเรียนได้อยู่อาศัย เมื่อผ่านกระบวนการสังเคราะห์และตีความแล้ว ในสัปดาห์ที่ 6 และ 7 ครูจัดกิจกรรมในชั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ ครูใช้เวลา 2 สัปดาห์ในการดำเนินการจัดกิจกรรม โดยในชั้นตอนนี้ นักเรียนนำเอาผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ มาร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อนำเสนอด้วยรูปแบบวิธีต่าง ๆ อาทิ ความเป็นมาของชื่อบางหัวเสือ ปู่เจ้าสมิงพรายมาจากไหน ปริศนาของ หลวงพ่อบัว หลวงพ่ออยู่ วัดบางหัวเสือมีที่มาอย่างไร และสภาพภูมิศาสตร์ของบางหัวเสือที่ส่งผลต่อพัฒนาการด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ซึ่งการนำเสนอผลงานของนักเรียนจะสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กล่าวคือ ในด้านภูมิศาสตร์นักเรียนเห็นความสำคัญของสภาพภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพในอดีตของคนในชุมชน ด้วยการเล่าเรื่องที่สะท้อนถึงภาพในอดีตแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจของชุมชนที่มีพัฒนาการความเป็นมาจากอดีตมาถึงปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงผลการศึกษาในด้านสังคม วัฒนธรรม ศิลปะและภูมิปัญญา เห็นได้จากผลการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์บางหัวเสือเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา วิถีชีวิตและแนวความเชื่อของคนในยุคสมัยนั้น และด้วยการสืบสานประเพณีต่าง ๆ จากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และสถานศึกษา ทำให้ประเพณีทั้งหลายสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันได้ ซึ่งประเพณีที่นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ประเพณีลอยกระทง เพราะประเพณีนี้เป็นความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ตลอดจนผลการศึกษาด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน ยังพบว่า ผู้อาวุโสในชุมชนเล่าสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องว่า บริเวณบางหัวเสือเคยเป็นที่พักทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทย จากนั้นในสัปดาห์ที่ 8 ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนสะท้อนผลการศึกษา ด้วยการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น นักเรียนได้เสนอแนะว่า ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย ว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร และนำนักเรียนค้นคว้าแหล่งข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในหอบจดหมายเหตุแห่งชาติ และยังพบว่าการศึกษาในส่วนเนื้อหาเฉพาะสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก พร้อมทั้งสามารถต่อยอดทำเป็นเอกสารนำชมสถานที่สำคัญแห่งนั้นแก่ชุมชนได้อีกด้วย

จากผลจากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ในรายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจและสังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา

และศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับทฤษฎีของของ Maslow (1970) ที่ระบุว่า ความภาคภูมิใจเกิดจาก อิสรภาพและความเชื่อมั่นในการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่พบเจอ สิ่งดังกล่าวสอดคล้อง กับผลการศึกษาประวัติศาสตร์ของสิริวรรณ ศรีพหล (2559: 16) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นวิธีการแสวงหาความรู้หรือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยการสรุป หลักการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้มาจากการแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่นำเอาวิธีการทาง วิทยาศาสตร์มาใช้สอบสวนปัญหาทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ เฉลิม มลิลิน นิติเชตต์ ปริษา (2559: 143); พรภิรมณ์ เชียงกุล (2543: 12); ไพฑูรย์ มีกุล และคณะ (2551: 31) ที่กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยการคัดเลือกข้อมูล และต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้การสังเคราะห์และตีความ ทำให้ให้เกิดความเข้าใจในรูปของแนวคิดรวบยอด (Concept) เป็นเรื่องๆ ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ และกระบวนการสุดท้ายนักเรียนจะนำเอาสิ่งที่ค้นพบ นำมาเรียบเรียงและนำเสนอ คือการเผยแพร่ความจริงที่ค้นคว้าตีความไปสู่ผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ

นอกจากนี้แล้วผลจากการศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สอดคล้องกับผล การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556) ได้กล่าวว่า การศึกษาสภาพของท้องถิ่น ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในท้องถิ่น เรียนรู้สภาพ ภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา และ ศิลปะ ทำให้มีความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง โดยจะต้องดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์และก่อให้เกิดการ คิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ Francis (1995); ธิดา สาระยา (2539); สิริวรรณ ศรีพหล (2559) ที่กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เกิดจากการเรียนรู้ผ่าน กระบวนการคิดไตร่ตรอง เพื่อพิจารณาความเชื่อหรือประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและรอบคอบ ด้วยการทบทวนและย้อนคิดถึงการกระทำของตน โดยสามารถแสดงผ่านการพูดและการเขียนหรือ การกระทำ สิ่งดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปะ จากกระบวนการทั้งหมดจะทำให้นักเรียนมีความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของ ตนเอง รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตใน สังคม และสอดคล้องกับจิราพร ยมนา (2554); ชนภัทร์ อินทวารี (2558); ปภาวดี จอมทรัพย์ (2559); ประสงค์ ปุกคำ (2559); ลัดดา ชัยหาทัพ (2558); สุภาพร เกติยะ (2558) ที่ได้ใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ และใช้กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยการลงพื้นที่ใน ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ และทำให้นักเรียนมีความสนใจในเนื้อหาประวัติศาสตร์ กระบวนการศึกษาที่นำนักเรียนศึกษานอกสถานที่จาก

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศศิพัชร จำปา (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ มีชื่อว่า SSAS Model พบว่าผู้เรียนมีกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์สูงขึ้น ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้เรียนมีสำนึกรักษ์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก และจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ต้องใช้วิธีการคิดสะท้อน สอดคล้องกับการศึกษา ด้านการคิดสะท้อนของ ชฎาภรณ์ วัฒนวิไล (2559); ดนุชา สลึงค์ (2558); สุมาลี พรหมชาติ (2560); อัจฉริกา ไพศาลศรีสมสุข (2560) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการคิดสะท้อน กล่าวว่า กระบวนการแสดงออกที่เกิดจากการคิด การแสดงความคิดเห็น และการเขียนบันทึก ส่งผลให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อน และเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่เรียน แม้ผลการศึกษาดังกล่าวจะไม่ใช่วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์โดยตรง เพราะการศึกษาเรื่อง การคิดสะท้อน ยังไม่มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาประวัติศาสตร์ แต่ผลการศึกษาดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่า การคิด การแสดงความคิดเห็น และโดยเฉพาะการเขียนบันทึก เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการคิดสะท้อนแก่นักเรียน เพราะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่ได้ลงมือทำ และปฏิบัติด้วยตนเอง จากปัจจัยทั้งหมดร่วมกับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ จึงส่งผลให้เกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีความภาคภูมิใจแล้ว ก็จะมีแนวโน้มสู่การปฏิบัติในการอนุรักษ์ และร่วมพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสืบไป

2. ผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนเป็นส่วนสำคัญในการเรียนรู้ กระตุ้นการใฝ่เรียนใฝ่รู้ ทำให้เกิดความน่าสนใจในเนื้อหาที่เรียน ส่งผลทำให้การพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์เน้นในการแสวงหาคำตอบของคำถามที่ต้องการศึกษา ดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนได้รับองค์ความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างครบถ้วน สอดคล้องกับ สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 17-18) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ช่วยให้นักเรียนเกิดสำนึกในการศึกษาค้นคว้า และสืบค้นข้อมูลที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน สร้างความภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกนิยมในชาติ และองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบถึง ปัญหา สาเหตุของปัญหา และ

ผลกระทบจากปัญหา ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย รวมถึงทำให้ผู้ศึกษาสั่งสมประสบการณ์ และทักษะในการวิเคราะห์ ใต้วง และแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาแขนงอื่น ๆ คุณสมบัตินี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมี พัฒนาการสูง สอดคล้องกับ ฦรงค์ พวงพิศและคณะ (2559: 21) ที่ได้กล่าวว่า วิธีการทาง ประวัติศาสตร์ คือ ขั้นตอนหรือวิธีการที่นักประวัติศาสตร์ หรือผู้ฝึกฝนทางประวัติศาสตร์ ใช้เพื่อศึกษา ค้นคว้าและเรียบเรียงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบกับ หลักฐานอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย วัตถุที่ค้น หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจำลองอดีต หรือร้อยพันอดีตขึ้นมาได้อย่างถูกต้อง สมบูรณ์และน่าเชื่อถือ อีกทั้ง ไพฑูรย์ มีกุล และคณะ (2551: 18) ยังกล่าวสอดคล้องกันว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์นั้น มีจุดมุ่งหมายคือ การบรรลุถึงข้อเท็จจริง หรือความเป็นจริงในอดีต การศึกษาประวัติศาสตร์จึงต้องใช้วิธีการเฉพาะของตนเรียกว่าวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ ซึ่งเน้นความสำคัญในการตรวจสอบข้อมูลและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันนำไปสู่การค้นพบความเป็นจริงของเรื่องราวในอดีต

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแล้วขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้ เกิดการเรียนรู้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการ ศึกษา เป็นขั้นตอนที่ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์มีเป้าหมายในการแสวงหาคำตอบที่ชัดเจน สามารถ นำไปสู่กระบวนการในการศึกษารวบรวมข้อมูลได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กรมวิชาการ (2546: 57) ที่กล่าวว่า การรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน เป็นขั้นตอนที่ต้องทำตั้งแต่ เริ่มแรก และตลอดเวลาระหว่างการศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้จะต้องคอยติดตามหลักฐานที่อาจจะมีการ ค้นพบใหม่ๆ หรือมีการตีความใหม่ๆ เสมอ และสิริวรรณ ศรีพหล (2553: 142-145) ที่กล่าวว่า การกำหนดปัญหาเป็นขั้นตอนแรกของวิธีสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ แต่ก่อนที่ผู้เรียน จะกำหนดปัญหาได้นั้น ครูผู้สอนต้องให้นักเรียนได้ฝึกการสังเกตหรือตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องราวของ เหตุการณ์ในอดีต หรือการกระทำของบุคคลในประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดข้อคิดว่า มีจุดใดหรือประเด็น ที่สามารถนำมากำหนดเป็นปัญหาเพื่อการศึกษาและค้นหาคำตอบได้ ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวม หลักฐาน ขั้นตอนนี้ส่งเสริมให้เกิดการแสวงหาคำตอบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ หลักฐาน ขั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ด้านผลการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการนี้ฝึกให้ นักเรียนเป็นคนรอบคอบในการหาหลักฐานต่าง ๆ ที่มีในชุมชนท้องถิ่น อาทิ สถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์หรือปราชญ์ในชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาและค้นคว้า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 30) ได้กล่าวว่า การศึกษานอกสถานที่ เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนได้สัมผัสสภาพที่แท้จริง เป็นวิธีการสอนที่มุ่ง ส่งเสริมหรือขยายความในหลักการ ทฤษฎี เนื้อหาสาระที่ได้เรียนในชั้นเรียน การศึกษานอกสถานที่ จะเป็นการไปดูหรือศึกษาในสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับรู้และคุ้นเคยกับสภาพที่แท้จริง

ของสิ่งนั้น ๆ อีกทั้งทำให้ผู้เรียนมีชีวิตชีวาและมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลภายนอก โรงเรียน ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเพิ่มพูนความรู้ไปในตัวด้วย และสิริวรรณ ศรีพหล (2553: 142-145) ได้อธิบายว่า ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีค้นคว้าและบอกแหล่งที่ผู้เรียนจะสามารถแสวงหาและรวบรวมหลักฐานได้ ซึ่งหลักฐานหรือข้อมูลบางอย่าง ครูผู้สอนอาจเตรียมมาให้ผู้เรียนเพื่อประกอบการเรียนและค้นคว้า เมื่อผู้เรียนได้หลักฐานแล้ว ผู้เรียนจะต้องรวบรวมและคัดแยกว่าหลักฐานหรือข้อมูลใดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา และลำดับความสำคัญของหลักฐาน หรือข้อมูลเหล่านั้น นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับ ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561: 294) ที่ได้กล่าวว่าการศึกษานอกสถานที่ยังเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสของจริง ที่ผู้สอนไม่สามารถนำมาไว้ในชั้นเรียนได้ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่นอกเหนือไปจากบทเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการคัดกรองคำตอบหรือองค์ความรู้ที่ได้รวบรวมมา จากขั้นตอนนี้จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา อันเป็นการทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้มา ให้เกิดองค์ความรู้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ พ่วงพิศและคณะ (2559: 24) ที่กล่าวถึงการประเมินคุณค่าของหลักฐาน หรือการวิพากษ์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐานว่า เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ ในการที่จะเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐานนั้น ๆ และสอดคล้องกับ สัญชัย สุวังบุตรและคณะ (2559: 30) กล่าวถึงขั้นตอนนี้ว่า ผู้ศึกษาต้องพยายามเข้าใจความหมายตามรูปลักษณะภายนอกที่เห็นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงพิจารณาความหมายเจตนาารมณ์ของผู้สร้าง และข้อสนเทศที่หลักฐานนั้นบอก เช่น อะไร เกิดขึ้นอย่างไร ทำไมจึงเกิดสิ่งนั้น เป็นต้น อันจะเป็นคำตอบที่นำไปสู่องค์ความรู้ที่ผู้ศึกษาจะได้รับ

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ ในขั้นตอนนี้ทำให้นักเรียนได้เกิดแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ทำให้องค์ความรู้ที่ได้รับเป็นระบบ ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือมีประเด็นการนำเสนอที่ชัดเจน สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ มิกุล และคณะ (2551: 31) กล่าวว่าการตีความหลักฐาน คือ การทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา และการศึกษาของ เฉลิม มลิลชา นิตีเขตต์ปรีชา (2559: 143) ที่อธิบายว่า การตีความหลักฐานเป็นการสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ ในขั้นตอนนี้เป็นการสรุปองค์ความรู้เพื่อการนำเสนอ ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนอย่างแท้จริง นักเรียนจะต้องประมวลเนื้อหาโดยภาพรวมทั้งระบบ นำไปสู่การจัดระบบองค์ความรู้ของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ในขั้นตอนนี้สอดคล้องกับงานเขียนของ ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ (2559: 21-25) ที่กล่าวว่า การเรียบเรียงหรือการนำเสนอจัดเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญมาก ต้องนำเสนอให้ตรงกับประเด็นหรือหัวเรื่องที่ตนเองสงสัย รวมไปถึงถึงความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเท่ากับเป็นการจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นมา

ใหม่อย่างถูกต้องและเป็นกลาง สอดคล้องกับ สิทธิธรรม ศรีพหล (2553: 142-145) ที่กล่าวว่า ชื่น นำเสนอผลการศึกษาที่ผ่านการค้นคว้าและสังเคราะห์มาแล้ว มาเรียบเรียงเป็นความรู้และแนวคิด สำคัญ ผู้เรียนสามารถเสนอเนื้อหาได้หลายรูปแบบ เช่น รายงาน บทความ การบรรยาย อภิปราย สัมมนา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ต่าง ๆ โดยต้องนำเสนอให้น่าสนใจ มีความสมบูรณ์ และ น่าเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ สามารถพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้เกิดขึ้นกับนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุกรมน์ คำชะอม (2553); ธนวรรณ อิศโร (2554); วัฒนคร พวงคำ (2556); นำโชค อุ่นเวียง (2558); ลัดดา ชัยหาทัพ (2558); วิจิตร นพรัตน์ (2559); ศุภณัฐ พานา (2554); สุภาพร เกติยะ (2558) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิชาประวัติศาสตร์ พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และวิธีการอื่น ๆ ที่ ส่งผลให้นักเรียนสามารถค้นคว้าหาองค์ความรู้ด้วยตนเอง เน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบ 4MAT, 5E, 7E ซึ่งมีวิธีการที่สอดคล้องกับขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น เพราะกระบวนการดังกล่าวส่งเสริมให้นักเรียนได้รับทั้งทักษะกระบวนการ และองค์ความรู้อย่างครบถ้วน ด้วยเหตุนี้ทุกงานวิจัยจึงมีผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ โดยภาพรวมและในรายด้านอยู่ใน ระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ ของการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับแรก คือ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นกระบวนการในการแสวงหา ความรู้ และคำตอบจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ต้องมีการออกพื้นที่เพื่อไปศึกษานอกสถานที่ ในแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การได้ไปเรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นการกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้เกิดขึ้นกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักเรียนมีความ สนใจใคร่รู้ และกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งหลักฐานชั้นต้น ได้แก่ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เอกสารเก่าแก่ เช่น เอกสารการเปลี่ยนชื่อวัดบางศิษะเสื่อ เป็นวัดบางหัวเสือใน รศ.124 และหลักฐานชั้นรอง ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ผู้รู้ และปราชญ์ใน ชุมชน ด้วยการลงพื้นที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน ทำให้นักเรียนได้เปิดโลกทัศน์ในการเรียนรู้ นอกห้องเรียน นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาด้วยตนเอง และการรับรู้ถึงความเป็นมาของของสถานที่ สำคัญในชุมชน จึงสร้างความตื่นตัวให้กับนักเรียน โดยเฉพาะเมื่อรู้ว่าสถานที่ดังกล่าวมีความเป็นมา ที่ยาวนาน สืบเนื่องต่อมานับหลายร้อยปี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชิริชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561: 294) ได้กล่าวว่าการศึกษานอกสถานที่เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับ

ประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสของจริงที่ผู้สอนไม่สามารถนำมาไว้ในชั้นเรียนได้ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่นอกเหนือไปจากบทเรียน เป็นการเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน เช่น การอยู่ร่วมกัน วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของสังคม สภาพแวดล้อมในชุมชน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สิริวรรณ ศรีพหล (2553: 208) ได้อธิบายว่า การให้นักเรียนฝึกการสำรวจค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตน นับเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มักจะสนใจหรือต้องการจะสัมผัสกับหลักฐานที่เป็นจริงและปรากฏในท้องถิ่น จึงจะเชื่อถือเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ที่ครูสอนไปแล้วมากขึ้น การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นโดยตรง ทำให้มีความมั่นใจว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่กำลังศึกษาอยู่นั้น มิใช่เรื่องราวที่เลื่อนลอยแต่อย่างใด นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556) ที่กล่าวถึงการศึกษาเพื่อความภาคภูมิใจในท้องถิ่นว่า การศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ผลการศึกษาของธีรชัย เนตรธนนอมศักดิ์ (2561); สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556); สิริวรรณ ศรีพหล (2553) เป็นสิ่งยืนยันว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับการศึกษาสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้ เป็นการเปิดโลกทัศน์ในการเรียนรู้ นอกเหนือไปจากการศึกษาภายในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ส่วนในด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มีวิธีการที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การแสวงหาคำตอบของปัญหาที่นักเรียนสงสัยใคร่รู้ ย่อมเป็นการเรียนรู้ที่ท้าทาย ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแท้จริง การศึกษาประวัติศาสตร์ มิใช่เพียงการค้นคว้าเนื้อหาจากตำรา หรือแบบเรียนเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งหลักฐานขั้นต้น และหลักฐานขั้นรอง การทำให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับหลักฐาน ย่อมเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและใกล้ชิดตัวกับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการศึกษาของ วินัย พงศ์ศรีเพียร (2543: 8-15) ได้กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น การสอนประวัติศาสตร์ไทยต้องเน้นให้นักเรียนเข้าใจชุมชน สังคม และประเทศของเขา ความเข้าใจมาจากการศึกษาและวิพากษ์ข้อมูล ซึ่งสามารถทำได้หลายระดับ เช่น การอภิปราย เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมและพัฒนาความเป็นปัญญาชนตั้งแต่เยาว์ เช่น การพูดหน้าชั้นเรียน การเขียนเรียงความ และการถกเถียงประเด็นเฉพาะ การสอนวิชาประวัติศาสตร์สามารถมีชีวิตชีวา ขึ้นมาจากการที่ครูใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เช่น แผนที่ วัตถุทัศน และการศึกษาสถานนอกสถานที่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ สิริวรรณ ศรีพหล (2559: 13) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ หมายถึง

การสอนมุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคต ให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลว่าหลักฐานหรือเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นั้นน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด และที่สำคัญการเรียนประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในประวัติความเป็นมาของชาติหรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ความรักและความภูมิใจนี้จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชาติหรือท้องถิ่นของตนเช่นบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ได้เคยประพฤติปฏิบัติมา

ทั้งนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย คือ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ จากประเด็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย อาจเป็นสิ่งใกล้เคียงตัวสำหรับนักเรียน แม้ว่าจะมีเรื่องราวการเสด็จเพื่อมาพักทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ บางหัวเสือ เพื่อจัดการเรื่องเสบียงอาหาร แต่นั่นก็เป็นเพียงเนื้อหาส่วนน้อยของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งหมด แต่ในประเด็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดแสวงหาความรู้ในทางประวัติศาสตร์ และการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเห็นคุณค่าการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองนั้น มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการใช้กระบวนการขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้และคำตอบด้วยตนเอง นอกเหนือจากนี้แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จากผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2537: 2) ที่ได้กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลายซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้น ไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งปัจจุบันและอนาคต สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาในศาสตร์แขนงอื่น ๆ คุณสมบัตินี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการสูง อีกทั้งสอดคล้องกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556) กล่าวถึง การเรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปะ ทำให้นักเรียนมีความรัก ความผูกพัน และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สอดคล้องกับ ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ (2561); สิริวรรณ ศรีพหล (2553) ที่กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้นักเรียนเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น และทำให้นักเรียนมีความมั่นใจว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่กำลังศึกษาอยู่นั้น มิใช่เรื่องราวที่เลื่อนลอย แต่มุ่งให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่นอกเหนือไปจากบทเรียน

เมื่อกล่าวโดยภาพรวมแล้วสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจสำหรับนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยสังเกตได้จากบรรยากาศในการเรียนรู้ที่นักเรียนมีส่วนร่วม

ในการศึกษารวบรวมข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นักเรียนมีความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะศึกษาหลักฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะการนำนักเรียนออกศึกษานอกสถานที่ ณ แหล่งเรียนรู้สำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชน ทำให้นักเรียนตื่นตาตื่นใจ เปิดโลกทัศน์ในการเรียนรู้ ผู้วิจัยสามารถสัมผัสได้ถึงสีหน้าของนักเรียนที่แจ่มใส และรอยยิ้มของนักเรียน ตลอดจนเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวเก่าแก่ที่เป็นตำนานนักเรียนเกิดความภาคภูมิใจและประทับใจในท้องถิ่นของตนที่มีความเป็นมายาวนานคู่กับประวัติศาสตร์ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดในทุก ๆ ด้าน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน เจริญอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. จากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้วิจัยจัดตามขั้นตอนส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ แต่จากกระบวนการที่มีจำนวนมาก ทำให้ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้ค่อนข้างมาก จึงต้องมีการนัดนักเรียนเพื่อเรียนเพิ่มเติม มากกว่าจำนวนเวลาเรียนในห้องเรียนปกติ ด้วยเหตุนี้ครูจะต้องบริหารจัดการเวลาเรียนเพื่อให้นักเรียนมีเวลาเพียงพอสำหรับการเรียนรู้
2. จากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ต้องมีการศึกษานอกสถานที่ คือ แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ไม่สามารถกระทำได้ในเวลาเรียนในห้องเรียน ด้วยเหตุนี้การศึกษาดังกล่าว ครูต้องนัดหมายนักเรียนในช่วงเวลาหลังเลิกเรียน เพื่อลงพื้นที่ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับครู คือการดูแลความปลอดภัยของนักเรียน เริ่มต้นตั้งแต่การทำเรื่องขออนุญาตเพื่อนำนักเรียนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการดูแลเรื่องการเดินทางของนักเรียน
3. จากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ต้องใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก ทั้งหลักฐานขั้นต้น และหลักฐานชั้นรองในการศึกษา ด้วยเหตุนี้ครูต้องชี้แจงเกี่ยวกับลักษณะของหลักฐานแต่ละประเภท และข้อจำกัดในการศึกษา

4. จากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ บางขั้นตอน มีความซับซ้อน เช่น การสังเคราะห์และการตีความ ในขั้นตอนนี้ครูต้องใช้เวลาในการชี้แจง และทำความเข้าใจให้แก่นักเรียนเป็นอย่างมาก เพื่อให้เข้าใจวิธีการในการสังเคราะห์และตีความอย่างถูกต้อง ซึ่งต้องมีการวางแผนบริหารจัดการเวลาเป็นอย่างดี และครูต้องเข้าใจในขั้นตอนวิธีการนี้อย่างถ่องแท้

5. จากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ในกระบวนการนำนักเรียนออกศึกษานอกสถานที่ บริเวณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หลายแห่งมีความศักดิ์สิทธิ์และมีความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชน ดังนั้นครูจึงต้องชี้แจงให้กับนักเรียนในเรื่องความเคารพต่อสถานที่สำคัญ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะเพื่อทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย ว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อขยายขอบข่ายของเนื้อหาให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ไทย

2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าแหล่งข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติม เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ภายในท้องถิ่น เช่น การศึกษาจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมว่ามีรูปแบบ วิธีสอนและเทคนิคการสอนวิชาสังคมศึกษา ในลักษณะอื่นหรือไม่ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถด้านการคิดสะท้อน หรือคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพและความสอดคล้องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) 2) และ 3)

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ

ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาประวัติศาสตร์

ภาควิชาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตา ตุลย์เมธากการ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล

ภาควิชาภาควิชาการวัดผล และวิจัยการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดร.ทัศนีย์ ทองไชย

ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

สภาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ตำแหน่ง ครู คศ.4

วิทยฐานะ ครูเชี่ยวชาญ กลุ่มสภาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนโพธิ์ไทรวิทยาการ

จังหวัดอุบลราชธานี

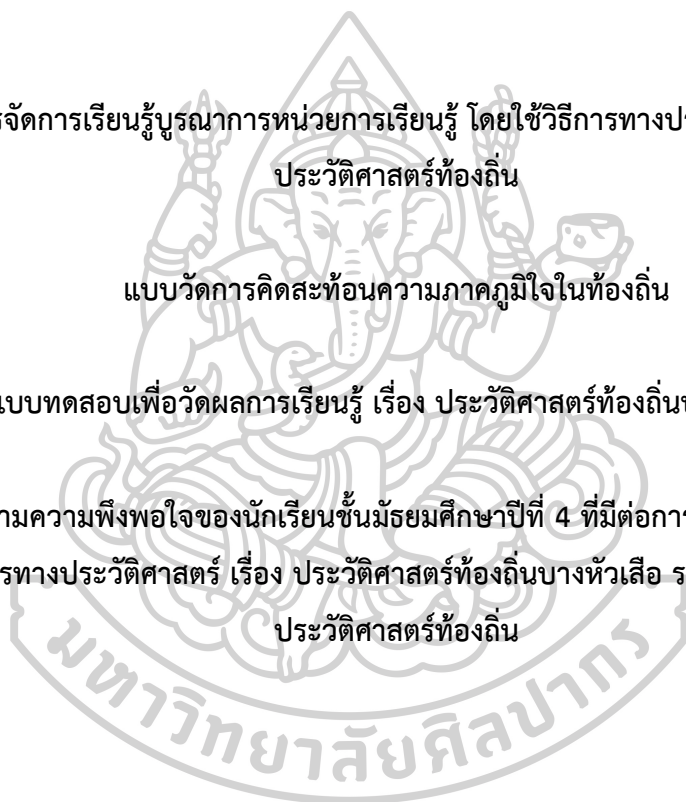
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการหน่วยการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

แบบทดสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้
วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

แผนการจัดการเรียนรู้โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยบูรณาการเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้
ในการขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561
แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ จำนวน 16 คาบ
โดย นายชินทร์ แก้วบุญเรือง ตำแหน่ง ครู

1. ผลการเรียนรู้

หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว

1. นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ชีวประวัติของบุคคลสำคัญในท้องถิ่นและนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
2. นักเรียนสามารถบอกที่มาของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางหัวเสือ
3. นักเรียนสามารถอธิบาย และวิเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน
4. นักเรียนสามารถสังเคราะห์พัฒนาการและความสำคัญของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบางหัวเสือมาจนถึงปัจจุบัน
5. นักเรียนสามารถบอกสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้
6. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
7. นักเรียนสามารถประเมินค่าสังคมวัฒนธรรม ประเพณีบางหัวเสือที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบางหัวเสือมาจนถึงปัจจุบัน

2. สาระสำคัญ

“บางหัวเสือ” ปัจจุบันเป็นชื่อของตำบลอยู่ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีสภาพความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เพราะอุตสาหกรรมเข้ามายังชุมชน สร้างรายได้แก่ประชากร ด้วยความเป็นมาอันยาวนานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนทำให้มีสถานที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ

ทางประวัติศาสตร์ และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ทำให้เกิดการสร้างสมทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม ประกอบด้วยประเพณีในชุมชน และงานวันสำคัญต่าง ๆ การสร้างสรรค์เหล่านี้เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะบุคคลสำคัญในชุมชนทั้งผู้นำ และปราชญ์ชุมชนรุ่นต่อรุ่นที่ได้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ตลอดมา

3. สารการเรียนรู้

1. ชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญในท้องถิ่น

บุคคลสำคัญในท้องถิ่นที่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นบางหัวเสือ เช่น พระครูวิบูลลีลวัฒน์ กำนันเครือวัลย์ มีวัฒนธรรม เป็นต้น

2. สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางหัวเสือ

2.1 วัดบางหัวเสือ

2.2 ศาลปู่เจ้าสมิงพราย

2.3 ท่าเรือวัดบางหัวเสือ

2.4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

2.5 ชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3. สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3.1 สภาพสังคมบางหัวเสือในอดีต

3.2 ประเพณี และวัฒนธรรมสำคัญของวิถีชาวชุมชนบางหัวเสือในอดีต

3.3 พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชุมชนบางหัวเสือตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน

3.4 วิถีชีวิตในชุมชนกับเศรษฐกิจพอเพียง สินค้าและผลิตภัณฑ์ ในชุมชนบางหัวเสือ

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ปฐมนิเทศ (2 คาบ)

ปฐมนิเทศเพื่อชี้แจงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ รายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือและข้อตกลงเบื้องต้นรายวิชา

ทดสอบก่อนเรียน (1 คาบ)

ทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา (2 คาบ)

(คาบที่ 1)

1. ครูให้นักเรียนทั้งห้องดูวิดีโอที่ค้นตัวอย่างละคร เรื่อง บุพเพสันนิวาส แล้วเชื่อมโยงเรื่องราวละครประวัติศาสตร์กับวิธีการทางประวัติศาสตร์ ด้วยคำถาม ดังต่อไปนี้

1) “นักเรียนคิดว่า ก่อนที่ผู้ประพันธ์หรือผู้เขียนบทละครจะถ่ายทอดเรื่องราวมาสู่ นักเรียนได้ เขาต้องค้นคว้าก่อนหรือไม่” “เพราะอะไรนักเรียนจึงคิดเช่นนั้น”

2) “แล้วการทำงานของนักประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ นักเรียนคิดว่า เขาต้องมีขั้นตอนอะไรในการศึกษาหรือไม่ อย่างไร”

3) “นักเรียนรู้จักวิธีการทางประวัติศาสตร์หรือไม่ อย่างไร” (ให้นักเรียนลองตอบว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ คืออะไร โดยให้นักเรียนเขียนตอบลงในกระดาษ)

2. ครูอธิบายขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ให้นักเรียนฟังทั้ง 5 ขั้นตอนโดยสังเขป

3. นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 6-7 คน (โดยคณะเพศชายและเพศหญิง) โดยดำเนินการแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้าฯ และเลขานุการกลุ่ม

4. นักเรียนศึกษาใบความรู้เรื่อง วิธีการทางประวัติศาสตร์ ที่ครูกำหนดให้

5. นักเรียนภายในกลุ่มร่วมกันตอบคำถามในแบบฝึกหัดที่ครูกำหนดให้

6. ครูสุ่มให้นักเรียนจำนวน 2-3 กลุ่ม เพื่อออกมานำเสนอ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” กลุ่มละ ไม่เกิน 5 นาที

7. นักเรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ ลงใน Mind Mapping

(คาบที่ 2)

8. ครูเริ่มต้นด้วยคำถามว่า “นักเรียนคิดว่า การที่เราจะศึกษาประวัติศาสตร์สัก 1 เรื่อง ต้องเริ่มต้นจากอะไร”

9. ครูสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนว่า “นักเรียนคิดว่าหัวข้อเรื่องประวัติศาสตร์แบบใดที่เราสามารถศึกษาได้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์” โดยให้นักเรียนในห้องร่วมกันอภิปราย ภายในระยะเวลา 5 นาที

10. ครูอธิบายขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา ให้นักเรียนฟังโดยสังเขป

11. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม (จากคาบที่ 1) ลองร่วมกันตั้งหัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นบางหัวเสือ ภายในกรอบเรื่อง ดังนี้ 1) บุคคลสำคัญ 2) สถานที่สำคัญ 3) สังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในชุมชนบางหัวเสือ

12. ในขณะที่นักเรียนกำลังร่วมกันกำหนดหัวข้อทางประวัติศาสตร์ที่ต้องการศึกษา ครูเดินให้คำปรึกษาแก่นักเรียน
 13. นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอหัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ
 14. ครูให้เพื่อนในห้องร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็นของแต่ละหัวข้อ
 15. นักเรียนเขียนบันทึกความคิดสะท้อนต่อขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ และขั้นตอนที่
- 1 การกำหนดปัญหาหรือหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน (2 คาบ)

(คาบที่ 1)

1. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “แหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ให้กับนักเรียนได้รับชม
2. ครูเริ่มต้นด้วยคำถาม

“นักเรียนคิดว่า หากเราต้องการจะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เราจะสามารถไปศึกษารวบรวมข้อมูลได้จากที่ใดบ้าง”

(เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบคำถาม และอภิปรายร่วมกัน)

“นักเรียนคิดว่า เราจะสามารถเข้าถึงแหล่งในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างไร”
3. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกัน กำหนดแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และหลักฐานสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในการศึกษาของกลุ่มตนเอง
4. นักเรียนออกมานำเสนอสิ่งที่กลุ่มตนเองได้ระดมความคิด เพื่อแบ่งปันความรู้แก่กลุ่มอื่น ๆ
5. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับ แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และหลักฐานสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

(คาบที่ 2)

6. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันในการเขียนแนวทางในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามหัวข้อเรื่องของกลุ่มตนเอง
7. ครูมอบหมายให้นักเรียนลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
(หลังเลิกเรียนเวลา 15.00 – 18.00 น. หรือวันเสาร์ และวันอาทิตย์)
8. หลังจากนักเรียนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ครูให้นักเรียนเขียนสะท้อนคิดในขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐาน (2 คาบ)

(คาบที่ 1)

1. ครูตั้งคำถามก่อนเรียนว่า “นักเรียนคิดว่าหลักฐาน และข้อมูลที่นักเรียนได้รับจากการศึกษาทุกอย่าง สามารถนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ทั้งหมดหรือไม่เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น”

(ครูให้นักเรียนร่วมกันตอบ และอภิปรายภายในห้อง)

2. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “การวิเคราะห์หลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ให้นักเรียนรับชม พร้อมกับตอบคำถามดังต่อไปนี้

- 1) เพราะเหตุใดจึงต้องมีการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหลักฐาน
- 2) ประโยชน์ของการวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของหลักฐานคืออะไร

3. ครูอธิบายสรุปขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยสรุปให้นักเรียนว่าประกอบไปด้วยการประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่ การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่า มีความน่าเชื่อถือแค่ไหน และการประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การที่ผู้วิเคราะห์ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

(คาบที่ 2)

4. นักเรียนนั่งเป็นกลุ่ม และให้แต่ละกลุ่มร่วมกันประเมินคุณค่าของหลักฐาน โดยพิจารณาเป็นรายการไป ซึ่งในขั้นตอนนี้ ครูต้องคอยเดินให้คำปรึกษา

5. นักเรียนออกมานำเสนอว่า หลักฐานใดบ้างที่ผ่านการประเมินคุณค่า และสามารถนำไปใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ต่อไปได้ พร้อมทั้งให้เหตุผลกับเพื่อนในห้องเรียน

6. ครูให้นักเรียนเขียนบันทึกการคิดสะท้อนเกี่ยวกับการวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ (2 คาบ)

(คาบที่ 1)

1. ครูเริ่มต้นด้วยคำถามว่า “นักเรียนทราบหรือไม่ว่า เพราะเหตุใดนักประวัติศาสตร์สองคนศึกษาจากหลักฐานชิ้นเดียวกัน แต่ทำไมได้ข้อสรุปไม่เหมือนกัน”

(ครูให้นักเรียนตอบไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีคนตอบว่า “เพราะการตีความที่แตกต่างกันไป”)

2. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “การตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์” ให้นักเรียน แล้วตั้งคำถามกับนักเรียนว่า “นักเรียนคิดว่าขั้นตอนการตีความมีความสำคัญอย่างไร ถ้าทำได้ไม่ดีจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาอย่างไร”

(ครูให้นักเรียนร่วมกันตอบคำถามและอภิปราย)

3. ครูอธิบายโดยสังเขปว่า การสังเคราะห์ และตีความนักเรียนจะต้องพิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้

1) การสังเคราะห์และตีความเป็นการทำงานทำความเข้าใจว่า หลักฐานนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หรือบอกข้อเท็จจริงอะไรแก่เรา

2) ข้อมูลหรือข้อสนเทศในหลักฐานนั้นทำให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อะไรบ้าง

3) ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์เพียงใด

4) มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นอย่างไร

5) มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงหรือไม่

6) ข้อมูลมีความยุติธรรมหรือไม่

7) จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหลายมาจัดหมวดหมู่ เช่น ความเป็นมาของเหตุการณ์ สาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบายวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ

4. ครูให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่มเพื่อตอบคำถามในประเด็นคำถามในข้อ 3. โดยครูจะต้องเดินเพื่อให้คำปรึกษา

(คาบที่ 2)

5. ครูให้นักเรียนออกมานำเสนอในประเด็นสังเคราะห์และตีความหลักฐาน ตามเรื่องที่กลุ่มนักเรียนศึกษาและเปิดโอกาสให้เพื่อนในชั้นเรียนร่วมกันอภิปราย

6. ครูให้คำแนะนำนักเรียน หลังจากที่นักเรียนแต่ละกลุ่มรายงานเสร็จสิ้น

7. นักเรียนบันทึกองค์ความรู้ที่นักเรียนได้รับการสังเคราะห์ มาสร้างเป็น Mind Mapping

8. ครูให้นักเรียนเขียนบันทึกการคิดสะท้อนในขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และตีความ

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียงและนำเสนอ (2 คาบ)

(คาบที่ 1)

1. ครูเปิดวิดีโอทัศน์ “สารคดีประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” แบบสรุป ให้นักเรียนได้รับชม พร้อมกับตั้งคำถามให้นักเรียนดังนี้

1) นักเรียนคิดว่าผู้จัดทำได้นำเสนอประวัติศาสตร์ ในแง่มุมหรือด้านใดบ้าง

2) นักเรียนคิดว่าสิ่งที่นำเสนอจากวิดีโอทัศน์ ครอบคลุมหัวข้อเรื่องในการศึกษาของเขาหรือไม่

3) นักเรียนคิดว่า ควรนำเสนอข้อมูลสรุปในด้านใดบ้าง

2. ครูให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่ม และให้นักเรียนกำหนดโครงเรื่องในการนำเสนอการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลุ่มของตนเอง ซึ่งครูต้องเดินเพื่อให้คำปรึกษา

3. นักเรียนออกมานำเสนอ โครงเรื่องที่ต้องการนำเสนอ หน้าชั้นเรียน เพื่อให้เพื่อนทั้งห้องร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น

4. ครูให้คำแนะนำนักเรียนในการเขียนโครงเรื่องการนำเสนอ หลังจากนักเรียนนำเสนอเสร็จสิ้นเป็นรายกลุ่ม

(คาบที่ 2)

5. ครูเอาตัวอย่างรายงานการศึกษาประวัติศาสตร์ถิ่น ให้กับนักเรียนแต่ละกลุ่มดูเป็นตัวอย่าง

6. นักเรียนบอกข้อดี และข้อควรปรับปรุงของรายงานที่ครูเอามาให้ดูเป็นตัวอย่าง

7. ครูเริ่มให้นักเรียนได้เขียนรายงานนำเสนอ โดยให้ส่งตัวอย่างเพียงกลุ่มละ 1 ประเด็นก่อน เพื่อให้ครูพิจารณา ให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไข

8. นักเรียนเริ่มเขียนรายงานเพื่อนำเสนอข้อค้นพบในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ

9. ครูเดินให้คำปรึกษาในการเขียนรายงานของนักเรียน

10. เนื่องจากระยะเวลาเรียนในคาบมีจำกัด ครูสามารถให้นักเรียนกลุ่มที่ทำไม่เสร็จ สามารถนำไปทำเป็นการบ้านได้

11. เนื่องจากขั้นตอนที่ 5 ระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้ามาก จึงขยายเวลาในการนำเสนอ ผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของบางหัวข้อไปสัปดาห์ถัดไปจำนวน 2 คาบ

12. นักเรียนนำเสนอผลการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ หน้าชั้นเรียน โดยนักเรียนแต่ละคนจะต้องจดบันทึกโดยสรุป ในหัวข้อดังต่อไปนี้

1) หัวข้อที่ทำคืออะไร

2) หลักฐานที่ใช้ในการศึกษามีอะไรบ้าง

3) ผลการศึกษา

4) ข้อเสนอแนะในการศึกษา

13. ครูให้คำแนะนำในการนำเสนอเพื่อนำไปปรับปรุงให้สมบูรณ์ หลังจากนำเสนอเสร็จสิ้นเป็นรายกลุ่ม

ทดสอบหลังเรียน (1 คาบ)

ทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวข้อ

5. สื่อ และแหล่งการเรียนรู้

5.1 สื่อการเรียนรู้

- 1) เอกสารความรู้ ประวัติศาสตร์บางหัวเสือ
- 2) ภาพบุคคลสำคัญของชุมชนบางหัวเสือ
- 3) ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบางหัวเสือ

5.2 หนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม

- 1) หนังสือ “บางหัวเสอลึ้นที่อยู่คู่ปากน้ำ” โดย นายชนินทร์ แก้วบุญเรือง โครงการศึกษาท้องถิ่นบางหัวเสือ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
- 2) หนังสือ “วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรปราการ”

5.3 แหล่งการเรียนรู้

- 1) ห้องสมุด โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
- 2) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วัดบางหัวเสือ
- 3) วัดบางหัวเสือ

6. การวัดและประเมินผล

กรอบการวัดและประเมินผลตามขอบเขตการเรียนรู้

สิ่งที่ต้องการวัดผล	วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัด
นักเรียนมีความสามารถดังนี้			
1. นักเรียนสามารถอธิบายและวิเคราะห์ชีวประวัติของบุคคลสำคัญในท้องถิ่นและนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต	- การตอบคำถาม - การทำใบงาน	- คำถาม - ใบงาน - แบบประเมินผล	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป
2. นักเรียนสามารถบอกที่มาของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางหัวเสือ	- การตอบคำถาม - การทำใบงาน - การอภิปรายหน้าชั้นเรียน	- คำถาม - ใบงาน - แบบประเมินผล	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป และสามารถเชื่อมโยงคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล

สิ่งที่ต้องการวัดผล	วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัด
3. นักเรียนสามารถอธิบายและวิเคราะห์ถึงพัฒนาการและความสำคัญของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - การตอบคำถาม - การทำใบงาน - การอภิปรายคู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - คำถาม - ใบงาน - แบบประเมินผล 	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป
4. นักเรียนสามารถสังเคราะห์พัฒนาการและความสำคัญของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบางหัวเสียมาจนถึงปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - การตอบคำถาม - การทำใบงาน - การอภิปราย โดยใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด 	<ul style="list-style-type: none"> - คำถาม - ใบงาน - แบบประเมินผล 	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป
5. นักเรียนสามารถบอกสภาพทางสังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสื่อ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้	<ul style="list-style-type: none"> - การตอบคำถาม - การทำใบงาน - การอภิปราย 	<ul style="list-style-type: none"> - คำถาม - ใบงาน - แบบประเมินผล 	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป
6. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์สภาพทางสังคมวัฒนธรรม ประเพณีและเศรษฐกิจของประชากรชุมชนบางหัวเสื่อ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	<ul style="list-style-type: none"> - การตอบคำถาม - การทำใบงาน - การอภิปราย โดยใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด 	<ul style="list-style-type: none"> - คำถาม - ใบงาน - แบบประเมินผล 	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป

สิ่งที่ต้องการวัดผล	วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัด
7. นักเรียนสามารถ ประเมินค่าสังคม วัฒนธรรม ประเพณีบาง หัวเสื่อที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ชาวบางหัวเสื่อมาจนถึง ปัจจุบัน	- เทคนิคเพื่อนคู่คิด - การอภิปรายกลุ่ม/ คู่ - การทำแผ่นพับ เพื่อสรุปองค์ความรู้	- แบบการวัด - แบบประเมินผล - แผ่นพับ	ผ่านเกณฑ์ได้ระดับคะแนน ร้อยละ 70 ขึ้นไป หรืออยู่ ในระดับ “ดี” ขึ้นไป

แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ในกิจกรรมการเรียนการสอน

กลุ่มวิชา.....

ภาคเรียนที่.....

ปีการศึกษา.....

กลุ่ม.....

ชื่อ.....สกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ชื่อ.....สกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ชื่อ.....สกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ชื่อ.....สกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง : จงทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับคะแนนที่เป็นความจริง

ลำดับ	ประเด็นการประเมิน	น้ำหนัก	ระดับคะแนน				รวมคะแนน
			4	3	2	1	
1	ความกระตือรือร้น	2					
2	ความสนใจ และความตั้งใจ	2					
3	การมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ	2					
4	ความกล้าแสดงออก	3					
5	การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	3					
6	ความมีมิตรสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน และครูผู้สอน	3					
รวม							
รวมคะแนน							

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

ระดับคุณภาพ

50-60 คะแนน ระดับดีมาก

40-49 คะแนน ระดับดี

30-39 คะแนน ระดับพอใช้

ต่ำกว่า 30 คะแนน ระดับควรปรับปรุง

ได้ผลคะแนน.....คะแนน

คิดเป็นระดับคุณภาพของผลคะแนน อยู่ในระดับ

ระดับดีมาก

ระดับดี

ระดับพอใช้

ระดับควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....

(นายชนินทร์ แก้วบุญเรือง)

ครูผู้สอน

เกณฑ์การให้คะแนน (Rubrics Score)

ลำดับ	ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
1	ความกระตือรือร้น	<ul style="list-style-type: none"> -มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมทุกครั้ง -มีความอยากที่จะทำกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ครูจัดเตรียมให้ทุกครั้ง -พยายามชักจูงเพื่อนให้กระตือรือร้นเช่นเดียวกับตนเอง -เตรียมวัสดุอุปกรณ์มาทุกครั้งที่อาจารย์นัดหมายให้เตรียมมา 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมบ่อยครั้ง -มีความอยากที่จะทำกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ครูจัดเตรียมให้บ่อยครั้ง -พยายามชักจูงเพื่อนให้กระตือรือร้นเช่นเดียวกับตนเองในบางครั้ง -เตรียมวัสดุอุปกรณ์มาเกือบทุกครั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมเป็นบางครั้ง -มีความอยากที่จะทำกิจกรรมเป็นบางครั้ง -ไม่พยายามพยายามชักจูงเพื่อนให้กระตือรือร้นเช่นเดียวกับตนเอง -เตรียมวัสดุอุปกรณ์มาเป็นบางครั้งที่อาจารย์นัดหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมนานๆครั้ง และไม่เลย -ไม่มีความอยากที่จะทำกิจกรรม -ชวนเพื่อนไม่ให้กระตือรือร้นในการทำงาน -เตรียมวัสดุอุปกรณ์มานานๆครั้ง และไม่เตรียมมาเลย
2	ความสนใจและความตั้งใจ	<ul style="list-style-type: none"> -มีความสนใจ และตั้งใจเรียนตลอดทั้งชั่วโมง -ขณะฟังครูบรรยาย จดบันทึกลงสมุดทุกครั้ง -ไม่มีพฤติกรรมวอกแวกในขณะกำลังเรียน -มีความตั้งใจ และสนใจในกิจกรรมทุกอย่าง -ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมนั้นให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความสนใจ และตั้งใจเรียนเกือบตลอดชั่วโมง -ขณะฟังครูบรรยาย จะจดบันทึกลงสมุดเกือบทุกครั้ง -มีพฤติกรรมวอกแวกในขณะกำลังเรียนบ้าง -มีความตั้งใจ และสนใจในกิจกรรมเกือบทุกครั้ง -ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมนั้นให้สำเร็จ 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความสนใจ และตั้งใจเรียนเล็กน้อย -ขณะฟังครูบรรยาย จะจดบันทึกลงสมุดเป็นบางครั้ง -มีพฤติกรรมวอกแวกในขณะกำลังเรียน -มีความตั้งใจ และสนใจในกิจกรรมเป็นบางครั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความสนใจ และตั้งใจเรียนน้อยมาก -ขณะฟังครูบรรยาย จะจดบันทึกลงสมุดแทบบันทึกลงสมุดแทบจะนานๆครั้ง -มีพฤติกรรมวอกแวกในขณะกำลังเรียน -ไม่มีความตั้งใจสนใจในกิจกรรม
3	การมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ	<ul style="list-style-type: none"> -มีความเต็มใจในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ -มีความสุขสนุกสนานในขณะเข้าร่วมกิจกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความเต็มใจร่วมกิจกรรมบ่อยๆครั้ง -มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความเต็มใจร่วมกิจกรรมบ่อยๆครั้ง -มีความสุขสนุกสนานในขณะเข้าร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> -ไม่มีความเต็มใจร่วมกิจกรรม -ไม่มีความสุขสนุกสนานใน

ลำดับ	ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
		-มีส่วนร่วมในกิจกรรม -ชักชวนเพื่อนให้มีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพรียง -ปฏิบัติงานที่มอบหมายอย่างเต็มใจทุกครั้ง	เกือบทุกครั้ง -ชักชวนเพื่อนให้มีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพรียงบ้างเป็นบางครั้ง -ปฏิบัติงานที่มอบหมายอย่างเต็มใจเกือบทุกครั้ง	กิจกรรม -ปฏิบัติงานที่มอบหมายอย่างเต็มใจนานๆครั้ง	ขณะที่ร่วมกิจกรรม -มีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมาก
4	ความกล้าแสดงออก	-มีความกล้าแสดงออกในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้ง -ชักชวนเพื่อนให้กล้าแสดงออกเช่นเดียวกับตนทุกครั้ง	-มีความกล้าแสดงออกในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เกือบทุกครั้ง -ชักชวนเพื่อนให้กล้าแสดงออกเช่นเดียวกับตนเกือบทุกครั้ง	-มีความกล้าแสดงออกในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้บ้างบางครั้ง -ชักชวนเพื่อนให้กล้าแสดงออกเช่นเดียวกับตน	-มีความกล้าแสดงออกในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้บ้างน้อยมากหรือไม่มีเลย -ชักชวนเพื่อนไม่ให้กล้าแสดงออก
5	การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	-สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียนได้ทุกครั้ง -มีความเต็มใจในการแบ่งงานกลุ่มด้วยความสมัครใจ และครูจัดให้ทุกครั้ง และทำงานร่วมกับเพื่อนได้ทุกครั้ง -แบ่งปันสิ่งของ หรือ อุปกรณ์การเรียนให้แก่เพื่อนทุกๆครั้ง	-สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียนได้เกือบทุกครั้ง -มีความเต็มใจในการแบ่งงานกลุ่มด้วยความสมัครใจ และครูจัดให้ทุกครั้ง และทำงานร่วมกับเพื่อนได้ -แบ่งปันสิ่งของ หรือ อุปกรณ์การเรียนให้แก่เพื่อนบ่อยๆครั้ง	-สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียนได้นานๆครั้ง -มีความเต็มใจในการแบ่งงานกลุ่มด้วยความสมัครใจ และครูจัดให้ทุกครั้ง และทำงานร่วมกับเพื่อนได้นานๆครั้ง	-ไม่สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน -แบ่งปันสิ่งของ หรือ อุปกรณ์การเรียนให้แก่เพื่อนน้อยมาก หรือไม่มี การปฏิบัติเลย
6	ความมีมิตรสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน และครูผู้สอน	-มีมิตรสัมพันธ์ไมตรีกับเพื่อนร่วมชั้นได้ดีทุกครั้ง ที่ปฏิบัติกิจกรรม -ปรึกษาครูเกี่ยวกับ	-มีมิตรสัมพันธ์ไมตรีกับเพื่อนร่วมชั้นได้ดีเกือบทุกครั้งที่ปฏิบัติกิจกรรม	-มีมิตรสัมพันธ์ไมตรีกับเพื่อนร่วมชั้นได้ดินานๆครั้ง -ปรึกษาครูเกี่ยวกับ	-ไม่มีมิตรสัมพันธ์ไมตรีกับเพื่อนร่วมชั้น -ปรึกษาครู

ลำดับ	ประเด็นการ ประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
		กิจกรรมการเรียนรู้ บ่อยๆครั้ง -พูดจาไพเราะกับเพื่อน และครูในชั้นเรียนทุกครั้ง	-ปรึกษาครูเกี่ยวกับ กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นบางครั้ง -พูดจาไพเราะกับ เพื่อนและครูในชั้น เรียน บ่อยๆครั้ง	กิจกรรมการเรียนรู้ บ้างนานๆครั้ง -พูดจาไพเราะกับ เพื่อนและครูในชั้น เรียนนานๆครั้ง	เกี่ยวกับกิจกรรม การเรียนรู้บ่อย มาก หรือไม่ ปฏิบัติเลย -พูดจาไม่สุภาพ

แบบประเมินการนำเสนอ/อภิปรายหน้าห้อง

สมาชิกกลุ่ม

ที่	รายการประเมิน	ผู้ประเมิน			รวม	เกณฑ์การประเมิน
		ตนเอง	เพื่อน	ครู		
1	เนื้อหา (4 คะแนน) 1. เนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ 2. เนื้อหาถูกต้อง 3. เนื้อหาต่อเนื่อง 4. มีการค้นคว้าเพิ่มเติม					คะแนน 4 : มีครบทุกข้อ คะแนน 3 : มี 3 ข้อ ขาด 1 ข้อ คะแนน 2 : มี 2 ข้อ ขาด 2 ข้อ คะแนน 1 : มี 1 ข้อ ขาด 3 ข้อ
2	กระบวนการทำงาน(2คะแนน) 1. มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ 2. การปฏิบัติตามแผน 3. ติดตามประเมินผล 4. การปรับปรุงพัฒนางาน					คะแนน 2: มีครบทุกข้อ คะแนน 1 : มี ไม่ครบ 4 ข้อ คะแนน 0 : ไม่ปรากฏกระบวนการทำงานที่ชัดเจน
3	การนำเสนอ (2 คะแนน) 1. การใช้สำนวนภาษาดี ถูกต้อง 2. การสะกดคำและไวยากรณ์ ถูกต้อง 3. รูปแบบน่าสนใจ 4. ความสวยงาม					คะแนน 2 : มีครบทุกข้อ คะแนน 1.5: มี 3 ข้อ ขาด 1 ข้อ คะแนน 1 : มี 2 ข้อ ขาด 2 ข้อ คะแนน 0.5 : มี 1 ข้อขาด 3 ข้อ
4	คุณธรรม (2 คะแนน) 1. ตรงต่อเวลา 2. ซื่อสัตย์ 3. ความกระตือรือร้น 4. ความมีน้ำใจ					คะแนน 2 : มีครบทุกข้อ คะแนน 1.5: มี 3 ข้อ ขาด 1 ข้อ คะแนน 1 : มี 2 ข้อ ขาด 2 ข้อ คะแนน 0.5 :มี 1 ข้อ ขาด 3 ข้อ
รวม						คะแนนเต็ม 10 คะแนน
เฉลี่ย						

ลงชื่อผู้ประเมิน.....ตนเอง

ลงชื่อผู้ประเมิน.....เพื่อน

ลงชื่อผู้ประเมิน.....ครู

เอกสารความรู้ ประวัติศาสตร์บางหัวเสือ

จากหนังสือบางหัวเสือถิ่นที่อยู่ คู่ปากน้ำ”

โครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

ชื่อสถาน นามนี้ “บางหัวเสือ”

“บางหัวเสือ” ปัจจุบันเป็นชื่อของตำบลอยู่ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีสภาพความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เพราะอุตสาหกรรมเข้ามาอย่างชุมชน สร้างรายได้แก่ ประชากร ปัจจุบันผู้พักอาศัยในชุมชนนี้ไม่ใช่คนที่อยู่อาศัยมาแต่ครั้งอดีต เพราะมีการอพยพ ย้ายถิ่นจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้ามาอาศัยในชุมชนบางหัวเสือ อาทิ ประชากรภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก โดยเฉพาะประชากรภาค ตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณมากที่สุด อีกทั้งประชากรคนไทยเชื้อสายจีน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ ปัจจุบันสังคมบางหัวเสือมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม หากย้อนถามถึงอดีตกับชาวบางหัว เสือที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน น้อยคนนักที่จะรู้จักความเป็นมาของภูมิสถานแห่งนี้ จากการ ศึกษาวิจัยโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “บางหัวเสือถิ่นที่อยู่คู่ปากน้ำ” ทำให้ทราบข้อมูลใน มิติต่างๆ ทั้งด้านประวัติความเป็นมา สังคม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา จากคำบอกเล่าของผู้อยู่อาศัยในชุมชนนี้มาอย่างยาวนาน ควบคู่กับเอกสารที่เป็นลายลักษณ์ อักษร ผลจากการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังประเด็นต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของคำว่า “บางหัวเสือ”

หากกล่าวถึงคำว่า “บางหัวเสือ” ปัจจุบันคำดังกล่าวได้กลายเป็นความทรงจำ อันเลือนรางของผู้คนในอดีต จากคำบอกเล่าของ “ผู้เฒ่าผู้แก่” ชาวบางหัวเสือ และหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรของประวัติการสร้าง “วัดบางหัวเสือ” ระบุว่าสร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2300 ศาสนสถานคู่ชุมชน ในยุคปลายกรุงศรีอยุธยา จากความทรงจำอันเลือนรางในอดีตผู้เฒ่าผู้แก่ เล่าสืบต่อกันมาว่า บางหัวเสือเคยเป็นที่พักทัพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือสมเด็จพระ เจ้าตากสินมหาราช จากการศึกษาข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบลัดเลย์ ระบุว่าเส้นทางเดินทัพของพระเจ้าตากสินมหาราช จากเมืองจันทบุรีเพื่อตีค่ายโพธิ์สามต้น ที่กรุงศรีอยุธยา ผ่านเมืองปากน้ำสมุทรปราการ แต่ในเอกสารไม่ได้ระบุว่าผ่านบริเวณใดบ้าง และมีความเป็นไปได้หรือไม่ว่าก่อนที่พระองค์จะเข้าตีป้อมวิไชยประสิทธิ์ ธนบุรี พระองค์ได้พักทัพ บริเวณใกล้เคียงก่อนแล้วจึงเข้าตี จากประเด็นคำบอกเล่าดังกล่าวขาดหลักฐานที่ชัดเจน ทำให้ ไม่สามารถสรุปได้ว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเคยพักทัพบริเวณบางหัวเสือจริงหรือไม่ แต่จาก

หลักฐานการสร้างวัดบางหัวเสือในปี พ.ศ.2300 แสดงให้เห็นว่า บริเวณนี้เคยเป็นชุมชนมีคนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยา

ความเป็นมาของคำว่า “บางหัวเสือ” จากการศึกษามีอยู่หลายสำนวนดังต่อไปนี้

ความเชื่อที่ 1 ระบุว่า บางหัวเสือ มาจากเรื่องเล่า “เสือต่อสู้กับจระเข้ และจระเข้ได้กัดหัวเสือจนขาดกระเด็นออก โดยหัวเสือนั้นได้เก็บรักษาไว้ที่วัด นับแต่นั้นมาจึงเรียกสถานที่นี้ว่า บางหัวเสือ และเรียกวัดที่เก็บรักษาหัวเสือนั้นว่า วัดบางหัวเสือ ” จากคำบอกเล่าตามสำนวนนี้ขาดหลักฐานสนับสนุน เพราะปัจจุบันไม่มี “หัวของเสือ (ที่เป็นสัตว์)” เก็บไว้ที่วัดบางหัวเสือแต่อย่างใด และจากการสอบถามผู้อาวุโสในชุมชน และเจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ ทำให้ทราบว่า ไม่เคยมีประวัติการเก็บรักษาหัวของเสือไว้ที่วัด ความเชื่อนี้จึงอาจเป็นเพียงเรื่องราวที่สร้างขึ้นมาในภายหลัง

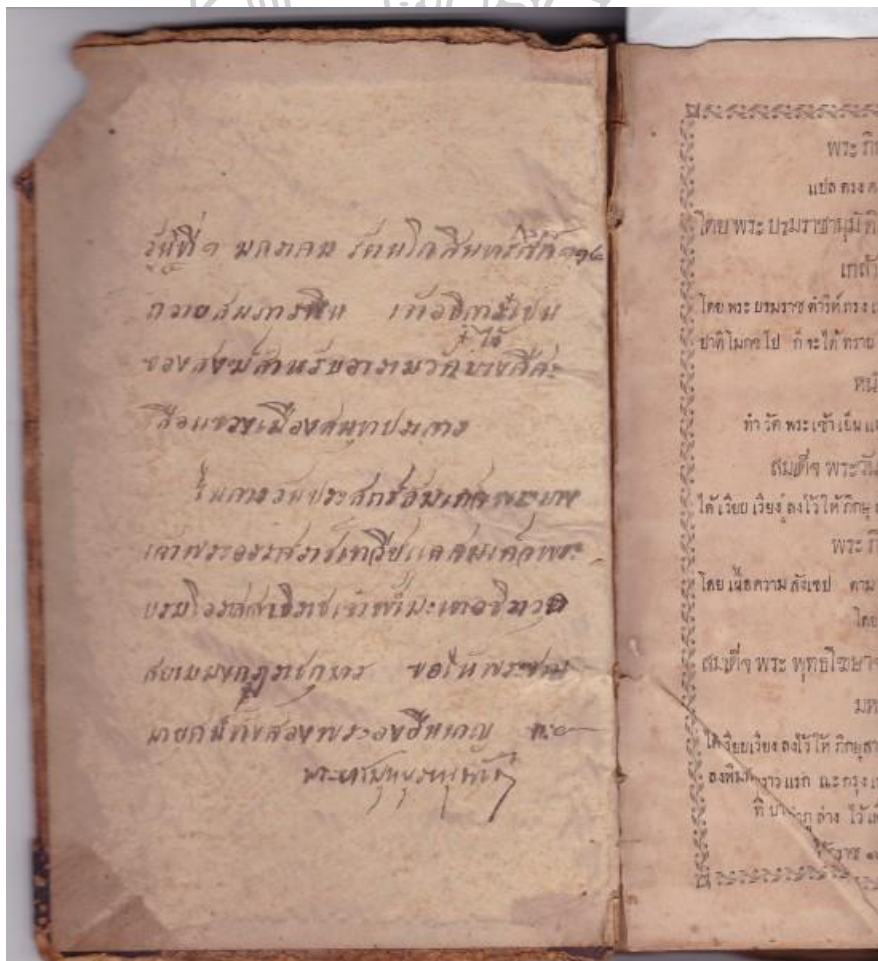
ความเชื่อที่ 2 ระบุว่า บางหัวเสือ มาจากเรื่องเล่า “เสือต่อสู้กัน แล้วกัดหัวของอีกตัวหนึ่งขาด เป็นเหตุให้เรียกภูมิสถานนี้ว่า บางหัวเสือ” เรื่องเล่าดังกล่าวขาดหลักฐานสนับสนุน และจากการวิเคราะห์ตามสภาพภูมิศาสตร์ บริเวณแห่งนี้ในอดีตเป็นป่าชายเลน มีต้นจากขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่ใช่ที่อยู่อาศัยของเสือขนาดใหญ่ เช่น “เสือโคร่ง” ที่จะสามารถต่อสู้กันได้ หากแต่เป็นที่อยู่อาศัยของ “เสือปลา” ที่มีขนาดเล็ก มีรูปร่างและลักษณะคล้ายแมวเบงกอล กินปลาเป็นอาหาร ตามคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนอายุ 83 ปี ระบุว่าในอดีตบางหัวเสือเป็นที่อาศัยของเสือปลานั้น ไม่เคยมี เสือโคร่งหรือเสือขนาดใหญ่อาศัยอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่บริเวณนี้ไม่ใช่ถิ่นที่อยู่ของเสือโคร่ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แนวความเชื่อเรื่อง บางหัวเสือมาจากเสือต่อสู้กัน และเสือต่อสู้กับจระเข้ในความเชื่อที่ 1 มีความเป็นไปได้น้อยมาก

เสือปลาเป็นสัตว์ที่พบเห็นได้ในอดีตของชุมชนบางหัวเสือ

ความเชื่อที่ 3 ระบุว่า บางหัวเสือ มาจาก “ต่อหัวเสือ” ได้สร้างรังเป็นจำนวนมาก ทำให้บริเวณนี้พบต่อหัวเสือได้ทั่วไป ผู้คนจึงเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “บางหัวเสือ”

ความเชื่อที่ 4 ระบุว่า บางหัวเสือ มาจาก หัวของเสือที่เป็นมนุษย์ โดยในอดีตนั้นเราเรียกโจรที่มีฝีมือ ว่า “เสือ” จากคำบอกเล่าทำให้ทราบ่า “ในอดีตบริเวณแห่งนี้ได้มีการนำเอาเสือที่เป็นโจร มาประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะเรื่อยมา” สอดคล้องกับคำบอกเล่าของ “ผู้เฒ่าผู้แก่” หลายท่านระบุตรงกันว่า ในอดีตเคยมีการนำโจรมาประหารชีวิตในบริเวณนี้จริง เพราะเป็นสถานที่ห่างไกลจากพระนคร มีสภาพเป็นดงป่าจากอยู่ลับตาผู้คน และบริเวณแห่งนี้ยังเป็นแหล่งโจรผู้ร้ายชุกชุม เมื่อมีการปราบปรามจับกุมโจรดังกล่าวแล้วก็จับมัดแล้วเอาศีรษะห้อยลงร่อนน้ำ ร่อนน้ำในบริเวณนี้ในบางครั้งราวจึงมีลักษณะเป็นสีแดงของเลือด แนวความเชื่อตามสำนวนนี้พบหลักฐานสนับสนุน กล่าวคือ จากเอกสารโบราณในสมัย รศ.114 เรียกวัดบางหัวเสือ ว่า “วัดบางศิระเสือ” (สะกดตามเอกสารร่วมสมัย) รวมถึงบริเวณแห่งนี้ว่า “บางศิระเสือ” นั้นแสดงให้เห็นว่า ภูมิสถานแห่งนี้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เรียกว่า “บางศิระเสือ”

เอกสารโบราณระบุว่า เดิมวัดบางหัวเสือ มีชื่อว่า วัดบางศิระเสือ

คำว่า “ศิระชะ” ตามความหมายจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ระบุความหมายว่า “น. หัว (เป็นคำสุภาพที่ใช้แก่คน). (ส.; ป. ลีล)” จากความหมายในพจนานุกรมเป็นไปได้หรือไม่ว่า “บางหัวเสื่อ” อาจมีที่มาจาก “ศิระชะมนุษย์” และจากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนยังระบุว่า “โหนดที่ดินในสมัยก่อนนั้น เรียกบริเวณแห่งนี้ว่า บางศิระชะเสื่อ”

ข้อค้นพบดังกล่าวสืบค้นจากเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้มีความเป็นไปได้มากกว่าแนวความเชื่ออื่น ๆ แต่ข้อความจากพระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เกี่ยวกับ “คลองสำโรง” ซึ่งเป็นคลองโบราณตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นคลองที่อยู่บริเวณใกล้กับบางหัวเสื่อในปัจจุบัน ระบุว่า “ศักราช 860 ปีมะเมียสัมฤทธิศก (พ.ศ.2041)...ขณะนั้นคลองสำโรงที่จะไปคลองศิระชะจะเข้ คลองทับนางจะไปปากน้ำเจ้าพระยาต้น เรือใหญ่จะเดินไปมาขัดสน จึงให้ชำระ ขุดได้รูปเทพารักษ์ 2 องค์ หล่อด้วยทองสัมฤทธิ จากอุชของค์หนึ่งชื่อพญาแสนตา องค์หนึ่งชื่อบาทสังขกร ในที่ร่วมคลองสำโรงกับคลองทับนางต่อกัน จึงให้ปลักรรรมบวงสรวง แล้วรับออกมาปลุกศาลเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ ณ เมืองพระประแดง”

ศักราช ๘๖๐ ปีมะเมียสัมฤทธิศก (พ.ศ. ๒๐๔๑) สมเด็จพระรามาธิบดี แรกให้ทำตำราพิชัยสงคราม และแรกทำสารบัญชัพระราชพิธีทุกเมือง
 ขณะนั้นคลองสำโรงที่จะไปคลองศิระชะจะเข้ คลองทับนางจะไปปากน้ำเจ้าพระยาต้น เรือใหญ่จะเดินไปมาขัดสน จึงให้ชำระ ขุดได้รูปเทพารักษ์ ๒ องค์ หล่อด้วยทองสัมฤทธิ จากอุชของค์หนึ่งชื่อพญาแสนตา องค์หนึ่งชื่อบาทสังขกร ในที่ร่วมคลองสำโรงกับคลองทับนางต่อกัน จึงให้ปลักรรรมบวงสรวง แล้วรับออกมาปลุกศาลเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ณเมืองพระประแดง

ข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ระบุว่าคลองสำโรงมีมาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2034-พ.ศ.2072)

จากข้อความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ชื่อภูมิสถานในบริเวณใกล้เคียงได้ใช้ชื่อว่า “ศิระชะจะเข้” ดังนั้นการใช้คำว่า “ศิระชะ” เพื่อตั้งชื่อภูมิสถาน จึงไม่จำเป็นต้องเป็นศิระชะของมนุษย์เท่านั้น หากแต่เป็นศิระชะของสัตว์ชนิดอื่น ย่อมเป็นไปได้ เช่น ศิระชะจะเข้

คลองสำโรง และบริบทแวดล้อมในปัจจุบัน

การศึกษาทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ “คลองสำโรง” ว่าเป็นคลองตั้งแต่ในสมัยโบราณ ซึ่งชาวบางหัวเลื้อเคยใช้คลองนี้เพื่อเป็นทางสัญจรด้วย เพราะคลองนี้ขุดไปจนถึงแม่น้ำบางปะกง สำหรับความเป็นมานั้นบ้างระบุว่า ขุดตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันอย่างชัดเจน ว่าคลองสำโรงขุดขึ้นเมื่อใด มีวัตถุประสงค์ใดเป็นหลัก แต่สันนิษฐานว่าคลองนี้ขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางสัญจร มากกว่าการทำเกษตรกรรม จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรทำให้ทราบว่า ในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้มีคลองสำโรงเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งในสมัยนั้นคลองนี้ตื่นเงิน จึงโปรดฯ ให้ชำระ หรือขุดลอกคูคลองใหม่ จนนำไปสู่การพบเทวรูปโบราณ คือ พญาแสนตา และบาทสังขกร สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวว่า ชาวบ้านเรียกเทวรูปสององค์นี้ว่า “กัมรแดง” แต่เพี้ยนตามปากชาวสยามว่า พระประแดง

กวีเอกสุนทรภู่เขียนไว้ในนิราศเมืองแกลงว่า “ถึงยามสองล่องลำน้ำวาเลื้อน” ผ่านบางพืด “ถึงบางพืดพืดรังก็รังร้าง” แล้วผ่านปากลัด “ถึงปากลัดแลท่าชลาตัน” ถึงบางกระเจ้า “มาพบบ้านบางกระเจ้ายิ่งเศร้าใจ” พอเกือบสว่าง เขียนว่า “จนจวบจนแจ่มแจ้งปัจจุสมัย ศศิธรอ่อนอัปพะยับไพร ถึงเชิงไตรศาลพระประแดงแรง” และเมื่อสว่าง “พอแจ่มแจ้งแสงเงินเงาระยับ ดาวดวงดับเด่นดวงพระสุริยไส ถึงปากช่องคลองสำโรงสำราญใจ พอน้ำไหลขึ้นเข้าก็เข้าคลอง” วิเคราะห์ได้ว่าสุนทรภู่ออกจากกรุงเทพฯ โดยทางเรือเมื่อยามสองขณะน้ำลง ช่วยลดเวลาเดินทาง ผ่านบางพืด ผ่านปากลัด ผ่านบางกระเจ้าโดยไม่เข้าคลองลัดหลวงซึ่งขุดเมื่อ พ.ศ.2363 คือไม่ผ่านนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดงปัจจุบัน) ที่ตั้งอยู่บนคอคอดระหว่างคลองลัดโพธิ์กับคลองลัดหลวง ทานล่องตามลำน้ำเจ้าพระยาจึงผ่าน ศาลพระประแดงที่คลองเตย แล้วเข้าคลองสำโรงเมื่อรุ่งเช้าช่วงน้ำขึ้น

ศาลเจ้าพ่อประแดงยังปรากฏในนิราศกลางของหมื่นพรหมสมพัตสร ว่า
ถึงศาลเจ้าพระประแดงแสงงเกล้า นึกกลัวเจ้าพระประแดงแรงนักหนา
บนศาลศรีมีเคียรของกุมภา แต่พันต่าพันวังหัวฝั่งดิน
พระประแดงแข็งกล้าเจ้าข้าเอ๋ย ขอลาเลยลับไปตั้งใจฉวีล
ช่วยป้องกันกุมภาในวาริน อย่าให้กินชาวบ้านบานบุรี

เทวรูป 2 องค์นั้นได้อยู่ให้ชาวพระประแดงเคารพบูชาถึง พ.ศ.2102 พระยา
 ละแวก กษัตริย์เขมรเห็นอยุธยากำลังจะทำศึกกับพม่าไม่ได้ระวังตัวว่าจะเขมรจะยกทัพมาทำ
 ร้าย พระยาละแวกยกทัพจะมาปล้นเอาพระนคร แต่ถูกฝ่ายอยุธยาต่อสู้ป้องกันอย่างแข็งขัน
 เขมรเห็นว่าภารกิจจะไม่สำเร็จก็ให้ทหารกวาดต้อนผู้คนไปจนถึงเมืองสาครบุรี แล้วยกเอาเทวรูป
 2 องค์กลับกรุงละแวกไปด้วย

เมืองพระประแดงในอดีตนั้น ไม่ได้ตั้งอยู่ในบริเวณพระประแดงในสมัยปัจจุบัน
 ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เชื่อว่าเมืองพระประแดงอยู่บริเวณคลองเตย เขตพระโขนง
 กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันเป็นที่ทำการการท่าเรือแห่งประเทศไทย เพราะในอดีตปากแม่น้ำ
 เจ้าพระยาอยู่บริเวณที่แห่งนั้น ตลิ่งยังไม่ออกไปจนถึงบริเวณปากน้ำในปัจจุบัน ส่วนศาลเจ้าพ่อ
 ประแดงในปัจจุบันยังคงตั้งอยู่ที่คลองเตยดังเดิม

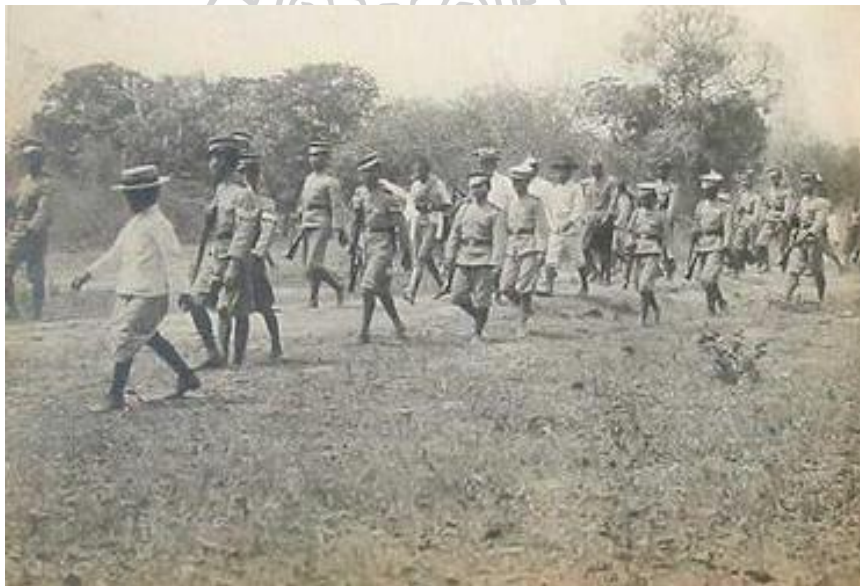

ศาลเจ้าพ่อพระประแดง คลองเตย เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาเรื่องที่มาของคำว่า “บางหัวเสือ” ไม่สามารถหาข้อยุติได้ว่ามา
 จากอะไร แต่จากหลักฐานสามารถกล่าวได้ว่ามีแนวความเชื่อที่เป็นไปได้อยู่ 2 ความเชื่อ

ประการแรก คือ บางหัวเสือ มีที่มาจากเสือที่เป็นโจร ซึ่งในอดีตมีการจับโจร
 เพื่อมาประหารชีวิตในบริเวณนี้ อีกทั้งชาวบ้านยังกล่าวอีกว่า “บางแห่งนี้คนดูเหมือนเสือ” เมื่อ

ครั้งในอดีตเมื่อมีประเพณีงานวัดจัดขึ้นมา มักจะมีการทะเลาะวิวาท ชกต่อยกันอยู่เสมอ เป็นเหตุให้ต้องมีการควบคุมโดย “ผู้มีอิทธิพลในชุมชน” คือ กำนันรูด จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้อาวุโสได้ความว่า “เดิมนั้นกำนันรูดเป็นชาวกรุงเก่า (พระนครหรืออยุธยา) ต่อมาได้มาเป็นกำนันที่บางหัวเสือ ท่านมีความเด็ดขาด ดุเด่นเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีงานวัด ท่านเพียงถือไม้ตะพุดเพียงอันเดียว สามารถควบคุมคนได้ทั้งบาง” สอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ที่อยู่อาศัยบางหัวเสือนานเกินกว่า 60 ปี ยืนยันว่า “เคยมีการนำเอาโจรมาประหารในบริเวณแห่งนี้อย่างแน่นอน เพราะเพื่อนของดิฉัน คือ หนึ่งในนั้น” อีกทั้งจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรระบุว่า บางหัวเสือเดิมมีชื่อเรียกว่า “บางศิระเสื่อ” (บางศีระเสื่อ-สะกดตามต้นฉบับ) โดยคำว่าศิระเสื่อนั้นปกติมักใช้กับมนุษย์ ดังในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานระบุความหมายของคำว่า ศิระเสื่อ คือ “น. หัว (เป็นคำสุภาพที่ใช้แก่คน). (ส.; ป. สีส)”

ภาพการเดินทางไปลานประหารในสมัยโบราณ

ที่มาของภาพ : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพการประหารชีวิตในอดีตของสยาม

ที่มาของภาพ : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ประการที่สอง คือ บางหัวเสือ มีที่มาจากหัวของ “เสือ” ที่เป็นสัตว์ป่า แต่จากคำบอกเล่าของผู้อยู่อาศัยในชุมชนมาอย่างยาวนาน ไม่ปรากฏร่องรอยของเสือโคร่ง หรือเสือขนาดใหญ่ อันจะเป็นเหตุสำคัญในการตั้งชื่อนามเมืองแห่งนี้ว่า “บางหัวเสือ” หากแต่พบเจอเพียง “เสือปลา” ซึ่งเป็นเสือที่มีขนาดเล็ก กินปลาเป็นอาหารหลัก ดังนั้นตำนานที่กล่าววว่า “เสือสู้กับจระเข้” หรือ “เสือสู้กับเสือ” จึงเป็นไปได้น้อยมาก แต่ความเชื่อนี้นับได้ว่าเป็นความทรงจำสำคัญของผู้อาวุโสในชุมชนที่ยืนยันอย่างหนักแน่นว่า “บรรพบุรุษของตนได้เล่าสืบต่อกันมาอย่างนี้” ตลอดจนความเชื่อของผู้อาวุโสบางท่าน ได้ระบุว่า “เคยมีเสือเทพารักษ์ วนเวียนไปมาอยู่บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ ก่อนถึงวัดบางหัวเสือ” แต่ความเชื่อหรือคำบอกเล่าโดยปราศจากหลักฐานยืนยัน ไม่อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่มาของบางหัวเสือได้

เนื่องจากขาดหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่มีประจักษ์พยานบุคคลที่เกิดร่วมสมัยสามารถยืนยันได้ว่า “บางหัวเสือ” มีที่มาจากอะไร ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงไม่อาจสรุปได้อย่างชี้ชัดถึงความเป็นมาของคำว่า “บางหัวเสือ” หากแต่สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า มีที่มาจาก 2 ความเชื่อหลัก คือ หัวของเสือที่เป็นโจรมนุษย์ และหัวของเสือที่เป็นสัตว์เดรัจฉาน

2. สภาพภูมิศาสตร์บางหัวเสือ

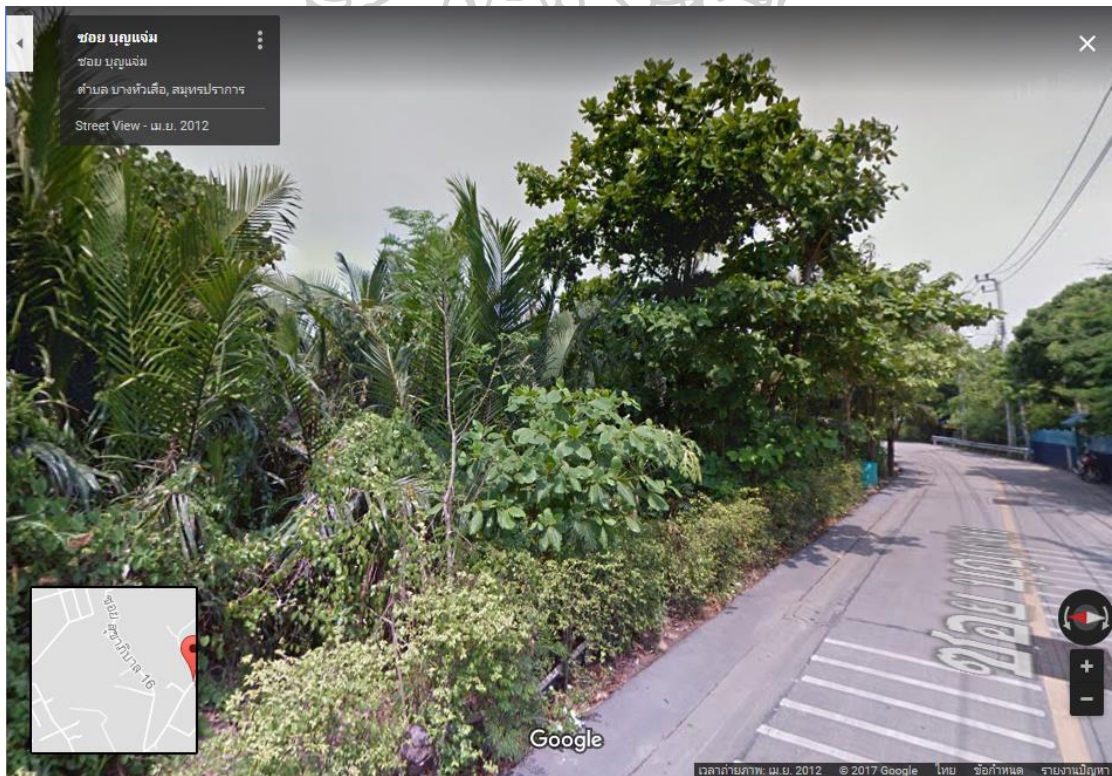
บางหัวเสือ เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ไม่มีภูเขา มีลำคลองมากมาย ลำคลองสายสำคัญคือ คลองสำโรง คลองสรรพสามิต มีความสำคัญยิ่งในการใช้ประโยชน์ทางคมนาคม และการขนส่งทางน้ำรวมทั้งการประมงและการเกษตรกรรม ส่วนพืชพรรณธรรมชาติไม่มีพื้นที่ป่าไม้ (ป่าบก) มีแต่ป่าชายเลนเท่านั้น บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้น บริเวณทั้งสองฝั่งเป็นที่ราบลุ่มทั้งหมดแต่เดิมเหมาะแก่การทำนา ทำสวน เพราะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปตามสภาพสถานะเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมและชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นใหม่เกือบทั้งหมด

ลักษณะภูมิอากาศเป็นอากาศแบบชายทะเล อากาศเย็นไม่ร้อนจัด ในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากอิทธิพลของลมทะเลและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูฝนมีฝนตกมากช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคมปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี เท่ากับ 1,175.72 มิลลิเมตร เฉลี่ยตก 37 วัน ฤดูหนาวก็ไม่มีหนาวจนเกินไป ซึ่งจังหวัดสมุทรปราการนั้นมีพื้นที่ตอนล่างติดกับอ่าวไทย เป็นระยะทาง 47.20 กิโลเมตรมีน้ำทะเลขึ้นมากับน้ำจืดเป็นน้ำกร่อย มีป่าชายเลนมาก บ้านเมืองเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ผู้คนเข้ามาอยู่มากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น

สภาพทางภูมิศาสตร์ที่พื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการอยู่อ่าวไทยตอนในและปากน้ำเจ้าพระยา จุดพบของน้ำจืดน้ำเค็ม เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการวางไข่ของปลาและสัตว์น้ำ ทั้งเป็นที่รองรับตะกอนดินอันอุดม ที่ไหลมากับแม่น้ำเจ้าพระยาและลำคลองสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่เลนมีความอุดมสมบูรณ์เป็นเลิศ เป็นดินแดนปฐมภูมิของสิ่งมีชีวิตในทะเลหลายหลากมากมาย จังหวัดสมุทรปราการจึงมีมรดกทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติมากที่สุด

บางหัวเสือ มองจากภาพถ่ายดาวเทียม
ที่มาของภาพ : Google Map

ทางเข้าโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการในปัจจุบัน
ที่มาของภาพ : Google Map

3. สภาพบริบทชุมชนบางหัวเสือเมื่อครั้งในอดีต

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ในอดีตนั้นบริเวณแถบนี้มีชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา นั่นคือเมืองพระประแดง ซึ่งหมายถึงสมุทรปราการ เมืองหน้าด่านสมัยอยุธยา เมืองพระประแดงแต่ดั้งเดิมอาจอยู่ในบริเวณปากคลองพระโขนงตรงข้ามกับบางกะเจ้าซึ่งมีร่องรอยของสถานที่สำคัญคือ วัดมหาธาตุหรือวัดหน้าพระธาตุ และมีศาลเจ้าพ่อพระประแดง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวเรือและชาวบ้านในละแวกนั้นตั้งอยู่ปากคลองพระโขนงซึ่งปัจจุบันคือบริเวณท่าเรือกรุงเทพฯ โด่งบริเวณบางกะเจ้าบางที่ก็เรียกกันว่า โด่งกระเพาะหมู หรือโด่งข้าวเหนียวบุด เพราะกว่าจะพันโด่งดังกล่าวข้าวเหนียวก็คงบุดเสียก่อน

เมื่อการค้าทางทะเลกับชาวตะวันตกเฟื่องฟู ในแผนที่สยามของชาวตะวันตกปรากฏตำแหน่งสถานที่โรงเก็บสินค้าของบริษัท VOC หรือบริษัท ดัทช์ อีสต์ อินเดีย ของฮอลันดา ซึ่งชาวฮอลันดาเรียกเหมือนชื่อเมืองท่าในประเทศของตนว่า อัมสเตอร์ดัม อยู่ห่างจากปากแม่น้ำราว 6 ไมล์ ใกล้กับบริเวณที่เรียกว่าบางปลาจืด ซึ่งสมเด็จพระเอกาทศรถพระราชทานที่บริเวณปากน้ำทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยหลงเหลืออยู่แล้ว

สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมปรากฏชื่อ “เมืองสมุทรปราการ” ซึ่งน่าจะเป็นเมืองเดียวกันกับ “เมืองพระประแดง” แต่ไม่พบหลักฐานแน่ชัดว่ามีการย้ายเมืองหรือสถาปนาเมืองใหม่ขึ้น ณ ที่เดิมหรือไม่อย่างไร แต่สันนิษฐานว่าบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสถานที่สำคัญสำหรับการเริ่มต้นเดินทางเข้าสู่พระนคร ดังนั้น นอกจากสันดอนปากแม่น้ำซึ่งเป็นปราการธรรมชาติแล้ว เมืองด่านหรือเมืองป้อมก็มีความสำคัญยิ่งเช่นกัน ในระยะต่อมาเมืองป้อมที่ให้ความสำคัญสูงสุดคือเมืองบางกอกซึ่งเป็นชุมชนอยู่เข้ามาภายในลึกลงกว่าเมืองสมุทรปราการ และมีการสร้างป้อมปราการสำคัญคือป้อมวิไชยประสิทธิ์และป้อมเมืองบางกอกอย่างแข็งแรงโดยวิศวกรชาวฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ มีชาวตะวันตกชาติ ฮอลันดา (วิลันดา) เข้ามาค้าขายกับเมืองสยาม พระองค์จึงพระราชทานที่ดินบริเวณริมคลองบางปลาจืด ให้สร้างเป็นคลังสินค้าและตึกอาศัย ชุมชนนี้เจริญขึ้นอย่างมากจนทำให้พ่อค้าต่างชาติรู้จักเมืองปากน้ำในชื่อ “อัมสเตอร์ดัม” หรือ “นิว อัมสเตอร์ดัม” ซึ่งชาวต่างชาติมักจะตั้งชื่อเมืองท่าตามบ้านเมืองต่างๆ ตามชื่อเมืองท่าของตน คือ “อัมสเตอร์ดัม” ภายหลังเมื่อการค้ากับเมืองสยามลดน้อยลงจึงทอดทิ้งคลังสินค้าและชุมชนบริเวณนี้ไป จนปัจจุบันไม่พบร่องรอยหลักฐานหลงเหลืออยู่

ชุมชนบางหัวเสือนั้นอยู่ในอาณาเขตของอำเภอพระประแดงในปัจจุบัน จากหลักฐานประเภทมุขปาฐะของผู้คนในอดีต กล่าวไว้ว่า ชุมชนบางหัวเสือมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองประแดงตั้งแต่ครั้งอดีต เพราะในสมัยก่อนบริเวณชุมชนบางหัวเสือนั้นเป็นเรือกสวนผลไม้ที่สำคัญของบริเวณนี้ มีการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอกผ่านทางคลองต่างๆ หนึ่งในนั้นคือ คลองสำโรง การสัญจรเป็นไปเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้าที่เป็นที่ต้องการของชาวบางหัวเสือ คือ ข้าวสาร

เมื่อครั้งในอดีตนั้นชุมชนบางหัวเสือมีลักษณะเป็นชุมชนเล็กๆ มีจำนวนประชากรจำนวนไม่มาก เมื่อก่อนมีพื้นที่ประมาณ 32 ตารางกิโลเมตร มี 15 หมู่บ้าน และมี 14 ชุมชนของเทศบาล ซึ่งคำว่า “บาง” หมายถึง ตำบลที่อยู่ริมแม่น้ำ หรือมีน้ำไหลผ่าน ทิศเหนือติดตำบลสำโรงใต้ ทิศตะวันออกติดตำบลบางโปรง ทิศตะวันตกติดบางหญ้าแพรก ทิศใต้ติดแม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพบางหัวเสือในอดีตแสดงให้เห็นว่า มีสวนมะพร้าวตลอดสองข้างทางถนนเป็นจำนวนมาก

ที่มาของภาพ : วัดบางหัวเสือ

อาชีพในอดีตที่สำคัญของชาวบางหัวเสือ คือ การขึ้นน้ำตาลมะพร้าว นับว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชน ทำให้ได้ทราบข้อมูลบริบทในอดีตว่าบริเวณแห่งนี้เป็นที่ตั้งของสวนผลไม้ ซึ่งมีลักษณะเป็นสวนผสม เพราะพบผลไม้หลากหลายชนิด อาทิ ส้มโอ ส้มทองดี ส้มขาวพวง ส้มขาวจีน ส้มเขียวหวาน มะพร้าว กัลลวย และปลูกพืชผักสวนครัวนานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณหน้าวัดบางหัวเสือเป็นที่

ปลูกมะพร้าวจำนวนมาก กล่าวได้ว่าตลอดพื้นที่ของตำบลบางหัวเสือมีลักษณะเป็นสวนผสมทั้งหมด และบริเวณส่วนใหญ่รายล้อมสวนของชาวบ้านมีลักษณะเป็นป่าจาก หรือต้นจาก ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก แต่ถัดจากถนนปู่เจ้าสมิงพรายไปทางทิศเหนือ บริเวณดังกล่าวเป็นลักษณะของไร่นาปลูกข้าว นับได้ว่าเป็นสังคมชาวสวน และสังคมเกษตรกรรมโดยแท้ นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ด้านพืชพรรณธรรมชาติแล้ว บริเวณแห่งนี้ยังอุดมไปด้วยแหล่งอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กุ้ง ปู และปลา มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดลำคลอง ชาวบ้านเล่าว่า หากต้องการรับประทานอาหารจำพวกกุ้ง ปู ปลา เพียงแต่ลงไปหาในคลองก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่ขัดสน ซึ่งคุณภาพของน้ำในลำคลองในอดีต ยังมีลักษณะใสสะอาด ไม่สกปรกและมีสารเคมีเจือปนจนเกินไปดังเช่นทุกวันนี้

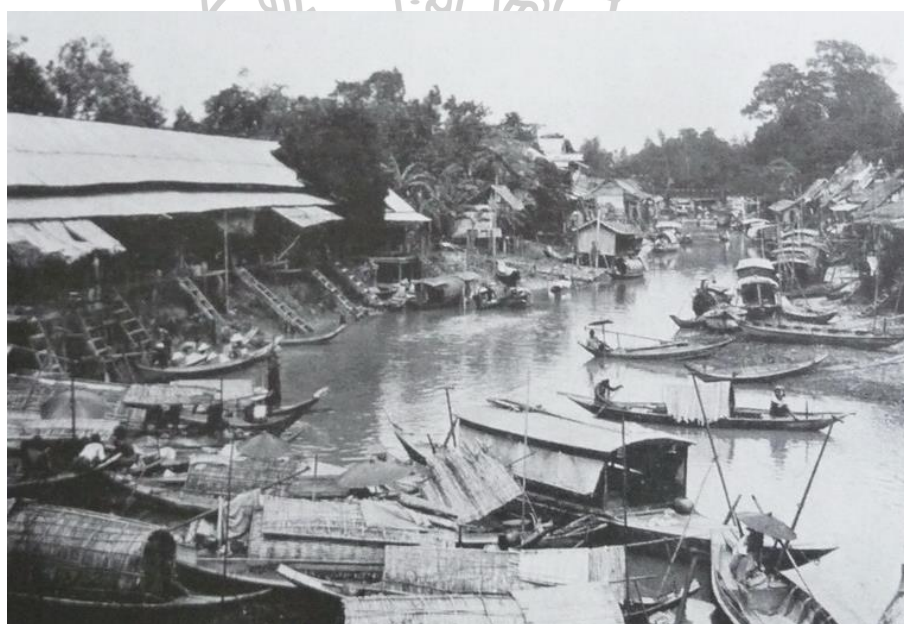

ร่องสวนมะพร้าว

ชาวบ้านและผู้อาวุโสในชุมชนเล่าตรงกันว่า บริเวณแห่งนี้อุดมไปด้วยต้นมะพร้าว อาชีพหลักจึงเป็นการทำน้ำตาลมะพร้าว และเมื่อชาวบางหัวเสือได้ผลผลิตจากการทำน้ำตาลมะพร้าว ก็ก็นำสินค้าเหล่านี้ไปแลกข้าวเพื่อนำมาบริโภค หรือนำน้ำตาลมะพร้าวไปขายเป็นปี๊บ เพื่อนำเงินมาซื้อข้าวรับประทาน สำหรับการค้าขายในอดีตนั้น เรียกร้านค้าสะดวกซื้อ หรือร้านขายของชำ ว่า “แพ” เนื่องจากบริเวณค้าขายในอดีตส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ริมน้ำ

จากเหตุผลดังกล่าว จึงเรียกร้านค้าว่า “แพ” ด้วยเช่นกัน สำหรับร้านค้า หรือแพ มีความสำคัญต่อชีวิตของคนในชุมชน เพราะนอกจากจะสามารถจับจ่ายเพื่อซื้อสินค้าได้แล้ว ยังสามารถไปดูโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงได้อีกด้วย เนื่องจากฐานะทางครอบครัว และความทันสมัยของเทคโนโลยีที่ยังมีขีดจำกัด จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีโทรทัศน์ภายในที่พักอาศัยของตนเอง สำหรับที่พักรักษาตัวของชาวบ้านนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรือนที่ปลูกด้วยไม้ และมีลักษณะหลังไม้ใหญ่มากนั้ก ยกเว้นเฉพาะบ้านของผู้มีฐานะซึ่งส่วนใหญ่ร่ำรวยจากการเป็นพ่อค้าคนกลางขายน้ำตาลมะพร้าว และทำธุรกิจเกี่ยวกับที่ดิน

สังคมในอดีตมีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะประชากรภายในชุมชนมีจำนวนไม่มาก ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงมีลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย เมื่อมีผลผลิตภายในสวนของตนก็จะนำมาแลกเปลี่ยนกันรับประทาน ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีค่อนข้างมาก แต่ด้วยฐานะที่ไม่ได้ร่ำรวย ประชากรในอดีตจึงไม่ค่อยเห็นคุณค่าของการศึกษามากนัก ทำให้บริเวณนี้มีน้อยหลังจากเรียนที่จะส่งลูกเรียนไปเรียนหนังสือในระดับสูง ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเรียนจบเพียงระดับชั้นประถมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ออกมาทำไร่ทำสวนของตนเอง ซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่า อาชีพหลัก คือ การทำน้ำตาลมะพร้าว เพราะมะพร้าวมีจำนวนมากในชุมชนแห่งนี้ ร่วมกับการปลูกลักษณะสวนผสมกับผลไม้อื่นๆ ร่วมด้วย แต่ผลผลิตไม่มากเท่ากับมะพร้าว

การค้าขายในอดีตของชุมชนที่อยู่อาศัยริมน้ำ มีรูปแบบเป็นเรือนแพ และเรือขายสินค้า
ด้วยเหตุนี้คนในยุคสมัยก่อนจึงเรียกร้านค้าแบบติดปากว่า “แพ”

ที่มาของภาพ : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ในอดีตชุมชนบางหัวเสือเป็นลักษณะชุมชนที่การเดินทางไปมาไม่สะดวกมากนัก การสัญจรสำคัญคือ การสัญจรทางน้ำ โดยการพายเรือเพื่อไปในชุมชนอื่น เมื่อต้องการซื้อหาสินค้าต่าง ๆ ต้องพายเรือเพื่อไปขึ้นเรือโดยสารที่ท่าหน้าพระประแดงในปัจจุบัน หรือล่องเรือไปตามลำคลอง ออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อเดินทางไปยัง “ปากน้ำ” เมืองสมุทรปราการ

การสัญจรทางเรื่อนั้นมีความสำคัญมาก เพราะชาวบางหัวเสือ ตลอดจนชาวสมุทรปราการ อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นสำคัญมาอย่างยาวนาน เพราะสมุทรปราการเป็นจังหวัด ที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาและลำคลองมากมาย ในการติดต่อของชาวบ้านทั้งสองฝั่งจึงจำเป็นต้องอาศัยเรือลำปั่นบ้าง เรือแจวบ้าง เรือมาดก็มี การข้ามฝั่งแม่น้ำ การข้ามแต่ละครั้งมักจะนำเอาสินค้าหรือของฝากการติดเรือไปฝากแก่ผู้ที่เคารพนับถือและผู้รู้จัก

เรือจึงเป็นพาหนะสำคัญสำหรับการติดต่อซึ่งกันและกัน การแบ่งปันและการซื้อขายแลกเปลี่ยนไปโดยปริยาย สำหรับตามลำคลองที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา มีทั้งคลองที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และคลองที่ขุดเพื่อการสัญจร ตลอดจนการสงครามเมื่อครั้งอดีต รวมไปถึงลำน้ำเล็ก ๆ ก็มีไว้เพื่อการสัญจรโดยใช้เรือเป็นพาหนะ หากจะย้อนให้นานแต่ครั้งกาลก่อน ลำคลองใหญ่ ๆ อย่างเช่นลำคลองสำโรงก็ขุดขึ้นมาให้เป็นประโยชน์ในการสงครามและการติดต่อถึงกันระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง

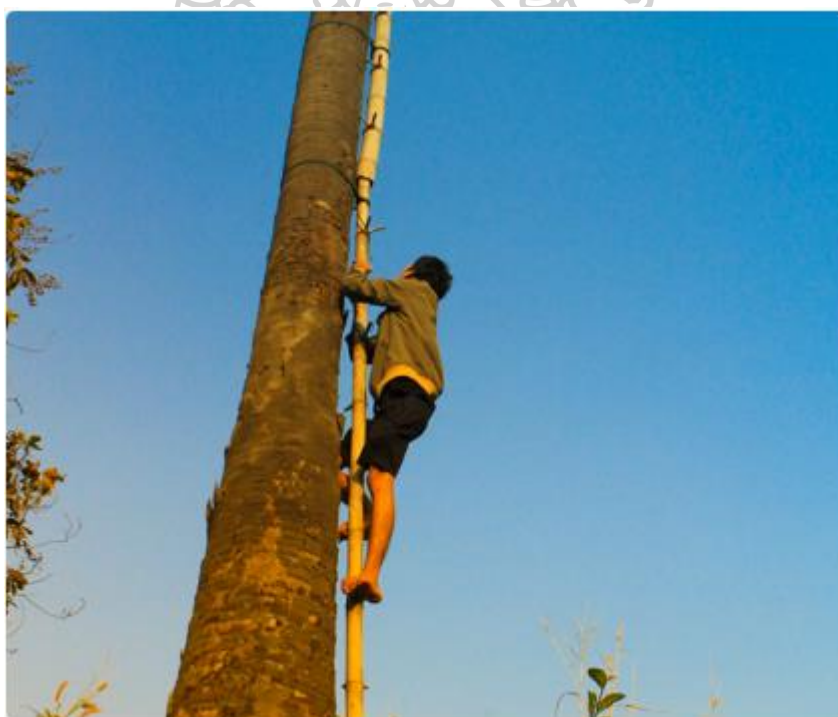
4. เศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพของชาวบางหัวเสือในอดีต

เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของบางหัวเสือเหมาะต่อการปลูกมะพร้าว และบริเวณพื้นที่สวนเกือบทั้งชุมชน คือ สวนมะพร้าว จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนทำให้ได้ข้อมูลว่า พื้นที่สวนของชาวบางหัวเสือ กว่าร้อยละ 80 ปลูกมะพร้าว จึงทำให้อาชีพหลักของชาวบางหัวเสือ คือ การขึ้นน้ำตาลมะพร้าว นับได้ว่าเป็นรายได้สำคัญสำหรับคนในท้องถิ่น จากการจำหน่ายโดยตรง และผ่านทางพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปขายที่ตลาดต่างตำบล และตลาดประจำอำเภอ นอกจากสวนมะพร้าวแล้ว พื้นที่ของบางหัวเสือยังมีลักษณะเป็นสวนผสม กล่าวคือ การปลูกผักและผลไม้ควบคู่ไปกับสวนมะพร้าว เช่น บริเวณพื้นที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการในอดีตนั้น เป็นสวนส้มโอ คุณครูเกษียณท่านหนึ่ง ผู้มีภูมิลำเนาในบางหัวเสือ กล่าวว่า “หากนี้ก็อยากจะทำประทานส้มโอ ต้องเข้ามารับประทานในบริเวณที่เป็นโรงเรียนในสมัยปัจจุบันนี้” นอกจากส้มโอแล้ว บริเวณพื้นที่แห่งนี้ยังปลูกส้มเขียวหวาน โดยบริเวณสวนที่ปลูกส้มเขียวหวานเป็นจำนวนมากนี้ ปัจจุบันเรียกชื่อพื้นที่ชุมชนว่า “สวนส้ม”

ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนกล่าวว่า “ชุมชนนี้อุดมสมบูรณ์มาก อยากรับประทานผักและผลไม้ ก็ไม่มีขาดแคลน การหาสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ก็มีเป็นจำนวนมาก

เพียงพต่อการบริโภคของคนในชุมชนทั้งหมด” และเนื่องจากสภาพสวนในชุมชนที่เต็มไปด้วยสวนมะพร้าว อาชีพที่เป็นหลักของชุมชน จึงเป็นการทำน้ำตาลมะพร้าว ไม่มีผู้เฒ่าผู้แก่หรือชาวบ้านในอดีตคนใดไม่รู้จักระบวนการในการผลิตน้ำตาลมะพร้าว รวมไปถึงจนถึงเคยทำอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าว ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏคำว่า **“การขึ้นมะพร้าว”** หมายถึง การขึ้นไปบนต้นมะพร้าว เพื่อไปเอาน้ำตาล ลงมาทำเป็นน้ำตาลมะพร้าว และอุปกรณ์ในการขึ้น เรียกว่า **“พะอง”** โดยสองคำนี้ หากไม่ใช่คนรุ่นเก่าย่อม ไม่รู้จัก เช่น นักเรียนในชุมชนปัจจุบันไม่รู้จักการขึ้นมะพร้าวแล้ว และหากกล่าวถึง **“พะอง”** คำถาม ที่เกิดขึ้นคือ **“พะอง หมายถึงอะไร”**

“พะอง” คือไม้ไผ่ลำยาวที่มีตาของไผ่ยาวประมาณ 3-5 นิ้ว เป็นลำไม้ไผ่สำหรับพาดขึ้นต้นมะพร้าวต่างบ้านใด สำหรับเหยียบไต่เป็นบันไดขึ้นสู่ยอดต้นมะพร้าว สำหรับต้นที่สูงมากต้องใช้พะองหลายลำ พะองที่สูงมากจะใช้ไม้ไผ่ประมาณสี่ลำ พะอง ๆ หนึ่งยาวประมาณสิบสองถึงสามวา หรือประมาณ 6 เมตร

การขึ้นต้นตาล หรือต้นมะพร้าว ต้องใช้พะองสำหรับปีนขึ้นไป

ชาวบ้านต้องมีความชำนาญมากพอสมควร ในการขึ้นมะพร้าว เพราะต้องใช้ของมีคม คือ “มีด”

สำหรับกระบวนการทำน้ำตาลมะพร้าว มะพร้าวที่ทำน้ำตาลได้ต้องมีอายุประมาณ 5 ปีและเป็นมะพร้าวพันธุ์ที่ชาวบ้านคัดเลือก ตามที่เห็นว่าเป็นพันธุ์ที่ให้น้ำตาลมาก และทำพันธุ์ต่อไปได้ จึงเป็นการคัดเลือกจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้ได้พันธุ์ให้น้ำตาลมากตามต้องการ ส่วนของมะพร้าวที่จะให้น้ำตาลก็คือจั่นมะพร้าว ภายในจั่นมะพร้าวมี **“หางหนู”** ลักษณะคล้ายรวงข้าว มีดอกเหมือนเกล็ดแข็งเป็นรวงอัดแน่นอยู่จั่นมะพร้าวที่จะทำน้ำตาลได้เมื่อเราปาดครั้งแรกแล้ว น้ำดอกเกล็ดแข็งเอามือกดเป็นน้ำสีขาวขุ่นๆ ถือว่าทำน้ำตาลได้แล้ว แต่ชาวสวนสังเกตเพียงภายนอกเท่านั้น หากไม่ปาดจั่นมะพร้าวทำน้ำตาล จั่นจะแตกออกติดผลกลายเป็นทะเลายมะพร้าว

เมื่อจั่นมะพร้าวโตได้ที่ ชาวสวนก็จะกรีดยกที่โคนทางมะพร้าวหรือบริเวณโคนจั่นมะพร้าว แล้วค่อยๆ โนมจั่นมะพร้าวให้โค้งก้มลงวันละน้อย จนกระทั่งจั่นมะพร้าวก้มลงพอที่จะช่วยให้น้ำตาลหยดแล้วไม่ไหลย้อนไปที่คอกมะพร้าว เพราะหากน้ำตาลไหลลงไปจะทำให้ดวงมากินน้ำตาลที่คอกมะพร้าว ทำให้มะพร้าวตาย

เชือกสำหรับมัดจั่นมะพร้าว

ที่มาของภาพ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มีดปาดจั่นและฝักมีด

การเหี่ยววงตาลให้ไหมลง และตัดปลายวง

ที่มาของภาพ : สื่อการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การโน้มจั่นมะพร้าวนั้น แต่เดิมจะใช้เชือกปอหรือเชือกกล้วยในการผูกโน้มจั่นมะพร้าว ปัจจุบันใช้เชือกไนลอน เชือกฟาง เมื่อโน้มจั่นมะพร้าวได้ที่แล้วจึงใช้มีดปาดปลายจั่น ในการปาดครั้งแรกนั้นจะปาดลึกเข้าไปจากปลายจั่นประมาณ 3 นิ้ว แล้วเอากระบอกลมที่ร้อยหูไว้

ด้วยเชือกปอไปผูกกรองน้ำตาลไว้ที่ปลายจันมะพร้าว ครึ่งต่อๆ ไปจะปาดลิกประมาณ 0.5 เซนติเมตร มีดที่ใช้ปาดน้ำตาลนั้นเป็นมีดเหล็กหล่อมีความบางและความคมมากแต่เปราะ หากทำตกอาจจะหักได้ เทคนิคพิเศษที่ชาวสวนใช้คือใช้เนื้อไม้หรือเปลือกไม้ตะเคียนลับเป็นชิ้นๆ ใส่ไปในกระบอกรองน้ำตาลป้องกันไม่ให้น้ำตาลเน่าเสียได้

น้ำตาลที่ได้จากจันมะพร้าวเรียกว่า น้ำตาลสด อร่อย หอม หวาน โดยเฉพาะในฤดูหนาวน้ำตาลสดจะมีลักษณะใส เมื่อนำมาเคี่ยวแล้วจะหอมมาก โดยชาวบ้านเล่าว่า “เมื่อเคี่ยวแล้ว เทกากกลงไปในคลอง เมื่อน้ำในคลองไหลไปในที่ต่าง ๆ ส่งกลิ่นหอมยิ่งนัก”

ส่วนน้ำตาลสดที่ผ่านการพาสเจอร์ไรซ์แล้วไม่หอมหวานเหมือนน้ำตาลสดแท้ ๆ น้ำตาลสดจะต้องนำมากรองด้วยกระชอนเพื่อเอาเศษไม้ตะเคียนและสิ่งแปลกปลอมอื่นๆ ออก แล้วจึงนำไปเทลงในกระทะเพื่อเคี่ยวให้เป็นน้ำตาล กระทะที่ใช้เคี่ยวเป็นกระทะใบใหญ่ เรียกว่า กระทะใบบัวมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร

เตาสำหรับการเคี่ยวน้ำตาลมะพร้าว

เตาสำหรับเคี่ยวน้ำตาล และปล่องควันด้านหน้า

ที่มาของภาพ : นิตยสารหมอชาวบ้าน ฉบับเดือนมกราคม 2547

ส่วนเตาที่ใช้สำหรับเคี้ยวน้ำตาลนั้น จะมีปล่องควันสูงด้านหน้าเป็นช่องสำหรับใส่เชื้อเพลิงและมีตะแกรงให้ขี้เถ้าตกข้างล่าง เชื้อเพลิงที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นทางมะพร้าวและวัสดุอื่นๆ ที่หาได้ในสวน แต่ถ้าหากฝนตกอาจจะได้ใช้แกลบเป็นเชื้อเพลิงแทนก็ได้ ทางมะพร้าวที่นำมาทำฟืนนั้น จะนำมาตัดโคนออก ส่วนที่เป็นใบนำมามัดรวมกัน 4-5 ทาง ไว้ใส่เป็นเชื้อเพลิง ส่วนโคนก็จะนำมาผ่าเป็นท่อนๆ ทำฟืนสำหรับประกอบการทำอาหาร ถ้าเคี้ยวน้ำตาลน้อยไม่ต้องใช้เตาแบบมีปล่องก็ได้ เมื่อตั้งน้ำตาลไปจนเดือดก็จะนำ “ครอบ” มาครอบกระทะสำหรับครอบนั้นเป็นไม้ไผ่สานเป็นทรงกระบอกขนาดเล็กกว่าปากกระทะเล็กน้อย ใช้ครอบเพื่อไม่ให้น้ำตาลล้นออกนอกกระทะ แต่น้ำตาลจะล้นออกตามรูด้านข้างของครอบเอง

กระทะเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว และ “ครอบ”

ที่มาของภาพ : กระบวนการจัดทำน้ำตาลมะพร้าว แหล่งเรียนรู้ชุมชนทำน้ำตาล

ในการเคี้ยวน้ำตาลชาวบ้านจะคอยดูแลเติมเชื้อเพลิงและดูไม่ให้น้ำตาลล้นออกนอกครอบ เมื่อน้ำตาลเดือดจนกระทั่งน้ำตาลงวด ก็เอาครอบออกแล้วเคี้ยวต่อไป จนน้ำตาลมีลักษณะเป็นยางมะตูม ซึ่งในตอนนี้น้ำตาลจะมีกลิ่นหอมมากจึงยกลง จากนั้นจึงปั่นน้ำตาล ซึ่งแต่เดิมชาวสวนใช้ไม้พายในการปั่น ในภายหลังชาวสวนใช้เครื่องปั่นน้ำตาล ใบพัดมีลูกโซ่ใช้แรงคนดึงให้ใบพัดหมุน หลังจากปั่นน้ำตาลจะแห้งหมาดแล้ว จึงตักน้ำตาลลงใส่ปึกหรือหยอดเป็นน้ำตาลปึกพร้อมที่จะขาย

สำหรับน้ำตาลที่ขูดออกจากกระทะ เทใส่ปึก เรียกว่า “น้ำตาลปึก” ถ้าเทลงใส่ถ้วยตะไลหรือพิมพ์ได้น้ำตาลที่มีลักษณะเป็นก้อนกลมๆ นิยมเรียกว่า “น้ำตาลปึก”

(ซ้าย) น้ำตาลปีบ (ขวา) น้ำตาลปีก

ในการทำน้ำตาลมะพร้าว นั้น ชาวสวนจัดระบบการทำงานโดยเฉพาะการบริหารเวลาและบริหารคน กล่าวคือ ในขณะที่มีการเคี้ยวน้ำตาลอยู่นั้นจะต้องล้างทำความสะอาดกระบอกรองน้ำตาลด้วย “ไม้ทะลวง” สำหรับไม้ทะลวงนั้น ทำมาจากก้านเครือของจากมาทุบหัวท้ายให้บานออก นำมาทะลวงล้างกระบอกรองให้สะอาด (ทะลวง โดยชักเข้าชักออกช่วยให้สะอาด) หลังจากล้างด้วยน้ำเสร็จแล้วก็นำกระบอกรองไปอบในเตาอบ เตาอบใช้อิฐก่อขึ้นมาเป็นคอกแล้วมีฝาปิด ฝาปิดนั้นใช้ปูนเทเป็นแผ่นแล้วใช้ท่อหรือสังกะสีม้วนเป็นท่อ วางตั้งลงบนแผ่นปูนเรียงเป็นแถวๆ เมื่อแผ่นปูนแห้งก็จะได้ฝาปิดที่มีท่อต่อขึ้นมาจากในเตา ส่วนภายในเตานั้นไม่ได้จุดไฟแต่อย่างใด แต่จะต่อท่อมาจากเตาเคี้ยวน้ำตาลความร้อนก็จะผ่านเข้ามาในเตาอบ และออกทางท่อของฝาปิด แล้วจึงนำกระบอกรองน้ำตาลมาครอบไว้ที่ท่อของฝาปิดนั้น เป็นการอบกระบอกรองเพื่อป้องกันมิให้น้ำตาลที่นำกระบอกรองไปรอนั้นบูดเน่า แต่ถ้าอบกระบอกรองไว้นานอาจทำให้กระบอกรองไม้ไผ่นั้นแตกได้ จึงคว่ำกระบอกรองไว้แค่เพียงกระบอกรองแห้งก็นำขึ้น

วิธีอบกระบอกรองน้ำตาลเช่นนี้เป็นการอบด้วยไอร้อนจากเตาเคี้ยวน้ำตาล ซึ่งเป็นเทคโนโลยีท้องถิ่นที่ดำเนินการมาอย่างได้ผล เมื่ออบกระบอกรองเสร็จแล้วก็นำไม้ตะเคียนที่ลับแล้วมาใส่กระบอกรองประมาณ 1 หยิบมือจากนั้นก็หาบกระบอกรองไว้ตามพะองตามจำนวนของจันทมะพร้าวของต้นนั้น ๆ พะองใช้ไม้ไผ่ลำเดี่ยวที่นำมาเจาะรูให้ทะลุห่างกันประมาณ ๕ นิ้วแบนได้แล้วใช้ไม้เนื้อแข็งขนาดพอดีกับรูตอกเข้าไปให้แน่นใช้แทนบันไดสำหรับปีนต้นมะพร้าวต่อไปจึงเป็นหน้าที่ของคนปาดตาล คนปาดตาลก็จะมีมีดปาดตาลใส่ปลอกเหน็บไว้ที่เอวแล้วใช้ปากดาบหูกกระบอกรองน้ำตาลปีนขึ้นไปปาดตาลและเปลี่ยนกระบอกรองที่รองไว้ลงมา ในชาลงจะต้องใช้มือข้างหนึ่งถือกระบอกรองอีกข้างหนึ่งจับบันได การเปลี่ยนกระบอกรองน้ำตาลทุกครั้งจะต้องปาดจันทตาลทุกครั้งเช่นกัน ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งจันทตาลกุดหรือไม่ให้น้ำตาลแล้วจึงเลิกทำน้ำตาลที่จันทนั้น

การกระทุ้งเพื่อให้น้ำตาลแห้ง

ในหนึ่งวัน ชาวสวนจะทำน้ำตาลได้ 2 – 3 ปี๊บโดยจะทำกันวันละ 2 รอบรอบแรกในตอนเช้า คือ เมื่อฟ้าสว่างก็จะเริ่มปาดน้ำตาลและเปลี่ยนกระบอกลำนำน้ำตาลมาเคี่ยวแล้วเตรียมกระบอกลำสำหรับรอบบ่าย ราว ๆ บ่าย 3 – 4 โมงเย็นก็จะเริ่มขึ้นไปปาดน้ำตาลกันอีก ซึ่งจะแล้วเสร็จประมาณ 2 – 3 ทุ่มทำเช่นนี้ทุก ๆ วัน

สำหรับน้ำตาลปี๊บที่ชาวสวนผลิตได้จะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่สวนเป็นประจำ หากวันใดฝนตก ปัญหาของการทำน้ำตาลที่พบก็คือ เชื้อเพลิงที่จะใช้เคี่ยวน้ำตาลเปียกฝน จึงอาจทำให้เชื้อเพลิงไม่เพียงพอ ซึ่งจะต้องมีแกลบหรือทางมะพร้าวแห้งเก็บไว้สำรอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำฝนไหลลงกระบอกรองน้ำตาล แต่ปัญหาก็ไม่เป็นปัญหาใหญ่นัก แต่ต้องใช้เวลาเคี่ยวน้ำตาลนานขึ้นเท่านั้น ซึ่งเมื่อเทียบกับการหาสิ่งกำบังฝนให้กับกระบอกลำน้ำตาลทุกกระบอกลำ ก็เป็นปัญหามากไม่แพ้กัน

ในบางครั้งชาวสวนได้ใช้ภูมิปัญญาแก้ปัญหาด้วยการ ใช้ขวดพลาสติกที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ ในการรองน้ำตาล ข้อดีคือ ปากขวดที่จุ่มเข้าสวมได้พอดีกับปลายจันทิปาด น้ำฝนเข้าได้ยาก ฟุ้งก็เข้ายาก น้ำหนักของกระบอกลำเบามากไม่ต้องถึงขนาดใช้ค้ำคานแบกไป

นอกจากจะนำน้ำตาลสดมาทำน้ำตาลปี๊บแล้ว ยังสามารถนำมาทำเป็นน้ำเมาได้อีกด้วย การทำน้ำตาลเมานั้นเริ่มจากนำน้ำตาลสดมาต้มให้พอเดือดทิ้งไว้ให้เย็นจากนั้นนำเปลือกไม้ตะเคียนกับเปลือกไม้มะเกลือมาอย่างให้หอมแล้วมัดอย่างละ 1 กำมือต่อน้ำตาลสด 1 – 2 ลิตร ใส่รวมกันในภาชนะที่ปิดสนิท ทิ้งไว้ 2 คืนก็จะได้น้ำตาลเมา ซึ่งมีแอลกอฮอล์น้อยกว่าสุรา และมีรสหวาน อร่อย

ปัจจุบันการผลิตน้ำตาลปี๊บและน้ำตาลปี๊บมีความยากลำบากมาก เพราะต้นมะพร้าวที่มีอายุมากจะมีลำต้นสูงมากยากลำบาก ต่อการปีนขึ้นไปเก็บน้ำตาล อีกทั้งเสี่ยงต่อ

การตกต้นมะพร้าวลงมาบาดเจ็บ พิกการหลายรายถึงกับเสียชีวิต เด็กรุ่นใหม่จึงไม่นิยมสืบทอดอาชีพนี้ทำให้อาชีพการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้ค่อยๆ ลดน้อยลงไป หรือมีการเปลี่ยนแปลงกรรมวิธีการผลิตที่ทำให้ได้น้ำตาลปริมาณมากขึ้น มีผู้ผลิตบางรายผสมแป้งมัน กากน้ำตาล หรือน้ำตาลทราย ในปริมาณมาก เพื่อเพิ่มปริมาณและลดต้นทุนการผลิต และช่วยให้น้ำตาลไม่คืดตัวเร็วเกินไป มีการใส่สารฟอกขาวเพื่อให้ได้น้ำตาลสีขาวนวลน่ากิน

ในบริเวณพื้นที่ชุมชนบางหัวเสือ นอกจากสวนมะพร้าวแล้ว ยังมีต้นจากเป็นจำนวนมาก สำหรับ “จาก” นั้น ให้ประโยชน์หลายอย่าง ชาวบ้านได้ประโยชน์มากในการดำรงชีวิตโดยอาศัยจาก เช่น ใช้ใบอ่อนมวนยาสูบ ห่อข้าวต้มมัด ผลอ่อนใช้รับประทานมีรสอร่อย ก้อนช่อดอกนำไปตีทำไส้ปัดยุง ใบแก่ใช้มุงหลังคา และห่อขนมจาก ซึ่งเป็นสินค้าพื้นเมืองมีชื่อของจังหวัดสมุทรปราการ

พื้นที่ในชุมชนบริเวณนี้ มีต้นจาก เป็นจำนวนมาก

ใบจาก ใช้ประโยชน์ในการเข้าดับจาก งานเข้าดับจากนี้ใช้ใบจากแก่ แต่ไม่แก่จัดจนแตกกรอบง่าย เพราะมีปัญหาเรื่องความแข็งในขณะใช้นี้มีวิธีดใบจาก ความยาวด่อนข้างสม่ำเสมอ ตัดทางจาก รีดใบจากนำไปแช่น้ำให้ใบจากนิ่มเตรียมไว้ให้นี้มีวิธีดใบจะเข้าดับให้ใบเรียบ ใบจากที่พอนิมนี่ทำงานง่ายกว่า ก้านทางจากหากนำมาผ่าเป็นซีกเล็กลงก็ใช้เป็นก้านดับจากได้ แต่บางทีก็นิยมใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกทำไม้ก้านดับจาก

การเย็บใบจากเข้าดับ นำใบจากพาดคร่อมก้านดับจาก โดยไล่ไปตั้งแต่ต้นที่ละใบ วางใบจากในลักษณะเอาด้านบนใน (ผิวมัน) ออกหรือขึ้นข้างบน พับใบจากให้ด้านปลายใบยาวกว่าด้านหัวก้านใบซึ่งถูกพับไว้ด้านใน เมื่อพับใบจากให้ด้านในชนกันแล้วก็เริ่มด้วยการใช้

หวายซีกชนิดหนา เย็บร้อยตั้งแต่ใบหัวแถวเป็นใบแรก ใบต่อมานำมาวางพับอีก ซ้อนทับชายกัน เล็กน้อย เย็บร้อยต่อไป ถ้าหากตรงไหนโหว่หรือไม้สนิทที่ใช้ใบจากที่มีขนาดกลางหรือเล็กกว่า เสียบพับแซม หรือเพียงแซมเข้าไปให้ชนกันดับจากก็ได้ ทำเช่นนี้ไปจนจบดับ

นอกจากการเย็บหวายที่ชิดกันดับจากแล้วต้องเย็บอีกแนวให้ห่างจากกันดับ จากประมาณ 3 – 4 ซม. เพื่อให้ใบจากที่พับเข้าข้างในกับใบที่พับออกไว้ข้างนอกให้ติดกัน

การร้อยหวายแต่ละใบจาก อย่าเจาะร้อยรอยเดียวเพราะใบจากจะบิดงอ ฉะนั้นใบจาก 1 ใบต้องเย็บร้อยหวายหรือคล้า 2 รอยจึงจะได้ โดยทั่วไปดับจากจะมีความยาว 2 ขนาด คือ ยาว 1.20 เมตรและ 1.50 เมตร

อาชีพของคนในชุมชนบางหัวเสือไม่ได้มีเฉพาะการทำน้ำตาลมะพร้าวเพียงเท่านั้น หากยังมีอาชีพอื่นๆ ที่พบเห็นได้ในอดีต อาทิ การเป็นพ่อค้าคนกลางในการขายน้ำตาลมะพร้าว การทำนาข้าวในบางพื้นที่ แต่ไม่แพร่หลายมากนักเพราะสภาพภูมิประเทศ และแร่ธาตุในดินไม่เอื้ออำนวย อาชีพพ่อค้า แม่ค้านำสินค้ามาขายในชุมชน หรือในอดีตนั้นเรียกร้านค้าชุมชนว่า “แพ” เพราะเดินร้านค้ามักอยู่ริมแม่น้ำ คนทั่วไปจึงเรียกว่าแพ พ่อค้าแม่ค้าจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นแหล่งกระจายสินค้าแก่ชุมชนรวมไปถึงเป็นสถานที่ให้ความบันเทิง และการสื่อสารจากโลกภายนอกส่งมอบให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง

เมื่อการศึกษาเริ่มได้รับความสำคัญจากชุมชน และมีการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยม ผู้คนในชุมชนได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้น ทำให้อาชีพรับราชการเริ่มมีในชุมชน แต่ไม่แพร่หลายมากนัก เนื่องจากฐานะของประชากรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถส่งบุตรหลานให้เล่าเรียนถึงระดับสูงได้ แต่ก็ปรากฏว่าหลายครอบครัวที่มีฐานะ ส่งบุตรหลานเรียนจนถึงระดับปริญญาตรี และสามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นนำมาพัฒนาชุมชน บางท่านเข้ามารับราชการครูในชุมชน เพื่อส่งสอนอบรมบุตรหลานของคนในชุมชน นับได้ว่าเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างแท้จริง

นับตั้งแต่ความเจริญจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โรงงานเริ่มเข้ามาในจังหวัดสมุทรปราการ และอำเภอพระประแดง รวมถึงชุมชนบางหัวเสือ ผู้คนในอดีตเดิมประกอบอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าว หันไปทำงานที่โรงงานมากขึ้น เพราะไม่ต้องการใช้ชีวิตอย่างยากลำบากในการทำน้ำตาลมะพร้าว ไม่ต้องตื่นตั้งแต่เช้ามืด หรือนอนดึก เพื่อขึ้นต้นมะพร้าวและเก็บเอาน้ำตาล ไม่ต้องเสี่ยงกับการปีนพะองเพื่อขึ้นต้นมะพร้าวสูง ๆ ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนมายาวนานกว่า 65 ปี เล่าว่า **“คนหนุ่มสาวเริ่มตื่นต้นกับการเข้ามาของโรงงาน พวกเขาหันไปทำงานโรงงานมากขึ้นเรื่อย ๆ”** รวมไปถึงคนในชุมชนหลายครอบครัว เริ่มขายที่ดินของตนเองเพื่อให้นายทุนสร้างโรงงาน แล้วอพยพย้ายถิ่นไปอยู่ชุมชนอื่น

เช่น ปากน้ำ ดังนั้นการมีโรงงานของชุมชนบางหัวเสือและบริเวณใกล้เคียง ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากต่างจังหวัดทั่วทั้งภูมิภาค เข้ามาทำงานโรงงานที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คนอีสาน) มีปริมาณมากที่สุด ทำให้สังคมชาวบางหัวเสือปัจจุบัน มีลักษณะเป็นชุมชนของคนอีสานและคนต่างถิ่น มากกว่าชุมชนของผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม จนมีผู้อุบัติมาอย่างยาวนานในชุมชนนี้ กล่าวว่่า **“ปัจจุบันผมสามารถระบุได้เลยว่า ครอบครัวไหนหรือใครเป็นคนบางหัวเสือมาตั้งแต่เก่าก่อน”**

นอกจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาของประชากรไทยต่างจังหวัดแล้ว ยังมีการเข้ามาของแรงงานชาวกัมพูชา และเมียนมา โดยเฉพาะชาวกัมพูชามีจำนวนมากที่สุด ปัจจุบันหลาย ๆ ชุมชนในตำบลบางหัวเสือ จึงมีผู้อุบัติมาอาศัยเป็นเพื่อนบ้านอาเซียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี

โรงงานท่องเที่ยวที่อำเภอพระประแดงที่เปิดอย่างต่อเนื่องในอดีต ในชุมชนใกล้เคียงกับ บางหัวเสือ ปรากฏชื่อจากเอกสารทางราชการ ดังนี้

1. โรงงานทอผ้าและปั่นด้าย ของนายเต่างวน แซ่ลื้อ ตำบลสำโรงใต้
2. โรงงานทำแก้วและสีทาบ้าน ของนายกาญจนะ ดั่งทัตสวัสดิ์ ตำบลสำโรงใต้
3. โรงงานทำตะปู ของนายคิมฟุ้ง แซ่ก๊ก ตำบลสำโรงใต้
4. โรงงานไม้ถั่ว ของนางนี้ แซ่จิว ตำบลสำโรงใต้
5. โรงงานทำลายดอกไม้ ของนายเองเอี้ย แซ่โล้ว ตำบลสำโรงใต้
6. โรงงานทำน้ำส้มสายชู ของนายเซี่ยเย่เผ่า แซ่ลิ้ม ตำบลบางหญ้าแพรก

การเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมสร้างสรรค์ให้ชุมชนบางหัวเสือเป็นสังคมที่มีความหลากหลายของประชากร วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ในอดีตหากกล่าวถึงอาหารของชุมชนต้องเป็นอาหารหลักของคนภาคกลางเท่านั้น แต่ในปัจจุบันหากเดินทางไปตลาดนัดเพื่อจับจ่ายซื้อสินค้า ต้องพบว่า มีอาหารจากทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารอีสานมีขายอยู่ทุกตลาด

ภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิต การอยู่อาศัยของคนต่างจังหวัดในชุมชนแห่งนี้ ไม่ได้มีความแปลกแยกจากสังคมเหมือนเช่นในอดีต หากแต่เป็นโลกไร้พรมแดน สามารถติดต่อกับทางบ้านได้ง่ายยิ่งขึ้น การติดต่อสื่อสารไม่ต้องผ่านทางจดหมาย ไปรษณีย์เหมือนในอดีต หากแต่สามารถติดต่อกันได้ผ่านทางโลกโซเชียลมีเดียมากมาย

โรงงานขนาดใหญ่ภายในชุมชน ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนเจริญก้าวหน้าแบบก้าวกระโดด

5. ศาสนา และความเชื่อของชาวบางหัวเสือ

ชุมชนและความเชื่อเป็นสิ่งคู่กันมาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล เพราะมนุษย์ต้องการแสวงหา ที่พึ่งทางจิตใจ เพื่อให้การดำรงชีวิตมีความสุข หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง สำหรับชาวบางหัวเสือนั้นมีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ด้วยการสร้างวัดบางหัวเสือ ประมาณปี พ.ศ.2300 ในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เพื่อเป็นศาสนสถานของชุมชนในการประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์ และประชาชน

พระอุโบสถวัดบางหัวเสือในปัจจุบัน

จากหลักฐานที่ศึกษาไม่ปรากฏนามผู้สร้างวัดบางหัวเสือ แต่สันนิษฐานว่า หลวงพ่อบัว เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดบางหัวเสือ เพราะมีการค้นพบรูปหล่อของหลวงพ่อบัว มาตั้งแต่ ครั้งสมัยโบราณ แต่สำหรับความเป็นมาของหลวงพ่อบัวนั้นยังคงเป็นปริศนา บ้างระบุว่า หลวงพ่อบัวมาจากจังหวัดฉะเชิงเทรา และระบุว่าท่านเกิดประมาณ ปี พ.ศ. 2358 ซึ่งอยู่ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2

รูปหล่อของหลวงพ่อบัวที่พบในสมัยโบราณ
ที่มาของภาพ : วัดบางหัวเสือ

วัดบางหัวเสือได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 ได้ผูกพัทธสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 การศึกษาทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ชื่อวัดเดิมตามหลักฐาน ชื่อ **“วัดบางศิคะเสื่อ”** แล้วในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้มีปฏิรูปวงการพระสงฆ์ ได้ปรับเปลี่ยนชื่อวัดต่างๆใหม่ให้สอดคล้องกับภาษา สระ วรรณยุกต์ จึงได้เปลี่ยนมาใช้คำว่าวัดบางหัวเสือจนถึงปัจจุบัน

พุทธศาสนสถานแห่งนี้อยู่คู่กับชุมชนมาตั้งแต่ครั้งปลายกรุงศรีอยุธยา เคยมีผู้ศึกษาตีพิมพ์ลงในเอกสารพระเครื่องวัดบางหัวเสือ ระบุว่า “ในอดีตเล่าสืบต่อกันมา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) เคยมาตั้งทัพอยู่ที่ลานวัดบางหัวเสือ มีการ

สร้างยุงฆางข้าวบริเวณลานวัด” แต่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ไม่ปรากฏข้อความดังกล่าว จึงทำให้ขาดหลักฐานในการพิสูจน์ว่าการศึกษานั้นมีความถูกต้องทางประวัติศาสตร์

ตลอดระยะเวลากว่า 260 ปี ของการสร้างวัดบางหัวเสือขึ้นมาได้ปรากฏหลักฐานนามเจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ มาตั้งแต่ยุคก่อสร้างวัด โดยมีประวัติเจ้าอาวาสรูปแรกดังนี้

เจ้าอาวาสรูปที่ 1 หลวงพ่อบัว (เกิดใน ร.2-ร.5) ตามประวัติเดิม สันนิษฐานว่า หลวงพ่อบัว ท่านเป็นน้องชายหลวงปู่จิ้น วัดท่าราชเหนือ จังหวัดฉะเชิงเทรา ประวัติความเป็นมาของหลวงปู่จิ้น ทราบจากการเล่าสืบต่อกันมาจากผู้ที่เกิดทันได้พบหลวงปู่ สันนิษฐานว่า ท่านเกิดในราวปี พ.ศ.2357 และเป็นเจ้าอาวาสวัดท่าลาดในราวปี พ.ศ.2397 ท่านเป็นพระเกจิ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนาธุระและพุทธาคมเป็นพิเศษ รวมทั้งวิชาการแพทย์แผนโบราณ และมีเมตตาธรรมสูง ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านทั้งเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยและเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจต่างๆ จนเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวเมือง แปดริ้วและใกล้เคียง ต่อมากิตติศัพท์ของท่านเริ่มขจรไกล มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ท่านมรณภาพในราวปี พ.ศ.2440 สิริอายุ 83 ปี

ท่านทั้ง 2 ได้แยกกันธุดงค์ มากับหลวงพ่อบัวและได้มาจำวัดที่ วัดบางศิษะเสื่อ และได้รับอาราธนา เป็นเจ้าอาวาสในเวลาต่อมาจนถึงราวปี พ.ศ. 2431 จนถึง พ.ศ. 2438 หลวงพ่อพิน ได้เป็นเจ้าอธิการ และอุปชฌาย์ในเวลาต่อมา หลักฐานอีกอย่างหนึ่งคือ บัญชีพระสงฆ์เล่ม 1 วัดบางหัวเสือ ที่ได้คัดลอกในสมัยหลวงพ่อบัวอยู่ โดยพระอาจารย์คำ ได้บันทึกไว้ว่าได้อุปสมบทหลวงพ่อบัว โดยมี

ท่านข้าวงวัดโปรดเกษเขมฐาราม เป็น พระอุปชฌาย์จารย์

หลวงปู่จิ้น วัดท่าลาดเหนือ(ฉะเชิงเทรา) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

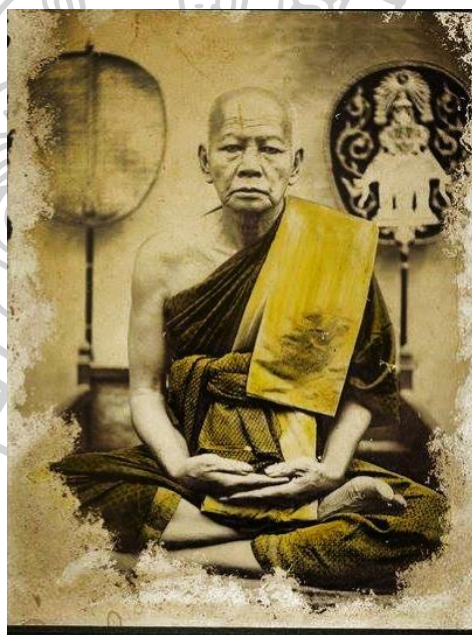
หลวงปู่บัว วัดบางศิษะเสื่อ(วัดบางหัวเสือ) เป็นพระอนุสาวนาจารย์

จึงสันนิษฐานว่าหลวงพ่อบัว อ่อนพรรษาว่าหลวงปู่จิ้น จึงได้ลงไว้เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เพราะฉะนั้นท่านจึงต้องเกิด และ บวช หลังหลวงปู่จิ้น ซึ่งหลวงปู่จิ้นท่านได้มีประวัติว่า หลวงปู่จิ้นท่านเกิดในราวปี พ.ศ.2357 และมรณภาพ ในปี พ.ศ. 2440 อายุราว 83 ปี อ้างอิงจากบทความในหนังสือ พระปิดตานั่งยองเมืองปากน้ำ โดย เก่ง ศ.ตระกูล

"เมื่อพระอธิการบัว เจ้าอาวาสต่อจากหลวงปู่บัวถึงกาลมรณภาพ หลวงพ่อพินได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 3 ของวัดบางหัวเสือ"และ ประวัติหลวงพ่อเทียนในตอนทีกล่าวว่า "เมื่อหลวงพ่อเทียนบวชได้พรรษา 3 หลวงปู่บัวท่านก็ถึงกาลมรณภาพ ราว ปี พ.ศ. 2435 "

สันนิษฐานว่า หลวงพ่อบัวเกิด ปีพ.ศ.2358 มรณะราวปี พ.ศ.2435 นับจาก พ.ศ.เกิดท่านจะบวชราวปี 2378 และตามกฎแต่งตั้งเจ้าอาวาส ท่านต้องมีพรรษา 10 จึงเป็น เจ้าอาวาสและอุปัชฌาย์ได้ จึงเป็นไปได้ว่าท่านเดินทางมาเป็นเจ้าอาวาสในราวปีพ.ศ. 2388 ซึ่ง ก็ใกล้เคียงกับช่วงที่หลวงปู่จิ้นได้เป็นเจ้าอธิการวัดลาดเหนือในราวปี พ.ศ.2397 และได้ ติดต่อกันอยู่จนได้มาร่วมกัน อุปสมบทให้หลวงพ่อ ฟิน ที่วัดโปรดเกษเชษฐาราม ในปี พ.ศ. 2383 ซึ่งในปีนั้นหลวงพ่อบัว และ หลวงปู่จิ้น ยังไม่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์จึงไม่ได้บวชให้เอง สิริ รวมอายุหลวงพ่อบัวตามประวัติ ท่านมีอายุในช่วงปี พ.ศ. 2358-2435 ท่านจึงมีอายุอยู่ในราว 77 ปี

เอกลักษณ์ที่โดดเด่น หลวงพ่อบัว ท่านมีรูปหล่อลงรักปิดทองอยู่แต่เดิมมานาน แล้วแต่ถ้าได้สัมผัส หรือ ลูบทองออกจากองค์ท่านจะเห็นลวดลาย จีวรลายดอกพิกุลเรียงอยู่ อย่างสวยงาม พร้อมทั้งประคตเอว ท่านก็เป็นลวดลายเช่นกัน ซึ่งจีวรแบบปราณีเช่นนี้ใช้กันใน วัดหลวง หรือ วัดหลวง อย่างแพร่หลายในต้นรัชกาล

ในภาพคือ พระวินัยกิจจารีเถร(ปั่น พรหมสุโร) เจ้าอาวาสวัดรัชฎาธิฐานวรวิหาร ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ครองจีวรดอกพิกุล

สำหรับความเป็นมาของจีวรลายดอกพิกุลนั้น ช่างต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ทำ เลียนแบบผ้าชาวตะวันตก ทอเป็นดอกเล็ก ๆ ลายคล้ายดอกพิกุล ชาวบ้านจึงเห็นเป็นของ แปลก ประณีต มีราคาสูงค่า ต่อมาผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงได้ตัดย้อมเป็นจีวรถวาย พระเถระ

จากบันทึกประวัติศาสตร์ข้างต้นเป็นหลักฐานสำคัญ ว่าทางมาจากวัดหลวง หรืออาจเป็นผู้ที่มียศฐานบรรดาศักดิ์ในพระนคร จึงได้รับผ้าจีวรลายดอกพิกุลนี้ติดตัวมาจน ได้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ

นอกจากความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ความเชื่อถือศรัทธาในสิ่งศักดิ์ เป็นสิ่งที่ประชาชนใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ปู่เจ้าสมิงพราย เป็นชื่อของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสถานที่ เคารพนับถือของประชาชนของอำเภอพระประแดง แม้ปู่เจ้าสมิงพรายไม่ได้อยู่ในเขตของชุมชน บางหัวเสือ แต่เป็นที่เคารพของคนในอำเภอพระประแดง รวมไปถึงชาวชุมชนบางหัวเสือดด้วย “ปู่เจ้าสมิงพราย” เป็นชื่อของป้อมค่าย ซึ่งรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ สร้างขึ้น เมื่อสร้าง "เมืองนครเขื่อนขันธ์" (อำเภอพระประแดง) เสร็จในปี พ.ศ. 2358 พระราช พงศาวดาร รัชกาลที่ 2 ในพระราชนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพตอนหนึ่งว่า

"เพื่อให้เมืองนครเขื่อนขันธ์ มีความแข็งแรงมั่นคงเพื่อป้องกันข้าศึกทาง ทะเล จึงได้สร้างป้อมทางฝั่งตะวันออก 3 ป้อม คือ ป้อมปู่เจ้าสมิงพราย ป้อมปีศาจสิง ป้อมราหูจร เมื่อรวมทั้งป้อมมิถุนาคม ซึ่งสร้างในรัชการที่ 1 ด้วยกัน เป็น 4 ป้อม"

ศาลองค์ปู่เจ้าสมิงพรายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่ง ซึ่งประชาชนในอำเภอ พระประแดง และประชาชนทั่วไปเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ซึ่งตัวศาลตั้งอยู่ในป้อมปู่เจ้าสมิง พราย ไม่ทราบแน่ชัดว่าองค์ปู่เจ้าสมิงพรายคือใคร เพราะไม่มีการจดบันทึกเอาไว้ แต่ สันนิษฐานว่า ชาวมอญรุ่นหลังสร้างขึ้น เพื่อเป็นที่สักการะบรรพบุรุษที่เคยทำหน้าที่ปกป้อง ประเทศไทย มิให้อริราชศัตรูล่วงล้ำเข้ามาทางแม่น้ำเจ้าพระยา

ศาลเจ้าสึงผราย ปัจจุบันตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลพระประแดง
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสึงผราย

6. วัฒนธรรม ประเพณีของชาวบางหัวเสือ

วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชาวบางหัวเสือเป็นวัฒนธรรมของชาวภาคกลาง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลัก และมีวัฒนธรรมรอง ได้แก่ วัฒนธรรมของชาวจีน ชาวมอญ ในภายหลังมีวัฒนธรรมของชาวอีสานเพิ่มเข้ามา ตามการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากภาคอีสาน จากการศึกษาพบว่า ในชุมชนบางหัวเสือนั้นมีพิธีเข้าทรง และพิธีตั้งศาล รวมไปถึงพิธีขึ้นบ้านใหม่ ได้มีการผสมผสานวัฒนธรรมของชาวอีสานเข้าไปด้วย เนื่องจากผู้พักอาศัยเป็นชาวอีสาน โดยสิ่งที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ ดนตรีพื้นบ้านอีสานที่เปิดในพิธีการต่าง ๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงวัฒนธรรมรองที่เข้ามาในภายหลัง แต่วัฒนธรรมหลักที่สืบทอดเรื่อยมาในชุมชน คือ ประเพณีสิบสองเดือนของภาคกลาง เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง การเทศน์มหาชาติ การหล่อเทียนเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ตักบาตรเทโวโรหณะ ประเพณีการบวชบุตรชายอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ เป็นวัฒนธรรมพื้นฐานดังเช่นวัฒนธรรมหลักของคนภาคกลางในจังหวัดอื่น

ชุมชนบางหัวเสือได้จัดกิจกรรมวัฒนธรรม และประเพณี โดยได้รับความร่วมมือในการสร้างสรรค์จากทุกภาคส่วน ทั้งจากเทศบาลเมืองปู่เจ้าสึงผราย และสถานศึกษาในชุมชน คือโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุน ในการจัดกิจกรรม เป็นการร่วมมือเป็นครบวงจรทั้งบ้าน

วัด และโรงเรียน ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าว นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยเป็นอย่างดี จึงนับได้ว่าเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีไปยังคนรุ่นต่อไป ให้เข้าถึง เข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์

ชาวบางหัวเสือได้จัดกิจกรรมอันเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนเป็นงานประจำปีอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี เกิดการร่วมมือทั้งจากเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย องค์การภายในท้องถิ่น และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ดังต่อไปนี้

6.1 ประเพณีสงกรานต์บางหัวเสือ

ชาวบางหัวเสอร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ได้จัดประเพณีสงกรานต์ประจำปี ในเดือน 5 ทางจันทรคติ หรือเดือนเมษายนของทุก ๆ ปี มีประชาชนเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก สำหรับประเพณีสงกรานต์มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมหลักของคนในภาคกลาง มีการแสดง การละเล่นตามแบบแผนประเพณีดั้งเดิมของภูมิภาค นอกจากนี้เป็นการสืบสานประเพณีแล้ว ยังก่อให้เกิดความสนุกสนาน

วันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาแต่โบราณก่อนที่จะมีการประกาศวันขึ้นปีใหม่แบบสากล ในขณะที่ชาวต่างชาติต่างรู้จักวันสงกรานต์ในฐานะของการละเล่นสาดน้ำคลายร้อน

คำว่า **สงกรานต์** นั้น แปลว่า ก้าวขึ้น เปลี่ยนผ่าน หรือย่างขึ้น ซึ่งตรงกับทางโหราศาสตร์ที่ว่า วันสงกรานต์จะเป็นช่วงเวลาที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งตรงกับวันที่ 13, 14, 15 เมษายนของทุกปี ในบางจังหวัดก็จะมีประเพณีเฉลิมฉลองยาวนานกว่า 3 วัน เช่น ประเพณีสงกรานต์เชียงใหม่ หรือประเพณีสงกรานต์พระประแดง ประเพณีสงกรานต์ (วันไหล) พัทยา และนอกจากไทยแล้ว ประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง เช่น ลาว พม่า กัมพูชา ก็มีประเพณีวันสงกรานต์เช่นเดียวกัน

Y 5th 1:14 1951

ประเพณีสังกรานต์บางหัวเสือในอดีต
จากภาพเห็นสภาพบริบทของชุมชนบางหัวเสือ ในปี พ.ศ.2510
ที่มาของภาพ : วัดบางหัวเสือ

ประเพณีสงกรานต์ของประชาชนภาคกลางในระหว่าง 3 วันนี้ มีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น การทำความสะอาดบ้านเรือน เข้าวัดทำบุญ ขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทราย สรงน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการละเล่นสาดน้ำของหนุ่มสาว

ในวันที่ 13 เมษายน เรียกว่าวันมหาสงกรานต์ เป็นวันสิ้นปีเก่าเตรียมเข้าสู่วันขึ้นปีใหม่ ผู้คนจะปิดกวาด ทำความสะอาดบ้าน เพื่อชำระล้างสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากบ้าน เป็นการต้อนรับปีใหม่ บางบ้านก็จะยิงปืน จุดประทัด หรือทำอะไรก็ได้ให้เกิดเสียงดัง เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีต่างๆ ออกไป

วันที่ 14 เมษายน วันเนาหรือวันเนา ตามวัดวาอารามต่างๆ จะมีการเตรียมงานทำบุญสงกรานต์ ตอนบ่ายจะมีการขนทรายเข้าวัดเตรียมก่อเจดีย์ทราย ในวันนี้คนโบราณมีความเชื่อว่า ห้ามพูดจาไม่ดีต่อกัน ห้ามทะเลาะเบาะแว้ง เพราะจะทำให้โชคไม่ดีไปตลอดทั้งปี

วันที่ 15 เมษายน วันเถลิงศกหรือวันพญาวัน เป็นวันที่ผู้คนพากันเข้าวัดทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มีการรดน้ำดำหัว ขอพรจากผู้สูงอายุ ผู้อาวุโสในชุมชน มีการก่อเจดีย์ทราย การละเล่นสาดน้ำของหนุ่มสาว ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญที่หนุ่มสาวจะได้พบปะกันพูดคุยกัน เกี่ยววพาราสีกันได้ด้วยการละเล่นสาดน้ำ

ที่มาของประเพณีสงกรานต์นั้นอ้างอิงมาจากตำนานนางสงกรานต์ เมื่อธรรมบาลกุมารผู้มีสติปัญญาปราดเปรื่อง สามารถตอบคำถามท้าวกบิลพรหมได้ โดยคำถามของท้าวกบิลพรหมที่ถามแก่ธรรมบาลกุมารมีอยู่ 3 ข้อ กล่าวคือ

“ตอนเช้าราศีอยู่ที่ใด กลางวันราศีอยู่ที่ใด ตอนเย็นราศีอยู่ที่ใด”

โดยตกลงกันว่า ถ้าธรรมบาลกุมารไม่สามารถตอบคำถามได้ภายใน 7 วัน จะต้องตัดศีรษะบูชาท้าวกบิลพรหม แต่ถ้าสามารถตอบได้ ท้าวกบิลพรหม จะตัดเศียรบูชาธรรมบาลกุมารเช่นกัน

จนเวลาผ่านไปได้ 6 วัน ธรรมบาลกุมารก็ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ แต่ระหว่างที่นั่งพักอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ ก็ได้ยินพวกนกคุยกันว่า พรุ่งนี้ไม่ต้องออกหาอาหารแล้ว จะรอกินร่างกายของธรรมบาลกุมารที่ไม่สามารถตอบคำถามของท้าวกบิลพรหมได้ และนกยังได้พูดคุยกันถึงเรื่องคำถามคำตอบว่า

**“ตอนเช้าราศีอยู่ที่หน้า มนุษย์จึงต้องเอาน้ำล้างหน้า กลางวันราศีอยู่ที่
อก มนุษย์จึงเอาน้ำพรมอก ตอนเย็นราศีอยู่ที่เท้า มนุษย์จึงเอาน้ำล้างเท้า”**

ธรรมบาลกุมารจึงจดจำคำตอบไว้

เมื่อธรรมบาลกุมารสามารถตอบคำถามได้ ทำให้ท้าวกบิลพรหมต้องตัดศีรษะตนเองตามที่ตกลงไว้กับธรรมบาลกุมารไว้ แต่ศีรษะของท้าวกบิลพรหมนั้นหากตัดแล้วนำไปตั้ง

ไว้บนผืนดิน แผ่นดินจะลุกเป็นไฟ ถ้าโยนขึ้นท้องฟ้า ฝนจะแล้ง ทำวอกบิลพรหมจึงให้ลูกสาวทั้งเจ็ดคนผลัดเปลี่ยนกันจัดขบวนแห่ศีรชะของตนเองรอบเขาพระสุเมรุ ทุก ๆ 365 วัน การนำศีรชะของทำวอกบิลพรหมออกแห่ จึงถูกนับว่าเป็นการขึ้นปีใหม่ และเป็นที่มาของประเพณีสงกรานต์นั่นเอง

สำหรับ “**ประเพณีสงกรานต์พระประแดง**” หรือเดิมเรียกว่า “**สงกรานต์ปากลัด**” เป็นรูปแบบสงกรานต์ที่คงรักษาวัฒนธรรมของชาวรามัญ-ไทย ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณเอกลักษณ์ของสงกรานต์พระประแดงโดยเฉพาะ โดยในประเพณีสงกรานต์พระประแดงนี้ ชาวบางหัวเสือได้ข้ามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อไปร่วมในประเพณีของชาวพระประแดงทุก ๆ ปี นับได้ว่าเป็นสงกรานต์ที่ต่อเนื่องจากสงกรานต์ของชาวบางหัวเสือเอง

ในวันท้ายของสงกรานต์ ถัดจากวันที่ 13 เมษายน ไปอีกหนึ่งสัปดาห์ ทุกหมู่บ้านจะรวมใจกันจัดขบวนแห่ที่มีความยิ่งใหญ่และความสวยงามตระการตาของขบวนแห่นางสงกรานต์ ขบวนรถบุปผชาติ ขบวนสาวรามัญ-หนุ่มลอยชาย ที่ยังคงรักษาประเพณีเก่า ๆ ไว้อย่างมั่นคงตลอดถึงเอกลักษณ์การแต่งกายด้วยชุดไทยรามัญและชุดลอยชาย เพื่อแห่คน แห่ปลาไปทำพิธีปล่อยนก ปล่อยปลา ณ พระอารามหลวงวัดโปรดเกศเชษฐาราม ซึ่งถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ทำให้อายุยืนยาว เมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้วระหว่างเดินทางกลับบ้านก็จะมีหนุ่มในหมู่บ้านต่าง ๆ ออกมาเล่นสาดน้ำกับสาว ๆ ด้วยกิริยาท่าทีที่สุภาพ

ประเพณีสงกรานต์ของชาวบางหัวเสือในปัจจุบัน
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย

ประเพณีสงกรานต์ของชาวบางหัวเสือในปัจจุบัน
แม้กาลเวลาผ่านไป แต่ประเพณียังคงสืบทอดมาสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย

6.2 ประเพณีแห่เทียนพรรษา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า

สมุทรปราการ

“การแห่เทียนพรรษา” เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ชาวพุทธได้ยึดถือเป็นประเพณีด้วยการนำเทียนไปถวายพระภิกษุ ตามพระอารามต่างๆ ในเทศกาลเข้าพรรษาเพื่อถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ด้วยความปรารถนาให้ตนเองเป็นผู้เฉลียวฉลาด มีไหวพริบ ประดุงแสงสว่างของดวงเทียน

ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา พระภิกษุสงฆ์จะจำพรรษาอยู่ ณ วัดใดวัดหนึ่งตลอด 3 เดือน เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย สวดมนต์ทำวัตรเช้าเย็น ในการศึกษาพระธรรมคำสอน จำเป็นต้องอาศัยแสงสว่างจากตะเกียงหรือแสงเทียน ชาวบ้านที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็จะนำเทียนที่มีอยู่ในบ้านออกมารวมกัน หล่อให้เป็นเทียนขนาดใหญ่ แล้วจัดขบวนพ้อนรำแห่ต้นเทียนไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ตามวัด ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้ใดถวายเทียนพรรษาแด่พระภิกษุสงฆ์ ชีวิตจะสว่างไสวดุจแสงเทียน

สำหรับชุมชนบางหัวเสือ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ได้ร่วมสืบทอดประเพณีแห่เทียนพรรษามาทุกปี ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียน นายกิตติศักดิ์ ชาญอักษร ได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดยาวนานมาในสังคมไทย ได้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแห่เทียนพรรษาทุก ๆ ปี ไปยังวัดต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ วัดบางหัวเสือ วัดบางฝ้าย วัดบางหญ้าแพรก เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของประเพณีในพระพุทธศาสนา โดยจะจัดขึ้นในวันธรรมดา ก่อนวันเข้าพรรษา (วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8)

ภาพประเพณีแห่เทียนพรรษา ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ
ที่มาของภาพ : งานสัปดาห์ศึกษา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ นายกิตติศักดิ์ ชาญอักษร
 ได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดยาวนานมาในสังคมไทย ได้ให้นักเรียนมี
 ส่วนร่วมในการแห่เทียนพรรษาทุก ๆ ปี
 ที่มาของภาพ : งานโสตทัศนศึกษา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ

6.3 ประเพณีลอยกระทง วัดบางหัวเสือ

ประเพณีลอยกระทงนั้นมีมาแต่โบราณ โดยมีคติความเชื่อหลายอย่าง เช่น เชื่อว่าเป็นการบูชาและขอขมาแม่พระคงคา เป็นการสะเดาะเคราะห์ เป็นการบูชาพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์ หรือเป็นการบูชารอยพระพุทธบาท การลอยกระทงนิยมทำกันในวันเพ็ญ เดือน 12 ของทุก ๆ ปี อันเป็นช่วงที่น้ำในแม่น้ำลำคลองขึ้นสูงและอากาศเริ่มเย็นลง ตามพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือน และตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์ได้กล่าวว่า **นางนพมาศ หรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ พระสนมเอกในพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย เป็นผู้ริเริ่มประดิษฐ์กระทงสำหรับลอยประทีปเป็นรูปดอกบัวบานขึ้น** ซึ่งคนทั่วไปนิยมทำตามสืบต่อมา นอกจากนั้นในศิลาจารึกหลักที่ 1 ยังได้กล่าวถึง งานเผาเทียนเล่นไฟ ของกรุงสุโขทัยไว้ด้วยว่า เป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของกรุงสุโขทัย ทำให้ผู้รู้ทั้งหลายสันนิษฐานต้องตรงกันว่า งานดังกล่าวน่าจะเป็นงานลอยกระทงอย่างแน่นอน

ประวัติการลอยกระทง มีอยู่ว่านางนพมาศ สนมเอกของพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย คิดทำกระทงรูปดอกบัว และรูปต่างๆถวาย พระร่วงทรงให้ลอยกระทงตามสายน้ำไหลในหนังสือ ตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์ พระร่วงตรัสว่า **"แต่นี้สืบไปเบื้องหน้า โดยลำดับกษัตริย์"**

ในสยามประเทศ ถึงกาลกำหนดนักขัตฤกษ์วันเพ็ญเดือน 12 ให้ทำโคมลอย เป็นรูป ดอกบัวอุทิศสักการบูชาพระพุทธบาทนัมมทานที トラบเท่ากัลปาวสาน"

ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีการทำกระทงขนาดใหญ่และสวยงาม ดังพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ของเจ้าพระยาทิพาราชวงศ์ กล่าวไว้ว่า "ครั้นมาถึงเดือน 12 ขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ แรมค่ำหนึ่งพิธีของเปรียงนั้น เดิมได้โปรดให้ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน และข้าราชการที่มีกำลังพาหนะมาทำกระทงใหญ่ ผู้ถูกเกณฑ์ต่อเป็นถึงบ้าง ทำเป็นแพหยวกบ้าง กว้าง 8 ศอกบ้าง 9 ศอกบ้าง กระทงสูงตลอดยอด 10 ศอก 11 ศอก ทำประกวดประชันกันต่างๆ ทำอย่างเขาพระสุเมรุทวีปทั้ง 4 บ้าง และทำเป็นกระทงลาดชั้นๆบ้าง วิจิตรไปด้วยเครื่องสด คนทำก็นับร้อย คิดในการลงทุนทำกระทงทั้งค่าเลี้ยงคนและพระช่าง เบ็ดเสร็จก็ถึง 10 ชั่งบ้าง ย่อมกว่า 20 ชั่งบ้าง"

ประเพณีลอยกระทงของวัดบางหัวเสือ จัดขึ้นทุก ๆ ปี ในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นความร่วมมือระหว่างวัดบางหัวเสือ กับโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้าสมุทรปราการ ร่วมกับองค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในวัดได้จัดบริเวณสำหรับลอยกระทง ลงไปในแม่น้ำเจ้าพระยา และมีกิจกรรมประกวดนางนพมาศ กิจกรรมแสงสีเสียง ดนตรีต่าง ๆ รวมไปถึงการขายสินค้าของเหล่าพ่อค้า แม่ค้า สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม ซึ่งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ได้มีส่วนร่วมทุก ๆ ปี คือ การให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการประดิษฐ์กระทง เพื่อให้โรงเรียนได้มอบแก่ทางวัดได้นำไปจัดจำหน่ายเป็นการกุศล ร่วมทำบุญในช่วงเทศกาลวันลอยกระทง ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางโรงเรียนได้ให้ความร่วมมือ เช่น นักเรียนช่วยขายกระทงให้กับวัดบางหัวเสือ เป็นต้น

กิจกรรมดังกล่าวนับได้ว่าเป็นความร่วมมือระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน สร้างเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างชุมชน ตลอดจนจนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีโบราณที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในท้องถิ่น

นักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ มีส่วนร่วมในการประดิษฐ์กระทงให้วัด และร่วมกันเป็นผู้ช่วยขายกระทง ให้กับวัดบางหัวเสือ ทุก ๆ ปี

6.4 ตลาดริมน้ำวัดบางหัวเสือและงานอาหารดี เจดียน์หน้าวัด

ในอดีตที่ผ่านมา จังหวัดสมุทรปราการมีการจัดงานใหญ่ที่มีขึ้นเพียงปีละครั้ง นั่นคือ “งานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์” จัดขึ้นตั้งแต่วันแรม 5 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เป็นเวลาต่อเนื่องถึง 9 วัน 9 คืน ชาวบ้านแทบทุกคนจะรอคอยที่จะได้ไปเที่ยวชมงาน โดยเฉพาะเด็ก ๆ ซึ่งการเดินทางในสมัยนั้นจะเป็นการเดินทางโดยทางเรือ

จากอุบายของผู้ปกครองไม่อยากจะให้บุตรหลานเดินทางไกลเพื่อไปงานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ ด้วยการคมนาคมที่ไม่สะดวกในสมัยก่อน จึงใช้อุบายหลอกล่อพาบุตรหลานไปซื้ออาหารคาวหวาน ผลิภัณฑ์ท้องถิ่น และเดินเที่ยวตามร้านและเรือที่มาจอดเทียบ

ขายบริเวณหน้าหน้าวัดบางหัวเสือ (ปัจจุบันได้กลายเป็นด้านหลังของวัดบางหัวเสือ) ก่อให้เกิดเป็นงานเล็ก ๆ ขึ้น บริเวณหน้าหน้าวัดบางหัวเสือ ในช่วงวันแรม 7 ค่ำ เดือน 11 นั่นคือ จุดเริ่มต้นของงานอาหารดีเจดีย์หน้าวัด เมื่อครั้งเก่าก่อน

ผู้ที่ไปเที่ยวงานนี้จึงมักต้องมาลงเรือบริเวณหน้าวัดบางหัวเสือ โดยชาวบ้านจะ มาลงเรือกันมากเป็นพิเศษ พ่อค้าแม่ค้ารวมถึงชาวบ้านในละแวกนั้นจะนำสินค้าและอาหาร หวานคาวที่มีรสชาติอร่อยจากฝีมือชาวบ้านเองมาวางขายบริเวณหน้าวัดบางหัวเสือเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อการคมนาคมทางรถยนต์มีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านที่เดินทางโดย ทางเรือเพื่อไปงานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์หันมาใช้การทางโดยรถยนต์แทน ส่งผลกระทบ ต่อการค้าขายบริเวณท่าเรือหน้าวัดบางหัวเสือที่อดีตเคยคึกคัก กลับเงียบเหงาลง บรรดา พ่อค้าแม่ขายที่เคยมาวางขายบริเวณนี้จึงมีให้เห็นเพียงประปราย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ทางวัดบางหัวเสือได้ก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ที่มีความ ประณีตสวยงามมาก เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย (สุขาภิบาลลำโรงใต้ในขณะนั้น) จึง ได้สนับสนุนงบประมาณบางส่วนร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำการปรับปรุงภูมิทัศน์ บริเวณภายในวัดบางหัวเสือ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ท่านเจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ และนายกิตติศักดิ์ ชาญอักษร ผู้อำนวยการโรงเรียนบาง หัวเสือบุญแจ่มเนียมนิล (ต่อมา คือ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ) ได้มี ความคิดที่จะฟื้นฟูงานประเพณีนี้ขึ้นมาอีก เพื่อไม่ให้ประเพณีดั้งเดิมเลือนหายไป ทางวัดจึงได้ ร่วมกับชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ในตำบลบางหัวเสือ โดยมีเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิง พราย เป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดงานโดยใช้ชื่อว่า “อาหารดีเจดีย์หน้า วัด” เป็นประจำทุกปีเรื่อยมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดบาง หัวเสือเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเมือง โดยการส่งเสริมให้เกิด “ตลาดริมน้ำบางหัวเสือ” ซึ่งมีการ จำหน่ายอาหารรสชาติอร่อย ในทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เพื่อเป็นการส่งเสริมตลาดและกระตุ้น เศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

ผู้บริหารเทศบาลเมืองลำโรงใต้ ที่นำโดยนายสรรเกียรติ กุลเจริญ นายกเทศมนตรี ได้นำแนวคิดที่จะสืบสานงานอาหารดีเจดีย์หน้าวัดของเจ้าอาวาสวัดบางหัว เสื่อ มาจัดทำเป็นโครงการเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาเทศบาล และสภาเทศบาล ซึ่งได้ให้ ความเห็นชอบอนุมัติงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานจำนวน 450,000 บาท โดยมีขั้นตอน ดำเนินการดังนี้

จัดประชุมผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้แทนชุมชนทุก ชุมชน ผู้แทนจากโรงเรียนในตำบลบางหัวเสือ ผู้ประกอบการที่มีความประสงค์จะเข้าร่วมงาน

คณะกรรมการวัด เจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กองการศึกษาซึ่งเป็น
 หน่วยงานของเทศบาลเมืองลำโรงใต้ (ในขณะนั้น) เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน และมีการ
 มอบหมายงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนกำหนดรูปแบบการจัดงาน เพื่อให้เกิดความ
 เรียบร้อยและสมบูรณ์แบบ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานในแต่ละฝ่ายติดต่อ
 ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ/ผู้
 แทนที่ได้รับมอบหมายมาเป็นประธานในการเปิดงาน โดยมีผู้แทนจากส่วนราชการต่าง ๆ
 ประกอบด้วย อำเภอพระประแดง ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรลำโรงใต้ ผู้แทนจากหน่วยงาน
 ต่าง ๆ และประชาชน ให้เกียรติมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก

การจัดงานอาหารดีเจดีหน้าวัด ที่ประกอบกิจกรรมหลากหลาย อาทิ ทำบุญ
 ไหว้พระหลวงพ่อน้ำมนต์ทิพย์ (น้ำหยด) ประกวดสวยงาม ประกวดแม่ค้าแต่งกายย้อนยุค
 สวยงาม มอบประกาศนียบัตรให้แก่ร้านอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ ฯลฯ

นอกจากจะเป็นการส่งเสริมและสืบสานศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และ
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชาวตำบลบางหัวเสือให้คงอยู่สืบไปแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการ
 มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาเมือง ซึ่งนอกจากการจัดงานดังกล่าวแล้ว เทศบาลฯ
 ยังได้พัฒนาสถานที่และจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อดึงดูดคนให้มาเที่ยวเพิ่มขึ้น ได้แก่
 ตลาดริมน้ำบางหัวเสือ พิพิธภัณฑ์ของโบราณสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันของชาวตำบลบางหัว
 เสือ พิพิธภัณฑ์พระเครื่องรุ่นต่าง ๆ พระอุโบสถทรงสถาปัตยกรรมไทยสองชั้นประดับด้วย
 เซรามิคทั้งหลาย ที่จัดว่ามีความงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ฯลฯ

ทั้งหมดนี้ถือเป็นความพยายามในการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับภาคประชาชน
 ของบางหัวเสือ ตลอดจนชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 สอดคล้องกับแนวนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถี
 ไทย เพราะเป็นการจับจ่ายใช้สอยภายในประเทศ ย่อมกระตุ้นเศรษฐกิจให้เกิดความอยู่กินดี
 ของประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

บรรยากาศตลาดริมหน้าวัดบางหัวเสือในปัจจุบัน
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย

งานอาหารดีเจดีย์หน้าวัด
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย

บรรยากาศงานอาหารดีเจดีย์หน้าวัด ในปี พ.ศ.2553
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย

โครงการนี้นับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของท้องถิ่นในความพยายามที่จะสืบสานวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญา ตลอดจนการปรับปรุงดูแลสถานที่ทางประวัติศาสตร์ดั้งเดิมให้กลับมาเป็นจุดขายและสร้างอัตลักษณ์ของเมือง ซึ่งสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจเมืองควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้เกิดมิติในสังคมเป็นสุข คือ งานสนุกสนานรื่นเริงแบบท้องถิ่น สร้างความมีชีวิตชีวาแก่เมือง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามบริบทเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม

6.5 ประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทรายวัดบางหญ้าแพรก

ประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทรายวัดบางหญ้าแพรกเป็นประเพณีดั้งเดิมประชาชนในชุมชนแถบตำบลบางหญ้าแพรกรู้กันโดยทั่วไป ซึ่งพื้นที่บางหญ้าแพรกในอดีตนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพื้นที่ของบางหัวเสือ ประเพณีจัดขึ้นเมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 จะมีการจัดงานประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทราย (ชนทรายเข้าวัด) ซึ่งโดยปกติจะทำกันในวันสงกรานต์ แต่ที่นี่จะทำกันหลังจากประเพณีสงกรานต์ผ่านพ้นไปแล้ว ซึ่งเป็นประเพณีที่แตกต่างจากที่อื่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ผู้คนก็จะมารวมตัวกันจัดขบวนแห่ต้นเงินเข้าวัดเพื่อนำยอดเงินนั้นไปปักบนยอดพระเจดีย์ทราย การประกวดเจดีย์ทราย ประกวดธิดาเจดีย์ทราย เป็นต้น การแห่ยอดพระเจดีย์ทรายนั้น มีที่มาเช่นเดียวกับการชนทรายเข้าวัด แต่รูปแบบของงานนั้นจะเป็นการชื้อทราย

เข้าวัด เพราะวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป การคมนาคมยุคนี้สะดวกกว่าแต่ก่อนวิธีนำทรายเข้าวัด จึงเปลี่ยนเป็นการซื้อ และมาร่วมกันก่อเป็นพระเจดีย์ทรายแทน

บรรยากาศงานประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทรายวัดบางหญ้าแพรก
ที่มาของภาพ : เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย

6.6 วัฒนธรรมและประเพณีของชาวจีน

ชาวจีนในสมุทรปราการอพยพเข้ามาเมื่อใดไม่ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนนั้น มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีการแต่งงานระหว่างชาวไทย ชาวจีน เมื่อนานวันไปคนรุ่นใหม่ยอมรับในวัฒนธรรมไทยมากกว่าวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม

อาชีพดั้งเดิมชาวจีนเข้ามาค้าขายทางเรือสำเภา มาเป็นเจ้าของเตาเผาเครื่องสังคโลกที่กรุงสุโขทัย กระทั่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา คนไทยมีภาระในการรับใช้บ้านเมืองเป็นแรงงานรับใช้รัฐเข้าเดือนออกเดือน ทำให้ชาวจีนเข้ามามีบทบาทในการค้าขาย คุมเรือสำเภา รับราชการ และเป็นกู่ลี สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช กองทหารส่วนหนึ่งของพระองค์ที่ใช้ในการกู้เอกราชก็เป็นชาวจีนทำให้ชาวจีนมีบทบาทในระบบราชการมากขึ้น

เมืองสมุทรปราการเป็นอีกเมืองหนึ่งที่ชาวจีนใช้เป็นที่พักอาศัยสร้างตัว โดยประกอบอาชีพเป็นกู่ลีตามท่าเรือเป็นพ่อค้า แม่ค้า ทำสวนผัก โรงฝิ่น และอื่น ๆ ด้วยความขยันและมีทักษะทางการค้าขายทำให้ชาวจีนเหล่านี้ มีความร่ำรวยอย่างรวดเร็วหลายท่านในอดีต

เคยเป็นกุลี แต่ปัจจุบันเป็นเจ้าของกิจการธุรกิจขนาดใหญ่กิจการทางด้านพาณิชยกรรม ล้วนอยู่ในกำมือจีน อาคารพาณิชย์สูงหลายชั้น เป็นของชาวจีน ส่วนคนไทยดั้งเดิมเป็นเจ้าของเพียงบ้านไม้ หลังเล็ก ๆ

6.8 วัฒนธรรมและประเพณีของชาวลาว

ชาวลาวเข้ามาอยู่ในสมุทปราการตั้งแต่เมื่อครั้งมีการสร้างพระสมุทระเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่เรื่องจากชาวลาวนั้นประเพณีเหมือนกับชาวไทยภาคอีสาน เมื่อคนเหล่านี้มาอยู่ในสมุทปราการ สภาพความเป็นอยู่จึงไม่แปลกแยกไปจากคนไทยไม่ว่าจะเป็นคติความเชื่อ รูปร่างหน้าตา การนับถือศาสนา เครื่องแต่งกาย การประกอบอาชีพ อาหารการกิน กิริยามารยาท โดยเฉพาะอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาว เช่น ข้าวเหนียว เป็นอาหารที่คนไทยชอบรับประทานไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าข้าวเจ้า

ชาวลาวเมื่อมาอยู่ในสมุทปราการเดิมนั้นอยู่ใน *บริเวณมหาวงษ์* แต่เนื่องจากชาวไทยมีความโอบอ้อมอารี ชาวลาวจึงกระจัดกระจายออกไปทำมาหากินกันทั่วสมุทปราการ และแยกไม่ออกว่าคนไทยคนไหนเป็นคนไทยคนไหนเป็นชาวลาว บางคนไม่รู้ด้วยซ้ำว่าบรรพบุรุษของตนเองเคยอพยพมาจากประเทศลาว

ชาวลาว ไทย จีนและมอญ ในสมุทปราการล้วนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันอยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวกัน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาเดียวกัน แต่งานกัน ไม่จำกัดชาติพันธุ์เดิม ทำงานด้วยกัน อยู่ด้วยกันมานาน ทำให้ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมปนกันเกือบแยกไม่ออก

7. การปกครองของชุมชนบางหัวเสือ

ข้อมูลของเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย ระบุว่า ตำบลบางหัวเสือในปัจจุบันประกอบด้วย 14 ชนชน มีรายชื่อชุมชนดังต่อไปนี้

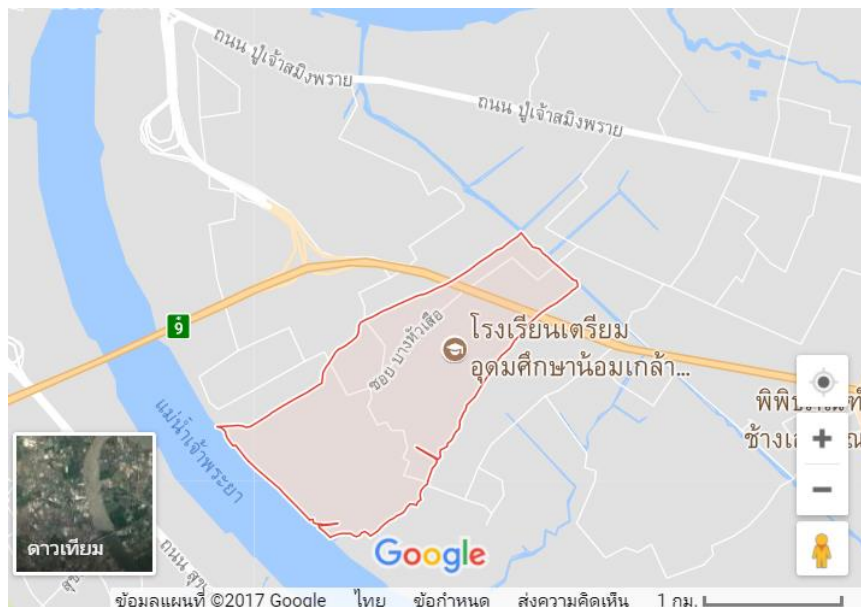
1. ชุมชนสะพานเขียว หมู่ที่ 1,5
2. ชุมชนสยามพัฒนา หมู่ที่ 2
3. ชุมชนบ้านสวนน้ำ หมู่ที่ 3
4. ชุมชนจตุพร หมู่ที่ 4
5. ชุมชนหมู่ 6 หมู่ 7 รวมใจ
6. ชุมชนวัดบางหัวเสือ หมู่ที่ 8
7. ชุมชนก้าวพัฒนา หมู่ที่ 9
8. ชุมชนแก้ว แก้ว แก้ว พัฒนา หมู่ที่ 10

9. ชุมชนบางฝ้าย 11 หมู่ที่ 11
10. ชุมชน 12 อาสาพัฒนาบางฝ้าย หมู่ที่ 12
11. ชุมชน 12 บ.บ.น. พัฒนา หมู่ที่ 12
12. ชุมชน 4 ส พัฒนา หมู่ที่ 13
13. ชุมชนไทยสมุทรร่วมพัฒนา หมู่ที่ 14
14. ชุมชนบุญแจ่มสร้างสรรค์ หมู่ที่ 15

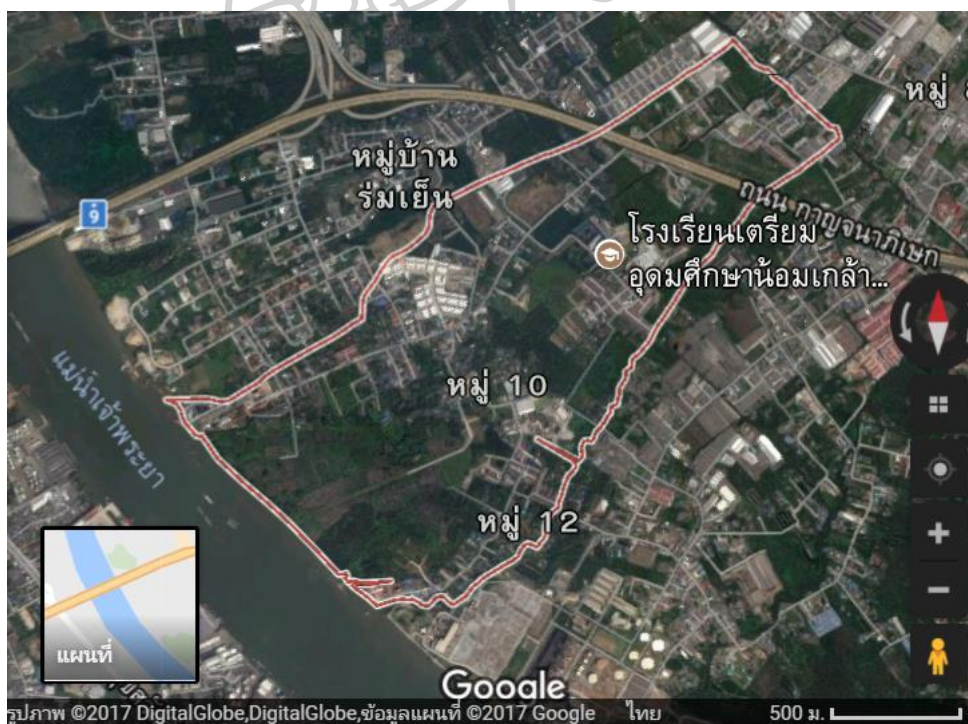
บางหัวเสือในอดีตมีการปกครองเฉพาะส่วนภูมิภาค กล่าวคือ ตำบลบางหัวเสือ มีกำนันเป็นผู้ปกครอง สมัยก่อนนั้นยังเป็นสังคม “ไกลปืนเที่ยง” ความเจริญและอำนาจรัฐส่วนกลางยังไม่เข้ามาถึงในชุมชน หากผู้นำชุมชนไม่มีความเด็ดขาดและใช้อำนาจอย่างเหมาะสม ไม่อาจจะปกครองประชากรในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ จากคำบอกเล่าของผู้คนในอดีตระบุว่า ชุมชนบางหัวเสือมีใจรักเข้ามาในชุมชนอยู่บ่อย ๆ ซึ่งเป็นคนต่างถิ่น รวมไปถึงคนบางหัวเสือเป็นคนที่มิ่ลักษณะที่คนโบราณเรียกว่า “ดู” เมื่อมีการจัดงานประจำปี มักมีเรื่องทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง

จากคำบอกเล่าในอดีตระบุว่า ภายใต้การปกครองของ “กำนันรอด” กำนันตำบลบางหัวเสือในอดีต ผู้มีภูมิลำเนาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่มีผู้ใดกล้าสร้างความวุ่นวายภายในชุมชน เมื่อท่านเดินผ่านไปจุดใดในงานวัด นักเลงอันธพาลจะไม่กล้าแสดงกิริยาใด ๆ อันเป็นการก่อความวุ่นวายให้กับงานที่จัดขึ้นโดยเด็ดขาด เรื่องเล่ายังระบุอีกว่า กำนันรอดเป็นผู้มีวิชาอาคมแก่กล้า ฟันแทงไม่เข้า เป็นกำนันที่ผู้คนในชุมชนยำเกรงเป็นอันมาก นับได้ว่าเป็นการปกครองในอดีตของชาวบางหัวเสือที่ใช้ระบบควบคุมชุมชนด้วยตนเอง

การปกครองบางหัวเสือในปัจจุบัน ในส่วนภูมิภาค บางหัวเสือเป็นตำบลหนึ่งอยู่ในอาณาเขตของอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และการปกครองส่วนท้องถิ่นคือ อยู่ในพื้นที่ของเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย ปัจจุบันมีนายสรรเกียรติ กุลเจริญ เป็นนายกเทศมนตรี

พื้นที่ตำบลบางหัวเสือในปัจจุบัน
ข้อมูลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ Google Map

พื้นที่ตำบลบางหัวเสือในปัจจุบัน
ข้อมูลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ Google Map

ข้อมูลปัจจุบันใน Google Map แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบางหัวเสือในปัจจุบันมีการเกิดขึ้นของชุมชนมากขึ้นมากกว่าในอดีต เพราะการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของโรงงานอุตสาหกรรม และการอพยพย้ายถิ่นของคนต่างภูมิภาคเข้ามาในพื้นที่ปัจจุบัน แต่ถึงแม้ว่าการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนจะมีอย่างต่อเนื่อง บริเวณพื้นที่ของตำบลบางหัวเสือยังมี “สี่เหลี่ยม” ปรากฏอยู่ ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นป่าจาก ป่าชายเลน และสวนของชาวบ้าน สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งในสมัยอดีต

ที่มา: ชรินทร์ แก้วบุญเรือง. (2560). *บางหัวเสือ ถิ่นที่อยู่คู่ปากน้ำ : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ*. เอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โครงการบางหัวเสือถิ่นที่อยู่คู่ปากน้ำ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ.

บันทึกผลหลังสอน

ครั้งที่.....

1. ประเด็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

2. ขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ และรายละเอียดกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้

.....

.....

3. ผลการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

4. ปัญหา / อุปสรรคในการจัดการเรียนรู้

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....
(นายชินนทร์ แก้วบุญเรือง)

(ผู้สอน)

วัน.....ที่.....เดือน..... พ.ศ.....

แบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
 “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ”

บันทึกครั้งที่..... วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ชั้น.....

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนได้กระทำ

.....

2. รายละเอียดของการเรียนรู้

.....

3. นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของนักเรียนอย่างไร จากการเรียนรู้ในกิจกรรมครั้งนี้

.....

มหาวิทยาลัยสกลนคร

.....

การประเมินคะแนนของครู

ระดับ “3” ดีมาก

ระดับ “2” ดี

ระดับ “1” พอใช้

ความเห็นของครู.....

นายชนินทร์ แก้วบุญเรือง ตำแหน่ง ครู

เกณฑ์การประเมินคะแนน (Rubric Score) เพื่อวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

เกณฑ์การประเมินคะแนน	3	2	1
<p>การคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นถึงพัฒนาการความเป็นมาของชุมชนได้อย่างถูกต้อง - เขียนแสดงความรู้สึกความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นได้ - แสดงความชื่นชมถึงจุดเด่นของแต่ละช่วงเวลาในพัฒนาการความเป็นมาในท้องถิ่นได้อย่างครบถ้วนหรือ - แสดงทัศนคติต่อลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนบางหัวเสื่อได้ - เขียนข้อความแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในเศรษฐกิจภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้ - เล่าความภาคภูมิใจถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นในชุมชนบางหัวเสื่อได้หรือ - แสดงทัศนคติต่อคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นพัฒนาการความเป็นมาของชุมชนได้ - เขียนข้อความแสดงความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นได้แต่ไม่สามารถแสดงความชัดเจนเรื่องความเป็นมาในท้องถิ่นได้อย่างครบถ้วนหรือ - อภิปรายแสดงให้เห็นความเป็นมาลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนบางหัวเสื่อได้บางส่วน - เขียนข้อความแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในเศรษฐกิจภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้ แต่ไม่แสดงให้เห็นทัศนคติต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นในชุมชนบางหัวเสื่อได้หรือ - แสดงทัศนคติต่อคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้บางส่วน 	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นพัฒนาการความเป็นมาของชุมชนได้แต่ไม่สามารถเขียนข้อความแสดงความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นได้และไม่สามารถบอกจุดเด่นในแต่ละช่วงเวลาของพัฒนาการความเป็นมาในท้องถิ่นได้อย่างครบถ้วนหรือ - อภิปรายแสดงให้เห็นความเป็นมาของเศรษฐกิจชุมชนบางหัวเสื่อได้แต่ไม่สามารถเขียนข้อความแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในเศรษฐกิจภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้และไม่สามารถยกตัวอย่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นในชุมชนบางหัวเสื่อได้หรือ - แสดงทัศนคติต่อคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนบางหัวเสื่อได้

เกณฑ์การ ประเมิน คะแนน	3	2	1
	<p>- เขียนข้อความแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในภูมิภาคปัญหาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนได้</p> <p>- อภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างสรรค์ผลงานภูมิภาคปัญหาท้องถิ่นชุมชนบางหัวเสื่อได้</p> <p>หรือ</p> <p>- แสดงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นผ่านการเล่าประวัติความเป็นมา และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นบางหัวเสื่อได้</p> <p>- เขียนข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในสถานที่สำคัญภายในชุมชนบางหัวเสื่อ</p> <p>- เขียนแสดงความรู้สึกรักความภาคภูมิใจต่อสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น และแสดงทัศนคติให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ ได้</p>	<p>- เขียนข้อความแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในภูมิภาคปัญหาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนได้ แต่ไม่อภิปรายแสดงความคิดเห็น และยกตัวอย่างและวิธีการสร้างสรรค์ผลงานภูมิภาคปัญหาท้องถิ่นชุมชนบางหัวเสื่อได้</p> <p>หรือ</p> <p>- เล่าเรื่องที่แสดงถึงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นได้เพียงบางส่วนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นบางหัวเสื่อ</p> <p>- เขียนข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในสถานที่สำคัญภายในชุมชนบางหัวเสื่อ</p> <p>แต่ไม่สามารถยกตัวอย่างสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น และอธิบายความสำคัญของสถานที่ได้</p>	<p>แต่ไม่สามารถเขียนข้อความแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในภูมิภาคปัญหาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนได้ และไม่สามารถยกตัวอย่างและวิธีการสร้างสรรค์ผลงานภูมิภาคปัญหาท้องถิ่นชุมชนบางหัวเสื่อได้</p> <p>หรือ</p> <p>- เล่าเรื่องที่แสดงถึงความภาคภูมิใจประวัติความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่นบางหัวเสื่อได้</p> <p>แต่ไม่สามารถเขียนข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในสถานที่สำคัญภายในชุมชนบางหัวเสื่อและไม่สามารถยกตัวอย่างสถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น และอธิบายความสำคัญของสถานที่ได้</p>

แบบทดสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ

วิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ส 30250)

คำชี้แจง: ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องมากที่สุด ลงในกระดาษคำตอบ

- เจ้าอาวาสท่านใด จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์พบว่า เป็นตำนาน แต่ ไม่มีหลักฐาน ที่ชัดเจน
 - หลวงพ่อบัว
 - หลวงพ่อเที่ยง
 - หลวงพ่อบ้าน
 - หลวงพ่อบุญ
- “บางแห่งนี้คนดูเหมือนเสือ” เมื่อครั้งในอดีตเมื่อมีประเพณีงานวัดจัดขึ้นมา มักจะมีการทะเลาะวิวาท ชกต่อยกันอยู่เสมอ เป็นเหตุให้ต้องมีการควบคุมโดย “ผู้มีอิทธิพลในชุมชน” ซึ่งหมายถึงใคร
 - หลวงพ่อบุญ
 - กำนันโต
 - กำนันรอด
 - นายอำเภอพระประแดง
- บุคคลสำคัญในท้องถิ่นท่านใด นอกจากเป็นผู้นำชุมชนแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นปราชญ์ชุมชน เช่น การทำไข่เค็มจนมีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก
 - หลวงพ่อบุญ
 - กำนันโต
 - กำนันรอด
 - นายอำเภอพระประแดง
- กรมสามัญศึกษาได้กำหนดเกณฑ์ในการสร้างโรงเรียน แต่จำนวนที่ดินของโรงเรียนในช่วง พ.ศ.2521 ไม่เพียงพอตามเกณฑ์ที่กำหนด ครูใหญ่จึงได้ไปขอความร่วมมือในการบริจาคที่ดินจากใคร
 - เจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ
 - นางสะอาด เนียมนิล
 - นายทองสุข บุญแจ่ม
 - นางวศรินทร์ บุญแจ่ม
- ผู้ใดเป็นผู้ริเริ่มมอบที่ดิน 10 ไร่ 3 งาน 40 ตารางวา ทำให้เกิดการสร้างโรงเรียนบางหัวเสือบุญแจ่ม เนียมนิล แต่ไม่ทันจะประสบผลสำเร็จก็ถึงแก่กรรมลงเสียก่อน
 - เจ้าอาวาสวัดบางหัวเสือ
 - นางสะอาด เนียมนิล
 - นายทองสุข บุญแจ่ม
 - นางวศรินทร์ บุญแจ่ม
- นักเรียนสามารถนำเอาแบบอย่างของหลวงพ่พระครูวิบูลสีลวัฒน์ มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร
 - ขยันเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จ
 - มีมารยาทเคารพผู้ใหญ่และครูอาจารย์
 - ประหยัดอดออม และมีเหตุผลในการใช้จ่าย
 - ช่วยเหลือกิจกรรมโรงเรียนและงานส่วนรวมให้ดีที่สุด

7. นักเรียนสามารถนำเอาแบบอย่างของก้านันโต มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร
- มีมารยาทเคารพผู้ใหญ่และครูอาจารย์
 - ประหยัดอดออม และมีเหตุผลในการใช้จ่าย
 - ช่วยเหลือกิจกรรมโรงเรียนและงานส่วนรวมให้ดีที่สุด
 - มีภาวะผู้นำ และรู้จักประยุกต์สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของตนเอง
8. คุณูปการสำคัญของหลวงปู่พระครูวิบูลลีวัฒน์ในด้านใดสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษามากที่สุด
- สร้างบุญกุศลเพื่อพัฒนาชีวิต
 - ริเริ่มโครงการทอดผ้าป่าการศึกษา
 - ช่วยเหลือนักเรียนที่ยากลำบาก
 - สนับสนุนการจัดกิจกรรมในชุมชน
9. ความเชื่อเกี่ยวกับที่มาของบางหัวเสือในข้อใดที่เกิดขึ้นหลังสุด
- ความดีของโจรผู้ร้าย และผู้คนในสมัยก่อน
 - ตำนานเสือสู้กับจระเข้ และจระเข้กัดหัวเสือขาด
 - ในบริเวณท้องถื่นแห่งนี้พบต่อหัวเสือจำนวนมาก
 - ภูมิปัญญาของบางหัวเสือ มีลักษณะคล้ายกับหัวเสือ
10. ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่า บางหัวเสือเคยเป็นที่พักพิงของใคร
- สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 - สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 - พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
 - พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
11. “วัดบางศิคะเสือ” เปลี่ยนชื่อเป็นวัดบางหัวเสือ ในสมัยรัชกาลใด
- สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 - สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 - พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
12. พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ได้กล่าวถึงคลองโบราณตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นคลองที่อยู่บริเวณใกล้กับบางหัวเสือในปัจจุบัน มีชื่อว่าอะไร
- คลองด่าน
 - คลองตาปลั่ง
 - คลองบางฝ้าย
 - คลองสำโรง

13. จุดเด่นของพระอุโบสถ วัดบางหัวเสือ ในข้อใดมีความพิเศษมากกว่าสถานที่แห่งอื่นในชุมชนใกล้เคียง

- ก. เป็นโบสถ์เก่าแก่อายุกว่า 200 ปี
- ข. รูปภาพฝาผนังในโบสถ์เป็นแบบสามมิติ
- ค. มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง
- ง. ทางขึ้นโบสถ์มีบันไดพญานาค

14. บริเวณบางหัวเสือ ไม่เคยพบเจอเสือโคร่งมาก่อน แต่จากหลักฐานพบว่ามีสัตว์ประเภทใดที่เคยอยู่อาศัย จนทำให้เป็นที่มาของชื่อชุมชนนี้

- ก. ตัวเงินตัวทอง
- ข. เสือดำ
- ค. แมวเบงกอล
- ง. เสือปลา

15. จากที่มาของคำว่า “บางหัวเสือ” ข้อใดต่อไปนี้เป็นที่มาของคำว่า “เสือ”

- ก. เสือโคร่ง
- ข. โจร
- ค. ต่อหัวเสือ
- ง. มันหัวเสือ

16. ปู่เจ้าสมิงพราย จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นชื่อของอะไร

- ก. อาคารในสมัยรัชกาลที่ 5
- ข. ป้อมปราการ
- ค. บุคคล
- ง. เมือง

17. เทวรูปโบราณ คือ พญาแสนตา และบาทสังขกร สัจจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวว่า ชาวบ้านเรียกเทวรูปสององค์นี้ว่า “กัมรแดง” แต่เพี้ยนตามปากชาวสยาม ต่อมากลายเป็นที่มาของคำว่าอะไร

- ก. พระประแดง
- ข. บางหัวเสือ
- ค. นครเขื่อนขันธ์
- ง. เมืองสมุทรปราการ

18. คำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนกล่าวถึง “กำนันรอด” ในการควบคุมผู้คนในงานวัดบางหัวเสือว่า “ไม่มีนักเลงหรืออันธพาลคนใดกล้าก่อวณในงาน หากใครกล้าก่อวณจะถูกไม้เท้าหวดเข้าที่ขา”

เพราะเหตุใดกำนันรอดจึงต้องควบคุมด้วยตนเอง

- ก. ในยุคสมัยนั้นไม่มีตำรวจ
- ข. บางหัวเสือไกลปืนเที่ยง
- ค. เจ้าหน้าที่บ้านเมืองดูแลไม่ดี
- ง. กฎหมายในสมัยนั้นระบุว่าทำได้

19. “อุบายของผู้ปกครองไม่ยากให้บุตรหลานเดินทางไกลเพื่อไปงานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ ด้วยการคมนาคมที่ไม่สะดวกในสมัยก่อน” เกี่ยวข้องกับสถานที่ใดมากที่สุด

- ก. วัดบางฝ้าย
- ข. วัดบางหัวเสือ
- ค. วัดบางหญ้าแพรก
- ง. วัดสวนส้ม

20. จากข้อความ “คนหนุ่มสาวเริ่มตื่นตัวกับการเข้ามาของโรงงาน พวกเขาหันไปทำงานโรงงานมากขึ้นเรื่อย ๆ” คนหนุ่มสาวนิยมไปทำงานที่ใด

ก. โรงงานโอวัลติน	ข. โรงงานไทเกียงการทอ
ค. โรงงานผลิตรถยนต์อูซู	ง. โรงงานผลิตน้ำตาลมะพร้าว

21. “หากนี่ก็อยากจะได้รับประทานส้มโอต้องไปรับประทาน ณ สถานที่แห่งนั้น” หมายถึงสถานที่ในข้อใดของบางหัวเสือ

ก. วัดบางหัวเสือ	ข. บ้านกำนัน
ค. สวนส้ม	ง. บริเวณโรงเรียนในปัจจุบัน

22. ข้อใดเป็นตำนานที่ทำให้ “วัดบางหัวเสือ” เป็นที่เคารพศรัทธาของ “เซียนพระ”

ก. วาจาสิทธิ์ของหลวงพ่อบุญ
ข. การสร้างวัดของหลวงพ่อบัว
ค. น้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าอาวาส
ง. ความอยู่ยงคงกระพันของกำนันรอด

23. หากต้องการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบางหัวเสือ ต้องนำไปจำหน่ายที่ใดจึงจะเหมาะสมที่สุด

ก. ตลาดนัดบางหญ้าแพรก	ข. ตลาดสำโรง
ค. ตลาดน้ำวัดบางหัวเสือ	ง. ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

24. สภาพบริบทของการดำรงชีวิตของชาวบางหัวเสือ เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบัน สิ่งใดมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดจนที่สุด

ก. การนับถือศาสนา
ข. การประกอบอาชีพ
ค. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
ง. ความเชื่อและความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

25. ข้อใดเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดในการก่อตั้งโรงเรียนบางหัวเสือบุญแจ่มนิยมนิล (ซึ่งต่อมาคือโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ) มากที่สุด

ก. นโยบายการศึกษาของรัฐบาล
ข. นายทองสุข บุญแจ่มบริจาคที่ดิน
ค. ความต้องการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง
ง. ความต้องการให้มีโรงเรียนมัธยมประจำตำบล

26. ตำนานท้องถิ่นกล่าวว่า พระเจ้าตากสินมหาราชเคยเสด็จมาพักทัพที่วัดบางหัวเสือ ข้อใดต่อไปนี้ อาจเป็นหลักฐานสนับสนุนตำนานนี้ได้ดีที่สุด
- เคยมีคนนิมิตเห็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปรากฏที่วัดบางหัวเสือ
 - บางหัวเสือเป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่อยูริมแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนถึงกรุงศรีอยุธยา
 - พระราชพงศาวดาร กล่าวถึงเส้นทางการเดินทัพของพระเจ้าตากสินมหาราชผ่านบริเวณนี้
 - วัดบางหัวเสือสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2300 และเป็นทางผ่านก่อนถึงธนบุรี และกรุงศรีอยุธยา
27. สิ่งใดเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการทำให้ชุมชนบางหัวเสือมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจนถึง ปัจจุบัน
- มีพื้นที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร สะดวกในการพัฒนาชุมชน
 - มีการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานต่างชาติชาวอาเซียน ทำให้เศรษฐกิจคึกคัก
 - มีการเข้ามาสร้างของโรงงานอุตสาหกรรมมากมายทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า
 - ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ร่วมมือร่วมใจในการบริหารชุมชน
28. ข้อใดคือผลกระทบสำคัญที่สุดต่อหนุ่มสาวชาวบางหัวเสือ กับการเข้ามาตั้งโรงงานไทเกียงการทอ
- รายได้ชาวบางหัวเสือเพิ่มมากขึ้น
 - ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเปลี่ยนแปลง
 - เศรษฐกิจในชุมชนพัฒนาขึ้นอย่างก้าวกระโดด
 - อาชีพสาวโรงงานเป็นที่นิยมแทนที่การขึ้นมะพร้าว
29. ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบางหัวเสือกล่าวว่า “ชุมชนนี้อุดมสมบูรณ์มาก อยากรับประทานผักและผลไม้ ก็ไม่มีขาดแคลน การหาสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ก็มีเป็นจำนวนมาก เพียงพอต่อการบริโภคของคนในชุมชนทั้งหมด” ปัจจัยใดในอดีตส่งเสริมให้เกิดสถานการณ์ดังกล่าว
- ความขยันหมั่นเพียร
 - การแสวงหาความสุข
 - ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
 - ศาสนาและความเชื่อ
30. “เมื่อเคี้ยวแล้ว เทกากลางไปในคลอง เมื่อน้ำในคลองไหลไปในที่ต่าง ๆ ส่งกลิ่นหอมยิ่งนัก” สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต มีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมหรือไม่
- เหมาะสม เพราะน้ำตาลเป็นอาหารแก่ปลา
 - เหมาะสม เพราะไม่เป็นการทำลายระบบนิเวศ
 - ไม่เหมาะสม เพราะผิดกฎหมายชุมชน
 - ไม่เหมาะสม เพราะกลิ่นส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน

31. กิจกรรมใดเหมาะสมที่สุดในการทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชน ตระหนักและเห็นความสำคัญของการเข้าวัดทำบุญในวัดบางหัวเสือ

- ก. ครูมอบหมายให้นักเรียนไปทำบุญ
- ข. โรงเรียนจัดกิจกรรมนำนักเรียนเข้าวัดบ่อ ๑
- ค. รณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาวัดบางหัวเสือ
- ง. จัดทำโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติภายในวัดบางหัวเสือให้กับเยาวชน

32. “งานอาหารดี เจดีย์หน้าวัด” เป็นอุบายของผู้ใหญ่ในการให้เยาวชนชาวบางหัวเสือได้เที่ยวชมเพื่อทดแทนประเพณีใดของจังหวัดสมุทรปราการ

- ก. สงกรานต์
- ข. ลอยกระทง
- ค. แห่ยอดพระเจดีย์ทราย
- ง. นมัสการพระสมุทรเจดีย์

33. “ประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทราย” เป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของวัดใดในชุมชนบางหัวเสือ

- ก. วัดบางฝ้าย
- ข. วัดบางหัวเสือ
- ค. วัดบางโปรง
- ง. วัดบางหญ้าแพรก

34. วิธีการใดต่อไปนี้มี ความเหมาะสมที่สุดสำหรับนักเรียนในการมีส่วนร่วมต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบางหัวเสือ

- ก. เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- ข. จัดทำแผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับเทศบาล
- ค. เป็นกรรมการในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ
- ง. ดูแลกองทุนในการจัดงานต่าง ๆ ช่วยเจ้าอาวาส

35. ประเพณีใดในบางหัวเสือที่นักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ มีส่วนร่วมมากที่สุด

- ก. ประเพณีสงกรานต์
- ข. ประเพณีลอยกระทง
- ค. ประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทราย
- ง. ประเพณีเทศน์มหาชาติ

36. ในอดีตชาวบางหัวเสือนำวิธีการจำหน่ายผลผลิตน้ำตาลมะพร้าว อย่างไร

- ก. นำไปขายที่ตลาดนัด
- ข. ชาวชลบุรีมารับซื้อจากสวน
- ค. นำไปขายที่ตลาดพระประแดง และพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อ
- ง. นำไปขายที่ตลาดกรุงเทพมหานคร และบางส่วนนำไปขายต่างภูมิภาค

37. กิจกรรมเผยแพร่วัฒนธรรมในข้อใด มีความเหมาะสมที่สุดในการเข้าถึงประชาชนภายในชุมชน บางหัวเสือ

- ก. แจกแผ่นพับประชาสัมพันธ์
- ข. ตั้งรางวัลสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- ค. ส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน
- ง. จัดทำเป็นภาพยนตร์เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมภายในชุมชนให้ชาวบางหัวเสือทุกคนได้รับชม

38. “ลอยกระทงวัดบางหัวเสือ สำหรับคนมีคู่” นักเรียนคิดว่าข้อความดังกล่าวมีความเหมาะสมหรือไม่

- ก. เหมาะสม เพราะเป็นหลักสี่ทิวส่วนบุคคล
- ข. เหมาะสม เพราะหากขาดคู่ลอยกระทงทำให้อับอาย
- ค. ไม่เหมาะสม เพราะคู่ครองสามารถแสวงหาได้
- ง. ไม่เหมาะสม เพราะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การลอยกระทง

39. พฤติกรรมในข้อใดต่อไปนี้เป็น การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีได้ดีที่สุดสำหรับนักเรียน

- ก. สมชายเป็นคนอาสาทำต้นเทียนสำหรับวัด
- ข. สมหญิงเป็นเจ้าของภาพเทศน์มหาชาติ
- ค. สมสมรนำกระทงทำด้วยมือไปบริจาควัด
- ง. สมรสช่วยออกเงินค่าจัดทำกระทงสำหรับวัด

40. หากมีคนกล่าวว่า “วัฒนธรรม ประเพณี ไม่ต้องเข้าร่วมก็ได้ เพราะเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์” ควรตอบบุคคลดังกล่าวอย่างไร จึงจะเหมาะสมที่สุด

- ก. ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ดอกบัวมีสี่เหล่า
- ข. วัฒนธรรม และประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุข
- ค. การเข้าร่วมเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจเป็นเรื่องหลัก ส่วนความเชื่อเป็นเรื่องรอง
- ง. การเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณีเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติในขณะที่เราเป็นนักเรียน

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ในช่องระดับความคิดเห็นตามสภาพจริง โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

4 หมายถึง พึงพอใจมาก

3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

2 หมายถึง พึงพอใจน้อย

1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้						
1	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ช่วยฝึกให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตามลำดับขั้นตอน					
2	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยใช้หลักการและเหตุผลตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ					
3	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่นของตนเอง					
4	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีวิจาร์ณญาณในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์					
5	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการกระตุ้นเพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ					
6	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น					

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้						
7	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และครูกับนักเรียน					
8	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดบรรยากาศการเรียนรู้ และกระตือรือร้นที่จะค้นหาคำตอบ					
9	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ทั้งด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา และบริบทในปัจจุบัน					
ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้						
10	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดแสวงหาความรู้ในทางประวัติศาสตร์					
11	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย					
12	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเห็นคุณค่าการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้วิจัย

ตารางที่ 10 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาและดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ข้อที่	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1.องค์ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้						
1	หน่วยการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ เหมาะสมและมีรายละเอียดที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน	+1	+1	+1	3.00	1.00
2	แผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องสัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้	+1	+1	+1	3.00	1.00
3	แผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วนและสัมพันธ์กัน	+1	+1	+1	3.00	1.00
4	การเขียนสาระสำคัญในแผนถูกต้อง	+1	+1	+1	3.00	1.00
5	จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจนครอบคลุมเนื้อหาสาระ	+1	+1	+1	3.00	1.00
6	จุดประสงค์การเรียนรู้พัฒนานักเรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและเจตคติ	+1	+1	+1	3.00	1.00
2.กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์						
7	กำหนดเนื้อหาสาระเหมาะสมกับเวลาในคาบ	+1	+1	+1	3.00	1.00
8	กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาสาระ	+1	+1	+1	3.00	1.00
9	กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์และระดับชั้นของนักเรียน	+1	+1	+1	3.00	1.00
10	กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายและสามารถปฏิบัติได้จริง	+1	+1	+1	3.00	1.00
11	กิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดของนักเรียน	+1	+1	+1	3.00	1.00
12	กิจกรรมเน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	+1	+1	+1	3.00	1.00
13	กิจกรรมการเรียนรู้สอดแทรกการศึกษาหลักฐาน	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อที่	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
	ทางประวัติศาสตร์					
14	กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์	+1	+1	+1	3.00	1.00
15	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้เกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	+1	+1	+1	3.00	1.00
3.สื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จัดการเรียนรู้						
16	วัสดุอุปกรณ์ สื่อและแหล่งเรียนรู้มีความหลากหลาย	+1	+1	+1	3.00	1.00
17	วัสดุอุปกรณ์ สื่อและแหล่งเรียนรู้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
18	นักเรียนได้ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง	+1	+1	+1	3.00	1.00
4.การวัดและประเมินผล						
19	มีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
20	มีการวัดและประเมินผลสอดคล้องกับการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	+1	+1	+1	3.00	1.00

ตารางที่ 11 ค่าดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแบบวัดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เรื่อง ประวัติศาสตร์บางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ข้อที่	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	แบบวัดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์	+1	+1	+1	3.00	1.00
2	แบบวัดสอดคล้องกับกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
3	ข้อคำถามสามารถประเมินการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	+1	+1	+1	3.00	1.00
4	เกณฑ์การประเมินคะแนน (Rubric Score) สอดคล้องกับข้อคำถาม	+1	+1	+1	3.00	1.00
5	เกณฑ์การประเมินคะแนน (Rubric Score) สามารถประเมินผลคำตอบของนักเรียนได้	+1	+1	+1	3.00	1.00
6	แบบวัดสามารถนำไปใช้ได้จริงในกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
7	แบบวัดสอดคล้องกับการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	+1	+1	+1	3.00	1.00
8	แบบวัดเหมาะสมกับระยะเวลาในคาบ	+1	+1	+1	3.00	1.00
9	แบบวัดเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน	+1	+1	+1	3.00	1.00
10	แบบวัดสามารถวัดผู้เรียนได้หลากหลาย	+1	+1	+1	3.00	1.00

ตารางที่ 12 ค่าดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดบางหัวเสือมีชื่อว่าอะไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
2	เจ้าอาวาสท่านใด จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ พบว่าเป็นตำนาน แต่ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
3	“บางแห่งนี้คนดูเหมือนเสือ” เมื่อครั้งในอดีตเมื่อมี ประเพณีงานวัดจัดขึ้นมา มักจะมีการทะเลาะวิวาท ชกต่อยกันอยู่เสมอ เป็นเหตุให้ต้องมีการควบคุม โดย “ผู้มีอิทธิพลในชุมชน” ซึ่งหมายถึงใคร (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
4	บุคคลสำคัญในท้องถิ่นท่านใด นอกจากเป็นผู้นำชุมชนแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นปราชญ์ชุมชน เช่น การทำ ไข่เค็มจนมีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
5	กรมสามัญศึกษาได้กำหนดเกณฑ์ในการสร้าง โรงเรียน แต่จำนวนที่ดินของโรงเรียนใน พ.ศ.2521 ไม่เพียงพอตามเกณฑ์ที่กำหนด ครูใหญ่จึงได้ไปขอ ความร่วมมือในการบริจาคที่ดินจากใคร (ความรู้ ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
6	ผู้ใดเป็นผู้ริเริ่มมอบที่ดิน 10 ไร่ 3 งาน 40 ตารางวาทำให้เกิดการสร้างโรงเรียนบางหัวเสือบุญแจ่ม นิยมนิล แต่ไม่ทันจะประสบผลสำเร็จก็ถึงแก่กรรม ลงเสียก่อน (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
7	นักเรียนสามารถนำเอาแบบอย่างของหลวงพ่อบุญ ครูวิบูลสีลวัฒน์ มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างไร (การนำไปใช้)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่1	คนที่2	คนที่3		
8	นักเรียนสามารถนำเอาแบบอย่างของกำนันโต มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร (การนำไปใช้)	+1	+1	+1	3.00	1.00
9	หากต้องการสร้างอาชีพและหารายได้เสริมจากการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อออกจำหน่าย ควรศึกษาจากบุคคลใดมากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
10	“เมื่อมีเด็กคนหนึ่งมาเล่นหยอกล้อกับท่านโดยไม่มีสัมมาคารวะ ท่านจึงบอกว่า ‘ไอ้เด็กบ้า’ ต่อมาเด็กคนนั้นได้เติบโตและเสียสติในที่สุด” จากสถานการณ์ดังกล่าว เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาสรูปใดของวัดบางหัวเสือ (ความเข้าใจ)	-1	+1	+1	3.00	0.33
11	คุณูปการสำคัญของหลวงพ่อบุญสวัสดิมงคลในด้านใดสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษามากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
12	เหตุการณ์ก่อนกำเนิดของข้อใดที่ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาการศึกษาของชุมชนบางหัวเสือมากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
13	ข้อใด <u>ไม่ใช่</u> แนวความเชื่อเกี่ยวกับที่มาของบางหัวเสือ (ความรู้ความจำ)	0	+1	+1	2.00	0.67
14	ความเชื่อเกี่ยวกับที่มาของบางหัวเสือในข้อใดที่เกิดขึ้นหลังสุด (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
15	ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่า บางหัวเสือเคยเป็นที่พักทัพของใคร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
16	“วัดบางศิษะเสือ” เปลี่ยนชื่อเป็นวัดบางหัวเสือ ในสมัยรัชกาลใด (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
17	พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ได้กล่าวถึงคลองโบราณตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นคลองที่อยู่บริเวณใกล้กับบางหัวเสือในปัจจุบัน มีชื่อว่าอะไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่1	คนที่2	คนที่3		
18	คลองมีที่มาของชื่อจากชาวบ้านในชุมชนบางหัวเสือ (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
19	จากเอกสารโบราณในสมัย รศ.114 เรียกวัดบางหัวเสือชื่อเดิมว่าอะไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
20	จุดเด่นของพระอุโบสถ วัดบางหัวเสือ ในข้อใดมีความพิเศษมากกว่าสถานที่แห่งอื่นในชุมชนใกล้เคียง (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
21	บริเวณบางหัวเสือ ไม่เคยพบเจอเสือโคร่งมาก่อน แต่จากหลักฐานพบว่า มีสัตว์ประเภทใดที่เคยอยู่อาศัย จนทำให้เป็นที่มาของชื่อชุมชนนี้ (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
22	จากที่มาของคำว่า “บางหัวเสือ” ข้อใดต่อไปนี้เป็นที่มาของคำว่า “เสือ” (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
23	จากข้อสันนิษฐาน ปู่เจ้าสมิงพราย เป็นชื่อของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสถานที่เคารพนับถือของประชาชนในชุมชนนั้น ข้อใดต่อไปนี้เป็น ไม่เกี่ยวข้อง กับที่มาของปู่เจ้าสมิงพราย (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
24	ปู่เจ้าสมิงพราย จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นชื่อของอะไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
25	เทวรูปโบราณ คือ พญาแสนตา และบาทสัง-ขกร สุนทรวิจิตร วงษ์เทศ กล่าวว่า ชาวบ้านเรียกเทวรูปสององค์นี้ว่า “กัมมแดง” แต่เพี้ยนตามปากชาวสยามต่อมากลายเป็นที่มาของคำว่าอะไร (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
26	คำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนกล่าวถึง “กำนันรอด” ในการควบคุมผู้คนในงานวัดบางหัวเสือว่า “ไม่มีนักเลงหรืออันธพาลคนใดกล้าก่อวุ่นในงาน	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
	หากใครกล้าก่อวินจะถูกลงโทษเข้าที่ขา” เพราะเหตุใดก้านนั้นรอดจึงต้องควบคุมด้วยตนเอง (ความเข้าใจ)					
27	“อุบายของผู้ปกครองไม่ยอมให้บุตรหลานเดิน ทางไกลเพื่อไปงานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ ด้วยการคมนาคมที่ไม่สะดวกในสมัยก่อน” เกี่ยวข้องกับสถานที่ใดมากที่สุด (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
28	จากหลักฐานที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น ข้อใดต่อไปนี้เป็นที่มาของชื่อวัดบางโปร่ง (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
29	“คนหนุ่มสาวเริ่มต้นต้นกับการเข้ามาของโรงงาน พวกเขาหันไปทำงานโรงงานมากขึ้นเรื่อย ๆ” คน หนุ่มสาวนิยมไปทำงานที่ใด (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
30	โรงงานอุตสาหกรรมแห่งแรกของชุมชนบางหัวเสือ มีชื่อว่าอะไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
31	มีสถานที่แห่งหนึ่งในบางหัวเสือ ที่มีผู้กล่าวว่า “หากนี้ก็จะรับประทานส้มโอต้องไป รับประทาน ณ สถานที่แห่งนั้น” หมายถึงสถานที่ ในข้อใดของบางหัวเสือ (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
32	จากภาพสำคัญในอดีตของบางหัวเสือ บริเวณริม ข้างทางของถนนทางไปวัดบางหัวเสือ มีลักษณะ อย่างไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่1	คนที่2	คนที่3		
33	ในยุคต้น พ.ศ.2500 บริเวณบางหัวเสือยังเป็นลักษณะของดินแดน “ไกลปืนเที่ยง” หมายความว่าอย่างไร (ความเข้าใจ)	+1	0	+1	2.00	0.67
34	ข้อใดเป็นตำนานที่ทำให้ “วัดบางหัวเสือ” เป็นที่เคารพศรัทธาของ “เสียนพระ” (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
35	หากต้องการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบางหัวเสือ ต้องนำไปจำหน่ายที่ใดจึงจะเหมาะสมที่สุด (การนำไปใช้)	+1	+1	+1	3.00	1.00
36	สภาพบริบทของการดำรงชีวิตของชาวบางหัวเสือเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตกับปัจจุบัน สิ่งใดมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจนที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
37	ข้อใดเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดในการก่อตั้งโรงเรียนบางหัวเสือบูญแจ่มนิยมนิล (ซึ่งต่อมาก็คือโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ) มากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
38	การเพาะปลูกพืชไร่พืชสวนของชาวบางหัวเสือในอดีตมีลักษณะอย่างไร (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
39	สถานที่สำคัญแห่งใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวมอญมากที่สุด (วิเคราะห์)	0	+1	+1	2.00	0.67
40	สถานที่แห่งใดภายในวัดบางหัวเสือ ที่ชาวบ้านต่างเล่าลือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสถานที่หวงห้ามมากที่สุด (ความเข้าใจ)	0	+1	+1	2.00	0.67
41	ตำนานท้องถิ่นกล่าวว่า พระเจ้าตากสินมหาราช เคยเสด็จมาพักทัพที่วัดบางหัวเสือ ข้อใดต่อไปนี้ อาจเป็นหลักฐานสนับสนุนตำนานนี้ได้ดีที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่1	คนที่2	คนที่3		
42	การเดินทางสัญจรระหว่างชุมชนของชาวบางหัวเสือในอดีต มีลักษณะอย่างไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
43	สิ่งใดเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการทำให้ชุมชนบางหัวเสือมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจนถึงปัจจุบัน (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
44	ชาวบางหัวเสือในอดีตอยู่บ้านริมแม่น้ำ และอยู่ใกล้กับวัดบางหัวเสือ ควรจะประกอบอาชีพใด จึงจะสร้างรายได้มากที่สุด (สังเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
45	กิจกรรมใดต่อไปนี้เป็นส่งเสริมให้ตลาดน้ำวัดบางหัวเสือ กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากที่สุด (สังเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
46	จากสภาพบริบทของชุมชนบางหัวเสือในอดีต ที่มีต้นมะพร้าวเป็นจำนวนมาก นักเรียนคิดว่า นอกจากอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวแล้ว อาชีพใดที่ชาวบ้านอาจสามารถทำได้เพิ่มเติมอีก เพื่อสร้างรายได้ให้มากที่สุด (สังเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
47	ข้อใดคือผลกระทบสำคัญที่สุดต่อหนุ่มสาวชาวบางหัวเสือ กับการเข้ามาตั้งโรงงานไทเกียงการทอ (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
48	ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบางหัวเสือกล่าวว่า “ชุมชนนี้อุดมสมบูรณ์มาก อยากรับประทานผักและผลไม้ ก็ไม่มีขาดแคลน การหาสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ก็มีเป็นจำนวนมาก เพียงพอต่อการบริโภคของคนในชุมชนทั้งหมด” ปัจจัยใดในอดีตส่งเสริมให้เกิดสถานการณ์ดังกล่าว (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
49	พิพิธภัณฑของโบราณวัดบางหัวเสือในปัจจุบัน ไม่เป็นที่นิยมและไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว นักเรียนคิดว่าวิธีการใดเหมาะสมที่สุดเพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวรู้จัก และเข้ามาชมมากยิ่งขึ้น (สังเคราะห์)	0	+1	+1	2.00	0.67
50	“เมื่อเคี้ยวแล้ว เทกากลงไปในคลอง เมื่อน้ำในในคลองไหลไปในที่ต่าง ๆ ส่งกลิ่นหอมยั้่งนัก” สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต มีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมหรือไม่ (การประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
51	กิจกรรมใดเหมาะสมที่สุดในการสร้างให้ชุมชนบางหัวเสือเป็นศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น ด้านประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่อื่น ๆ เข้าถึงได้ง่าย (สังเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
52	กิจกรรมใดเหมาะสมที่สุดในการทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชน ตระหนักและเห็นความสำคัญของการเข้าวัดทำบุญในวัดบางหัวเสือ (สังเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
53	“งานอาหารดี เจตีย์หน้าวัด” เป็นอุบายของผู้ใหญ่ในการให้เยาวชนชาวบางหัวเสือได้เที่ยวชม เพื่อทดแทนประเพณีใดของจังหวัดสมุทรปราการ (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
54	“งานอาหารดี เจตีย์หน้าวัด” ปัจจุบันเจตีย์หน้าวัด อยู่บริเวณใดของวัดบางหัวเสือ (ความรู้ความจำ)	0	+1	+1	2.00	0.67
55	“ผู้คนที่จะมารวมตัวกันจัดขบวนแห่ต้นเงินเข้าวัด เพื่อที่นำยอดเงินนั้นไปปักบนยอดพระเจดีย์ทราย ซึ่งภายในงานนั้นจะมีกิจกรรมการประกวดเจดีย์	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
	ทรายและ ประกวดธิดาเจดีย์ทราย” จากข้อความดังกล่าว หมายถึงประเพณีอะไร (ความเข้าใจ)					
56	“ประเพณีแห่ยอดพระเจดีย์ทราย” เป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของวัดใดในชุมชนบางหัวเสือ (ความรู้ ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
57	วิธีการใดต่อไปนี้มีเหมาะสมที่สุดสำหรับนักเรียนในการมีส่วนร่วมต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบางหัวเสือ (การนำไปใช้)	+1	+1	+1	3.00	1.00
58	เพราะเหตุใดภายในชุมชนบางหัวเสือ จึงมีการทรงเจ้า ประกอบกับการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสาน (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
59	ประเพณีใดต่อไปนี้ ที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนบางหัวเสือได้ดีที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
60	กิจกรรมใด ไม่ปรากฏ ในงานอาหารดีเจดีย์ หน้าวัด (ความรู้ความจำ)	0	+1	+1	2.00	0.67
61	ประเพณีใดในบางหัวเสือที่นักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ได้มีส่วนร่วมมากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
62	ปัจจุบันชุมชนบางหัวเสือ นอกจากชาวบางหัวเสือ แต่กำเนิดแล้ว พบว่ามีคนกลุ่มใดอพยพมาอยู่ในชุมชนนี้มากที่สุด (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
63	เหตุผลสำคัญที่สุดที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบางหัวเสือ ไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมต่อประเพณีต่าง ๆ มากนัก คือข้อใด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
64	ปัจจุบันชุมชนบางหัวเสือ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอะไร (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
65	ในอดีตนั้นเคยมีคนกล่าวว่า เชื้อเพลิงบริเวณบางหัวเสือไม่เพียงพอต่อการทำน้ำตาลมะพร้าว จึงต้องหาเชื้อเพลิงจากที่ใด (วิเคราะห์)	-1	+1	+1	1.00	0.33
66	จากสภาพบริบทของการประกอบอาชีพในอดีต ชาวบางหัวเสือต้องการสินค้าชนิดใดจากชุมชนภายนอกมากที่สุด (ความรู้ความจำ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
67	ข้อใดต่อไปนี้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้านชุมชนบางหัวเสือได้ดีที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
68	ในอดีตชาวบางหัวเสือมีวิธีการจำหน่ายผลผลิตน้ำตาลมะพร้าว อย่างไร (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
69	ประเพณีใดในชุมชนที่ส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ ให้ความสามัคคีในหมู่คณะมากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
70	กิจกรรมเผยแพร่วัฒนธรรมในข้อใด มีความเหมาะสมที่สุดในการเข้าถึงประชาชนภายในชุมชนบางหัวเสือ (สังเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
71	“ลอยกระทงวัดบางหัวเสือ สำหรับคนมีคู่” นักเรียนคิดว่าข้อความดังกล่าวมีความเหมาะสมหรือไม่ (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
72	ประเพณีใดที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันในครอบครัวมากที่สุด (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
73	พฤติกรรมในข้อใดต่อไปนี้เป็นส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีได้ดีที่สุดสำหรับนักเรียน (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	ระดับคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่1	คนที่2	คนที่3		
74	ข้อใดต่อไปนี่ จับคู่การปฏิบัติตนของบุคคลในกิจกรรมประเพณีสำคัญในท้องถิ่น ไม่เหมาะสม (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
75	บุคคลใดต่อไปนี่ ปฏิบัติตนได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของประเพณีสงกรานต์ของไทยมากที่สุด (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
76	“ประเพณี คือวัฒนธรรมที่สร้างสมและถ่ายทอดจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน” การทำกระทำใดของบุคคลต่อไปนี่ สอดคล้องกับข้อความดังกล่าว (วิเคราะห์)	+1	+1	+1	3.00	1.00
77	“ไม่มีประเพณีใดที่ล้ำสมัย หากรู้จักปรับตัว” วัตถุประสงค์สำคัญที่สุดของข้อความดังกล่าว คือข้อใด (ความเข้าใจ)	+1	+1	+1	3.00	1.00
78	การทำกระทำของบุคคลใดต่อไปนี่ เป็นการสืบทอดและส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชนบางหัวเสื่อได้เหมาะสมที่สุด (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
79	ในการประกวดสาวงาม งานอาหารดีเยี่ยม หน้าวัด นางงามคนหนึ่งได้รับคำถามว่า “งานประเพณีต่าง ๆ นับวันเยาวชนก็ต่างลิ้มเลียนไม่สนใจ จะทำอย่างไรให้เยาวชนกลับมาสนใจอีกครั้ง” นักเรียนคิดว่าคำตอบใด เหมาะสมที่สุด (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
80	หากมีคนกล่าวว่า “วัฒนธรรม ประเพณี ไม่ต้องเข้าร่วมก็ได้ เพราะเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์” ควรตอบบุคคลดังกล่าวอย่างไร จึงจะเหมาะสมที่สุด (ประเมินค่า)	+1	+1	+1	3.00	1.00
ค่าเฉลี่ยรวม						0.95

หมายเหตุ

ข้อสอบที่มีค่า IOC 1.00 มีจำนวน 71 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกข้อสอบจำนวน 40 ข้อ จากข้อสอบที่มีค่า IOC 1.00 เพื่อนำไปใช้เป็นแบบวัดผลการเรียนรู้

ข้อสอบที่มีค่า IOC 0.67 มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ข้อ 13, 33, 39, 40, 49, 54, 60

และข้อสอบที่มีค่า IOC 0.33 มีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ ข้อ 10, 65 ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้เป็นแบบทดสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้ได้

ตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผล
การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาตสัน KR-20

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	สรุปความหมาย
1	0.84*	0.12*	ใช้ไม่ได้
2	0.26	0.45	ใช้ได้
3	0.52	0.64	ใช้ได้
4	0.67	0.35	ใช้ได้
5	0.72	0.23	ใช้ได้
6	0.82*	0.26	ใช้ไม่ได้
7	0.65	0.21	ใช้ได้
8	0.32	0.42	ใช้ได้
9	0.44	0.67	ใช้ได้
10	0.12*	0.27	ใช้ไม่ได้
11	0.71	0.32	ใช้ได้
12	0.76	0.24	ใช้ได้
13	0.51	0.35	ใช้ได้
14	0.77	0.29	ใช้ได้
15	0.87*	0.22	ใช้ไม่ได้
16	0.24	0.55	ใช้ได้
17	0.45	0.27	ใช้ได้
18	0.77	0.32	ใช้ได้
19	0.91*	0.22	ใช้ไม่ได้
20	0.36	0.44	ใช้ได้
21	0.66	0.42	ใช้ได้
22	0.78	0.69	ใช้ได้
23	0.76	0.34	ใช้ได้
24	0.88*	0.22	ใช้ไม่ได้
25	0.67	0.43	ใช้ได้
26	0.35	0.42	ใช้ได้
27	0.62	0.44	ใช้ได้

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	สรุปความหมาย
28	0.16*	-0.18*	ใช้ไม่ได้
29	0.55	0.62	ใช้ได้
30	0.22	0.37	ใช้ได้
31	0.57	0.65	ใช้ได้
32	0.77	0.24	ใช้ได้
33	0.31	0.25	ใช้ได้
34	0.22	0.76	ใช้ได้
35	0.77	0.42	ใช้ได้
36	0.79	0.56	ใช้ได้
37	0.68	0.38	ใช้ได้
38	0.89*	0.13*	ใช้ไม่ได้
39	0.86*	0.24	ใช้ไม่ได้
40	0.11*	0.17*	ใช้ไม่ได้
41	0.35	0.77	ใช้ได้
42	0.68	0.34	ใช้ได้
43	0.72	0.57	ใช้ได้
44	0.79	0.32	ใช้ได้
45	0.44	0.41	ใช้ได้
46	0.82*	0.22	ใช้ไม่ได้
47	0.66	0.46	ใช้ได้
48	0.69	0.31	ใช้ได้
49	0.75	0.22	ใช้ได้
50	0.27	0.59	ใช้ได้
51	0.79	0.61	ใช้ได้
52	0.61	0.49	ใช้ได้
53	0.88*	0.12*	ใช้ไม่ได้
54	0.23	0.49	ใช้ได้
55	0.87*	0.19*	ใช้ไม่ได้
56	0.39	0.83	ใช้ได้

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	สรุปความหมาย
57	0.71	0.25	ใช้ได้
58	0.19*	-0.08*	ใช้ไม่ได้
59	0.68	0.43	ใช้ได้
60	0.75	0.24	ใช้ได้
61	0.76	0.69	ใช้ได้
62	0.67	0.38	ใช้ได้
63	0.19*	0.11*	ใช้ไม่ได้
64	0.92*	0.08*	ใช้ไม่ได้
65	0.87	0.22	ใช้ได้
66	0.33	0.47	ใช้ได้
67	0.78	0.32	ใช้ได้
68	0.27	0.39	ใช้ได้
69	0.69	0.43	ใช้ได้
70	0.74	0.33	ใช้ได้
71	0.21	0.74	ใช้ได้
72	0.55	0.32	ใช้ได้
73	0.68	0.57	ใช้ได้
74	0.33	0.47	ใช้ได้
75	0.28	0.22	ใช้ได้
76	0.54	0.41	ใช้ได้
77	0.35	0.33	ใช้ได้
78	0.55	0.48	ใช้ได้
79	0.25	0.77	ใช้ได้
80	0.49	0.67	ใช้ได้

1. ข้อสอบข้อที่ 1, 6, 15, 19, 24, 38, 39, 46, 53, 55, 64 มีค่าความยากง่าย (p) มากกว่า 0.80 จัดเป็นข้อสอบที่ง่ายเกินไป จึงตัดออก
2. ข้อสอบข้อที่ 10, 28, 40, 58, 63 มีค่าความยากง่าย (p) น้อยกว่า 0.20 จัดเป็นข้อสอบที่ยากเกินไป จึงตัดออก
3. ข้อสอบข้อที่ 1, 28, 38, 40, 53, 55, 58, 63, 64 มีค่าอำนาจจำแนก (r) น้อยกว่า 0.20 จัดเป็นข้อสอบที่ไม่สามารถจำแนกเด็กเก่งและเด็กอ่อนได้จึงตัดออก
4. รวมข้อสอบที่ใช้ไม่ได้ 16 ข้อ ข้อสอบที่ใช้ได้ 64 ข้อ ผู้วิจัยได้คัดเลือก 40 ข้อ เพื่อนำไปใช้เป็นแบบทดสอบเพื่อวัดผลการเรียนรู้

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) ได้เท่ากับ 0.82

ตารางที่ 14 ผลคะแนนการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จำนวน 8 สัปดาห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเสา รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

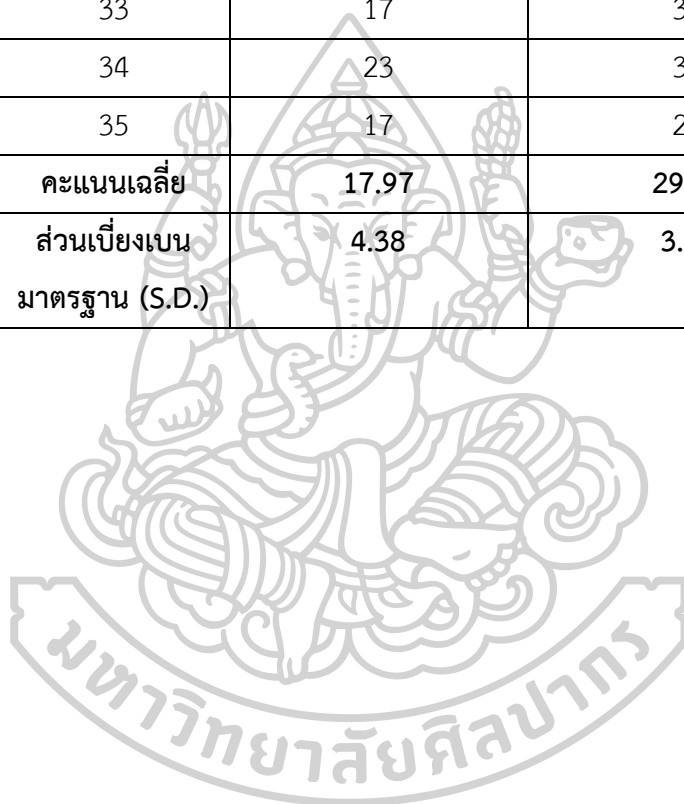
เลขที่	สัปดาห์ที่ 1	สัปดาห์ที่ 2	สัปดาห์ที่ 3	สัปดาห์ที่ 4	สัปดาห์ที่ 5	สัปดาห์ที่ 6	สัปดาห์ที่ 7	สัปดาห์ที่ 8
1	1	1	1	1	2	2	3	3
2	2	2	2	2	2	2	2	3
3	1	2	2	3	3	2	3	3
4	1	1	1	2	2	2	3	3
5	2	2	2	2	2	2	2	2
6	1	2	2	3	2	2	2	3
7	1	1	1	2	2	2	2	3
8	1	2	2	2	2	2	3	3
9	1	2	2	2	2	3	3	3
10	2	2	2	2	2	3	3	3
11	1	1	1	2	2	2	2	3
12	1	2	2	2	2	2	2	3
13	1	2	2	2	2	2	2	3
14	1	2	2	2	2	2	3	2
15	1	1	1	2	2	3	3	3
16	1	1	1	2	2	3	3	3
17	2	2	2	2	3	3	3	3
18	2	2	2	3	3	3	3	3
19	1	1	2	2	2	2	2	3
20	1	1	1	1	2	2	2	2
21	1	2	2	2	2	3	3	3
22	2	2	2	3	3	3	3	3
23	2	2	2	2	2	2	2	2
24	2	2	2	2	3	3	2	2

เลขที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่	สัปดาห์ที่
	1	2	3	4	5	6	7	8
25	1	1	1	2	2	2	2	2
26	2	2	2	2	2	2	3	3
27	2	2	2	2	2	3	3	3
28	2	3	3	3	3	3	3	3
29	1	2	2	3	3	3	3	3
30	2	2	2	2	2	2	2	3
31	2	2	2	2	2	2	2	3
32	1	1	1	2	2	2	2	2
33	2	2	2	2	2	3	3	3
34	1	1	1	1	1	2	2	2
35	2	2	2	2	2	2	2	2
คะแนนเฉลี่ย	1.43	1.71	1.74	2.09	2.17	2.37	2.51	2.74
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	0.50	0.52	0.51	0.51	0.45	0.49	0.51	0.44

ตารางที่ 15 คะแนนแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

เลขที่	คะแนนก่อนเรียน	คะแนนหลังเรียน
1	13	28
2	19	21
3	15	27
4	18	29
5	18	30
6	8	27
7	10	21
8	14	30
9	13	26
10	23	32
11	20	30
12	20	28
13	14	30
14	21	30
15	18	26
16	17	34
17	14	30
18	14	24
19	17	26
20	23	27
21	20	32
22	22	33
23	28	37
24	17	29
25	24	34
26	23	27

เลขที่	คะแนนก่อนเรียน	คะแนนหลังเรียน
27	20	29
28	12	31
29	22	30
30	21	31
31	14	30
32	20	33
33	17	32
34	23	33
35	17	29
คะแนนเฉลี่ย	17.97	29.31
ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	4.38	3.43

ตารางที่ 16 ค่าดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บางหัวเรื่อง รายวิชาเพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ข้อ	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้						
1	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ช่วยฝึกให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตามลำดับขั้นตอน	+1	+1	+1	3.00	1.00
2	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยใช้หลักการและเหตุผลตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ	+1	+1	+1	3.00	1.00
3	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่นของตนเอง	+1	+1	+1	3.00	1.00
4	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีวิจาร์ณญาณในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์	+1	+1	+1	3.00	1.00
5	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการกระตุ้นเพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ๆ	+1	+1	+1	3.00	1.00
6	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	+1	+1	+1	3.00	1.00
ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้						
7	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และครูกับนักเรียน	+1	+1	+1	3.00	1.00

ข้อ	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
8	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดบรรยากาศการเรียนรู้ และ กระตือรือร้นที่จะค้นหาคำตอบ	+1	+1	+1	3.00	1.00
9	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็น การสอนที่เน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ทั้ง ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา และบริบทในปัจจุบัน	+1	+1	+1	3.00	1.00
ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้						
10	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดแสวงหาความรู้ในทาง ประวัติศาสตร์	+1	+1	+1	3.00	1.00
11	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย	+1	+1	+1	3.00	1.00
12	การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และ เห็นคุณค่าการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง	+1	+1	+1	3.00	1.00
ค่าเฉลี่ยรวม						1.00

ตัวอย่างความเห็นนักเรียนจากการจัดการเรียนรู้

“...การลงพื้นที่ศึกษาในชุมชนทำให้เรารู้ว่า ท้องถิ่นของเรามีความเป็นมาอย่างยาวนาน มีเรื่องราวมากมายที่เราไม่เคยรู้มาก่อน...รู้สึกตื่นเต้นมากที่ได้ลงพื้นที่เห็นของจริง”

บันทึกการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นนักเรียนคนที่ 1

“...รู้สึกได้รับบรรยายภาคที่แปลกใหม่ในการเรียนมาก ๆ ตื่นเต้น สนุกและไม่น่าเบื่อ...ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของบางหัวเสือ ที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้มาก่อน...ประทับใจมาก ๆ ที่ได้เห็นสถานที่จริง นอกจากได้รับความรู้แล้ว ยังรู้สึกสบายใจที่ได้มากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในชุมชน”

บันทึกการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นนักเรียนคนที่ 2

“...ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่า แถวนี่ในอดีตมีส่วนมะพร้าวเยอะ ทำให้อาชีพหลักของชุมชนคือ การทำน้ำตาลมะพร้าว...ที่มาของบางหัวเสือนั้นทั้งด้านความเชื่อตามตำนานลึกลับ และหลักฐานจากผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้รู้สึกสนุกและตื่นเต้นมาก ๆ ...การเข้ามาของโรงงานทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป เศรษฐกิจของท้องถิ่นก็ดีขึ้นมาก ๆ รู้สึกภูมิใจมาก ๆ ที่ชุมชนของเราเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อน”

บันทึกการคิดสะท้อนความภาคภูมิใจในท้องถิ่นนักเรียนคนที่ 3

รายการอ้างอิง

- Benton, C. W. (2014). *Thinking about thinking: Metacognition for music learning*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Education.
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. C. (1956). *Taxonomy of educational objective: The classification of educational goals*. New York: David McKay.
- Davidson, L., & Scripp, L. (1990). Tracing reflective thinking in the performance ensemble. *The Quarterly*, 1(1), 49-62.
- Dewey, J. (1993). *How to think*. Boston: D.C. heath.
- Francis, D. (1995). The reflective journal: A window to preservice teachers' practical knowledge. *Teaching and teacher Education*, 11(3), 229-241.
- Gibbs, G. (1988). *Learning by doing: A guide to teaching and learning methods*: Further Education Unit.
- Hanson, A. (2012). *Reflective learning and teaching in primary schools*. London: SAGE Publications.
- Johns, C. (2013). *Becoming a reflective practitioner* (4 ed.). West Sussex: John Wiley & Sons.
- Kember, D., Leung, D. Y., Jones, A., Loke, A. Y., McKay, J., Sinclair, K., & Yeung, E. (2000). Development of a questionnaire to measure the level of reflective thinking. *Assessment & evaluation in higher education*, 25(4), 381-395.
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into practice*, 41(4), 212-218.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality* (2 ed.). New York: Harper & Row Publishers.
- Olson, D. R. (2009). A theory of reading/writing: From literacy to literature. *Writing Systems Research*, 1(1), 51-64.
- Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.
- Taggart, G. L., & Wilson, A. P. (2005). *Promoting reflective thinking in teachers: 50 action*

strategies. California: Corwin Press.

YuekMing, H., & Manaf, L. A. (2014). Assessing learning outcomes through students' reflective thinking. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 973-977.

กรมวิชาการ. (2546). คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.

จิราพร ยมนา. (2554). ผลการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภูเก็ต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองกลาง จังหวัดภูเก็ต. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี.

เฉลิม มลิลานิติเขตต์ปรีชา. (2559). เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชฎาภรณ์ วัฒนวิไล. (2559). การสะท้อนคิดและแผนผังความคิดกับทักษะ การแก้ปัญหาของนิสิตพยาบาล. วารสารทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 24(1), 1-12.

ชนภัทร์ อินทวารี. (2558). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.

ชนาธิป พรกุล. (2554). การสอนกระบวนการคิด : ทฤษฎีและการนำไปใช้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนินทร์ แก้วบุญเรือง. (2560). บางหัวเสือ ถิ่นที่อยู่คู่ปากน้ำ : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางหัวเสือ. สมุทรปราการ: เอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โครงการบางหัวเสือถิ่นที่อยู่คู่ปากน้ำ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้าสมุทรปราการ.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). สอนประวัติศาสตร์ให้เด็กมีความสุข สนุกคิด. กรุงเทพฯ: สหมิตรพินดั่งแอนด์พับลิชชิง.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2537). อารยธรรมไทย พื้นฐานทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.

ณัฐกรณ์ คำชะอม. (2553). ผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้แบบ 5E และวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ. (ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา)), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ณรงค์ พ่วงพิศและคณะ. (2559). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2558). วิธีวิทยาการสอน: เอกสารประกอบการเรียน. (เอกสารไม่ตีพิมพ์).

ดนุชา สลิวงค์. (2558). การพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณด้วยการเรียนแบบกรณีศึกษาบนเว็บ ที่ใช้เทคนิคการตั้งคำถามและการคิดสะท้อน. (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์,

ปทุมธานี.

ทีศนา แชมมณี. (2557). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทีฆกุล คำงาม. (2560). ผลของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการเรียนการสอน DACIR ที่มีต่อการเรียนรู้โน้ตศัพท์ทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5. *Veridian E-Journal*, 10(3), 1817-1832.

เทศบาลเมืองปู้เจ้าสมิงพราย. (2553). สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในเขตเทศบาลเมืองปู้เจ้าสมิงพราย. สมุทรปราการ: กองการศึกษา สำนักงานเทศบาลเมืองปู้เจ้าสมิงพราย.

ธนวรรณ อีสโร. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ กับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 7 ขั้น (7E). (ปริญญาโท กศ.ม. (การมัธยมศึกษา)), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ธัญญภัทร์ ศิริธันตราโรจน์. (2560). ความภาคภูมิใจในตนเองและความหย่นตัวของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *Veridian E-Journal Silpakom University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10 (3).

ธันนกร พวงคำ. (2556). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะพื้นฐานการสร้างองค์ความรู้วิชา ส 31104 ประวัติศาสตร์ 2 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)), มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

ธิดา สาระยา. (2539). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์. (2561). การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นงคราญ กาญจนประเสริฐ. (2545). สมุนไพรสร้างความเข้มแข็งชุมชน. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 12(5), 17-29.

นันทกาญจน์ ชินประพัทธ์. (2553). การพัฒนาโปรแกรมการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการคิดไตร่ตรองของนิสิตครูระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ: การทดลองแบบพหุกรณีศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา), ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

นำโชค อุ่นเวียง. (2558). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มกับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT. (ปริญญาโท กศ.ม. (การมัธยมศึกษา)), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ปภาวดี จอมทรัพย์. (2559). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบและแผนผังความคิด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการเรียนการสอน), มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,

มหาสารคาม.

- ประสงค์ ปุกคำ. (2559). การพัฒนาชุดฝึกทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 1 (วัดพรหมวิหาร) จังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- พรภิรมณ์ เชียงกุล. (2543). รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา (2538-2539): วิเคราะห์มิติทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พลรพี ทุมมาพันธ์. (2545). ผลของการทำวิจัยปฏิบัติการที่มีต่อความสามารถด้านการคิดสะท้อนของครูระดับประถมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พลับปลิง คงชนะ. (2551). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม: ประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.).
- แพง ชินพงศ์. (2552). เสริมสร้างลูกให้ภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem). หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม 2552.
- ไพฑูริย์ มีกุล และคณะ. (2551). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม: ประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ภารตี มหาพันธ์. (2553). คู่มือการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์. ชลบุรี: สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มาเรียม นิลพันธุ์. (2549). วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. นครปฐม: โครงการส่งเสริมการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (2551). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษา และบทบาทในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เยาวนารถ โพธิ์มี. (2553). ผลของโปรแกรมส่งเสริมทักษะการคิดโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวัน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีต่อความสามารถในการคิดสะท้อน ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- ลัดดา ชัยหาทัพ. (2558). การศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังกราฟิก รายวิชา ส 22102 ประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)), มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- วัชรกร ฝื่อนใจดี. (2545). ตำบลบางหัวเสือ: สภาพบริบทตำบลบางหัวเสือ. สมุทรปราการ: เอกสารประกอบการสอน วิชา ท้องถิ่นของเรา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า สมุทรปราการ.
- วิจิตรา นพรัตน์. (2559). การศึกษาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก. (ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.

- (สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2543). คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2552). การสอนประวัติศาสตร์ไทยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิชาการ, 12(3), 9-16.
- วิชณุ ทรัพย์สมบัติ. (2549). การพัฒนาวัฒนธรรมการประเมินการเรียนการสอนของครู: การฝึกอบรม โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานด้วยการสร้างเครือข่ายและการคิดสะท้อนอภิमान. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). คู่มืออุกคิต ความหมายของภูมิวัฒนธรรม : การศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศศิพัชร จำปา. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์. (ปริญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน)), สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ. (2551). การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภณัฐ พานา. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบสอบแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม. (ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา)), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สมนึก ปฏิพานนท์. (2545). เทคนิคการสอน และการจัดกิจกรรมกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ตามหลักสูตรใหม่. วารสารครุศาสตร์, 30(3), 92-106.
- สัณชัย สุวังบุตรและคณะ. (2559). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์สากล ม.4-6. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1. (2554). วัดและประเมินทักษะการคิดอย่างไร: ชุดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการสอนคิด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับประถมศึกษา. พะเยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2556). การศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2553). การจัดการเรียนการสอน วิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งาร สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2559). ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสำนึกความรักชาติให้เกิด

แก่นักเรียนโดยใช้เนื้อหาและแหล่งวิทยาการทางประวัติศาสตร์สำหรับครูสังคมศึกษา. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สืบแสง พรหมบุญ. (2523). สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน: เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์ สมาคม
ประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพัตรา ทาวงศ์. (2551). การพัฒนาคุณค่าในตนเอง. Retrieved from

<http://dllibrary.spu.ac.th:8080/dspace>

สุภาพร เกติยะ. (2558). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ในวิชา
ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยวิธีการสอนแบบสืบสวนสอบสวนกับวิธีการสอนแบบ
สตอรี่ไลน์. (ปริญญาโท กศ.ม. (การมัธยมศึกษา)), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
กรุงเทพฯ.

สุมาลี พรหมชาติ. (2560). การสอนโดยเน้นการคิดสะท้อนเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านวิจัย ในชั้นเรียนของนักศึกษา
ปริญญาตรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 13(25), 93-102.

สุรพงศ์ อัมพันวงษ์. (2550). ชีวิตและสุขภาพ. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 18 มีนาคม 2550.

อัจฉรา ภาณุรัตน์และคณะ. (2555). วัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนอีสาน. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

อัจฉริกา ไพศาลศรีสมสุข. (2560). การจัดการเรียนการสอนเป็โนโดยการสะท้อนคิด เพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลง
เป็โน สำหรับนักเรียนเป็โนระดับกลาง. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม ตำราและเอกสารทาง
วิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายชินนทร์ แก้วบุญเรือง
วัน เดือน ปี เกิด	2 ธันวาคม 2533
สถานที่เกิด	จังหวัดขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ที่อยู่ปัจจุบัน	18/1 หมู่ 15 ถ.ปู่เจ้าสมิงพราย ต.บางหัวเสือ อ.พระประแดง จ. สมุทรปราการ 10130

